

The Project Gutenberg eBook of Kahden nuoren aviovaimon muistelmat, by Honoré de Balzac

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kahden nuoren aviovaimon muistelmat

Author: Honoré de Balzac

Translator: L. Onerva

Release date: July 27, 2016 [EBook #52658]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAHDEN NUOREN AVIOVAIMON MUISTELMAT

Produced by Anna Siren and Tapio Riikonen

KAHDEN NUOREN AVIOVAIMON MUISTELMAT

Kirj.

Honoré de Balzac

Ranskankielestä suomentanut L. Onerva

Helsingissä, Kustannusosakeyhtiö Kirja, 1917.

Ensimmäinen osa

Parisissa, syyskuulla.

Rakas hirveni, minäkin olen päässyt vapauteen! Ja ellet ole kirjoittanut minulle Blois'han, niin olenpa myös ensimmäinen kauniin kirjevaihtomme kohtauspaikalla. Kohota siis kauniit, mustat silmäsi, joiden katse on kiintynyt ensimmäisiin sanoihini, ja säästä huudahduksesi sen kirjeen varalle, jossa uskon sinulle ensimmäisen rakkauteni. Aina puhutaan ensimmäisestä rakkaudesta; onko siis olemassa joku toinenkin rakkaus? Vaiti, sanot sinä, kerro minulle mieluummin, pyydät, miten olet päässyt pois luostarista, johon sinun piti kiintyä luostarilupauksen sitein. Oi ystäväni, olkootpa nyt karmeliittien temput mitkä tahansa, niin on minun vapautukseni ihme ainakin mitä luonnollisin asia maailmassa. Kauhistuneen omantunnon tuskanhuuto on lopultakin ollut voimakkaampi taipumattoman tahdon laskelmien vaatimuksia, siinä kaikki. Tätini ei tahtonut nähdä minun kuolevan hivutustautiin ja sai vihdoin vakuutetuksi äitinikin, joka aina oli pitänyt luostarin muureja ainoana suojeluskeinona tautiani vastaan. Se synkkä raskasmielisyys, johon vaivuin heti sinun lähdettyäsi, kiirehti vain tätä onnellista ratkaisua. Ja nyt olen Parisissa, enkelini, ja minun on kiittäminen sinua siitä, että olen täällä. Oi, Renée rakkahani, jos olisit voinut nähdä minut sinä päivänä, jolloin sinä et enää ollut luonani, niin olisit melkein ollut ylpeä siitä, että niin nuorena sydämessä olet voinut herättää niin syviä tunteita. Olemme haaveilleet niin paljon yhdessä, niin monesti mielikuvituksessa koetelleet siipiemme kantavuutta ja kokeneet niin paljon yhteistä, että luulen sielujemme kasvaneen yhteen aivan kuin noiden molempien unkarilaisten tyttöjen, joiden kuolemasta meille kertoi tuo herra Beauvisage [Kaunokasvo], joka ei suinkaan tee kunniaa nimelleen; eipä olisi voinut mistään saada sopivampaa luostarilääkärinä. Etkö ollutkin sairas samaan aikaan kuin ystävättäresi? Syvässä alakuloisuudessani tulin vasta vähitellen ymmärtämään niitä siteitä, jotka meitä yhdistävät; kun erosimme toisistamme, luulin niiden jo katkenneen välimatkan vuoksi ja koko olemassaolo kävi minulle vastenmieliseksi niinkuin hyljätylle turturikyhkylle; minusta tuntui suloiselta kuolla ja teinkin jo hiljalleni kuolemaa. Olla yksin, karmeliittinunni luona Blois'ssa ja pelätä koko ajan, että minun täytyisi tehdä lupaukseni ilman minkäänlaista neiti de la Vallièren tapaista edelläkäypää valmistusta ja ilman Renée'täni, tuo kaikki merkitsi minulle todellakin sairautta, kuolettavaa sairautta. Tuon yksitoikkoisen elämän, johon jokainen tunti tuo mukanaan jonkun velvollisuuden, rukouksen, työn, aina saman, niin sääntilleen saman, että missä tahansa ollen voi sanoa mitä karmeliittinunna tekee kunakin tuntina päivällä ja yöllä, tuon hirvittävän olotilan, jossa on aivan yhdentekevää, onko ympärillä olevaa maailmaa vai ei, olimme me kaksi osanneet tehdä mitä vaihtelevimmaksi: henkemme lennolla ei ollut mitään rajoja, mielikuviutus avasi valtakuntansa meille, olimme vuorotellen toisiamme elähyttäviä tarulintuja, eloisampi tempasi mukaansa hitaamman ja sielumme aivan kilpailivat hullunkurisissa päähänpistoissa koettaessaan valloittaa itselleen sitä maailmaa, joka meiltä oli kielletty. Ei ollut mitään, "Pyhimysten elämäkin" siihen luettuna, joka ei olisi muodostunut meille tien viitaksi salattujen asioiden ymmärtämiseen. Sinä päivänä, jolloin sinun suloinen seurasi minulta riistettiin, tuli minusta juuri sellainen, miksi karmeliittinunnaa aina olimme kuvitelleetkin, jonkinlainen uusikuosinen Danae, joka, sensijaan että hän koettaisi täyttää pohjatonta tynnyriä, joka päivä vetää ylös tyhjän ämpäriin, en tiedä mistä kaivosta, aina toivoen sen olevan täynnä. Tätini ei tuntenut meidän sisäistä elämäämme. Hän ei voinut käsittää minun elämän-inhoani, kun hänelle itselleen luostarin kaksi tynnyrinalaa merkitsi taivaan esikartanoa. Mutta jotta jo meidän ijällämme kokonaan voisi pyhittää elämänsä uskonnolle, täytyisi olla erinomaisen yksinkertainen, jota me emme ole, rakas ystävä, tai sitten palavan altismielinen, joka ominaisuus juuri tekee tätini niin yleväksi. Tätini uhrautui jumaloidun veljensä vuoksi; mutta kuka voi uhrautua outojen ihmisten tai pelkkien aatteiden vuoksi?

Jo kahden viikon ajan olen sälyttänyt muistiini monenlaisia hauskoja asioita ja kätkenyt sydämeeni kaikenlaisia mietteitä yksinomaan sinua varten. Minulla on niin paljon huomioita sinulle kerrottavana, että tukehtuisin, elleimme entisten armaiden keskustelujen asemesta voisi näin kirjallisesti uskoa salaisuuksia toisillemme. Miten sydämen liikkeet kuitenkin ovat tärkeitä! Aloitan tänä aamuna päiväkirjani ja kuvittelen, että sinäkin olet alkanut kirjoittaa omaasi ja että siis muutaman päivän kuluttua saan mielikuvituksessani elää kanssasi ihanassa Gemenos-laaksossa, jonka tunnen vain sinun kertomuksistasi, samoin kuin sinä saat olla mukana Parisin elämässä, jonka tunnet vain yhteisistä haaveiluistamme.

No niin, kaunokaiseni, eräänä aamuna siis, joka olkoon merkitty ruusunpunaisella elämäni kirjassa, saapuivat Parisista muuan seuranainen ja Philippe, isoäitini viimeinen kamaripalvelija, jotka molemmat oli lähetetty minua noutamaan. Kun tätini, kutsuttuaan minut huoneeseensa, ilmoitti minulle tämän uutisen, en pelkästä ilosta voinut virkkaa sanaakaan, tuijotin vain häneen tylsän näköisenä. — "Lapseni", sanoi hän kurkkuäänellään, "jätät minut kaipauksetta, näen sen kyllä; mutta tämä jäähyväinen ei ole viimeinen, tulemme näkemään toisemme vielä: Jumala on painanut otsaasi valittujensa leiman; sinulla on juuri se ylpeys, joka yhtä helposti vie taivaaseen kuin kadotukseen, mutta olet liian jalo vajotaksesi! Tunnen sinut paremmin kuin mitä itse tunnet itseäsi: intohimo ei sinulle ole samaa kuin tavallisille naisille." — Hän veti minut hiljaa luokseen ja painoi otsalleni suudelman, jossa

tuntui hehkua siitä tulesta, joka häntä itseään kuluttaa, joka on tummentanut hänen siniset silmänsä, tehnyt hänen silmäluomensa itkusta punaisiksi, painanut kurttuun hänen ohimonsa ja levittänyt hänen kauniille kasvoilleen keltaisenkalpean värin. Hän sai minut värisemään. Ennenkuin vastasin, suutelin hänen käsiään. — "Rakas täti", sanoin minä, "jos kerran teidän ihailtava hyvyttenne ei ole kyennyt tekemään lohduttajaanne minulle mieluisaksi, ei terveelliseksi ruumiilleni eikä suloiseksi sielulleni, niin täytyisi minun tänne takaisin tullakseni vuodattaa niin paljon kyyneleitä, ettette varmastikaan voisi sillä hinnalla toivoa palaustani. En tahdo palata tänne ennenkuin minunkin Ludvig XIV:ni on pettänyt minut, ja jos omani taas tapaan, voi ainoastaan kuolema riistää hänet minulta! En pelkää ensinkään mitään Montespania." — "Voi sinua hupsua tyttöä", sanoi hän hymyillen, "älä vain jätä noita turhanpäiväisiä ajatuksiasi tänne, vaan vie ne pois mukanas; ja tiedä myös että sinussa on enemmän Montespania kuin La Valliërea." Syleilin häntä. Täti-raukkani ei voinut olla saattamatta minua vielä vaunuihin, ja hänen silmänsä viipyivät vuoroin minussa, vuoroin isieni vaakunassa.

Saavuin Beaugencyhin yön aikaan jonkinlaisessa moraalisisessa lamaustilassa, johon tuo omituinen hyvästijättö oli minut uuvuttanut. Mitkä kohtalot odottavatkaan minua tässä uudessa, niin kauan kaivatussa maailmassa? Aluksi ei ollut ketään minua vastaanottamassa, sydämelliset tunteeni vaihtuivat kuin tuhka tuuleen: äitini oli Boulogne-metsässä, isäni valtioneuvostossa; veljeni, herttua de Rhétoré, ei koskaan tule kotiin, sanottiin minulle, ennenkuin juuri paraiksi ehtiäkseen pukeutua päivällisille. Miss Griffith ja Philippe johtivat minut huoneisiini.

Näissä huoneissa on ennen asunut minun suuresti rakastettu isoäitini, prinsessa de Vaurémont, jota minun on kiittäminen jostakin omaisuudesta, josta tosin ei kukaan ole hiiskunut minulle sanaakaan. Tällä kohdalla saat ottaa osaa siihen syvään kaihomieleen, joka minut valtasi astuissani tuohon muistojen pyhäkköön. Huoneusto on samassa kunnossa, mihin hän jätti sen. Saan levätä samassa vuoteessa, johon hän kuoli. Istuuduin hänen leposohvansa reunalle ja itkin huomaamatta laisinkaan, etten ollut yksin; muistin, kuinka usein olin istunut hänen polvillaan paremmin kuullakseni hänen sanojaan. Siitä olin useasti katsellut hänen laihoja, vanhuuden ja lähenevän kuoleman kalvamia, punaisenruskeiden pitsien kehystämiä kasvojaan. Tässä huoneessa tuntui leijailevan sama lämpö kuin hänen aikanaan. Kuinka onkaan mahdollista, että neiti Armande-Louise-Marie de Chaulieun täytyy aivan kuin jonkun talonpoikaisnaisen paneutua maata isoäitinsä vuoteeseen melkein hänen kuolinpäivänään. Sillä minusta tuntuu siltä, kuin olisi prinsessa, jonka elämän lanka katkesi v. 1807, kuollut aivan eilispäivänä. Tässä huoneessa oli esineitä, joita siinä ei olisi pitänyt olla ja jotka osoittivat kuinka valtakunnan asioita hoitelevat ihmiset saattavat olla huolimattomia omien asioittensa suhteen ja kuinka vähän kuoleman jälkeen on enää muistettu tätä jaloa naista, joka kuitenkin varmasti on yksi kahdeksannentoista vuosisadan suurista naishahmoista. Philippe ymmärsi tavallaan, mistä kyyneleeni johtuivat. Hän ilmoitti minulle, että prinsessa testamentissaan oli määrännyt minulle huonekalunsa. Isäni oli muuten jättänyt kaikki suuret huoneet siihen kuntoon, mihin vallankumous oli ne saattanut. Sitten nousin, Philippe avasi oven pikku salonkiin, josta pääsee vastaanotto-huoneustoon, ja siellä vallitsi sama hävityksen kauhistus, minkä jo vanhastaan tunsin: ovien kamanat, jotka ennen olivat täynnä kallisarvoisia tauluja, ovat nyt autiot ja tyhjät, marmoripinnat on rikottu, kuvastimet ryöstetty. Ennen aikaan pelkäsin nousta suuria portaita ja kulkea näiden korkeiden, yksinäisten ja avarain salien läpi, menin aina prinsessan luo eräitä pikku portaita myöten, jotka kulkivat suurien portaiden holvin alla ja johtivat hänen pukukammionsa salaovelle.

Huoneusto, johon kuuluu salonki, makuuhuone ja tuo soma, punaiseen ja kultaan soinnutettu kabinetti, josta olen sinulle puhunut, on Invalidikodin puoleisessa päässä taloa. Invalidikodin erottaa bulevardista vain köynnöskasvien peittäämä muuri ja komea lehtikuja, jonka puiden tuuheat latvat yhtyvät bulevardin sivukäytävän jalavoihin. Jos ei näkisi Invalidikodin kullalle ja sinelle paistavaa kupukattoa ja sen harmaita muureja, luulisi melkein olevansa metsässä. Näiden kolmen huoneen tyyli ja asema jo osoittavat, että huoneusto on de Chaulieun herttuattarien entinen juhlahuoneusto; herttuoiden huoneusto on talon toisessa siipirakennuksessa; molempien välillä on soma pääarakennus ja julkisivun paviljonki, jossa on vain suuria, pimeitä, tyhjyyttään kaikuvia saleja. Philippe näytti ne minulle; niissä vallitsee vieläkin ryöstön jäleltä sama sekasorto, minkä olin nähnyt lapsena. Nähdessään hämmästyneen ilmeeni, kävi Philippe luottavaisen ja salaviisaan näköiseksi. Armaani, kaikki ihmiset tässä valtiomiesten talossa ovat varovaisen vaiteliaita ja salaperäisiä. Hän sanoi minulle sitten, että odotettiin lakia, joka korvaisi maanpakolaisille näiden menettämän omaisuuden arvon. Isäni siirtää siis talonsa korjaamisen siksi, kunnes tämä korvaus on saatu. Kuninkaan arkkitehti oli arvioinut menot kolmeksisadaksi tuhanneksi livreksi. Tämä tiedonanto sai aikaan sen, että vaivuin sanattomana salonkini sohvalle. Jo nyt jotakin! Sensijaan että isäni olisi käyttänyt tuon rahasumman minun naittamiseeni, antoi hän minun mennä luostariin! Tuo ajatus iski päähäni tämän talon kynnyksellä. Oi, Renée, kuinka olisinkaan tahtonut painaa pääni olkaasi vasten ja kuinka suurella kaipauksella palasinkaan mielikuvituksessani niihin aikoihin, jolloin vielä isoäitini henki elävöitti näitä kahta huonetta! Hän, joka enää elää vain minun sydämässäni, ja sinä, joka olet kaukana Maucombessa, kahdensadan peninkulman päässä minusta, te olette ainoat olennot, jotka rakastatte tai olette minua koskaan rakastaneet. Oi, jospa tuo rakas vanhus niin nuorekkaine katseineen voisi herätä eloon, kun

hätä kutsun! Kuinka hyvin me ymmärtäisimmekään toisemme! Hänen muistonsa on äkkiä muuttanut sen tunnelman, jonka vallassa ensin olin. Se, mikä ensin tuntui minusta pyhäinsolvaukselta onkin käynyt minulle pyhäksi. Tuntuu suloiselta hengittää tuota epämääräistä *à la marechale*-puuterin tuoksua, joka leijailee täällä ilmassa, tuntuu suloiselta nukkua noiden keltaisten, valkealla kirjailtujen silkkiuutimien suojassa, joihin hänen katseensa ja hengityksensä on varmaankin jättänyt jotakin hänen sielustaan.

Käskin Philippen kiilloittamaan kaikki esineet entiselleen ja asettamaan huoneuston sellaiseen kuntoon, että se vaikuttaa eloisalta ja asutulta. Määräsin itse järjestelyn ja osoitin kullekin huonekalulle oman paikkansa. Täten otin esine esineeltä haltuuni kaiken koettaen asettaa niin, että nämä vanhat kapineet, joita niin suuresti rakastan, jälleen saisivat nuoruuden loistonsa. Aika on hiukan himmentänyt huoneen valkoväriä, samoin ovat myös sen haavemaiset koristekuviot paikotellen kuluneet punertaviksi, mutta tämä kaikki sointuu erittäin hyvin yhteen sen *savonnerie*-maton haalistuneiden värien kanssa, jonka Ludvig XV lahjoitti isoäidilleni samalla kertaa kuin muotokuvansakin. Pöytäkello on Saksin marsalkan lahja. Uuninkauluksella olevat porsliinit ovat marsalkka Richelieultä saadut. Isoäitini muotokuva, joka on maalattu hänestä kahdenkymmenen vuoden ikäisenä, on pitkulaisessa kehyksessä vastapäätä kuninkaan kuvaa. Prinsistä ei ole mitään kuvaa. Minua miellyttää tämä avomielinen, kaikesta tekopyhydestä vapaa tapa unhoittaa, joka ikäänkuin yhdellä vedolla antaa kuvan tästä harvinaisesta luonteesta. Kun tätini kerran oli ankarasti sairaana, pyysi hänen rippi-isänsä pyytämällä, että prinssi, joka odotti viereisessä salongissa, saisi tulla sisään. — "Lääkärin kanssa ja hänen määräyksestään", vastasi hän. Vuoteessa on telttasuojus ja täytetyt pääpuolet; verhot ovat kauniisti ja runsaasti poimutetut, huonekalut ovat kullatusta puusta ja päällystetyt tuolla samalla valkokukikkaalla keltasilkillä, jota myös valkealla läikesilkillä vuorattuna on käytetty ikkunaverhoiksi. En tiedä, kuka on maalannut ovenkamanat, mutta niihin on kuvattu eräs auringonnousu ja eräs kuuvalomaisema. Uuni on saanut osakseen aivan omituisen käsittelyn. Huomaa selvästi, että viime vuosisadalla oleiltiin paljon lieden ääressä. Siellä tapahtuikin suuria tapahtumia. Kullatusta kuparista tehty tulipesä on jo sinään veistotaiteellinen mestariteos ja sen reunukset mitä kallisarvoisinta ja hienointa työtä, kihveli ja hiilihanko somasti uurrettuja ja lietsin todellinen koru. Tulenvarjostimen korukudelman Gobelinien käsialaa ja sen kirjailu vertoja vailla; hupaiset olennot jotka hyppelivät ristiin rastiin sen poikki, kapuavat sen jaloilla, tukipuilla, sivukaiteilla, ovat vallan viehättäviä; kaikki on muovailtu viuhkan muotoon. Kukahan lie antanut hänelle tämän soman esineen, josta hän niin paljon piti? Tahtoisinpa tietää sen. Kuinka usein näinkään hänet istumassa nojatuolissaan jalat tuota tukipuuta vasten, hameet polviin asti kohollaan, asento näet sitä vaati, niin, siinä hän istui tavan takaa ottaen käteensä nuuskarasiansa ja jälleen asettaen sen pikku pöydälle eteensä, missä myös oli hänen pastilliaskinsa ja silkkivyyhtisensä! Mahtoiko hän olla keikailevainen? Kuolemaansa asti hän piti huolta ulkomuodostaan aivan kuin aina olisi ollut päivä jälkeen tuon kauniin muotokuvan valmistamisen, aivan kuin hän yhä vielä olisi odottanut hovin kerman tunkeilevaksi ovillaan. Tuo nojatuoli johdattaa mieleeni sen jäljittelemättömän liikkeen, jolla hän lehautti järjestykseen hameensa laskokset siihen vaipuessaan. Nuo entisajan naiset veivät varmasti mukanaan hautaan eräitä salaisuuksia, jotka olivat kuvaavia heidän aikakaudelleen. Prinsessalla oli eräänlainen ilmehikäs älykkäisyys, eräänlainen tapa singota sanoja ja ajatuksia, aivan oma omituinen puheenpartensa, jollaista ei äidilläni enää ollut: siinä oli yht'aikaa hienoutta ja hyväntahtoisuutta, tarkoitusta ilman tahallisuutta. Hänen keskustelunsa oli samalla kertaa rikasta ja ytimekästä. Hän kertoi hyvin ja osasi esittää kuvattavansa kolmella sanalla. Ennen kaikkea oli hänellä tuollainen ennakkoluuloton arvostelukyky ja vapaamielisyys, joka varmasti on painanut leimansa minunkin luonteeni kehitykseen. Sillä seitsemännestä ikävuodestani kymmenenteen asti elin hänen helmoissaan; hänestä oli yhtä hauskaa pitää minua luonaan kuin minusta oli mennä hänen luokseen. Tämä meidän molemminpuolinen mieltymyksemme toisiimme aiheutti enemmän kuin yhden sananvaihdon hänen ja äitini välillä. Mutta mikään ei niin lietso tunnetta kuin vainon jäätävä tuuli. Millä kertomattomalla suloudella hän virkahtikaan minulle: "siinäkösinä taas olet, pikku veitikka!" kun uteliaisuuden käärme oli lainannut minulle sulavat liikuntonsa hiipiäkseni ovien lomista salaa hänen luokseen. Hän tunsu itsensä rakastetuksi, hän rakasti minua tuon lapsellisen rakkauteni vuoksi, joka heitti pienen auringon pilkahduksen hänen talveensa. En tiedä, mitä hänen luonaan iltaisin tapahtui, mutta paljon vieraita hänellä oli; ja kun aamuisin varpaisillani hiivin katsomaan, joko hän oli herännyt, näin, että huonekalut hänen salongissaan olivat epäjärjestyksessä, pelipöydät esillä ja tupakanporoa joka paikassa.

Salonki on samantyylinen kuin sänkykamarikin, huonekalut ovat omituisesti sorvatut ja ontoilla korureunuksilla ja hirvenjaloilla somistetut. Jalomuotoiset ja runsain veistoksin uurretut kukkaköynnöskuviot kiemurtelevat kuvastimien päällitse ja riippuvat pitkin niiden sivuja lehtikiehkuroina. Koruhyllyillä on kauniita kiinalaisia maljakoita. Huonekalujen pohjaväri on unikonpunainen ja valkoinen. Isoäitini oli komea ja terhakka ruskeaverikkö; hänen ihonväriinsä saattaa arvata hänen ympäristönsä väreistä. Tässä salongissa on vielä myös eräs kirjoituspöytä, jonka kuviot ennen aikaan kovin askarruttivat silmiäni; se on päällystetty siselöidyillä hopealevyillä; sen on lahjoittanut isoäidilleni muuan Lomellini Genuasta. Pöydän kullekin sivulle on kuvattuna eri vuodenaikojen toimitukset; henkilöahmot ovat korkokuvia ja niitä on useampia satoja kullakin laatalla. Täten

yksitellen kooten muistojani vietin kaksi tuntia aivan yksinäni tässä pyhäkössä, jossa on kuollut yksi kauneudesta ja henkevydestään kaikkein kuuluisimpia hovinaisia Ludvig XV:n ajalla.

Tiedäthän, miten äkkiarvaamatta minut erotettiin hänestä eräänä kauniina päivänä v. 1816. — "Mene sanomaan hyvästi isoäidillesi", sanoi minulle äitini. Prinsessa ei näyttänyt olevan laisinkaan hämmästynyt lähdöstäni, vaan mikäli päättöpäin voi päättää aivan välinpitämätön. Hän otti minut vastaan tavalliseen tapaansa. — "Menet luostariin, kultamuruni", sanoi hän minulle, "saat siellä nähdä tätisi, joka on erinomainen nainen. Tulen pitämään huolta siitä, että sinua ei uhrata, saat säilyttää itsenäisyytesi ja lisäksi vielä mennä naimisiinkin kenen kanssa haluat." Hän kuoli kuusi kuukautta sen jälkeen; testamenttinsa oli hän uskonut kaikkein uskollisimmalle ystävästään, prinssi Talleyrandille, joka käydessään neiti de Chargeboeufin luona antoi minun tietää, että isoäitini oli kieltänyt minua tekemästä luostarilupausta. Toivon, että ennemmin tai myöhemmin olen tapaava prinssin ja silloin on hän varmasti kertova minulle siitä asiasta enemmän. Täten siis, kaunis kauriini, vaikka en tavannutkaan ketään vastaanottajaa, lohduttauduin rakkaan prinsessani varjolla ja sain tilaisuuden täyttää yhden meidän keskinäisistä sopimuksistamme, jonka mukaan meidän on, muista se vaan, kerrottava toisillemme elomme ja olomme pienimpiä yksityiskohtia myöten. On niin suloista tietää, missä ja miten elää se olento, joka on sydämelle rakas! Kuvaile minulle siis pienimmätkin seikat, joiden kanssa joudut tekemisiin, sanalla sanoen kaikki, yksinpä laskevan päivän helotuskin puiden oksissa.

10 p:nä lokakuuta.

Olin saapunut tänne kello kolme jälkeen puolen päivän. Noin puoli kuuden aikaan tuli Rose minulle ilmoittamaan, että äitini oli palannut kotiin ja minä lähdin huoneestani alas häntä tervehtimään. Äitini asuu saman siipirakennuksen alakerroksessa, jossa omakin huoneestoni on. Minä asun hänen yläpuolellaan ja meillä on sama salakäytävä. Isäni asuu vastakkaisessa siipirakennuksessa; mutta kun pihan puolella on sen verran enemmän tilaa, minkä suuri porras ottaa meidän puoleltamme, niin on hänen huoneustonsa paljon avarampi kuin meidän. Huolimatta siitä edustavasta asemasta, johon Bourbonien paluu heidät jälleen velvoittaa, asuvat isäni ja äitini edelleenkin vain alakerrassa ja voivat siellä pitää vastaanottonsakin, niin suuri on tämä esi-isiemme asumus. Tapasin äitini salongissaan, jossa muuten ei mitään ole muuttunut. Hän oli seurustelupuvussa. Askel askeleelta olin ihmetelty itsekseeni, minkälaisen vastaanoton nyt mahtaisin saada tämän naisen puolelta, joka oli ollut minulle niin vähän äiti ja jolta en kahdeksaan vuoteen ollut saanut muuta kuin ne kaksi kirjettä, jotka sinäkin tunnet. Pitäen itselleni arvottomana näytellä luonnotonta hellyyttä olin päättänyt olla vain pelkkä uskovainen tolvana ja niinpä astuin hänen huoneeseensa sisällisen hämmennyksen tilassa. Mutta tämä hämmennys hälveni heti. Äitini otti minut vastaan erinomaisen miellyttävästi; hän ei osoittanut minulle mitään väärää hellyyttä, hän ei ollut kylmä eikä kohdellut minua vieraana, mutta ei myöskään painanut minua syliinsä niinkuin tehdään rakkaalle tyttärelle; hän otti minut vastaan aivan kuin hän olisi tavannut minut viimeksi eilen, hän oli mitä lempein ja vilpittömin ystävätär; hän puhui minulle niinkuin ainakin täysikäiselle naiselle ja suuteli minua herttaisesti otsalle — — "Armas pienokaiseni", sanoi hän minulle, "jos olo luostarissa olisi ollut teille kuolemaksi, niin on toki parempi elää meidän keskuudessamme. Täten te tosin toimitte vastoin isänne ja minun suunnitelmiani, mutta emmehan enää elä ajassa, jolloin vanhempia sokeasti toteltiin. Herra de Chaulieu ja minä olemme yksimielisiä siitä, että paraamme mukaan koetamme tehdä elämän teille mieluisaksi ja tutustuttaa teitä suureen maailmaan. Teidän ijällänne olisin ajatellut samoin kuin tekin; sentähden en soimaa teitä ollenkaan, teidän oli mahdoton ymmärtää sitä, mitä me teiltä vaadimme. Tulette kyllä näkemään, että en ole ollenkaan naurettavan ankara. Jos joskus olette epäillyt sydäntäni, tulette piankin huomaamaan erehdyksenne. Vaikkakin aion antaa teille täydellisen vapauden, luulen kuitenkin, että alussa teette viisaasti, jos otatte neuvoa äidiltänne, joka on kohteleva teitä sisaren tavoin." Herttuatar puhui lempeällä äänellä asetellen paikoilleen hoitolaiskautustani. Hän voitti sydämeni kerrassaan. Kolmenkymmenen kahdeksan vuotiaana hän on vielä kaunis kuin enkeli; hänellä on hyvin tummansiniset silmät, silkkiset ripset, uurteeton otsa, niin valkoinen ja ruusuinen hiipiä, että luulisi hänen maalaavan itseään, ihailtavat olkapäät ja rinta, solakka ja notkea vartalo, aivan kuin sinulla, ja harvinaisen sirot, maidonvalkeat kädet. Hänen kyntensä heijastavat valoa, niin hyvin kiilloitetut ne ovat, pikkusormi on hieman erillään muista sormista, peukalo kuin norsunluusta sorvailtu. Kaiken lopuksi kilpailevat hänen jalkansa käsien kanssa somuudessa, hänellä on neiti de Vandenessen espanjalainen jalka. Jos hän on tällainen neljänkymmenen vuotiaana, on hän oleva kaunis vielä kuudenkymmenen ikäisenäkin.

Vastasin hänelle niinkuin ainakin tottelevaisen tyttären tulee. Olin hänelle samanlainen kuin hän oli ollut minulle ja jos mahdollista vielä parempi: hänen kauneutensa voitti minut, annoin hänelle anteeksi hänen laiminlyöntinsä minua kohtaan, ymmärsin, että sellaisella naisella oli ollut tarpeeksi tekemistä kuningatar-asemansa hoitelemisessa. Sanoinkin sen hänelle aivan koristelematta, aivan kuin olisin puhunut sinun kanssasi. Ehk'eipä hän odottanut mitään rakastavaisia sanoja tyttärensä huuilta. Minun ihailuni vilpittömän sävy liikutti häntä äärettömästi; hänen tapansa muuttui ja hän kävi vieläkin ystävällisemmäksi, hän jätti pois teitittelyn. — "Sinä olet hyvä tyttö ja toivon, että meistä tulee ystävät."

Nämä sanat tuntuivat minusta suloisen lapsekkailta. En tahtonut näyttää hänelle, miten minä ne käsitin, sillä ymmärsin heti, että minun tuli jättää hänet siihen luuloon, että hän oli paljon hienompi ja henkevämpi kuin hänen tyttärensä. Olin siis olevinani aivan viattoman yksinkertainen ja hän oli ihastunut minuun. Suutelin hänen käsiään useat kerrat selittäen hänelle, kuinka onnellinen olin siitä, että hän täten minua kohteli, kuinka tunsin itseni turvalliseksi, ja kerroinpa hänelle lisäksi pelkonikin. Hän hymyili, otti minua kiinni kaulasta vetääkseen minut luokseen ja suuteli minua otsalle erittäin hellästi. — "Rakas lapsi", sanoi hän, "meillä on tänään vieraita päivällisillä, mutta luultavasti ajattelet niinkuin minäkin, että on parempi odottaa siksi, kunnes ompelija on kunnollisesti pukeutunut sinut, ennenkuin esiinnyt seuraelämässä; siispä on sinun senjälkeen kun olet tervehtinyt isääsi ja veljeäsi, heti palattava omalle puolellesi". Johon kaikkeen myönnyin erittäin mielelläni. Äitini ihastuttava puku oli ensimmäinen ilmestys tuosta maailmasta, jonka me olemme nähneet unelmissamme hämmöittävä; mutta en tuntenut pienintä kateutta. Isäni astui sisälle — "Herrani, kas tässä on tyttärenne", sanoi hänelle herttuatar.

Isäni osoitti heti minua kohtaan mitä lämpimintä huomaavaisuutta; hän näytteli niin hyvin isäosaansa, että luulin sen tosiaan lähtevän sydäimestä. — "Siinä te siis olette, kapinoiva tyttäreni", sanoi hän, tarttuen molempiin käsiini ja suudellen niitä enemmän kohteliaasti kuin isällisesti. Sitten hän veti minut luokseen, otti minua kiinni vyötäisiltä ja suuteli minua poskille ja otsalle. — "Te olette varmasti korvaava sen surun, jonka elämänuranne vaihdos aiheutti meille, sillä ilolla, jonka menestyksenne seuraelämässä meille on tuottava." — "Tiedättekö, rouvaseni, että hänestä tulee vielä erittäin soma ja että saatte olla hänestä vielä ylpeä eräänä päivänä?" — "Tuossa tulee veljenne Rhétoré." — "Alphonse", sanoi hän eräälle kauniille nuorukaiselle, joka juuri astui sisään, "tämä on sisarenne, nunna, joka tahtoo heittää pois nunnakaavun." Liikoja kiirehtimättä tuli veljeni luokseni, tarttui käteeni ja puristi sitä. — "Syleilkää toki häntä", sanoi hänelle herttua. Ja hän suuteli minua molemmille poskille. — "Olen erittäin ihastunut saadessani nähdä teidät, sisareni", sanoi hän minulle, "ja pidän teidän puoltanne isääni vastaan." Kiitin häntä; mutta mielestäni olisi hän varsin hyvin voinut käydä minua tervehtimässä Blois'ssa, samalla kun hän matkusti Orléansiin tapaamaan veljeään markiisia, joka oli siellä garnisonissa! Vetäydyin pian omalle puolelleni peljäten, että vieraita voisi saapua. Huoneessani asettelin kuntoon yhtä ja toista, tuon kauniin pöydän tummanpunaiselle samettipäälliselle panin esiin kaikki, mitä tarvitsin kirjoittaakseni sinulle, ajatellen samalla koko ajan uutta asemaani.

Nyt olen kertonut sinulle, kaunis, valkea hirveni, mitään lisäämättä tai unohtamatta, kaikki, mitä on tapahtunut erään kahdeksantoista vuotiaan tytön palatessa yhdeksän vuoden poissa-olon jälkeen erään valtakunnan kuuluisimman perheen keskuuteen. Matka oli väsyttänyt minua, samoin ne mielenliikutukset, jotka tämä perheen helmaan palaus minulle tuotti. Kävin sentähden maata illallista syötyäni kello kahdeksalta aivan kuin luostarissakin. Täällä näkyy vielä olevan tallella muuan pieni saksilaista porsliinia oleva pöytäkalustokin, jota tuo rakas prinsessa aina silloin käytti, kun häntä halutti syödä yksin huoneessaan.

II.

SAMALTA SAMALLE.

25 p:nä marraskuuta.

Seuraavana päivänä oli vanha Philippe jo järjestänyt huoneustoni ja asettanut kukkia maljakoihin. Minut on siis koteutettu nyt tänne. Kuitenkaan ei kukaan ollut tullut ajatelleeksi, että karmeliittinunnien hoidokkaalla on nälkä jo anivarhain, ja Rosella oli jos jonkinlaisia vaikeuksia, ennenkuin hän sai minulle hankituksi aamiaisen. — "Neiti meni nukkumaan juuri silloin, kun tarjottiin päivällistä ja nyt hän nousee jo silloin, kun armollisen herran on tapana tulla kotiin", sanoi hän minulle. Rupesin kirjoittamaan. Tunnin kuluttua isäni kolkutti pikku salonkini ovelle ja kysyi, voisinko ottaa hänet vastaan; avasin hänelle oven ja hän tapasi minut juuri kirjoituspuuhissa. — "Rakas lapsi", sanoi hän, "hankikaa itsellenne pukuja ja kaikkea mitä toivotte; tässä kukkarossa on teille kaksitoista tuhatta frangia. Annan yhden vuoden tulot teidän tarpeihinne. Saatte äitinne kanssa neuvotella sopivasta seuranaisesta, jollei ehkä miss Griffith teitä miellyttäisi, sillä rouva de Chaulieulla ei tule olemaan aikaa olla seuranaan aamuisin. Vaunut ja palvelijan saatte myös käytettäväksenne." — "Sallikaa minun saada Philippe", sanoin hänelle. — "Kernaasti", vastasi hän. "Mutta muuten olkaa vallan huoleton: teidän omaisuutenne on siksi suuri, ettette ole miksikään kuormaksi äidillenne ettekä minulle." — "Olisiko sopimatonta kysyä, kuinka suuri omaisuuteni on?" — "Ei mitenkään, lapseni", sanoi hän; "isoäitinne jätti teille viisisataa tuhatta frangia, jotka olivat hänen säästöjään, sillä milloinkaan hän ei

tahtonut päästää sukunsa käsistä yhtään maapalaa. Tämä summa on ollut sijoitettuna valtion obligatsioneihin. Korot siitä tekevät nykyään yhteensä noin neljäkymmentä tuhatta frangia. Olisin tahtonut käyttää tämän summan teidän toisen veljenne omaisuuden kartuttamiseen; senpätähden olettekin kovasti sotkenut suunnitelmiani; mutta jonkun ajan kuluttua ehkä jälleen voitte toimia niiden hyväksikin, kaikki riippuu teistä itsestänne. Näytätte olevan järkevempi kuin mitä luulinkaan. Minun ei tarvinne sanoa teille, kuinka jonkun neiti de Chaulieun on käyttäytyttävä; se ylpeys, joka puhuu piirteistänne, on varmana takeena siitä. Meidän suvussamme olisivat sellaiset varokeinot, joihin pikkueläjät ryhtyvät tyttäriensä suhteen, loukkaavia. Joku teitä vastaan tähdätty panettelu voisi maksaa sen henkilön hengen, joka rohkenisi sellaisen sanoa, tai jommankumman veljenne hengen, jos taivas olisi epäoikeudenmukainen. En sano tästä asiasta sen enempää. Hyvästi, rakas pienokaiseni." Hän suuteli minua otsalle ja meni. Pitää yhdeksän vuotta tiukasti kiinni suunnitelmastaan ja nyt luopua siitä! En käsitä sellaista. Isäni ilmaisi ajatuksensa muuten ihailtavan selvästi. Hänen sanojaan ei voinut väärin ymmärtää. Minun omaisuuteni on tuleva hänen pojalleen markiisille. Kellä on ollut otsaa? Äidillänikö, isällänikö vai kenties veljelläni?

Jäin istumaan isoäitini sohvaan katsellen kukkaroa, jonka isäni oli jättänyt uunin reunukselle. Olin samalla kertaa sekä tyytyväinen että tyytymätön tähän huomionsoitukseen, joka täten kiinnitti ajatukseni rahaan. Totta on, että minun ei enää tarvitse ajatella sitä: kaikki epäilykseni ovat hävinneet ja onpa arvokastakin säästää ylpeydeltään kaikki tämän laatuset huolet. Philippe on juossut koko päivän erilaisten kauppiaiden ja käsityöläisten luona, jotka ovat saaneet tehtäväkseen huolehtia minun muodonmuutoksestani.

Eräs kuuluisa ompelijatar, muuan Victorine, on juuri saapunut, samoin liinaompelijatar ja suutari. Kuin lapsi palan kärsimättömyydestä saada tietää, minkälainen tulen olemaan silloin, kun olen heittänyt yltäni sen säkin, johon luostaritapa meidät satoi; mutta kaikki nämä työntekijät vaativat paljon aikaa: korsetintekijä tahtoo kokonaisen viikon; ellen muka halua pilata vartaloani. Tämähän on juhlallista, minulla on siis vartalokin! Janssen, opperan suutari on vakuuttanut minulle, että minulla on aivan äitini jalka. Koko aamupäivä kului näissä vakavissa puuhissa. Hansikanneulojakin on käynyt täällä ottamassa mittaa kädestäni. Liinaompelijatar on saanut tilaukseni. Päivällisaikanani, joka tuntui olevan muun talon aamiaisaika, sanoi äitini minulle, että yhdessä menisimme muotikauppiaitten luo katselemaan hattuja, jotta makuni kehittyisi ja siten oppisin itse valikoimaan ostokseni. Olen aivan puolipyörryksissä kaikesta tästä minulle niin oudosta itsenäisyydestä, aivan kuin sokea, joka äkkiä saa näkönsä takaisin. Nyt voin aavistaa, miltä karmeliittinunna mahtaa näyttää suurmaailmalliseen elämäänsä tottuneen tytön silmissä. Erotus on niin suuri, ettemme koskaan olisi voineet sitä kuvitellakaan.

Aamiaisen aikana oli isäni hajamielinen ja me annoimme hänen olla omissa ajatuksissaan; hän on hyvin perillä kaikissa kuninkaan salaisuuksissa. Minä olin kokonaan unohdettu; hän muistaa minua vain silloin, kun olen hänelle jollakin tavoin tarpeellinen, sen olen huomannut. Isäni on viidestäkymmenestä ikävuodestaan huolimatta hyvin viehättävä: hänen ryhtinsä on nuorekas, hän on kaunistekoinen, vaalea ja käytökseltään erinomaisen kohtelias ja miellyttävä; hänen valtiomies-kasvonsa ovat samalla kertaa ilmeikkäät ja vaiteliaat; hänen nenänsä on kapea ja pitkä, hänen silmänsä ruskeat. Mikä kaunis pari! Kuinka monet kummalliset ajatukset täyttivätäkään mieleni huomattessani selvästi, että nämä molemmat olennot, yhtä ylhäissukuisia, rikkaita, etevä kumpikin, eivät elä yhdessä, että heillä ei ole mitään muuta yhteistä kuin nimi ja että he ainoastaan maailman silmissä kuuluvat yhteen.

Hovin ja valtiomiesten paras kerma oli eilen täällä. Muutaman päivän kuluttua menen tanssiaisiin herttuatar de Maufrigneusen luo ja silloin tulen esitetyksi tuolle uudelle maailmalle, johon niin kernaasti haluan tutustua. Joka aamu tulee tanssinopettaja käymään luonani, minun on kuukauden kuluessa opittava tanssimaan sillä uhalla, että muuten saan jäädä pois tanssiaisista. Ennen päivällistä kävi äitini neuvottelemassa kanssani seuranaisesta. Pidän edelleen miss Griffithin, jonka äitini on saanut Englannin lähettiläältä. Tämä miss on papin tytär ja hän on saanut erinomaisen kasvatuksen; hänen äitinsä oli aatelinen, hän on kolmenkymmenen kuuden vuotias ja hän tulee opettamaan minulle englantia. Minun Griffithini on kyllin kaunis löytääkseen vielä joskus onnensa; hän on köyhä ja ylpeä, hän on skotlannitar, hänestä tulee kaitsijattareni ja hän saa nukkua Rosen huoneessa. Rose tulee palvelemaan miss Griffithiä. Näin heti, että minulla tulee olemaan täydellinen yliote tämän kotiopettajattareni suhteen. Niinä kuutena päivänä, mitkä olemme nyt olleet yhdessä, on hän varsin hyvin käsittänyt, että ainoa, joka täällä voi harrastaa hänen parastaan, olen minä; minä puolestani olen hänen veistokuvamaisesta asenteestaan huolimatta huomannut, että hän on ja tulee olemaan minulle hyvin myötämielinen. Minusta hän näyttää olevan kiltti, vaitelias olento. En ole saanut tietää, mitä hän ja äitini puhuivat keskenään.

Vielä eräs uutinen, joka kyllä minun mielestäni on verrattain vähäpätöinen.

Tänä aamuna on isäni kieltäytynyt ottamasta vastaan sitä ministerivirkaa, joka hänelle oli tarjottu. Siitä hänen eilinen hajamielisyytensä. Hän valitsee mieluummin lähetystön, niin on hän sanonut, kuin

nuo ikävät poliittiset väittelyt. Espanja houkuttelee häntä. Nämä uutiset sain kuulla aamiaisella, ainoa hetki muuten päivästä, jolloin isäni, äitini ja veljeni edes jonkin verran tuttavallisemmin kohtaavat toisensa. Palvelijattaretkin tulevat silloin sisään vain käskettäissä. Muun osan vuorokaudesta on isäni poissa, veljeni samoin. Äitini pukeutuu eikä näyttäydy milloinkaan kahden ja neljän välillä: neljän aikaan hän lähtee tunniksi kävelemään; kuudesta seitsemään on hänellä vastaanotto, silloin kun hän ei ole kaupungilla päivällisillä; sitten loppuilta kuluu huvituksissa, teattereissa, tanssiaisissa, konserteissa ja vierailuilla. Sanalla sanoen, hän on joka hetki niin kiinni, etten luule hänelle jäävän neljännestuntiakaan itseänsä varten. Häneltä menee varmaankin hyvä aika pukeutumiseensa aamuisin, sillä hän on aivan jumalallisen soma aamiaisella, joka syödään yhdentoista ja kahdentoista välissä. Alanpa myös ymmärtää, mistä hänen luotaan kuuluva melu johtuu: hän ottaa ensin melkein kylmän kylvyn ja juo kupin kylmää kahvia kerman kanssa, sitten hän pukeutuu; hän ei koskaan nouse ennen yhdeksää paitsi poikkeustapauksessa; kesäisin tekee hän aamuisin ratsastusretken. Kello kaksi käy hänen luonaan eräs nuori mies, jota en vielä ole saanut nähdä. Tällaista on meidän perhe-elämämme. Me tapaamme toisemme aamiais- ja päivällispöydässä; mutta usein syön nämä ateriat kahden äitini kanssa. Ja arvaan, että vielä useammin saan syödä päivälliseni yksin huoneessani neiti Griffithin kanssa, kuten isoäitini teki. Äitini syö usein päivällistä kaupungilla. En enää laisinkaan ihmettele, että perheeni on minua kohtaan niin välinpitämätön. Näetkös, rakkaani, Parisissa vaaditaan suorastaan sankarillisuutta rakastaakseen ihmisiä, jotka ovat meitä lähinnä, sillä me olemme niin harvoin yksissä. Kuinka poissaolevat pian unohtuvat tässä kaupungissa! Ja kuitenkin en ole ollenkaan liikkunut ulkona; en tiedä mitään; tahtoisinpa päästä varmuuteen siitä, tuleeko asuni ja ulkomuotoni olemaan sopusoinnussa tämän seuramaailman kanssa, jonka elämä hämmästyttää minua, vaikkakin vasta kaukaa kuulen sen humun. En ole vielä ollut puutarhaa etäämpänä. Muutaman päivän kuluttua alkavat italialaiset laulaa. Äidillääni on oma aitionsa. Odotan kuin mieletön sitä aikaa, jolloin saan kuulla italialaista musiikkia ja nähdä ranskalaista oopperaa. Alan jo luopua luostaritavoista vaihtaakseni ne suurmaailman muotoihin. Kirjoitan sinulle tänä iltana siksi, kunnes käyn nukkumaan, joka tapaus jo on siirtynyt kello kymmeneksi, jolloin äitini lähtee ulos tai teatteriin. Parisissa on kaksitoista teatteria. Olen hävettävän tietämätön ja luen paljon, mutta umpimähkään. Yksi kirja johtaa minut toiseen. Näen useamman teoksen nimet sen kirjan kansilehdellä, jota parast'aikaa luen; mutta kun kukaan ei ohjaa minua, satun useinkin saamaan käsiini hyvin ikäviä. Kaikki nykyaikainen kirjallisuus, minkä tunnen, koskettelee rakkautta, tuota aihetta, joka mieltämme niin luostarissa askarrutti, sentähden että koko meidän elämämme riippuu miehestä ja on miestä varten; mutta kuinka kaikki nuo kirjailijat ovatkaan mitättömiä verrattuina kahteen pikku tyttöön, Renée'hen ja Louiseen, liikanimiltään valkea hirvi ja kullannuru! Oi armas enkelini, kuinka heidän tapauksensa ovat joutavia, täynnä kummallisuuksia ja kuinka köyhän ja huonon ilmaisumuodon he antavat tuolle tunteelle! Kaksi kirjaa on kuitenkin erikoisemmin minua miellyttänyt; toinen on *Corinne* ja toinen *Adolphe*. Mitä edelliseen tulee, niin kysäisin isältäni, voisinko saada nähdä rouva de Staëlia. Äitini, isäni ja Alphonse rupesivat nauramaan. Alphonse sanoi: — "Mutta mistä Hölmölästä hän tuleekaan?" Isäni vastasi: — "Suotta sitä ihmettelemme, tiedämmehän, että hän tulee karmeliittiluostarista." — "Tyttäreni, rouva de Staël on kuollut", sanoi herttuatar minulle lempeästi.

"Kuinka naista voidaan pettää?" kysyin miss Griffithiltä lopettaessani *Adolphen*. — "Kun nainen rakastaa", sanoi minulle miss Griffith. Mutta sanohan toki, Renée, voisiko mies pettää meitä?... Miss Griffith on vähitellen tullut huomaamaan, että en olekaan niin tuhma kuin miltä näytän, että olen saanut eräänlaisen salaisen kasvatuksen, sen, minkä saimme toinen toisiltamme keskustellessamme vapaasti kaiken maailman asioista. Hän on ymmärtänyt, että tietämättömyyteni sijoittuu ainoastaan ulkonaisiin asioihin. Tuo ihmisparka avasi sydämensä minulle. Hänen lyhyt vastauksensa, kaikkien mahdollisten onnettomuuksien siihen keskittäminen värisytti minua. Griffith varoitti minua vielä toistamiseen, etten antaisi minkään elämässä lumota itseäni, että aina epäilisin kaikkea ja etenkin sitä, mikä minua eniten miellyttää. Hän ei osaa eikä voi sanoa minulle mitään muuta. Ja sellainen puhe on liian yksitoikkoista. Tässä suhteessa muistuttaa hän lintua, joka osaa ääntää ainoastaan yhdellä lailla.

III.

SAMALTA SAMALLE.

Joulukuulla.

Rakkaani, nyt olen valmis astumaan suuren maailman piiriin; olenpa sentähden koettanutkin vielä parhaani mukaan hullutella, ennenkuin lopullisesti mukaudun uusiin seuratapoihin. Tänä aamuna olin vihdoin monien koetusten jälkeen asianmukaisesti nyörätyt, kengitetty, vyötäisiltä puristettu,

kammattu, puetettu ja koristeltu. Tein samoin kuin kaksintaistelijat ennen taistelua: harjoittelin suljettujen ovien sisällä. Tahdoin nähdä itseni asestettuna ja ilokseni keksinpä kuin keksinkin itsessäni pienen voittaja- ja valloittaja-ilmeen, jonka edessä täytyy antautua. Olen tutkinut ja arvostellut itseäni. Annoin kaikkein ominaisuuksieni rientää sarjana silmiäni ohi täten toteuttaen itsessäni tuota muinaisajan kaunista ohjesääntöä: Tunne itsesi! Minusta oli äärettömän hauskaa tutustua itseeni. Griffith oli ainoa, joka tiesi tämän nukketeatteri-salaisuuteni. Olin yht'aikaa sekä nukke että lapsi. Sinä luulet tuntevasi minut? Et tunne laisinkaan!

Kas tässä, Renée, on valokuva sisarestasi, joka ennen kävi karmeliittinunnaksi naamioituna ja joka nyt äkkiä on muuttunut turhamieliseksi ja maailmalliseksi hienohelmaksi. Jos Provencea ei oteta lukuun, olen yksi Ranskan kauneimpia tyttöjä. Tämä on mielestäni lyhyesti tämän hupaisen luvun sisällys. Minulla on vikoja; mutta jos olisin mies, rakastaisin niitä. Nämä viat johtuvat niistä toiveista, joita herätän. Kun on kokonaista kaksi viikkoa ihailnut äitinsä käsivarsien hienoa pyöreyttä ja kun tämä äiti on herttuatar de Chaulieu, armaani, niin tuntuu totta tosiaan surulliselta katsella omia laihoja käsivarsiaan; mutta on kuitenkin lohduttavaa, kun huomaa omaavansa hienon ranteen, ja näkee eräänlaisen pehmeän joustavuuden kaikkien noiden kuoppien viivoissa, jotka vielä joskus silkkinen pehmeä, pyörityvä ihopeite täyttää ja muotoilee. Käsivarren hieman kuiva piirros toistuu hartioissa. Mutta jos totta puhun, niin ei minulla ole ollenkaan mitään hartioita, vaan ainoastaan kaksi terävää lapaluuta, jotka muodostavat kaksi kulmikasta tasoa. Vartalonikin on vailla kaikkea pehmeyttä ja lantiot ovat jäykät ja suorat. Uh, nyt olen sanonut kaikki. Mutta ääri viivat ovat hienot ja kiinteät, terveys elävöittää puhtaalla liekillään niiden hermostuneita piirteitä, elämä ja sininen veri aaltoavat läpikuultavan ihon alla. Ja vaaleinkin Evan tytär on neekeri minuun verrattuna. Ja minulla on gasellin jalka! Ja kaikki muotoni ovat somat ja minulla on säännölliset piirteet niinkuin kreikkalaisella kuvalla. Ihon väri ei tosin ole tasainen, se on totta, neitiseni, mutta se on sensijaan eloisa: olen siis hyvin sievä viheriäinen raakula, ja minulla on juuri tuollaisen epäkypsän hedelmän kaunis elinvoimaisuus. Muistutan aivan erästä sinipunervan liljan kuvusta kohoavaa hahmoa tätini vanhassa rukouskirjassa. Minun siniset silmäni eivät ole tuhmat, ne katsovat ylväästi ja ylpeästi herkkien lihassyiden elähyttämistä helmiäiskehyksistään, joiden reunoista pitkät, tuuheat silmäripset riippuvat niinkuin silkkihetaleet. Otsani säteilee, tukkani kaartoo on kaunis, se soljuu kelmeään-kultaisina pikku aaltoina ja on keskellä päätä hiukan tummempi kiertyen itsepäisiin kiekuroihin, jotka hyvin selvästi todistavat, että minä en ole mikään helposti pyörtyväinen ja nöyrymielinen vaaleaverikkö, vaan etelämaalaisesti väkeväverinen vaalea kaunotar, jonka kanssa ei ole leikittävä. Tukankampana tahtoi kammata hiukseni sileästi kahteen palmikkoon ja kiinnittää otsalleni helmellä koristetun kultarivan, sanoen, että olisin silloin aivan keskiaikaisen näköinen. — "Tietäkää toki, etten laisinkaan ole vielä niin vanha, että sopisin keskiaikaan tai käyttäisin koruja, jotka nuorentavat." Nenäni on pieni, sieraimet sirotekoiset ja soman ruusuisen väliseinän erottamat, nenässäni on jotakin käskevää, pilkallista ja sen kärki on liian hermostunut tullakseen koskaan turpeaksi tai punaiseksi. Rakas hirveni, jos ei kaikella tällä ihanuudella saa tyttöä naitetuksi ilman myötäjäisiäkin, niin sitten en ymmärrä siitä asiasta mitään. Korvani muodostavat keimailevan pyörylän, helmi kummassakin nipukassa vaikuttaisi niihin verrattuna keltaiselta. Kaulani on pitkä, käärmeäisesti soljuva, ruhtinaallinen. Pimeässä sen valkeus parhaiten tulee esiin. Oi, ehkä on suuni liian suuri, mutta se on niin ilmeikäs, huulet ovat niin kaunisväriset, hampaat hymyilevät niin suloisesti. Ja sitten, armahaiseni, on kaikki keskenään sopuoinnussa. Minulla on hyvä ryhti ja miellyttävä ääni! Tulee muistaneeksi isoäidin puvun vaistomaista liikehtimistä hänen siihen milloinkaan koskemattaan. No niin, olen siis kaunis ja siro. Osaan mielin määrin sekä nauraa että olla kunnioitusta herättävä: onpa jotakin arvokasta noissa pienissä kuopissa, joita leikin henki keveillä sormillaan silloin tällöin painaa valkoisiin poskiini. Voin myös katsoa alas jäisin sydämin ja lumivalkein otsin. Voin myös esittää surumielisen joutsenkaulaista madonnaa, ja maalarien kuvaamat neitseet ovat silloin sata kertaa minua alempana; olen varmasti taivaallisempi kuin he. Ja silloin miehen täytyy puhutelllessaan minua muuttaa äänensä musiikiksi.

Olen siis kaikin tavoin asestettu ja voin käydä läpi keimailun koko koskettimiston matalimmista äänistä korkeimpiin huilu-ääniin asti. On tavaton etu, että ei ole yksitoikkoinen. Äitini ei ole leikillinen eikä tyttömäinen; hän on kaikin puolin arvokas, kunnioitusta herättävä; jos hän tästä asenteestaan luopuu, voi hän muuttua leijonaksi; jos hän haavoittaa, ei hän kernaasti paranna iskemäänsä haavaa; minä, minä tahdon osata sekä haavoittaa että parantaa haavoja. Olen ainakin vielä kokonaan toisenlainen kuin äitini. Senpätähden ei mikään kilpailu meidän välillämme voi tulla kysymyksenäkään, ellemmehä mahdollisesti alkaisi väitellä raajojemme suuremmasta tai vähemmästä täydellisyydestä, sillä ne ovat tosiaan meillä hyvin samanlaiset. Tulen isääni, joka on hieno ja älykäs. Minulla on isoäitini käytöstapa ja hänen suloinen äänensävyensä, joka muuttuu pää-ääneksi, kun sitä pingoitetaan, mutta joka kahdenkeskeisessä keskustelussa pysyy sointuvana, puolimatalana rintaäänenä. Minusta tuntuu kuin olisin vasta tänään jättänyt luostarin. En kuulu vielä suureen maailmaan. Olen sille aivan tuntematon. Mikä ihana hetki! Kuulun vielä kokonaan itselleni niinkuin puhkeamaisillaan oleva kukka, jota ei vielä kukaan ole nähnyt. Niin, enkelini, kun kävelin salongissani katsellen kuvaistani ja kun näin hyljätyn luostarihoitolaispukuni, tunsin jotakin omituista sydämessäni: menneisyyden kaipausta, tulevaisuuden levottomuutta, oudon maailman pelkoa, jäähyväiskyineitä noille valkeille

papinkauluksille, joita me lapsellisessa viattomuudessamme poimimme ja huolettomina nypimme rikki; kaikkea tätä oli sydämessäni, mutta lisäksi vielä jotakin muuta; niiden haavemaisten mielikuvien karkeloa, jotka asuvat syvällä sieluni pohjassa, johon en edes uskalla kurkistaa.

Oma Renée'ni, minulla on kapiot kuin morsiamella. Kaikki on erinomaisessa järjestyksessä soman pukukaapin seetripuisissa laatikoissa, joihin on lisäksi siroteltu hajuaineita. Minulla on nauhoja, jalkineita, hansikoita kuinka paljon tahansa. Isäni on ystävällisyydessään lahjoittanut minulle kaikenlaisia nuorelle tytölle sopivia koruesineitä: laukun, pukeutumispöydän tarvekaluinensa, suitsutusastian, viuhkan, päivänvarjon, rukouskirjan, kultakäädyt, kasmirihuivin; hän on luvannut, että saisin oppia ratsastamaan. Nyt osaan vihdoin jo tanssiakin! Huomenna, huomen-illalla tulen esitetyksi uudelle seurapiirille. Tulen esiintymään valkoisessa musliinipuvussa. Tukkakoristeenani on valkoisista ruusuista punottu, kreikkalaismallinen seppäle. Otan päälleni madonnamuodon: tahdon esiintyä yksinkertaisena ja voittaa naiset puolelleni. Äidilläni ei ole kaukaisinta aavistusta kaikesta tästä, mitä nyt sinulle kirjoitan, hän luulee, etten ollenkaan osaa harkita enkä ajatella. Jos hän lukisi tämän kirjeeni tulisi hän hämmästyksestä sanattomaksi. Veljeni kunnioittaa minua syvällä halveksinnalla ja osoittaa minua kohtaan edelleen välinpitämättömyydestä johtuvaa hyväntahtoisuutta. Hän on kaunis nuori mies, mutta oikullinen ja raskasmielinen. Minä tiedän hänen salaisuutensa, jota eivät herttua eikä herttuatar ole arvanneet. Vaikkakin hän on herttua ja lisäksi nuori, on hän kateellinen isälleni; hän ei merkitse mitään valtiollisessa elämässä, hänellä ei ole virkaa hovissa, hän ei saata sanoa: nyt lähdän eduskuntaan. Koko talossa olen minä ainoa, jolla on kuusitoista tuntia aikaa miettimiseen: isäni ajan vievät valtioasiat tai huvitukset, äitini ei myöskään ole yhtään hetkeä vapaana; kukaan talossa ei tee tiliä itsensä kanssa, ollaan aina ulkona, aika ei tahdo riittää elämään. Olenpa harvinaisen utelias näkemään, mikä on se voittamaton viehätys, joka suuressa maailmassa noin kietoo ihmiset pauloihinsa joka ilta kello yhdeksästä kello kolmeen aamulla, jonka vuoksi he tuhlaavat niin suuret summat rahaa ja kestävät niin uuvuttavia ponnistuksia. Toivoessani suurmaailmalliseen seurapiiriin en kuvitellut välimatkaa niin suureksi, enkä sen huumausta niin väkeväksi; mutta totta tosiaan, enkö unohdakin olevani nyt Parisissa. Olen tullut huomaamaan, että täällä vallan hyvin voidaan asua yhdessä, kuulua samaan perheeseen laisinkaan tuntematta toisiaan. Ja sitten saapuu eräs pieni nunnankokelas, joka parissa viikossa huomaa paljon sellaista, jota ei valtiomies näe kodissaan. Tai ehkäpä hän sentään näkee ja vain eräänlaisesta isällisyyden tunteesta pysyttelee tahallisesti sokeana. Tulenpa ottamaan selvän tästä hämärästä kohdasta.

IV.

SAMALTA SAMALLE.

15 p:nä joulukuuta.

Eilen kello kahden aikaan lähdin ajelemaan Champs-Elysées'lle ja Boulogne-metsään. Oli tuollainen kaunis syyspäivä, jollaisia olemme yhdessä ihailleet Loiren rannoilla. Olen siis vihdoinkin nähnyt Parisin! Ludvig XV:n tori on todellakin kaunis, mutta sen kauneus on sitä lajia, joka on ihmisten käsistä lähtöisin. Olin hyvin puettu, surumielinen, vaikkakin mieleni teki nauraa. Kasvoni soman hatun alla olivat tyynet, istuin käsivarret ristissä. En saanut osakseni pienintä hymyä, en saanut ainoatakaan nuorukaisparkaa tenhollani pysähdetyksi, ei kukaan kääntynyt minua katsomaan, ja kuitenkin vierivät vaununi hitaasti, täysin levollisen asentoni arvoisella tavalla. Erehdynpä sentään hiukan: muuan komea herttua, joka ratsasti ohitseni, käänsi akka hevosensa. Tämä mies, joka täten yleisön silmissä pelasti turhamaisuuteni kunnian, oli isäni, jonka ylpeyttä minun kaunis ilmestykseni, niin hän sanoi, oli miellyttävästi hivellyt. Kohtasin myöskin äitini, joka sormensa päällä lähetti minulle pienen, lentosuukon tapaisen tervehdyksen. Miss Griffith, joka ei osannut varoa ketään, katseli oikealle ja vasemmalle. Minun mielestäni on nuoren ihmisen aina tiedettävä, mihin hän suuntaa katseensa. Olin raivoissani. Eräs mies tarkasteli sangen tutkivasti vaunuani kiinnittämättä minuun mitään huomiota. Tuo ihailija oli varmaankin joku vaunuseppä. Olen pettynyt, sentähden että arvioin ansioni liika suuriksi: kauneus, tuo harvinainen etuoikeus, jonka Jumala yksin voi antaa, on siis Parisissa tavallisempi kuin mitä luulin. Keikailevia hienohelmoja tervehtivät miehet kohteliaasti. Hehkuvien kasvojen he sanoivat itsekseen: "Kas tuossa hän on!" Äitiäni ihailtiin aivan suunnattomasti. Tässä piilee jokin arvoitus, jonka perille tahdon päästä. Miehet, rakkaani, näyttivät minusta täällä ylimalkaan hyvin rumilta. Ne, jotka ovat kauniita, ovat meidän kaltaisiamme pahassa. Mikähän pahansuopa haltia onkaan keksinyt heidän pukunsa: se on hämmästyttävän kömpelö, jos vertaa sitä edellisten vuosisatojen pukuihin; siinä ei ole loistoa, väriä eikä runoutta; se ei miellytä aisteja, sielua eikä silmää, ja se kuuluu olevan epämiellyttävä, se on ahdas, ja tyypistetty. Etenkin kiinnitti huomiotani hattu, joka on kuin

katkaistu pylvään kappale eikä laisinkaan mukaudu pään muodon mukaan; mutta on helpompi, niin on minulle sanottu, saada aikaan vallankumous kuin hatut kauniimmiksi. Ranskalainen uljuus kavahtaa pyöreää huopahattua, ja niinpä käydään koko ikä hullunkurisessa päähineessä mieluummin kuin voitetaan tämä pelko edes päiväksi. Ja sitten sanotaan ranskalaisia kevytmielisiksi! Miehet ovat sitäpaitsi muutenkin vallan kauhistuttavia, oli heidän päähineensä sitten millainen tahansa. En ole nähnyt kuin väsyneitä ja kovia kasvoja, joissa ei ole tyyneyttä eikä rauhaa; piirteet ovat kulmikkaat ja rypyt ilmaisevat pettynyttä kunnianhimoa, tyydyttämätöntä turhamaisuutta. Kaunis otsa on harvinaisuus. — "Oh, tuollaisiako parisilaiset siis ovatkin", sanoin miss Griffithille. — "He ovat erittäin miellyttäviä ja henkeviä", vastasi hän minulle. Vaikenin. Kolmenkymmenen kuuden vuotiaan tytön sydämessä on tietenkin jo paljon suvaitsevaisuutta.

Illalla olin tanssiaisissa ja pysyttelin äitini vierellä, joka tarjosi minulle käsivartensa tullen tästä ystävällisyydestään erittäin hyvin palkituksi. Hän niitti kaiken kunnian, minä olin ainoastaan noiden miellyttävien imartelujen tekosyynä. Hänellä oli erikoinen taito antaa minut tanssittavaksi pelkille pölkkypäille, jotka kaikki puhuivat minulle kuumuudesta, aivan kuin olisin ollut jäässä, ja tämän tanssitilaisuuden kauneudesta, aivan kuin olisin ollut sokea. Eikä kukaan laiminlyönyt ilmaista ihastustaan sen omituisen, ennenkuulumattoman, harvinaisen, oudon, erikoisen tapauksen johdosta, että minut nähtiin täällä ensi kerran. Pukuani, joka yksin teiskaillessani omassa, valkean- ja kullanvärisessä salongissani minua niin miellytti, tuskin huomasin täällä kaikkien noiden ihmeellisten koristusten keskellä, joita useimmilla naisilla oli. Jokaisella oli omat uskottunsa, jotka heitä salassa ihailivat ja pitivät silmällä; monet loistivat kauas voitokkaassa kauneudessaan, näihin viimeksimainittuihin kuului äitini. Tanssiaisissa ei nuori henkilö merkitse mitään, hän on vain jonkinlainen tanssikone. Miehet, harvoja poikkeuksia lukuunottamatta, eivät täällä ole sen parempia kuin Champs-Élysées'lläkään. He ovat kuluneita, heidän piirteensä ovat luonteettomia tai oikeammin, heillä on kaikilla sama luonne. Noita ylpeitä ja voimakkaita ilmeitä, jotka ovat ominaisia esi-isiemme muotokuville ja jotka todistavat ruumiillista ja henkistä voimaa, ei näe enää missään. Kuitenkin oli tuossa seurassa yksi erittäin lahjakas mies, joka kauniiden kasvojensa puolesta erosi kaikista muista, mutta hän ei tehnyt minuun sellaista vaikutusta kuin hänen olisi pitänyt. En tunne hänen teoksiaan, eikä hän myöskään ole aatelismies. Olkoon porvarin tai aateloidun ansiot ja nerollisuus kuinka suuret tahansa, ei minun veressäni ole pisaraakaan myötätuntoa häntä kohtaan. Sitäpaitsi näytti hän olevan niin huvitettu itsestään ja niin vähän huvitettu muista, että tulin siihen käsitykseen, että me mahdamme olla vain olioita eikä mitään olentoja noille suurille ajatusten metsästäjille. Kun nerokkaat ihmiset rakastavat, ei heidän pitäisi kirjoittaa mitään, tai muuten he eivät enää rakasta. Heidän aivoissaan on jotakin, joka on heille tärkeämpää kuin heidän rakastajattarensa. Kaikkea tätä olin huomaavinani tuon miehen käytöksessä ja olemuksessa, joka on, niin kerrotaan, opettaja, puhuja, kirjailija ja josta kunnianhimo tekee kaikkien suuruuksien palvelijan. Määräsin heti kantani: minusta oli arvoitonta kiukutella seuralle vähäisestä menestyksestäni ja niinpä rupesin tanssimaan sen enempää siitä asiasta välittämättä. Minusta oli sitäpaitsi hauska tanssia. Kuulin tuntemattomista henkilöistä kaikenlaisia juoruja, joilla ei ollut mitään kärkeä; mutta ehkäpä on välttämätöntä voidakseen ymmärtää niitä tietää paljon asioita, joita minä en tiedä, sillä näin, että moni nuori herra ja nainen oli kovin huvitettu saadessaan kertoa tai kuunnella joitakin vihjauksia. Maailma on aivan täynnä arvoituksia, joita on vaikea selittää. Monenlaisia juonia on ilmassa. Minulla on terävät silmät ja hieno korva; mitä taas käsityskykyyni tulee, niin tähän tunnette sen, neiti de Maucombe.

Tulin kotiin hyvin väsyneenä ja onnellisena siitä, että olin väsynyt. Kerroin aivan vilpittömästi äidilleni, jonka seurassa olin, sielunilani, ja hän antoi minulle sen neuvon, etten uskoisi sellaisia asioita kenellekään muulle kuin hänelle. — "Rakas pienokaiseni", lisäsi hän, "sopiva käytöstapa riippuu yhtä paljon siitä, että tietää, mistä asioista on vaiettava, kuin siitä, että tietää, mitä on puhuttava." Tämä neuvo sai minut ymmärtämään millaiset tunteet meidän on peitettävä maailmalta, niin, ehkäpä omalta äidiltämmekin. Siinä silmänräpäyksessä tajusin myös, kuinka laaja naisellisten salaisuuksien ala on. Voin vakuuttaa sinulle, rakas hirveni, että me molemmat viattomassa avomielisyydessämme olisimme kaksi erittäin valpasta juorusisarta. Kuinka paljon asioita onkaan sormessa, joka painetaan huulille, yhdessä sanassa, katseessa! Aivan äkkiä vallan kauhistuin. Ajattelehan, ettei edes saisi antaa ilmaisia niille ilon vaistoille, jotka tanssin liikkeet tuovat mukanaan! Mutta, huokasin itsekseni, miten käy sitten meidän tunteittemme! Kävin surullisena levolle. Minulla on vielä sielussani tuskallinen tunne tästä avomielisen ja iloisen luonteen ja suuren maailman ankaroiden lakien ensimmäisestä yhteentörmäyksestä. Olen ikäänkuin jo kadottanut osan valkoisesta villastani tien okaisiin pensaisiin. Hyvästi enkelini!

Kuinka kirjeesi järkytti minua! Se järkytti minua etenkin siksi, että tulin verranneeksi meidän erilaisia kohtaloitamme. Millaisessa loistavassa seurapiirissä sinä tuletkaan liikkumaan! Ja miten rauhallisessa kolkassa ja miten huomaamattomana onkaan minun elämäni kuluva! Maucomben linnasta olen puhunut sinulle jo niin usein, etten enää sano siitä sen enempää; huoneeni oli jotakuinkin samassa kunnossa kuin mihin sen lähtiessäni jätin ja nyt vasta saatoin oikein ymmärtää, mikä ihana näköala siitä aukeaa Gemenos-laaksoon, jota lapsena katselin näkemättä siinä mitään erikoista. Pari viikkoa sen jälkeen kun olin saapunut kotiini, veivät isäni ja äitini minut sekä kaksi veljeäni päivälliselle erään naapurimme, vanhan herra de l'Estoraden luo. Hän on aatelismies, joka rikastumistaan on rikastunut, niinkuin maalla voi rikastua kitsaalla taloudenpidolla. Tämä vanhus ei voinut estää ainoata poikaansa joutumasta Buonaparten saaliiksi; pelastettuaan hänet sotaväen otosta täytyi hänen kuitenkin lähettää hänet kunniakaartiin v. 1813; Leipzigistä lähtien ei vanha parooni de l'Estorade saanut minkäänlaisia tietoja hänestä. Herra de Montriveau, jota herra de l'Estorade kävi tervehtimässä v. 1814, vakuutti nähneensä hänen poikansa venäläisten vankina. Rouva de l'Estorade kuoli surusta useamman kerran turhaan tiedusteltuaan häntä Venäjältä. Vanha parooni, joka on hyvin kristillismielinen, viljeli edelleen tuota teologista hyvettä, jota mekin harjoitimme Blois'ssa: toivoa. Hän sai nähdä poikansa unessa ja hän kartutti ja säästi omaisuuttaan tälle pojalle; hän korjasi talteen poikansa osuuden siitä perinnöstä, joka tuli hänelle rouva de l'Estoraden suvulta. Ei kellään ollut sydäntä laskea leikkiä ukosta. Arvaan, että juuri tämän pojan odottamatonta paluuta saan kiittää siitä, että pääsin kotiin. Kukapa olisi voinut aavistaa, että sill'aikaa kuin me ajatuksissamme seikkailimme kautta maailman, minun tuleva mieheni paraillaan hitaasti, jalkaisin vaelsi Venäjän, Puolan ja Saksan mantereita! Hänen julma kohtalonsa lientyi vasta Berlinissä, jossa Ranskan lähettiläs teki kaikkensa helpoittaakseen hänen palaustaan Ranskaan. Herra de l'Estorade vanhemmalla, joka on pientä maalaisaatelia ja omistaa kymmentuhatta livreä vuotuista korkoa tuottavan omaisuuden, ei ole sellaista europalaista nimeä, joka voisi vallanpitäjissä herättää mielenkiintoa *chevalier* de l'Estoraden kohtaloon. Hänen nimeensäkin oli tarttunut jonkinlaista maankiertäjän hajua.

Kaksitoista tuhatta livreä, joka on rouva de l'Estoraden omaisuuden vuotuinen korko, yhdessä isäukon säästöjen kanssa, tekevät tuosta köyhästä kunniakaartilaisesta maalaisoloihin nähden erittäin varakkaan henkilön; hänen omaisuutensa on noin kaksisataa tuhatta livreä paitsi kiinteistöä. Ukko de l'Estorade oli ostanut *chevalier'n* palauksen edellisenä päivänä erään kauniin, mutta huonosti hoidetun maatilan, johon hän aikoo istuttaa kymmenen tuhatta silkkiäispuuta, jotka hän on kasvattanut varsin tätä tarkoitusta varten taimitarhassaan, sillä tämä osto oli hänen mielessään jo ennen suunniteltu. Saatuaan poikansa takaisin on paroonilla enää vain yksi ajatus: naittaa hänet ja naittaa hänet jollekin nuorelle aatelisneidille. Isäni ja äitini ovat täydellisesti samaa mieltä naapurinsa kanssa, etenkin senjälkeen kun vanhus ilmaisi tarkoituksensa olevan ottaa Renée de Maucombe miniäkseen ilman myötäjäisiä ja avioliittosopimuksessa kuitata koko se summa saaduksi, joka heidän perinnöstään oli lankeava mainitun Renée'n osalle. Heti täysikäiseksi tultuaan minun nuorempi veljeni Jean de Maucombe antoi tunnusteen siitä, että hän oli saanut vanhemmiltaan etukäteen kolmannen osan siitä perinnöstä, jonka hän oli rintaperillisenä saapa. Täten Provencen aateliset perheet kiertävät herra Buonaparten inhoitettavaa siviililakia, joka lähettää ainakin yhtä paljon aatelistyttöjä luostariin kuin mitä hän on heitä naittanut. Ranskan aatelisto on, päättäen siitä vähästä mitä olen tästä asiasta kuullut puhuttavan, hyvin erimielinen näistä tärkeistä seikoista.

Tuolla päivällisellä, kullamuruni, kohtasivat hirvi ja maanpakolainen toisensa. Mutta ottakaamme asiat oikeassa järjestyksessä. Kreivi de Maucomben palvelijat olivat jälleen pukeutuneet vanhoihin nauhoitettuihin virkapukuihinsa ja reunustettuihin hattuihinsa; ajaja oli vetänyt jalkoihinsa suuret kaulussaappaat; meitä oli kokonaista viisi henkeä vanhoissa vaunuissa ja niin saavuimme me muhkeasti perille noin kahden aikaan syödäksemme päivällistä kello kolmelta parooni de l'Estoraden kartanossa eli huvilassa, miksi sitä nyt nimittäisi. Appiukollani ei nimittäin ole mitään linnaa, vaan ainoastaan yksinkertainen maatalo, joka sijaitsee erään kukkulan juurella, aivan sen kauniin laakson toisessa päässä jonka ylpeys on vanha Maucomben linna. Tämä maatila on joka suhteessa oikea maatalo: siinä on neljä kivistä tehtyä ja keltaiseksi rapattua seinää ja kauniilla punaisilla tiilikivi-liuskoilla peitetty katto. Tämä tiilikivipaino taivuttaa hiukan lakea. Ikkunoissa, jotka ovat puhkaistut sinne tänne minkäänlaisia tasasuhtaisuuden vaatimuksia silmällä pitämättä, on tavattoman suuret keltaisiksi maalatut luukut. Puutarha, joka ympäröi tätä asuntoa, on aivan tavallinen provencelainen puutarha; se on kauttaaltaan ympäröity pienillä, päällekkäin ladatuista, pyöreistä piikivistä rakennetuilla muureilla; että ne ovat taitavan muurarin kädestä lähtöisin, ilmenee etenkin siinä tavassa, millä hän on järjestänyt kivet vuoroin lepäävään vuoroin pystyyn asentoon. Niitä peittävä savikerrostuma on paikotellen irtaantunut. Hiukan herrasmaisen ulkomuodon antaa tälle talolle sisäänkäytävän kohdalla, maantietä vasten oleva ristikko-aita. Tämä ristikko-aita on pitkien itkujen tulos ja se on niin laiha, että se muistuttaa aivan sisar Angeliqnea. Kiviportaat johtavat taloon ja oven edustaa koristaa katos, jollaista ei ainoakaan Loiren talonpoika huolisi valkoiseen, sinikattoiseen ja aurinkoiseen kivituloonsa. Puutarha ja sen ympäristö ovat hirvittävän pölyisiä, puut palaneita. Näkee selvästi, että parooni ei pitkiin aikoihin

ole ajatellut enää muuta kuin nousta, käydä nukkumaan ja nousta jälleen seuraavana päivänä ja koota sou'n sou'n päälle. Hän syö samaa, mitä hänen molemmat palvelijansakin, muuan provencelainen pikentti ja hänen vaimonsa vanha kamarineitsyt. Huoneet ovat sangen niukasti kalustetut. Kuitenkin oli de l'Estoraden talo nyt pukeutunut juhla-asuun. Se oli aukaissut ja tyhjentänyt kaappinsa, koonnut koko palvelijakuntansa viimeistä myöten tätä päivällistä varten, joka tarjottiin meille vanhoista, kuhmuista hopeakulhoista. Maanpakolainen, sydänpöytäni, on niinkuin ristikkoaitakin kovin laiha! Hän on kalpea, paljon kärsinyt, vaitelias. Hän on kolmenkymmenen seitsemän vuotias, mutta näyttää viidenkymmenen ikäiseltä. Hänen ennen niin kaunis, ebenholtsin-musta nuorukaistukkansa on harmaansekainen niinkuin leivosen siipi. Hänen kauniit siniset silmänsä ovat sisäänpainuneet; hän on vähän kuuro; joka kaikki saa aikaan sen, että hän vaikuttaa aivan surullisen hahmon ritarilta; siitä huolimatta olen armollisesti suostunut rupeamaan rouva de l'Estoradeksi ja ottamaan vastaan kaksisataa viisikymmentä tuhatta livreä, kuitenkin sillä nimenomaisella ehdolla, että saan vapaasti oman mieleni mukaan järjestää maatalon ja laittaa sille puutarhan. Olen myös ottanut isältäni lupauksen siitä, että hän Maucomben vesistöä johdattaa jonkun pienen haaran tänne. Kuukauden kuluttua olen rouva de l'Estorade, sillä minä miellytän häntä, rakkaani. Siperian lumimaisemien jälkeen on mies tietenkin hyvin taipuvainen antamaan arvoa näille minun mustille silmilleni, jotka sinun sanojesi mukaan kypsyttävät ne hedelmät, joihin katson. Louis de l'Estorade tuntuu olevan hyvin onnellinen päästessään naimisiin *kauniin Renée de Maucomben* kanssa, sillä tämä on nyt ystävättäresi uusi loistava arvonimi. Sill'aikaa kun sinä valmistut niittämään suuren maailman iloja, totuttelet neiti de Chaulieun osaan Parisissa, jonka olet paneva jalkoihisi, niin on hirvi-raukkasi Renée, tuo erämaiden tytär, pudonnut siitä seitsemännestä taivaasta, mihin me haaveissamme kohosimme, arkipäiväiseen todellisuuteen, joka on yhtä yksinkertainen kuin kedon kukka. Niin, olen luvannut itselleni, että tahdon lohduttaa tuota nuorta miestä, jolla ei ole ollut nuoruutta, joka äidin helmasta heitettiin suoraan sodan helmaan ja jo varhain sai vaihtaa maalais-ilot Siperian jäihin ja pakkotöihin. Päivieni yksitoikkoisuutta tulee lieventämään vaatimattomien maalaihuvitusten vaihteleva sarja. Gemenos-laakson keitaan olen ulottava aivan talomme ympärille, jota kauniit puut tulevat juhlallisesti varjostamaan. Ympäroin itseni myös Provencen aina viheriöivillä nurmimatoilla, laajennan puutarhani aina kukkulaan saakka ja sen korkeimmalle huipulle annan rakentaa jonkun soman huvihuoneen, josta ehkä voin nähdä kimaltelevan Välimeren. Oransipuu, sitronapuu ja kasvitieteen ihanimmat tuotteet tulevat kaunistamaan tätä yksinäisyyttäni, jossa minä olen oleva perheenäitinä. Luonnon häiriytymätön runous on ympäröivä meitä. Ja kun pysyn uskollisena velvollisuuksilleni, ei minun tarvitse pelätä mitään onnettomuutta. Appiukollani ja chevalier de l'Estoradella on sama kristillinen mielenlaatu kuin minullakin. Oi, kullannurmi, elämäni viitto edessäni samanlaisena kuin joku Ranskan valtamaantie, yksitoikkoisena ja lempeänä, ikivanhain puiden varjostamana. Kahta Buonapartea ei tähän vuosisataan mahdu; saan siis pitää lapseni luonani, jos sellaisia saan, kasvattaa niitä, tehdä niistä miehiä ja nauttia elämästä heidän kauttansa. Ellet sinä laiminlyö kutsumustasi, sinä, joka joudut jonkun maan mahtavan puoliseksi, tulevat Renée'si lapset saamaan sinusta voimakkaan suojelijan. Hyvästi siis, ainakin minun kohdaltani, kaikki ne romaanit ja omituiset tilanteet, joiden sankaritariksi kuvittelimme itseämme! Tiedän jo edeltäpäin elämäni tarinan, elämäni suuret tapaukset tulevat olemaan nuorempain herrojen de l'Estoradein ensimmäiset hampaat, heidän ruokkimisensa ja ne hävitystyöt, joita he tulevat aikaansaamaan taimitarhoissani ja myös itsessäni; kirjailla heidän myssyjään ja olla sairaloisen miesparan rakastama ja ihailema Gemenos-laakson liepeillä, kas siinä minun iloni! Ehkäpä maalaisrouva myös on viettävä jonkun viikon talvesta Marseillessa; mutta silloinkin on hänen suurmaailmansa oleva vain joku ahdas maalaisteatteri, jonka kulissit eivät laisinkaan ole vaarallisia. Minun ei tarvitse pelätä mitään, ei edes sitä ulkopuolista ihailua, joka voi tehdä meidät ylpeiksi. Silkkiäismadot tulevat erikoisesti olemaan harrastuksemme esineinä ja niitä varten tulee meillä olemaan silkkiäispuun lehtiä myytävänä. Kaikki maalaiselämän huonot puolet ja perhemyrskyt tulevat liukumaan ohitsemme huomaamattomasti, pahemmista riitaisuuksista: herra de l'Estorade on kerta kaikkiaan ilmoittanut antautuvansa vaimonsa johdettavaksi. Mutta kun en tule millään lailla vahvistamaan häntä tässä viisaassa päätöksessä, on hyvin luultavaa, että hän siinä pysyy. Sinä, rakas Louiseni, olet elämäni romantinen puoli. Siispä kerro minulle seikkailuistasi, kuvaa minulle kaikki tanssiaisat, juhlat, sano minulle, miten olet ollut puettuna, millaiset kukat ovat seppelöineet kauniita vaaleita kutrejasia, ja mitä miehet ovat sanoneet ja miten he ovat käyttäytyneet. Näin on meitä kaksi kuuntelemassa, tanssimassa, sormenpäitteesi hienoilla tuntohermoilla aistimassa. Tahtoisinpa kernaasti huvitella Parisissa, sill'aikaa kun sinä toimit perheenäitinä Da Crampadessa, se on maatalomme nimi. Mies-raukka, joka luulee menevänsä naimisiin vain yhden naisen kanssa! Mahtaakohan hän huomata, että meitä on kaksi? Alanpa jo puhua hassutuksia. Ja koska en voi enää tehdä tuhmuuksiakaan muuta kuin edustajan kautta, lopetan. Siispä suutelo vain molemmille poskillesi, huuleni ovat vielä nuoren tytön huulet (hän ei ole uskaltanut muuta kuin tarttua käteeni). Oh, me olemme niin tuskastuttavan kunnioittavia ja sovinnaisia! Kas vain, olinpa alottaa uudestaan. Hyvästi, rakkaani!

J. K. Olen juuri avannut kolmannen kirjeesi. Kultaseni, minulla on noin tuhat livreä käytettävänä, osta niillä joitakin kauniita tavaroita minulle, sellaisia, joita ei täältä saa eikä edes Marseillestä. Kun käyt omilla ostoksillasi, niin muistele la Crampaden erakkoa. Huomaa, että kummallakaan puolen ei appivanhemmillani ole Parisissa ketään tuttavaa, joka omaisi hyvän maun ja joka voisi toimittaa

ostoksia. Vastaan myöhemmin tähän kirjeeseen.

VI.

DON FELIPE HENAREZ DON FERNANDILLE.

Parisissa, syyskuulla.

Tämän kirjeen aikamäärä jo ilmaisee sinulle, veljeni, ettei sukunne päämies ole missään vaarassa. Jos verilöyly, jonka uhriksi esi-isämme joutuivat Leijonapihalla, tekikin meistä vastoin tahtomme espanjalaisia ja kristittyjä, niin antoi se meille myös perinnöksi arabialaisten varovaisen viisauden; ja ehkäpä saan kiittää pelastuksestani abenserragien verta, joka vielä virtaa suonissani. Pelko teki Ferdinandin niin hyväksi näyttelijäksi, että Valdez uskoi hänen vakuutuksiaan. Ilman minua tuo amiraali-parka olisi ollut hukassa. Vapaamieliset eivät koskaan opi ymmärtämään, mitä kuningas on. Mutta tuon Bourbonin luonne oli minulle aikoja sitten selvillä: mitä enemmän hänen majesteettinsa vakuutti turvaavansa meitä, sitä enemmän herätti hän epäilystäni. Todellisen espanjalaisen ei tarvitse toistaa kerran antamaansa lupausta. Joka puhuu liikaa, tahtoo pettää. Valdez lähti englantilaisella laivalla. Mitä minuun tulee, niin kirjoitin heti, kun näin rakkaan Espanjani asian menetetyksi Andalusiaassa, tilanhaltialleni Sardiniaan, että hän huolehtisi minun turvallisuudestani. Muutamat taitavat korallinkalastajat odottivat minua venheineen erään rantaniemekkeen kohdalla. Kun Ferdinand kehoitti ranskalaisia ottamaan talteen minut, olin jo Macumer'n paroonikunnassani ryövärien keskuudessa, jotka uhmaavat kaikkia lakeja ja kostotoimenpiteitä. Granadan viimeisellä espanjalaismaurilaisella suvulla on afrikalaiset erämaansa, yksinpä sarasenilaiset hevosensakin omalla maatilallaan, jonka se on saanut saraseneilta. Näiden rosvojen silmät loistivat villistä ilosta ja ylpeydestä kuullessaan, että he saivat suojella Espanjan kuninkaan vendettaa vastaan isäntäänsä Sorian herttuaa, oikeaa Henarezia, ensimmäistä, joka yleensä on tullut heidän luokseen, sen jälkeen kun saari joutui pois maurien käsistä; ja kuitenkin he vielä edellisenä päivänä olivat peljänneet, että tulisin oikeutta jakamaan. Kaksikymmentäkaksi karbiinipyssyä oli heti valmiina uhkaamaan Bourbonin Ferdinandia, tuota muukalaisten jälkeläistä, jonka heimo oli kokonaan tuntematonta silloin, kun voittoisat abenserragit jo saapuivat Loiren rannoille. Luulin voivani elää näiden suunnattomien suurien tilojen tuloilla, joita, ikävä kyllä, niin vähän olemme tulleet ajatelleeksi; mutta oleskeluni täällä on osoittanut, että siinä asiassa olen kokonaan erehtynyt ja että Queverdon tiedonannot olivat oikeita. Tuolla mies-paralla oli kaksikymmentäkaksi ihmiselämää minulle tarjottavana, mutta ei ainoatakaan todellista työvoimaa; kaksikymmentä tynnyrialaa laidunta, mutta ei mitään taloa; komeita, koskemattomia metsiä, mutta ei yhtään huonekalua. Tarvittaisiin miljoona piasteria ja isännän ainainen läsnäolo noin puolen vuosisadan ajan, jotta nämä suuremmoiset maat rupeaisivat tuottamaan: tahdonpa ajatella asiaa. Voitettut mietiskelevät aina pakomatalla sekä itseään että menetettyä asiaansa. Nähdessäni tuon kauniin, kuolleen, munkkien kalvaman ruumiin, täytyivät silmäni kyynelillä: näin edessäni jälleen Espanjan surullisen tulevaisuuden. Marseillessa sain kuulla Riegon murheellisesta lopusta. Tunsin tuskallisesti, että minunkin elämäni oli päättyvä marttyyriuteen, pitkään ja huomaamattomaan. Tai onko tämä mitään elämää, kun ei saa uhrautua isänmaalleen eikä elää naiselle! Rakastaa, valloittaa, nämä saman ajatuksen kaksi puolta ovat aina olleet uurrettuina kalpoihimme, tämä tunnussana oli kultakirjaimilla kirjoitettu palatsiemme holveihin, josta sen marmorialtaistaan pulppuavien suihkukaivojemme vesisateet lakkaamatta uudelleen heijastaakseen tavoittivat. Mutta turhaan tämä käsky sydäntäni tulistaa: kalpa on katkaistu, palatsi tuhkana, elämän lähde kuivaa hedelmättömään hiekkaan.

Tämä on testamenttini.

Don Fernand, tulette ymmärtämään, minkätähden hillitsin intoanne ja pyysin teitä pysymään uskollisena *rey netto'lle*. Veljenä ja ystävänä rukoilen sinua tottelemaan; päämiehenänne vaadin sitä. Teidän tulee mennä kuninkaan luo ja pyytää häneltä itsellenne minulle kuuluvat arvoasteet ja omaisuus, minun virkani ja arvonimeni; hän empii ehkä, hän tekee ehkä jonkun kuninkaallisen paheksumisen eleen; mutta sanokaa hänelle, että Maria Heredia rakastaa teitä ja että Maria voi mennä naimisiin ainoastaan Sorian herttuan kanssa. Silloin saatte nähdä hänen hytkähtävän hyvästä mielestä: Herediain suunnaton omaisuus esti häntä syöksemästä minua kokonaan perikatoon; nyt näyttää hän pääsevän toivomaansa tulokseen, te saatte häneltä heti minun ryöstöosuuteni. Te naitte Marian: olen tullut tietämään teidän molemmin-puolisen peitetyn rakkautenne salaisuuden. Olen myöskin jo valmistanut vanhaa kreiviä tähän korvaukseen. Maria ja minä tottelimme ainoastaan sovinnaisuutta ja isiemme toivomuksia. Te olette kaunis kuin rakkauden lapsi, minä olen ruma kuin espanjalainen ylimys; te olette

rakkauden ja minä salaisen vastenmielisyyden esine; olette pian voittava sen pienen vastustuksen, jonka minun onnettomuuteni ehkä ensiksi herättää tuossa jalossa espanjattaressa. Sorian herttua, teidän edeltäjänne, ei tahdo tuottaa teille surua eikä riistää teiltä yhtään maravedia [espanjalainen pikkuraha]. Koska Marian jalokivet hyvin täyttävät sen tyhjän tilan, jonka äitini timantit jättävät taloonne, niin lähettäkää minulle nämä timantit, ne riittävät täysin takaamaan huolettoman elämän minulle ja vanhalle imettäjälleni, Urracalle, ainoalle henkilölle, jonka tahdon pitää luonani talon väestä, hän on ainoa, joka osaa valmistaa mieleistäni suklaata.

Lyhyen vallankumouksemme aikana olen alituisten toimieni vuoksi supistanut elämäni kaikkein välttämättömimpään, joten ne tulot, jotka asemani on tuottanut, ovat hyvin riittäneet. Näiden kahden viimeisen vuoden tulot ovat intendenttinne hallussa. Se rahasumma kuuluu minulle; mutta Sorian herttuan asemassa olevan miehen naimiskauppa aiheuttaa suuria menoja, siispä jakakaamme. Ettehän kieltäytyne vastaanottamasta häälahjaa rosvo-veljeltänne. Sitäpaitsi tämä on minun tahtoni. Koska Macumer'n vapaaherrallinen tila ei ole Espanjan kuninkaan vallan alainen, jää se minulle ja takaa minulle isänmaan ja nimen, jos sattumalta tahtoisin tulla joksikin.

Jumalan kiitos, nyt ovat siis minun asiani järjestyksessä, Sorian suku on pelastettu!

Juuri nyt, jolloin en enää ole mitään muuta kuin parooni de Macumer, kuuluuttavat ranskalaisten kanuunat Angoulêmen herttuan tuloa. Käsitätte, hyvä herra, miksi tässä katkaisen kirjeeni...

Lokakuulla.

Saapuessani tänne ei minulla ollut edes kymmentä kvadruplea [espanjalainen kultaraha]. Eikö olekin valtiomies kovin pieni silloin, jos hän keskellä onnettomuuksia, joita hän ei ole kyennyt torjumaan, tekee itsekkäitä laskelmia. Voitetuille maureille riittää lohdutukseksi hevonen ja erämaa; toiveissaan pettyneille kristityille luostari ja muutamia kultakolikoita. Minun taittumiseni on toistaiseksi vielä vain pelkkää väsymystä. En ole lainkaan niin lähellä luostaria, että olisin päättänyt luopua elämästä. Ozalga on joka tapauksessa antanut minulle suosituskirjeitä, joiden joukossa on yksi erälle kirjakauppiaille osotettu, joka meidän maanmiehiimme nähden on jotakuinkin samassa asemassa kuin Galignani englantilaisiin nähden. Tuo henkilö hankkii minulle kahdeksan oppilasta, jotka maksavat kolme frangia tunnilta, käyn joka toinen päivä oppilaitteni luona, minulla on siis neljä luentoa päivittäin ja ansaiten kaksitoista frangia. Kun Urraca saapuu, teen jonkun lainsuojattoman espanjalaisen onnelliseksi luovuttamalla hänelle oppilaani. Asun Hillerin-Bertin kadun varrella erään köyhän lesken luona, joka pitää täyshoitolaisia. Huoneeni on etelään päin ja siitä on näköala pieneen puutarhaan. Minkäänlainen melu ei yllä tänne, näen edessäni vihreyttä ja kulutan kaikkiaan vain yhden piasterin päivässä; olen kuin Dionysos Korintossa ja olen aivan hämmästyksissäni siitä puhtaasta ja hiljaisesta ilosta, joka täyttää mieleni näissä elämäntavoissa. Auringonnoususta kello kymmeneen asti minä polttelen, juon suklaata istuen ikkunani ääressä ja katsellen kahta espanjalaista kasvia: silmiäni edessä on nimittäin kinsteri, joka kohoaa keskeltä jasmiinipensasta, kultaa ja valkoista; noiden värien näkeminen saa aina maurien jälkeläisen sielun värähtämään. Kello kymmenen lähden tunneilleni, jolla matkalla viivyn aina kello neljään. Silloin palaan päivällistä syömään, sitten taas polttelen ja luen siihen asti, kunnes käyn levolle. Voin jatkaa kauankin tällaista elämää, jossa on vuorotellen työtä ja mietiskelyä, yksinäisyyttä ja seuraa. Tule siis onnelliseksi, Fernand, minun luovutukseni on tapahtunut ilman minkäänlaisia taka-ajatuksia; minua ei kalva kaipaus, niinkuin Kaarle viidettä, eikä liioin halu lähteä leikkiin uudestaan, niinkuin Napoleonin. Viisi päivää ja viisi yötä on tuo testamenttini ajatuksiani askarruttanut ja tämä aika on ollut kuin viisi vuosisataa. Olen nyt korkean asemani, arvonimieni ja omaisuuteni suhteen yhtä välinpitämätön kuin ei niitä olisi koskaan ollutkaan. Nyt kun tuo kunnioituksesta johtuva muuri, joka oli välillämme, on kaatunut, voin, rakas lapsi, avata sydämeni sinulle. Tämä sydän, jonka luonteeni vakavuus sulkee läpitunkemattomaan haarniskaan, on täynnä hellyyttä ja rakkautta vailla esinettä ja päämäärää; mutta ei kukaan nainen ole aavistanut sitä, ei edes hän, joka jo kehdestä asti oli minulle määrätty. Siinä kiihkeän valtiollisen toimintani salaisuus. Rakastajattaren puutteessa olen ihannoinut Espanjaa. Mutta Espanjakin karkkosi minulta! Nyt kun en enää ole mitään, voin rauhassa tarkastella hävitettyä *minääni*; kysyn itseltäni, minkätähden olen saanut elämän ja milloin se otetaan minulta pois; kysyn, minkätähden tuo esioikeudellisesti ritarillinen rotu on antanut viimeiselle jälkeläiselleen parhaat ominaisuutensa, afrikanlaisen rakkautensa, kuumen runollisen hehkunsa, jos tuon kaiken on jäätävä vain rosoiseksi siemeneksi puhkaisematta vartta, saamatta uhota itämaista tuoksuaan loistoisan kukan kuvusta? Minkälaisen rikoksen olen siis tehnyt jo ennen syntymääni, koska en voi herättää kenessäkään rakkautta? Olinko siis jo syntymästäni asti vanha haaska, hedelmättömän hietikon saalis? Tunnen sielussani kantavani noita esi-isieni eräkaita, joille hehkuva ja polttava aurinko ei päästä pienintä tainta nousemaan. Merkitsen perikatoon tuomitun rodun viimeistä ylpeää ylijäämää, hyödyttöä voimaa, hedelmätöntä rakkautta, ikäloppua nuoruutta, ja täällä silloin, mieluummin kuin missään muualla, odotan viimeistä armon-iskua, kuolemaa. Voi! Tämän sumuisen taivaan alla ei mikään kipinä voi virittää tuhkaan riutunutta tulta uuteen liekkiin. Voisinpa sanoa minäkin kuollessani niinkuin Jesus-Kristus: "Jumalani, miksi minut ylenannoit!" Hirvittävät sanat, joiden syvyyteen ei vielä kukaan ole tohtinut tunkeutua.

Ymmärrät nyt, Fernand, kuinka minä olen onnellinen saadessani ikäänkuin elää uudestaan sinussa ja Mariassa! Tästälähin olen katseleva teitä niinkuin luoja, joka on ylpeä teoistaan. Rakastakaa toisianne syvällä ja ikuisella rakkaudella, älkääkää tuottako minulle mitään surua: eripuraisuuden myrsky teidän välillänne koskisi minuun enemmän kuin teihin itseenne.

Äidillämme oli aina aavistus siitä, että kerran kaikki kävisi hänen toiveittensa mukaisesti. Ehkäpä äidin toivomus on jonkunlainen sopimus hänen ja Jumalan välillä. Eikö hän sitäpaitsi kuulunut noihin salaperäisiin olentoihin, jotka ovat suoranaudessa yhteydessä taivaan kanssa ja saavat sieltä tulevaisuuden kaukonäyt! Kuinka usein luinkaan hänen otsansa uurteista sen salaisen toivomuksen, että Fernand saisi Felipen arvo-asetat ja omaisuuden! Sanoinkin sen hänelle ja hän vastasi minulle kyynelillä vedoten haavoitettuun sydämeensä, jonka piti kuulua kokonaan kummallekin, mutta joka voittamattoman rakkauden pakoituksesta antautui yksin sinulle. Niinpä leijailee siis hänen onnellinen varjonsa teidän yllänne, kun te polvistutte alttarin eteen. Ja tulkaa hyväilemään minua, Felipeänne, donna Clara, näettehän: hän luovuttaa lemmikillenne kaiken, yksinpä sen nuoren tytönkin, jonka te vastoin hänen tahtoaan työnsitte hänen syliinsä.

Mitä nyt olen tehnyt, miellyttää naisia, vainajia, kuningasta; itse Jumala on tahtonut niin, älä sentähden koeta muuttaa toisenlaiseksi mitään, Fernand; tottele ja vaikene.

J. K. Koeta saada Urracan päähän, että hän ei nimitä minua muuksi kuin herra Henareziksi. Älä mainitse minusta mitään Marialle. Sinun tulee olla ainoa elävä olento, joka tietää viimeisen kristityn maurin salaisuudet. Hänen suoniinsa on tuon suuren erämaan heimon veri sammuva ja hän on päättävä päivänsä yksinäisyydessä. Hyvästi.

VII.

LOUISE DE CHAULIEU RENÉE DE MAUCOMBELLE.

Tammikuulla 1824.

Mitä ihmettä, pian naimisissa! Noinko sitä vain mennään? Kuukauden kuluttua teet ikiliiton miehen kanssa, jota et tunne, josta et tiedä mitään. Hän voi olla kuuro, sitä voi olla monella tavalla. Hän voi olla sairalainen, ikävä, sietämätön. Etkö näe, Renée, mitä sinulla aiotaan tehdä! Sinua tarvitaan de l'Estoraden kunniakkaan suvun jatkajaksi, siinä kaikki. Sinusta tulee maalainen. Siten sinä nyt pidät meidän molemminpuolisia lupauksiamme! Teidän sijassanne, neitiseni, matkaisin mieluummin purressa Hyères'in saarille, ajelehtisin vesillä siksi kunnes joku algerialainen merirosvo kaappaisi minut ja möisi minut suurtureille; minusta tulisi sulttaanitar ja sitten jonakin kauniina päivänä vielä hallitsijan äiti; ja minä panisin koko haaremin ylös alaisin sekä nuorena ollessani että vanhana. Sinä jätät luostarin sulkeutuaksesi toiseen! Minä tunnen sinut, sinä olet aika pelkuri, sinä otat uuden talouden niskoillesi karitsan alistuvaisuudella. Minäpä annan sinulle hyvän neuvon: tule Pariisiin, teemme täällä miehet hulluiksi ja kuljemme tietämme kuin ruhtinattaret. Miehesi voi, kaunis hirveni, kolmen vuoden kuluttua antaa valita itsensä edustajaksi. Nyt tiedän jo, mitä on edustajakin, selitän sen sitten sinulle; opit helposti käyttämään tätä koneistoa; jäät Pariisiin ja sinusta tulee, kuten äitini sanoisi, seuraelämän sankaritar. Oi, enpä varmastikaan jätä sinua maataloosi homehtumaan!

Maanantaina.

Nyt olen ollut jo kaksi viikkoa suuressa maailmassa. Yhtenä iltana Italialaisessa oopperassa, toisena iltana Suuressa oopperassa ja lopuksi aina tanssiaisissa. Ah! Maailma on yhtä ainoaa lumonäytelmää. Italialaisten musiikki tenhoaa minut, ja sill'aikaa kun sieluni ui taivaallisessa hurmauksessa, kiikaroidaan ja ihailaan minua koko ajan, mutta yhdellä ainoalla katseellani saan rohkeimmankin nuoren miehen luomaan silmänsä alas. No niin, olen nähnyt siellä erittäin viehättäviä nuoria miehiä, mutta ei ainoakaan miellytä minua; ei kukaan ole saanut aikaan sielussani sellaista mielenliikutusta, jota esimerkiksi tunnen kuullessani Garcian laulavan mahtavaa duettoaan Pellegriinin kanssa *Othellossa*. Jumalani, miten tuo Rossini mahtaa olla mustasukkainen, kun hän niin hyvin on osannut ilmituoda mustasukkaisuutta! Mikä järkyttävä tuskanhuuto: *Il mio cor si divide*. Puhun sinulle pelkkää hepreaa, sillä ethän ole kuullut Garziaa, mutta tiedät, miten mustasukkainen olen! Mikä murheellinen näytelmän tekijä tuo Shakespeare on! Othello rakastaa kunniaa, saavuttaa voittoja, käskee, komeilee, käy omia teitään jättäen Desdemonan nurkkaansa, ja Desdemonaa, vaikka hän näkee, että Othello pitää typerästä julkisesta elämästä enemmän kuin hänestä, ei tuosta pane pahakseen! Sellainen lammas ansaitsee todellakin kuoleman! Se, jota minä kerran suvaisen rakastaa, koettakoonpahan vain tehdä

muuta kuin rakastaa minua! Minä olen vanhan ritari-ajan pitkien koetuksien puolella. Ja minusta se nuori ritari, joka myrtyi siitä, että hänen valtiattarensa lähetti hänet hakemaan hansikkaansa jalopeurojen keskeltä, oli sangen hävytön ja typerän talonpoikainen nulikka: hän oli epäilemättä varannut ihailijalleen jonkun kauniin rakkaudenkukan, jonka tuo tahditon raukka täten menetti ensin ansaittuaan sen. Mutta lavertelenpa tässä turhia, ikäänkuin ei minulla olisi suuria uutisia sinulle kerrottavana. Isäni tulee todennäköisesti edustamaan kuningasta, meidän herraamme Madridissa: sanon meidän herraamme, sillä tulen kuulumaan myös lähetystöön. Äitini tahtoo jäädä tänne, isäni ottaa minut mukaansa, jotta hänellä olisi joku nainen seuranaan.

Rakas ystävä, sinusta tämä kaikki on varmaan aivan yksinkertaista ja kuitenkin on tähän kätkeytyä hirvittäviä asioita, kahdessa viikossa olen saanut selville perheemme salaisuuden. Äitini seuraisi kyllä isääni Madridiin, jos tämä suostuisi ottamaan mukaansa sihteeriksi herra de Saint-Héreenin; mutta lähetystön sihteerin määrää kuningas, eikä herttua uskalla vastustaa kuningasta, joka on hyvin lujatahtoinen, eikä myöskään suututtaa äitiäni; nyt tuo suuri politikoitsija luulee ratkaisevansa tämän pulman parhaiten sillä, että hän jättää herttuattaren tänne. Herra de Saint-Héreen on juuri se nuori mies, joka seurustelee äitini kanssa ja joka kaikesta päättäen tutkii yhdessä hänen kanssaan valtiotaitoa joka päivä kolmesta viiteen. Valtiotaito on varmaan jotakin kovin hauskaa, sillä hän on täsmällinen kuin pörssipelaaja. Herttua de Rhétorén, vanhemman veljeni, joka on juhlallinen, kylmä, ja omituinen, isäni kokonaan löisi laudalta Madridissa, joten siis hänkin jää Pariisiin. Miss Griffith tietää sitäpaitsi, että Alphonse rakastaa erästä Oopperan tanssijatarta. Kuinka voi rakastaa jalkoja ja ruumiin pyörähdyksiä? Olemme huomanneet, että veljeni aina silloin on oopperassa, kun siellä esiintyy muuan Tullia; hän taputtaa tuon olennon joka askeleelle ja sitten poistuu katsomosta. Luulen, että kaksi tyttöä voi perheessä tehdä hävittävämpää jälkeä kuin rutto. Mitä toiseen veljeeni tulee, niin on hän rykmentissään enkä ole vielä nähnyt häntä. Täten on jäänyt minun tehtäväkseni näytellä Antigonen osaa erään hänen majesteettinsa lähettilään hovissa. Ehkäpä menen naimisiin Espanjassa ja ehkäpä isäni tarkoitus onkin naittaa minut siellä ilman myötäjäisiä aivan kuin sinut naitetaan tuolle kunniakaartilaisen tähteelle. Isäni on ehdottanut, että tulisin hänen mukaansa ja on tarjonnut minulle omaa espanjankielen opettajaansa. — "Te tahdotte", sanoin minä, "naittaa minut Espanjassa." Vastauksen asemesta kunnioitti hän minua pienellä salakavalalla silmäyksellä. Häntä jo huvittaa kiusoitella minua aamiaispyödyssä, hän tutkii minua, enkä minä ole tietääkseniäkään; minä olenkin julmasti vetänyt häntä nenästä *in petto*, sekä isänä että lähettiläänä. Miksi hän pitikin minua tyhmyrinä. Hän kysyi minulta, mikä ajatukseni oli eräästä nuoresta miehestä ja muutamista neideistä, jotka olin tavannut useassa perheessä. Vastasin hänelle puhelemalla puita heiniä tukan väristä, erilaisista vartaloista ja yleensä noiden nuorten ihmisten ulkomuodosta. Isäni näytti pettyneeltä huomattessaan minut niin hölmöksi ja hän katui sitä, että oli ollenkaan mitään kysynyt minulta. — "Ottakaa kuitenkin huomioon, isäni," lisäsin, "että en sano sitä, mitä todella ajattelen; äitini on hiljattain pelottanut minua sillä, että saatan käyttäytyä sopimattomasti rehellisesti kuvatessani vaikutelmiani."—"Perheen keskuudessa voitte vapaasti ilmaista ajatuksenne", vastasi äitini. — "No hyvä," jatkoin, "nuoret miehet ovat minusta tähän asti näyttäneet olevan enemmän huvitettuja kuin huvittavia, harrastavan enemmän itseään kuin meitä, mutta itse asiassa osaavat he sangen huonosti teeskennellä: he pudottavat heti pois sen naamion, jonka he hetkeksi ottavat kasvoilleen, ja luulevat varmaankin, ettemme me osaa käyttää silmiämme. Mies, joka puhuu kanssamme, on rakastaja, mies, joka ei enää puhu kanssamme, on aviomies. Mitä nuoriin tyttöihin tulee, niin ovat he niin valheellisia, että on mahdotonta päästä selville heidän luonteestaan muuten kuin tanssin perusteella; heidän vartalonsa ja liikkeensä ovat ainoat, jotka eivät valehtele. Etenkin on minua kauhistanut se raakuus, mikä tässä loistavassa maailmassa vallitsee. Jos esimerkiksi on kysymys illallisista, saattaa tapahtua kaikenlaista, joka tavallaan muistuttaa suoranaista kansankapinaa. Kohteliaisuus voi vain hyvin epätäydellisesti peittää yleistä itsekkäisyyttä. Kuvittelin suurta maailmaa aivan toisenlaiseksi. Naiset eivät siinä merkitse suuriakaan, ehkäpä se on Buonaparten oppien vaikutusta." — "Armande tekee hämmästyttäviä edistysaskeleita", sanoi äitini. — "Luuletteko siis, äitini, että minä aina tulisin kysymään onko rouva de Staël kuollut?" Isäni hymyili ja nousi pöydästä.

Lauantaina.

Rakkaani, en ole vielä sanonut kaikkea. Tämän olen vielä varannut sinulle. Rakkaudesta, jonka me kuvittelimme niin syväksi ja salatuksi, en ole nähnyt missään jälkeäkään. Tosin olen salongeissa yllättänyt joitakin nopeasti vaihdettuja silmäyksiä, mutta miten kalpeaa on tuollainen! Meidän rakkauttamme, tuota ihmeiden, kauniiden unelmien, ihanan todellisuuden, suloisten ilojen ja surujen maailmaa, noita hymyjä, jotka kirkastavat koko luonnon, noita sanoja, jotka hurmaavat mielen, tuota aina antavaa ja vastaanottavaa onnea, tuota rakastetun olennon poissa- ja läsnäolon tuottamaa tulvivaa kaipausta ja riemua... kaikkea tätä ei ole missään. Missä ylennevätkään nämä sielun loistavat kukkasat? Kuka valehtelee? Mekö vai maailma? Olen jo nähnyt nuoria miehiä sadottain, eikä ainoakaan ole vähimmällä tavalla sykhdyttänyt sydäntäni; vaikka he olisivat kuinka suitsuttaneet minulle rakkauttaan ja ihailuaan, vaikka he olisivat antautuneet kaksintaisteluun vuokseni, olisin katsellut tuota kaikkea aivan välinpitämättömästi. Rakkaus, ystäväiseni, on syvimmältään niin harvinainen ilmiö, että

voi elää koko elämänsä kohtaamatta sitä olentoa, jolle luonto on antanut vallan tehdä meidät onnellisiksi. Tämä ajatus värisyttää, sillä jos tuo olento tulee tiellemme liian myöhään, niin mitä sitten?

Kohtalomme on viime päivinä alkanut minua kauhistuttaa, olen alkanut ymmärtää, minkätähden niin monella naisella on kasvoissaan suru kaiken sen punahohdon alla, jonka juhlien teennäinen ilo niille heittää. Mennään naimisiin sattuman kauppa, ja sinun avioliittosi on juuri tätä lajia. Ajatukset ovat myrskyten myllertäneet sielussani. Tulla rakastetuksi joka päivä samalla ja kuitenkin eri tavalla, ja kymmenen onnellisen vuoden jälkeen olla rakastettu vielä yhtä suuresti kuin ensimmäisenä päivänä! Sellainen rakkaus vaatii uskoa: ensin on oltava kauan ikävöimisen esineenä, on herätettävä mielenkiintoa ja uteliaisuutta ja tyydytettävä sitä, on voitettava myötätuntoa ja kiintymistä ja vastattava samalla mitalla. Onko siis olemassa lakeja sydämen luomistyössä, niinkuin on lakeja näkyväisen luonnon toiminnassa? Onko elämänilo pysyväinen? Missä määrin on rakkaus kokoonpantu riemusta ja kyyneleistä? Kolkon, yksitoikkoisen, muuttumattoman luostarielämän kylmät säädökset ovat silloin tuntuneet minusta siedettäviltä, jota vastoin rikkaus, komeus, kyyneleet, hurmiot, juhlat, riemut, kaikki aina samanlaisen, molemmin puolisen, luvallisen rakkauden ilot ovat tuntuneet minusta mahdottomilta. Täällä kaupungissa ei ole mitään tilaa rakkauden onnelle, noille pyhäisille vaelluksille pyökkien alla kuun valossa, jolloin veden pinta kimmeltää ja sydän vienosti torjuu lemменrukouksia. Ollen rikas, nuori ja kaunis, mikä olisi minun rakastaessa! Rakkaus voisi olla koko elämäni, ainoa harrastukseni, mutta niinä kolmena kuukautena, joina olen käynyt ja katsellut ympärilläni kärsimättömällä uteliaisuudella, en ole löytänyt mitään kaikkien noiden loistavien, ahneiden, eloisien katseiden alta. Ei ainoakaan äänenpaino ole minua liikuttanut, ei ainoakaan katse ole kirkastanut minulle maailmaa. Ainoastaan säveltaide on täyttänyt sieluni, se yksin on ollut minulle samaa kuin yhteinen ystävyys. Väliin olen öisin seisonut kokonaisen tunnin ikkunani ääressä katsellen puutarhaan, rukoillen itselleni tapauksia siltä tuntemattomalta lähteeltä, josta ne esiinkumpuavat. Väliin olen lähtenyt ajelemaan ja nousut pois vaunuista Champs-Elysées'illa kuvitellen, että joku, juuri hän, joka on herättävä uinuvan sieluni, tulisi, astuisi jälessäni, seuraisi minua katseillaan, mutta noina päivinä olen nähnyt vain ilvehtijöitä, leivosten myyjiä, maankiertäjiä, ohikulkijoita, jotka kiirehtivät toimiinsa, tai rakastavia, jotka pakenivat vieraita katseita, ja jotka minun teki mieleni pysähdyttää kysyäkseni: Te, jotka olette onnellisia, sanokaa minulle, mitä on rakkaus? Mutta tukahduttaen nämä mielettömät ajatukseni, nousin jälleen vaunuihini ja päätin itsekseni jäädä vanhaksi. Rakkaus on varmasti eräänlaista ruumiillistumista ja millaisia olosuhteita tarvitaankaan, jotta se voisi tapahtua! Emmehän aina ole yksimielisiä edes oman itsemme kanssa, miten käy sitten, kun on kaksi? Jumala yksin voi ratkaista tämän ongelman. Alanpa uskoa, että vielä palaan takaisin luostariin. Jos jään näihin seurapiireihin, teen vielä jotakin, joka lähentelee tuhmuetta, sillä minun on mahdotonta mukautua kaikkeen siihen, mitä näen. Kaikki loukkaa minun hienotunteisuuttani, minun sieluni sisimpiä tottumuksia tai salaisia ajatuksiani. Ah, äitini on maailman onnellisin nainen, sillä hänen pieni Saint-Héreeninsa jumaloi häntä. Oi, enkelini, tahtoisinpa hirvittävän mielelläni tietää, mitä oikeastaan äitini ja tuon nuoren miehen välillä tapahtuu. Griffith sanoo itsellään olevan omat ajatuksensa; häntä on monesti haluttanut hypätä kaikkien niiden naisten silmille, jotka hän on huomannut onnellisiksi; hän on panetellut, mustannut heitä. Jos saa uskoa häntä, on hyve siinä, että tällaiset villit mieliteot painetaan alas sydämen syvyyteen. Mitä on sydämen syvyys? Kaiken sen huonon säilytyspaikkako, mikä meissä on? Tunnen itseni hyvin nöyryytetyksi siitä, että en ole saanut minkäänlaista ihailijaa. Olen naimisijässä oleva tyttö, mutta minulla on veljiä, perhe, kireät vanhemmat. Ah, jos se mahdollisesti on syynä miesten varovaisuuteen, niin ovatpa he kovin kehoja. Chimènen osa *Cidissa* ja samoin Cidin osa viehättävät minua. Mikä ihana näytelmä! Mutta nyt, hyvästi jää!

VIII.

SAMALTA SAMALLE.

Tammikuulla.

Meillä on opettajana muuan pakolais-raukka, jonka täytyy lymyillä, sentähden että hän on ollut osallisena siinä vallankumouksessa, jonka herttua d'Angoulême hiljattain tukahdutti; juuri tätä voittoa saamme kiittää kauniista juhlistamme. Vaikkakin tämä mies on vapaamielistä ryhmää ja todennäköisesti porvari, on hän kuitenkin herättänyt mielenkiintoani: olen kuvitellut, että hän on kuolemaan tuomittu. Koetan saada häntä puhumaan saadakseni tietää hänen salaisuutensa, mutta hän on kastilialaisten tavoin vaitelias, ylpeä, kuin olisi hän itse Cordovan Gonsalvo, ja kuitenkin samalla enkelimäisen lempeä ja kärsivällinen; hänen ylpeytensä ei ole luonnottomasti pingoitettua niinkuin miss Griffithin, se on kokonaan sisäistä laatua, hän ottaa vastaan sen, mikä hänelle kuuluu, ja täyttää meitä

kohtaan velvollisuutensa, mutta vieroittaa meidät itsestään sillä kunnioituksella, jota hän meitä kohtaan osoittaa. Isäni väittää, että mestari Henarezissa on paljon todellista aatelismiestä, ja hän nimittää häntä näin meidän kesken don Henareziksi. Kun minä muutama päivä sitten kerran uskalsin nimittää häntä siksi, nosti hän katseensa, jonka hän tavallisesti pitää maahan luotuna, ja sinkosi minuun silmistään kaksi salamaa, jotka vallan tyrmistyttivät minut; rakkaani, hänellä on varmasti maailman kauneimmat silmät. Kysyin häneltä, olenko jollakin lailla pahoittanut hänen mieltään ja silloin hän ylevällä ja juhlallisella espanjankielellään vastasi: — "Neitiseni, tullen tänne ainoastaan opettaakseni espanjaa." Tunsin itseni nöyryytyksi ja punastuin; aion juuri antaa hänelle hyvin purevan vastauksen, kun samalla muistin, mitä meidän rakas äitimme Jumalassa oli meille opettanut, ja sentähden vastasin minä: — "Jos katsotte minun jollakin tavoin antaneen aiheita nuhteeseen, olisin siitä teille kiitollinen." Hän säpsähti, veri punasi hänen oliivinkeltaisen ihonsa ja hän vastasi minulle lempeällä ja mielenliikutuksesta väräjäväällä äänellä: — "Uskonto lienee varmaankin opettanut teitä, paremmin kuin mitä minä kykenisin, kunnioittamaan suuria onnettomuuksia. Jos olisin espanjalainen don ja olisin kadottanut kaikki Ferdinand VII:n voiton kautta, niin olisi leikinlaskunne julmuutta; mutta kun olen vain köyhä kieliohjaaja, niin eikö se tässäkin tapauksessa ole pahaa pilaa? Kumpikaan ei sovi nuorelle, aateliselle tytölle." Tartuin hänen käteensä sanoen: — "Minäkin siis vetoan uskontoon pyytääkseni teitä unohtamaan pahat sanani." Hän painoi päänsä alas, avasi *Don Quijoteni* ja istuutui. Tämä pieni välikohtaus aiheutti minulle enemmän levottomuutta kuin kaikki muut imartelut, katseet ja mielitelevät puheet koko täällä oloni aikana. Oppitunnin aikana katselin tarkkaavaisesti tuota miestä, jota saattoi tarkastella aivan hänen huomaamattaan, sillä hän ei koskaan nosta katsettaan minuun. Huomasin, että opettajamme, jota me luulimme noin neljänkymmenen ikäiseksi, onkin nuori, hän ei voi olla enemmän kuin noin kahdenkymmenenkuuden tai kahdenkymmenenkahdeksan vuotias. Kotiohjaajattareni, jonka seuraan olin hänet jättänyt, huomautti minulle hänen kauniista mustasta tukastaan ja kauniista hampaistaan, jotka ovat kuin helmet. Mitä hänen silmiinsä tulee, niin ovat ne yht'aikaa samettia ja tulta. Siinä koko hänen viehätöksensä, muuten on hän pieni ja ruma. Meille on aina kuvattu espanjalaisia likaisiksi; mutta hän on erinomaisen huolestettu, hänen kätensä ovat valkoisemmat kuin hänen kasvonsa; hänen selkänsä on vähän kumarainen; hänen päänsä on suunnaton ja omituisen muotoinen; isorokko, joka on runnellut hänen kasvonsa, tekee hänen rumuutensa, joka muuten on sangen henkeväytyntä, vieläkin huomattavamaksi; hänen otsansa on hyvin ulkoneva; hänen kulmakarvansa ovat melkein liian tuuheat ja aivan yhdessä ja ne antavat hänelle kovan ja vieroittavan ilmeen. Hänellä on juro ja sairaloinen ulkomuoto aivan kuin sellaisilla lapsilla, jotka kohtalo on määrännyt kuolemaan varhain ja jotka elämästään saavat kiittää ainoastaan erinomaista ja jokahetkistä huolenpitoa, niinkuin sisar Martha. Hän on kasvojenpiirteiltään, kuten isäni sanoo, aivan kuin kardinaali Ximenes pienoiskoossa. Isäni ei pidä hänestä lainkaan, hän tuntee itsensä jollakin tavoin vaivatuksi hänen seurassaan. Opettajamme käytöksessä on vaistomaista arvokkaisuutta, joka tuntuu levottomuuttavan tuota rakasta herttuaa; hän ei voi sietää minkäänlaista ylemmyyttä itseensä nähden. Heti kun isäni oppii espanjankielen, lähdemme me Madridiin. Kun Henarez kaksi päivää tuon läksytyksen jälkeen jälleen saapui, sanoin hänelle osoittaakseni jonkinlaista kiitollisuutta: — "Aavistan, että olette jättänyt Espanjan valtiollisten tapausten johdosta; jos isäni lähetetään sinne, kuten kerrotaan, olemme valmiit tekemään teille joitakin palveluksia ja toimimaan armahduksenne hyväksi siinä tapauksessa, että teidät on tuomittu." — "Ei ole kenenkään voimassa auttaa minua", vastasi hän. — "Kuinka niin, herra, siksikö, ettette tahdo ottaa vastaan mitään suojelusta, vai siksikö, että se on mahdotonta?" — "Molemmista syistä", sanoi hän kumartaen ja sellaisella äänenpainolla, että se pakoitti minut vaikenemaan. Isäni veri kuohui suonissani. Tuo kopeus harmitti minua ja minä lopetin keskustelun jättäen mestari Henarezin omiin oloihinsa. Kuitenkin on, rakas ystäväni, jotakin kaunista siinä, ettei tahdo mitään toisilta. Hän ei ottaisi vastaan edes meidän ystävyttämme, ajattelin siinä, taivuttaessani erästä verbiä. Keskeytin sen ja sanoin hänelle suoraan ajatukseni, mutta espanjankielellä. Henarez vastasi minulle hyvin kohteliaasti, että tunteissakin täytyi vallita yhdenvertaisuuden, jota tässä tapauksessa ei ollut, ja että tämä kysymys siis oli tarpeeton. — "Tarkoitatteko yhdenvertaisuutta yhteiskunnalliseen asemaan vai tunteiden laatuun nähden?" kysyin vielä koettaen jotenkin saada murretuksi tuon vakavan juhlallisuuden, joka kiusaa minua. Silloin hän taas kohotti minuun nuo pelottavat silmänsä ja minun täytyi luoda katseeni alas. Rakkaani, tuo mies on selittämätön arvoitus. Tuntui siltä kuin olisi hän kysynyt minulta, merkitsivätkö sanani salaista tunnustusta; hänen silmäyksessään oli onnea, ylpeyttä, epävarmuuden tuskaa, joka kouristi sydäntäni. Ymmärsin silloin, että tuollainen viaton keimailu, joka Ranskassa jätetään omaan arvoonsa, saattoi käydä vaaralliseksi espanjalaisen parissa, ja vähän nolona vetäydyin jälleen kuoreeni. Oppitunnin jälkeen jätti hän minulle hyvästi katseella, joka oli täynnä nöyrää rukousta ja näytti sanovan: "Älkää leikkikö onnetoman kanssa." Tämä äkillinen poikkeaminen hänen muuten niin vakavasta ja arvokkaan jäykästä tavastaan teki minuun syvän vaikutuksen. Eikö olekin hirveätä ajatella ja puhua tällaista? Mutta minusta tuntuu, että tuossa miehessä piilee loppumattomat rakkauden aarteet.

IX.

ROUVA DE L'ESTORADE NEITI DE CHAULIEULLE.

Joulukuulla.

Kaikki on sanottu ja tehty, rakas lapseni; nyt kirjoittaa sinulle rouva de l'Estorade; mutta mitään ei ole muuttunut välillämme, on vain yksi nuori tyttö vähemmän. Ole levollinen, olen harkinnut suostumustani, en ole antanut sitä ajattelemattomasti. Elämäni rata on nyt määrätty. Vaeltaa varmaa ja valmiiksi viitoiteltua tietä on aivan taipumusteni ja luonteeni mukaista, suuri moraalinen voima on astunut elämäni ja pyyhkinyt pois siitä kaiken sen, mitä me nimitämme sattumaksi. Meillä on maa-aloja, jotka on saatava kantamaan hedelmää, asumus, joka on koristettava ja somistettava; minulla on lisäksi talous, joka on hoidettava, koti, johon on luotava valoa, lämpöä, mies, jolle on korvattava elämän pettymykset. Ja epäilemättä saan vielä perheen hoidettavakseni, lapsia kasvatettavakseni. Mitä voi enemmän pyytää! Arkielämä ei voi olla mitään niin suurta tai tavallisesta poikkeavaa. Tosin eivät ne korkealentoiset toiveet, jotka avartavat sielua ja ajatusta, mahdu näihin puitteisiin, ainakaan mikäli ulkoapäin voi päättää. Mutta kuka estää noita unelmien pursia, jotka yhdessä lähetimme ulapalle, keinumasta äärettömyyden merellä! Älä kuitenkaan luule, että nämäkään vaatimattomat toimet, joihin minä antaudun, ovat kokonaan rakkauden säteilyn ulkopuolella. Saada tuo mies-raukka, joka kauan on ollut kohtalon myrskyjen leikkipallona, uskomaan onneen on jo sinään kaunis tehtävä ja riittää lievittämään elämäni yksitoikkoisuutta. Olen huomannut, ettei minulla ole syytä antaa surulle valtaa ja että voin tehdä jotakin hyvää. Näin meidän kesken sanottuna en rakasta Louis de l'Estoradea laisinkaan senkaltaisella rakkaudella, joka saa sydämen sykähtämään askeleen kaiusta ja tunteet läikehtimään pienimmästä äänenpainosta tai tulisesta silmäyksestä; mutta hän ei myöskään ole minulle epämieluisen. Mutta mihin joutuvat nyt, voinet kysyä, kaikki nuo yleviin päämääriin viittovat vaistoni ja nuo voimakkaat ajatukset, jotka meitä yhdistävät ja ovat meille ominaisia? Niin, tuo kysymys on itseänikin askarruttanut, mutta eikö sitten ole suurta kätkeä ne muiden silmiltä ja käyttää ne kenenkään tietämättä perheensä onneksi, tehdä niistä salainen onnen väline niille henkilöille, jotka ovat haltuumme uskotut ja joihin velvollisuutemme meidät sitoo? Se aika, jolloin nämä ominaisuudet loistavat kauas, on sangen lyhyt naisen elämässä ja haihtuu pian, ja joskaan ei elämäni koskaan tule olemaan suurmerkityksellinen, on se sensijaan oleva tyyni, ehjä ja paheita vailla. Me synnymme niin onnelliseen asemaan, että voimme valita rakkauden ja äitiyden välillä. No niin, minä olen tehnyt vaalini: lapset tulevat olemaan minun jumalani ja tämä syrjäinen maankolkka minun Eldoradoni. Siinä kaikki, mitä nyt voin sanoa sinulle.

Kiitän sinua kaikista niistä tavaroista, joita olet minulle lähettänyt. Silmäilehän jälleen tilausluetteloani, joka seuraa mukana tässä samassa kirjeessä. Tahdon elää loiston ja komeuden keskellä ja ottaa maalaisoloista vain parhaan, minkä se voi tarjota. Yksinäisyydessä ollen ei naisesta koskaan tule oikeaa maalaista, hän pysyy omana itsenään. Luotan paljon sinun ystävytytesi seuratakseni aikaani muotiasioissa. Innostuksissaan ei appi-ukkonni kiellä minulta mitään, vaan kääntää nurin talonsa minun vuokseni. Tuotamme työmiehet Parisista asti ja laitamme kaikki uuteen uskoon.

X.

NEITI DE CHAULIEU ROUVA DE L'ESTORADELLE.

Tammikuulla.

Oi, Renée, olet riistänyt minulta ilon moneksi päiväksi. Tuo ihana ruumis, nuo kauniit ja ylpeät kasvot, nuo synnynnäisen hienot tavat, tuo kallisarvoisia lahjoja kätkevä sielu, nuo silmät, nuo elävät rakkauden lähteet, luodut sammuttamaan sielun janoa, tuo arka, herkkyyttä ja tunteellisuutta tulviva sydän, kaikki nuo harvinaiset taipumukset, nuo luonnon ja meidän keskinäisen kasvatuksemme yhteiset ponnistukset, nuo aarrelippaat, joista rakkaus ja lemменkaiho olisi voinut ammentaa ennenkuulumattomia rikkauksia, runoelmia, hetkiä vuosien veroisia, iloja ja suloja, jotka olisivat kahlehtineet miehen yhdellä ainoalla sirolla liikkeellä, kaikki tuo hukkuu siis nyt arkipäiväisen ja tavallisen avioliiton huoliin, hupenee ikävällä kyllästetyn elämän tyhjyyteen! Vihaan jo edeltäpäin niitä lapsia, jotka tulet saamaan; ne tulevat varmasti olemaan epämuotoisia. Kaikki on elämässäsi ennakolta määrätty: sinulla ei ole mitään toivottavaa, ei mitään pelättävää, ei mitään kärsittäväää. Ja ajattelehan,

jos sitten jonakin kauniina päivänä kohtaat sen, joka herättää sinut tuosta unesta, johon nyt aiot vaipua! Oi, kylmät väreet karmivat selkääni sitä ajatellessa! Joka tapauksessa on sinulla ystävätär. Sinusta tulee epäilemättä tuon laakson sielu, sinä syvennyt sen kauneuteen, elät yhteiselämää luonnon kanssa, tunget olevaisuuden suuruuden salaisuuteen, toteat, miten hitaasti luonnon elämä kehittyy ja miten nopeasti ajatus lentää; ja katsellessasi hymyileviä kukkiasi, muistat entistä itseäsi. Ja sitten kun käyskentelet perheesi kanssa, vaitelias ja kylläinen mies edelläsi ja kirkuvat, riitelevät ja leikkivät lapset jälessäsi, niin arvaanpa kyllä, mitä silloin olet kirjoittava minulle. Tuo sinun tukahduttava laaksosi kukkuloineen, joista toiset ovat kuivia ja hedelmättömiä, toiset kauniiden puiden peittämiä, nuo sinun Provencellesi niin ominaiset nurmimatot, nuo kanavoiksi haaroitetut kirkaat vesisuonet, nuo auringon erilaiset valaistukset, koko tuo sinua ympäröivä luonnon äärettömyys, jonka Jumala on tehnyt niin vaihtelevaksi, on muistuttava sinua oman sydämesi loppumattomasta yksitoikkoisuudesta. Mutta minä olen joka tapauksessa asuva siellä; sinulla on ystävätär, armas Renée'ni, ja hänellä sydän, jossa ei koskaan mikään yhteiskunnallinen pikkumaisuus ole saava jalansijaa, sydän, joka kuuluu kokonaan sinulle.

Maanantaina.

Rakas ystävä, espanjalaiseni on ihailtavan surumielinen; hänessä on jotakin tyyntä, karun-vakavaa, arvokasta ja syvää, joka mitä suurimmassa määrin kiinnittää mieltäni. Tuossa ainaisessa juhlallisuudessa ja vaiteliasuudessa, johon hän verhoaa olemuksensa, on jotakin sielullisesti kiihoittavaa. Hän on mykkä ja ylpeä kuin vallasta syösty kuningas. Griffith ja minä tutkimme häntä kuin arvoitusta. Miten omituista! Muuan kielenopettaja anastaa sellaisen sijan ajatuksissani, jollaista ei vielä kukaan mies ennen häntä ole siellä saanut, ja kuitenkin olen jo nähnyt kaikki perhepojat, kaikki lähetystöön kuuluvat henkilöt ja lähettiläät, kenraalit ja aliluutnantit, Ranskan päärit, heidän poikansa ja veljenpoikansa, koko hovin ja kaupungin. Tuon miehen kylmyys on suorastaan ärsyttävä. Mitä suurin ylpeys täyttää sen erämaan, jota hän koettaa rakentaa ja on rakentanut välillemme; lyhyesti sanoen hän verhoutuu täydellisen pimeään peittoon. Hän meistä kahdesta on keimaileva ja minä rohkea. Tämä omituinen suhde huvittaa minua sitäkin enemmän, kun ei sillä ole mitään merkitystä. Mitä minä välittäisin jostakin miehestä, jostakin espanjalaisesta kielenopettajasta! Enkä pane sen suurempaa arvoa keneenkään, olkoonpa kyseessä oleva henkilö arvoltaan vaikka kuningas! Mielestäni me painamme vaa'assa paljon enemmän kuin kaikki miehet, parhaat ja kuuluisimmatkin lukuunotettuina. Ah! Kuinka olisinkaan vallinnut Napoleon! Ja kuinka olisinkaan antanut hänen tuntea, jos hän nimittäin olisi rakastanut minua, että hän oli minun vallassani!

Eilen sinkosin suustani erään epigrammin, joka varmastikin syvästi loukkasi mestari Henarezia; hän ei vastannut mitään; hän oli lopettanut tuntinsa, hän otti hattunsa ja liitti jäähyväistervehdykseensä katseen, joka saa minut uskomaan, ettei hän enää palaa. Se on minulle erittäin mieluista, olisi hyvin ikävää käydä jälleen käsiksi Jean-Jacques'in *Nouvelle Héloïseen*, jonka juuri olen lukenut ja joka on melkein saanut minut vihaamaan rakkautta. Tuollainen väittelevä ja lauserikas rakkaus on minusta sietämätöntä. Clarisse on myöskin aivan liian tyytyväinen kirjoitettuaan pitkän pikku kirjeensä; mutta Richardsonin teos on muuten sangen kuvaava englantilaisille, on isäni sanonut. Rousseau'n teos vaikuttaa minuun aivan kuin filosofinen saarna kirjemuodossa.

Rakkaus on minun käsittääkseni aivan henkilökohtainen runoelma. Kaikki se, mitä kirjailijat meille siitä kirjoittavat, on samalla kertaa sekä totta että valhetta. Loppujen lopuksi, ihanaiseni, koska sinä et enää voi puhua mistään muusta kuin aviollisesta rakkaudesta, luulen meidän kaksoiselämämme kannalta olevan välttämätöntä, että minä pysyn naimattomana ja hankin itselleni jonkun kauniin ja kiihkeän rakkaustarinan, jotta oppisimme tuntemaan elämää eri puolilta. Kerro minulle hyvin tarkkaan kaikki, mitä sinulle tapahtuu etenkin ensi aikoina tuon elukan kanssa, jonka nimiä on aviopuoliso. Minä lupaan yhtä tunnollisesti tehdä selvää kaikesta, jos minä joskus joudun rakkauden esineeksi. Hyvästi jää, sinä rakas nielaistu karitsaiseni!

XI.

ROUVA DE L'ESTORADE NEITI DE CHAULIEULLE.

La Crampadessa.

Sinä ja sinun espanjalaisesi saatte minut värisemään, armas sydänkäpyseni. Kirjoitan nämä muutamat rivit vain pyytääkseni sinua vieroittamaan hänet lähetyviltäsi. Kaikki, mitä kerrot hänestä, viittaa siihen, että hänellä on mitä vaarallisin luonne ja että hän kuuluu niihin ihmisiin, joilla ei ole mitään

kadotettavaa ja jotka sentähden uskaltavat mitä tahansa. Tuo mies ei saa tulla rakastajaksesi eikä hän myöskään voi olla miehesi. Kirjoitan sinulle yksityiskohtaisemmin avioliittoni salaisista tapahtumista, mutta vasta sitten, kun olen päässyt siitä levottomuudesta, johon viimeinen kirjeesi minut jätti.

XII.

NEITI DE CHAULIEU ROUVA DE L'ESTORADELLE.

Helmikuulla.

Kaunis hirveni, tänä aamuna kello yhdeksän ilmoittautui isäni luokseni aamutervehdykselle, olin jo noussut ja pukeutunut; tapasin hänet salongistani, jossa hän istui lieden ääressä vakavana ja tavallista mielteliäämpänä. Hän osoitti minulle paikan nojatuolissa vastapäätä itseään, ymmärsin hänen tarkoituksensa ja asettauduin hyvin vakavana mukavaan asentoon, matkien häntä itseään niin onnistuneesti, että hänen täytyi hymyillä, huolekkaan surumielisyyden silti väistymättä hänen kasvoiltaan. — "Olette vähintään yhtä henkevä kuin teidän isoäitinne", virkahti hän minulle. — "Turhia, isäni, älkää viitsikö näytellä hovimiestä täällä", vastasin hänelle, "teillä on jotakin minulta pyydettyä!" Hän nousi seisomaan hyvin kiihkeänä ja levottomana ja puhui minulle puolisen tuntia. Tämä keskustelu, rakkaani, on tosiaan muistamisen arvoinen. Heti kun hän oli mennyt, istuuduin kirjoituspöytäni ääreen pannakseni hänen sanansa parhaani mukaan paperille. Tämä on ensimmäinen kerta, jolloin näin isäni ilmaisevan kaikki, mitä hänellä oli mielessään. Hän alotti puheensa imartelemalla minua eikä hän siinä laisinkaan epäonnistunut; tunsin itseni kiitolliseksi hänelle siitä, että hän niin hyvin oli jo osannut arvostaa ja ymmärtää minua.

— "Armande", sanoi hän minulle, "te olette osannut ihmeellisesti pettää minua ja samalla olette valmistanut minulle miellyttävän yllätyksen. Kun tulitte luostarista, pidin teitä nuorena tyttönä, joka olisi samanlainen kuin kaikki muutkin, merkityksetön, tietämätön, jonka saattaisi lahjoa jollakin pienellä korulla, turhanpäiväisellä helyllä ja joka ei juuri suuria ajattelisi." — "Kiitoksia, isäni, nuorison puolesta." — "Oh, ei ole enää mitään nuorisoa", sanoi hän vanhan valtioviisaan tavoin. "Teillä on uskomattoman laaja käsityskyky, arvostelette kutakin asiaa oikealla tavalla, teidän terävänäköisyytenne on harvinainen, olette sitäpaitsi hyvin kujeellinen, luulee, ettette ole nähnyt mitään, silloin kun jo olette katseellanne tunkenut niiden seurausten syihin asti, joita muut parillaan vasta tutkistelevat. Olette oikea ministeri hameissa, täällä ei ole ketään muuta kuin te, joka voisi ymmärtää minua; te itse olette siis ainoa, jonka apuun voi turvata, jos on aikomus toimia teitä vastaan ja saada teidät suostumaan johonkin uhraukseen. Senpätähden tahdonkin puhua kanssanne suoraan ja avoimesti niistä suunnitelmista, joita olen päässäni hautonut ja joista vieläkin pidän kiinni. Voittaakseni teidät niiden puolelle, tahdon todistaa teille, että ne johtuvat ylevistä tunteista. Minä olen senvuoksi pakotettu johtamaan keskustelumme valtiollisiin asioihin, jotka ovat valtakunnalle erittäin tärkeitä ja jotka varmasti ikävystyttäisivät jokaista muuta nuorta ihmistä paitsi teitä. Saatuanne kuulla sen, mitä minulla on sanottavaa, harkitkaa kauan; annan teille puoli vuotta miettimisaikaa, jos niin tarvitaan. Olette täydelleen oma herranne; ja jos kieltäydytte suostumasta niihin uhrauksiin, joita teiltä pyydän, mukaannun tahtoonne enkä ole enää sen enempeä vaivaava teitä."

Tämä johdanto, rakas hirveni, teki minut todella vakavaksi ja minä sanoin hänelle: — "jatkakaa, isäni." Ja valtiomies lausui minulle silloin seuraavasti: — "Lapseni, Ranska on nykyään hyvin epävakaisessa ja vaarallisessa asemassa, jota seikkaa tosin eivät tiedä muut kuin kuningas ja eräät ylväät henget; mutta kuningas on pää ilman käsivarsia; ja sitäpaitsi eivät ne jalot henkilöt, jotka tuntevat vaaran salaisuuden, ole arvovaltaisessa asemassa niihin miehiin nähden, joiden apuun tulisi turvata onnellisen tuloksen saavuttamiseksi. Nuo miehet, kansan vaalin uloslinkoamat, eivät tahdo alistua välikappaleiksi. Niin eteviä kuin he lienevätkin, jatkavat he kuitenkin yhteiskunnallista hävitystyötä, sensijaan että he koettaisivat auttaa meitä tukemaan rakennusta. Lyhyesti sanottuna, on olemassa enää vain kaksi puoluetta: Mariuksen ja Sullan; minä kannatan Sullaa Mariusta vastaan. Näin on asianlaita suurin piirtein. Yksityiskohdissa vallankumous jatkuu, se on juurrutettu lakiin, kaiverrettu kiinni maahan, se elää edelleen ihmissieluissa; se on sitäkin kauhistavampaa, kun useat noista valtaistuimen neuvonantajista jo luulevat sen tukahdutetuksi eivätkä huomaa, että heiltä puuttuu sekä sotilaita että rahaa. Kuningas on hyvin terävä-älyinen ja selvänäköinen, mutta päivä päivältä antaa hän yhä enemmän perää veljensä puoluelaisille, jotka tahtovat toimia liian nopeasti; tällä ei ole enää elon aikaa kahta vuottakaan ja kuoleva järjestelee siksi jo käärinliinojaan voidakseen kuolla rauhallisena. Tiedätkö, lapseni, mitkä vallankumouksen tuhoisimmat seuraukset ovat? Sitä et varmaankaan liene koskaan tullut ajatelleeksi. Kun vallankumous mestasi Ludvig XVI:n, mestasi se

samalla kaikki perheen-isät. Ei ole nykyään enää olemassa mitään perheitä, on ainoastaan yksilöitä. Tahtoessaan tulla kansallisuudeksi lakkasivat ranskalaiset olemasta valtakunta. Säätäessään kaikille samat oikeudet isänperintöön nähden he surmasivat perhehengen ja perustivat valtiokassan! Mutta he ovat myös edistäneet virkavallan heikontumista ja joukkojen sokeaa valtaa, saaneet aikaan taiteiden tuhoutumisen, henkilökohtaisten etujen etsinnän hallituksessa ja raivanneet tietä valloitukselle. Meillä on valittavana kaksi järjestelmää: joko perustaa valtio perheen kautta tai perustaa se henkilökohtaisten harrastusten avulla, kansanvaltaisuus tai ylhäisön valta, väittelyjen aikaansaama hajaannus tai kuuliaisuus, katolilaisuus tai uskonnollinen välinpitämättömyys, siinä lyhyesti sanoen koko kysymys. Minä puolestani kuulun niihin harvoihin, jotka tahtovat vastustaa kansaa, hyvin ymmärrettävästi suojellakseni sen omia etuja. Tässä ei ole kysymys läänitysoikeuksista, kuten tahdotaan uskottaa yksinkertaisille, ei myöskään aatelistavallasta, vaan itse valtiosta, koko Ranskan elämästä tai kuolemasta. Jos jonkun maan perustana ei ole isän arvovaltaa, on sen olemassaolo uhattu. Se on nimittäin edesvastuunalaisuuden ensimmäinen porras, alkuaste siihen alistamisjärjestelmään, jonka huipulla on kuningas. Kuningas, siihen sanaan sisällymme me kaikki! Kuolla kuninkaan puolesta on samaa kuin kuolla itsensä, kuolla perheensä vuoksi, joka on jotakin pysyvää niinkuin valtakuntakin. Jokaisella eläimellä on oma vaistonsa, ihmisen vaisto on perhetunne. Maa on voimakas vain silloin, kun se on kokoonpantu rikkaista perheistä, joiden kaikki jäsenet intomieliin tahtovat puolustaa yhteistä aarrettaan: rahan, kunnian, etuoikeuksien ja nautintojen aarretta; se on heikko silloin, kun sen muodostavat yksilöt, joilta puuttuu yhteenkuuluvaisuuden tunne, joille on samantekevä, tottelevatko he seitsemää miestä tai yhtä ainoaa, venäläistä tai korsikalaisista, jos vain kukin yksilö saa pysyä omalla pohjallaan; eikä tuo onneton ja itseks ihminen arvaa, että eräänä päivänä se kuitenkin häneltä riistetään. Jos emme suunnitelmisamme menesty, on edessämme pian mitä murheellisintä asiointia. Ei tule olemaan enää muita lakeja kuin verotus- ja rangaistuslait: rahat tai henki. Tunteella ei tule enää olemaan mitään sananvaltaa maapallon jaloimmassa maassa. Siihen on silloin isketty ja jäydetty parantumattomia haavoja. Ensiksikin pääsee vallalle yleinen kateus: yläluokat sekoittuvat; halujen yhtäläisyyttä pidetään voimien yhtäläisyytenä; porvariston laineet lakaisevat pois todellakin tunnustetut, koetellut kyvyt ja henkiset ylivoimat. Voisi valita sopivan miehen tuhannesta, mutta kolmen miljoonan kunnianhimoisen ihmisen joukosta, joilla kaikilla on yllään sama keskinkertaisuuden virkatakki, ei voi löytää mitään. Tämä voitonriemuinen joukko ei ollenkaan huomaa, että sillä on vastassaan vielä toinen hirvittävä joukkovoima, maataviljelevät talonpojat: kaksikymmentä miljoonaa tynnyrinalaa elävää maata, joka kävelee, puhelee, ymmärtämättä mitään, mutta vaatien yhä lisää, joka salpaa tien joka kohdalta ja jolla on hallussaan raaka voima..."

"Mutta", sanoin minä, keskeyttäen isäni, "mitä voin minä tehdä valtion hyväksi? Minulla ei ole minkäänlaista halua ruveta perheiden Jeanne d'Arciksi ja tulla kärvennetyksi hiljaisella tulella jonkun konventin roviolla!" — "Te olette pikkuinen veitikka," sanoi minulle isäni. "Kun puhun teille järkeä, vastaatte te pilapuheella; jos minä lasken leikkiä, puhutte te minulle niinkuin olisitte lähettiläs." — "Rakkaus elää vastakohdistista", sanoin hänelle. Ja hän nauroi niin, että sai kyneleet silmiinsä. — "Ottakaa miettiäksenne niitä asioita, joista olen tehnyt teille selkoa; tulette huomaamaan kuinka paljon luottamusta ja sielun suuruutta olen osoittanut puhuessani teille niin kuin nyt olen tehnyt, ja ehkäpä tapauksetkin tulevat suunnitelmilleni avuksi. Tiedän kyllä, että ne teihin nähden ovat loukkaavia, kohtuuttomia, sentähden vetoankin suostumustanne pyytäessäni vähemmän sydämeenne ja mielikuvitukseenne kuin järkeenne; olen huomannut teillä olevan enemmän älyä ja järkeä kuin kenelläkään muulla..." — "Te imartelette minua", sanoin hänelle hymyillen, "koska olen teidän tyttärenne." "En missään tapauksessa", jatkoi hän, "voisi olla epäjohdonmukainen. Joka tahtoo päästä päämäärään, pyrkii käsiksi keinoihin ja meidän on osoitettava hyvää esimerkkiä. Siispä ei teillä saa olla mitään omaisuutta, niin kauan kuin nuoremmalla veljellänne ei ole turvattua asemaa, ja sentähden tahdon käyttää koko teidän pääomanne hankkiakseni hänelle esikoisoikeudet." — "Mutta", jatkoin minä, "ette kai kiellä minua elämästä mieleni mukaan ja tulemasta onnelliseksi, jos luovutan omaisuuteni teille?" — "Edellyttäen", vastasi hän, "että tuo elämä, jota tarkoitatte, ei millään tavoin arvoanne ja hyvää mainettanne vahingoita ja että se koituu suvullenne kunniaksi." — "Ohoh", huudahdin, "saattepa heti tuon minun paljon ylistetyn järkeni seisauttamaan." — "Niin, Ranskassa", sanoi hän katkerasti, "emme löydä sellaista miestä, joka huolisi vaimokseen korkeimpaan aatelistoon kuuluvan nuoren tytön ilman myötäjäisiä ja joka kuitenkin tunnustaisi ne saaneensa. Jos tuollainen aviomies löytyisikin, kuuluisi nousukas porvareiden luokkaan, ja tässä suhteessa kuulun yhdenteentoista vuosisataan." — "Niin minäkin", vastasin hänelle. "Mutta miksi saattaa minua epätoivoon? Eikö Ranskassa enää ole vanhoja päärejä?" — "Olette ikäiseksenne hyvin kehittyneet, Louise!" huudahti hän. Sitten hän hymyillen suuteli minua kädelle ja lähti.

Olin samana aamuna saanut kirjeesi ja se oli johdattanut ajatukseni juuri siihen kuiluun, johon väitän minun voivan pudota. Minusta on tuntunut kuin jokin ääni minussa huutaisi: sinne olet putoava. Olen sentähden ryhtynyt varovaisuustoimenpiteisiin. Henarez uskaltaa jo katsella minua, rakkaani, ja hänen silmänsä hämmentävät minua, ne saavat minussa aikaan omituisen tuntemuksen, jota lähinnä voi verrata vain syvään kauhuun. Tuota miestä ei pitäisi katsella enempää kuin jotakin sammakkoa, hän on ruma ja lumoilla kiehtova. Kaksi päivää olen itsekseni pohtinut, eikö minun ehkä pitäisi tehdä tästä

lyhyt loppu ilmoittamalla isälleni, etten enää tahdo oppia espanjaa, ja täten eroittaa tuo Henarez; mutta miehekkään päätökseni jälkeen tunnen jälleen halun järkyttää mieltäni tuolla kauhealla tuntemuksella, joka valtaa minut aina, kun näen tuon miehen, ja niinpä sanon itselleni: vielä yksi kerta ja sitten puhun. Rakas ystäväiseni, hänen äänensä on sieluun tunkevan lempeä, hän puhuu niinkuin Todor laulaa. Hänen käytöksensä on yksinkertainen ja vapaa kaikesta teennäisyydestä. Ja miten kauniit hampaat hänellä on! Äskettäin hän lähtiessään luotani nähtävästi huomasi, kuinka suuresti hän herättää mielenkiintoani ja hän teki jo jonkin eleen, erittäin kunnioittavan sitäpaitsi, tarttuakseen käteeni ja suudellakseen sitä, mutta hän luopui aikomuksestaan ikäänkuin säikähtäen rohkeuttaan ja sitä erottavaa kuilua, jonka yli hän oli astumaisillaan. Näin ja aavistin kaiken tämän melkein tyhjästä; hymyilin, sillä mikään ei ole niin liikuttavaa kuin nähdä, miten alistettu luonto pyrkii lentoon vaipuakseen heti jälleen takaisin. Tarvitaan paljon rohkeutta porvarilta, joka rakastaa aatelistyttää! Hymyni rohkaisi häntä, miesparka etsi hattuaan huomaamatta sitä, hän ei nimittäin tahtonut löytää sitä ja minä toin sen hänelle aivan vakavana. Hänen silmänsä kostuivat pidätetyistä kyynelistä. Tuohon lyhyeen hetkeen mahtui kokonainen maailma asioita ja ajatuksia. Ymmärsimme toisemme niin hyvin, että tuossa tuokiossa ojensin hänelle käteni suudeltavaksi. Kentiespä se oli samaa kuin tunnustaa hänelle, että rakkaus saattoi täyttää sen kuilun, joka meidät eroittaa. No niin, en tiedä, mikä minut siihen pakoitti: Griffith kääntyi meihin selin; minä ojensin hänelle ylpeästi valkoisen kypäläni ja tunsin hipiälläni hänen huuliensa tulen liekehtelyn, jonka hehkua kuitenkin kaksi suurta kyyneltä lievensi. Ah, enkelini, voimattomana ja ajatuksiini vaipuneena jäin nojatuoliini istumaan, olin onnellinen ja minun on mahdotonta selittää minkätähden. Se mitä tunsin oli runoutta. Alentuvaisuuteni, jota tällä hetkellä häpeän, tuntui minusta silloin jalolta ja suurelta, hän oli lumonnut minut, siinä ainoa puolustukseni.

Perjantaina.

Tuo mies on todellakin sangen ihastuttava. Hän ilmaisee ajatuksensa hienosti ja valikoidusti ja hänen henkinen ylemmyytensä tulee joka kohdassa näkyviin. Rakkahani, hän on voimakas ja johdonmukainen kuin Bossuet selittäessään minulle espanjan kielen ja yleensä ihmisajatuksen ja kaikkien kielten sisäistä rakennetta. Ranska tuntuu olevan hänen äidinkieltänsä. Kun tämän johdosta lausuin hänelle hämmästykseni, vastasi hän, että hän oli saapunut Ranskaan hyvin nuorena Espanjan kuninkaan kanssa. Mitä lienee tapahtunut tuossa sielussa? Hän ei ole enää entisensä kaltainen. Hän tuli tänne yksinkertaisesti puettuna, mutta aivan niinkuin aatelmies, joka aamulla lähtee kävelyille. Tämän oppitunnin aikana loisti hänen neroutensa niinkuin majakka; hänen kaunopuheisuutensa oli kuvaamaton. Hän toi äkkiä esiin tuon tähän asti niin huolellisesti salaamansa sielun, aivan kuin uupunut ihminen, joka saa entiset voimansa takaisin. Hän kertoi minulle tarinan eräästä lakeijaurauksesta, joka oli antanut surmata itsensä vain Espanjan kuningattaren yhden ainoan katseen vuoksi. — "Hän ei voinut tehdä muuta kuin kuolla," sanoin minä. Tämä vastaus riemastutti hänen sydäntään ja hänen katseensa peloitti minua todellakin.

Illalla olin tanssiaisissa herttuatar de Lenoncourtin luona; prinssi Talleyrand oli myöskin siellä. Pyysin herra de Vandenessea, joka on hyvin miellyttävä nuorukainen, kysymään häneltä, oliko v. 1809 hänen tilallaan vieraiden joukossa ketään Henarez-nimistä. — "Henarez on Soria-suvun maurilainen nimi; tämän jäsenet ovat, kuten kerrotaan, kristinoppiin kääntyneitä abenserrageja. Vanha herttua ja hänen molemmat poikansa seurasivat kuningasta. Vanhemmalta heistä, nykyiseltä Sorian herttualta, ryösti kuningas Ferdinand äskettäin kaikki hänen maatilansa, kunnianimensä ja arvoasteensa kostaakseen jonkin vanhan kaunan. Herttua teki tavattoman suuren virheen siinä, että hän otti vastaan yhdessä Valdezin kanssa perustuslaillisen ministeriviran. Onneksi oli hän pelastautunut pois Cadixista ennen herttua d'Angoulêmen tuloa; paraimmalla tahdollaankaan ei herttua nimittäin olisi voinut suojella häntä kuninkaan vihalta."

Tämä vastaus, jonka varakreivi de Vandenesse sanasta sanaan kertasi minulle, antoi minulle paljon ajattelemisen aihetta. En voi kuvata sitä levottomuutta, mikä täytti mieleni seuraavaan oppituntiin asti, joka minulla oli tänä aamuna. Ensimmäisen neljänneksen aikana en tehnyt muuta kuin katselin häntä koettaen arvata, oliko hän herttua vai aatelite, voimatta ratkaista puoleen tai toiseen. Hän näytti arvaavan ajatukseni sitä myöten kuin ne syntyivätkin ja ikäänkuin tahallaan kujeillen eksyttävän niitä. Vihdoin en voinut hillitä itseäni enää kauempaa, vaan heitin äkkiä pois kirjani keskeyttäen käännöslukuni ja sanoin hänelle espanjaksi: — "Te petätte meitä, herra. Te ette olekaan mikään vapaamielinen porvaris-raukka, te olette Sorian herttua?" — "Neitiseni", vastasi hän surumielisin elein, "onnettomuudekseni minä en ole Sorian herttua." Huomasin, millä epätoivolla hän lausui sanan "onnettomuudekseni." Oi rakkaani, en luule, että kukaan muu ihminen voi panna niin paljon intohimoa ja sisältöä yhteen ainoaan sanaan. Hän painoi katseensa alas eikä uskaltanut enää katsoa minuun. — "Herra de Talleyrand," sanoin minä hänelle, "jonka luona olette viettäneet maanpakovuotenne, ei jätä Henarez-nimiselle henkilölle mitään muuta vaalin valtaa kuin joko olla epäsuosioon joutunut Sorian herttua tai palvelija." Hän kohotti silmänsä minuun, kaksi mustaa ja hehkuvaa kekälettä, joista sinkoava katse oli yht'aikaa leimuava ja nöyryytetty. Mies-parka tuntui todellakin olevan kidutuspenkillä. — "Isäni," sanoi hän, "oli todellakin Espanjan kuninkaan palvelija." Griffith ei voinut ymmärtää tällaista

opetustapaa. Jokaista kysymystä ja vastausta seurasi tuskastuttava äänettömyys. — "Lyhyesti," sanoin hänelle lopuksi, "oletteko aatelinen vai aateliton?" — "Tiedättehän, neiti, että Espanjassa kaikki ihmiset, yksin kerjäläisetkin, ovat aatelisia." Tämä pidättyväisyys harmitti minua. Olin tätä tuntia varten suunnitellut pienen mielikuvituksen keksimän hauskutuksen. Olin kirjeen muodossa piirtänyt ihannekuvan siitä miehestä, jonka soisin rakastavan itseäni, ja olin päättänyt antaa sen hänelle käännettäväksi. Tähän asti olin kääntänyt vain espanjasta ranskaksi enkä ollenkaan ranskasta espanjaksi; huomautin hänelle siitä ja pyysin Griffithiä tuomaan minulle kirjeen, jonka viimeksi oli saanut eräältä ystävättäreltäni. Näenpä kyllä, ajattelin, minkälaista verta hänellä on suonissaan, siitä vaikutuksesta, minkä ohjelmani häneen tekee. Otin paperin Griffithin kädestä ja sanoin: — "Olen kai jäljentänyt sen virheettömästi?" sillä kirje oli kirjoitettu minun käsialallani. Ojensin hänelle paperin ja pidin häntä tarkasti silmällä koko ajan, kun hän luki seuraavaa:

"Sen miehen, joka minua miellyttää, rakkaani, tulee olla kova ja ylpeä miehiä kohtaan, mutta lempeä naisille. Hänen kotkankatseensa painaa heti alas kaiken, mikä vain vivahtaakin naurettavalle. Hän kuittaa säälin hymyllä ne, jotka yrittävät laskea leikkiä pyhistä asioista, etenkin sellaisista, jotka kuuluvat sydämen runouteen ja joita ilman elämä ei olisi muuta kuin surullinen todellisuus. Halveksin syvästi kaikkia niitä, jotka tahtovat ryöstää meiltä pois noiden niin suuresti lohdullisten uskonnollisten tunteiden rikkaan lähteen. Hänen uskonsa on yksinkertainen kuin lapsen, mutta samalla tulee sen yhtyä ajattelevan, uskonsa syitä tutkistelleen ihmisen järkkymättömään vakaumukseen. Hänen henkensä on uusi ja omaperäinen, ei teennäinen eikä kerskaileva; hän ei voi sanoa mitään, joka olisi asiaankuulumatonta tai poissa paikaltaan; hänelle olisi yhtä mahdotonta ikävystyttää toisia kuin ikävystyä itse, sillä hänen sielussaan on loppumattomat rikkaudet. Kaikkien hänen ajatustensa tulee olla jaloja, ylväitä, ritarillisia ja itsekkäisyydestä vapaita. Ei missään hänen teossaan saa näkyä laskevaisuutta tai omien etujen valvontaa. Hänen vikansakin johtuvat juuri hänen ajatusmaailmansa rikkaudesta ja laajuudesta, joka on hänen oman aikansa yläpuolella. Kaikessa on hänen oltava aikansa edellä. Siitä hienotunteisesta huomaavaisuudesta, jota aina tulee osoittaa heikkoja olentoja kohtaan, on hän oleva hyvä naisia kohtaan, mutta ei helposti ihastuva: rakkautta on hän pitävä liian vakavana asiana leikkiäkseen sen kanssa. Voisi siis sattua niinkin, että hän eläisi koko elämänsä ilman rakkautta ja kuitenkin siitä huolimatta omistaisi kaikki ne ominaisuudet, jotka ovat omiaan herättämään syvän ja voimakkaan intohimon. Mutta jos hän kerran löytää nais-ihanteensa, tuon unikuvan, jonka voi nähdä avoimin silmin; jos hän kohtaa olennon, joka ymmärtää hänet, joka kokonaan valtaa hänen sielunsa ja heittää koko hänen elämänsä yli äärettömän onnen kajastuksen, joka tuikkaa hänelle kuin tähti tämän niin pimeään, kylmän ja jäisen maailman pilvien lomitse, joka antaa hänen olemassa-ololleen uuden arvon ja viehätysten ja saa siihen asti mykät kielet hänen rinnassaan väräjämään, niin on sanomattakin selvää, että hän silloin tajuaa onnensa ja osaa antaa sille oikean arvon. Sentähden hän onkin tekevä lemmittynsä täysin onnelliseksi. Ei milloinkaan ole hän sanalla tai katseella haavoittava tuota rakastavaa sydäntä, joka on antautunut hänelle äitinsä sylissä uinuvan lapsen sokealla rakkauksella, sillä jos tämä lemmitty joskus heräisi ihanasta unestaan, olisi hänen sielunsa ja sydämensä ijäksi runneltu: sillä tuolle valtamerelle ei hän mitenkään uskaltaisi lähteä panematta samalla alttiiksi koko tulevaisuuttaan."

"Tuon miehen kasvonilmeistä, ryhdistä, käytöksestä, täytyy välttämättä näkyä, että hän pystyy niin suureen kuin pieneenkin, hänen tulee olla tavoissaan yksinkertainen ja luonnollinen, kuten kaikki henkisen ylemmyyden omaavat henkilöt. Hän saa olla rumakin, mutta hänellä täytyy olla kauniit kädet; hänen ylähuulensa on keveästi vetäytynyt ivalliseen ja halveksivaan hymyyn, joka on välinpitämättömiä varten varattu; ainoastaan niille, joita hän rakastaa, säästää hän sielukkaasti katseensa loistavan ja taivaallisen säteilyn."

"Neiti," sanoi hän espanjaksi syvästi liikutetulla äänellä, "sallitteko minun säilyttää tämän kirjeen muistona teiltä? Tämä on viimeinen oppitunti, joka minulla on kunnia antaa teille, ja se opetus, jonka tässä kirjeessä saan, voi tulla käyttäytymiseni ikuisiksi ohjeiksi. Jätin Espanjan pakolaisena ja rahatta, mutta nyt olen saanut perheeltäni rahasumman, joka hyvin riittää tarpeisiini. Minulla on oleva kunnia lähettää teille joku köyhä espanjalainen sijaisekseni." Hän tuntui tällä ikäänkuin huomauttavan minulle: — "Riittää jo tätä leikkiä." Hän nousi uskomattomalla arvokkaisuudella ja jätti minut. Olin aivan typertynyt tästä hänen säätyisilleen ihmisille harvinaisesta herkkätunteisuudesta. Hän meni alas ja pyysi saada puhua isäni kanssa. Päivällispöydässä sanoi isäni minulle hymyillen: — "Louise, olette saanut tunteja espanjankielessä Espanjan kuninkaan entiseltä ministeriltä ja kuolemaantuomitulta pakolaiselta." — "Sorian herttualta", virkahdin. — "Herttualta," vastasi isäni, "ei, sitä hän ei enää ole, hän käyttää nykyään arvonimenään parooni de Macumer erään läänityksen mukaan, joka hänellä vielä on jäljellä Sardiniassa. Hän tuntuu olevan sangen omituinen." — "Älkää nöyryyttäkö tuolla sanalla, joka teidän suussanne aina kuulostaa vähän pilkalliselta ja halveksivalta, miestä, joka on teidän vertaisenne," sanoin hänelle, "ja jolla minun luullakseni on kaunis sielu." — "Paroonitar de Macumer?" huudahti isäni katsellen minua ivallisesti. Painoin katseeni maahan ylpein elein. — "Mutta," sanoi äitini, "Henarez kohtasi varmaankin portaisissa Espanjan lähettilään?" — "Kohtasi kylläkin," vastasi isäni: "lähettiläs kysyi minulta, puuhasinko salaliittoa hänen herraansa ja kuningastaan vastaan; mutta hän

tervehti kuitenkin tuota entistä espanjalaista ylimystä erittäin kunnioittavasti tarjoten hänelle alamaista palvelustaan."

Tämä kaikki, rakas rouva de l'Estorade, tapahtui jo kaksi viikkoa sitten ja kahteen viikkoon en ole nyt nähnyt tuota miestä, joka rakastaa minua, sillä tuo mies rakastaa minua. Mitä hän mahtaa tehdä? Tahtoisin olla kärpänen, hiiri, varpunen. Tahtoisin nähdä hänet yksin, kotonaan, ilman että hän huomaisi minua. Kas siinä vihdoinkin mies, jolle voin sanoa: Kuolkaa minun tähteni!... Ja hänellä on luonnetta tehdä se, niin uskon ainakin. Sanalla sanoen, Parisissa on nyt mies, jota ajattelen ja jonka katse täyttää sieluni tulvehtivalla valolla. Oh, hänhän on vihollinen, joka minun pitäisi survoa jalkoihini. Onko siis mahdollista, että on olemassa mies, jota ilman en voi elää ja joka on minulle välttämätön! Sinä menet naimisiin ja minä rakastan! Näin ovat jo neljän kuukauden kuluttua nuo molemmat kyyhkysel, jotka kevein siivin kimposivat niin korkealle, pudonneet taivaaltaan todellisuuden alhoon.

Sunnuntaina.

Eilen italialaisessa oopperassa tunsin äkkiä, että minua katseltiin, ja katseeni kääntyivät kuin tenhovoimasta kahden tulisen silmän puoleen, jotka loistivat niinkuin kiiltokivet eräästä pimeästä permannon kulmauksesta. Henarez ei hellittänyt silmiään minusta. Tuo hirviö oli valinnut juuri sen ainoan paikan, josta hän saattoi nähdä minut; siinä hän istui. En tiedä, millainen hän mahtaa olla valtiomiehenä, mutta rakkauden alalla on hän suorastaan nero.

"Näin pitkälle, Renée, siis oomme tulleet", sanoo suuri Corneille.

XIII.

ROUVA DE L'ESTORADELTA NEITI DE CHAULIEULLE.

La Crampadessa, helmikuulla.

Rakas Louiseni, näin kauan on minun täytynyt odottaa, ennenkuin olen voinut sinulle kirjoittaa; mutta nyt tiedänkin paljon asioita tai paremmin sanoen olen oppinut paljon ja tahdon kertoa sinulle kaikki, jotta sinullakin olisi siitä jotakin hyötyä tulevaisuudessa. Ero nuoren tytön ja naidun naisen välillä on niin suuri, että nuori tyttö voi ymmärtää sitä yhtä vähän kuin naitu nainen enää voi tulla nuoreksi tytöksi. Menin mieluummin naimisiin Louis de l'Estoraden kanssa kuin luostariin takaisin. Se on selvää se! Koska arvasin, että jos en menisi naimisiin Louis de l'Estoraden kanssa, saisin palata takaisin luostariin, täytyi minun alistua kohtalooni. Kun olin tehnyt lopullisen päätökseni, aloin tarkastella asemaani lähemmin nähdäkseni, mitä etuja se mahdollisesti voisi minulle tarjota.

Ensin noiden velvoitusten vakavuus, joihin olin sitoutunut, täytti minut kauhunsekaisella pelolla. Avioliitto on koko elämää varten, jota vastoin rakkaus ei tarkoita muuta kuin huvitusta; avioliitto jää pysyväksi senkin jälkeen, kun ilot jo ovat haihtuneet, ja silloin astuvat voimaan paljon kallisarvoisemmat harrastukset kuin miehen ja naisen oma keskinäinen suhde. Ehkäpä onnelliseen avioliittoon sentähden tarvitaankin juuri sellaista ystävyyttä, joka lempeällä hyväntahtoisuudella voi sivuuttaa monet inhimilliset epätäydellisyydet. Ei mikään estänyt minua tuntemasta ystävyyttä Louis de l'Estoradea kohtaan. Kun olin vakavasti päättänyt, etten avioliitolta odottaisi niitä rakkauden iloja, joista me usein niin vaarallisen kiihkoisesti haaveilimme, tunsin mitä suloisimman rauhan laskeutuvan sydämeeni. Vaikka en rakastakaan, niin mikä estää minua silti etsimästä onnea? sanoin itselleni. Sitäpaitsi rakastetaan minua ja minä tahdon antaa rakastaa itseäni. Avioliittoni ei tule olemaan orjuutta, vaan ainaista hallitsemista. Mitä haittaa voisi tällaisesta asiointilasta olla naiselle, joka kerran tahtoo pysyä omana herranaan?

Suhteemme vakavin kohta, avioliitto ilman aviomiestä, järjestyi tuonoin eräässä Louis'n ja minun välisessä keskustelussa, jossa selvästi tuli näkyviin hänen erinomainen luonteensa ja lempeä sielunsa. Sydänkäpyseni, toivoisin voivani aina elää tässä rakkauden aavistuksen kauniissa keväässä, joka ei vielä kanna nautinnon hedelmiä, vaan jättää sielun neitseelliseksi. Ei alistua lakiin eikä velvollisuuksiin, ei riippua kenestäkään muusta kuin itsestään ja säilyttää oma vapaa tahtonsa! Miten ihanaa ja ylevää! Tuollainen sopimus, joka sotii lakia ja sakramenttia vastaan, ei olisi voinut olla mahdollinen kenenkään muun kuin Louis'n ja minun välillä. Tämä pulmallinen kysymys juuri sai minut ensin vitkastelemaan päätökseni tekemisessä. Vaikkakin alun pitäin olin päättänyt suostua kaikkeen mieluummin kuin palata luostariin, niin on inhimillinen luonto sellainen, että se pyytää mahdollisimman paljon saatuaan ensin mahdollisimman vähän: ja me kaksi, enkelini, kuulumme niihin, jotka tahtovat kaikki. Tarkastelin

Louis'tani salaa kulmaini alta ja ajattelin: onkohan onnettomuus tehnyt hänet hyväksi vai pahaksi? Lähemmin tutkistelllessani häntä, huomasin, että hänen rakkautensa lähenteli intohimoa. Kun kerran olin päässyt hänen epäjumalakseen, nähdessäni hänen kalpenevan ja värisevän pienimmästä silmäyksestäni, päätin uskaltaa kaikki. Houkuttelin hänet pois vanhempain lähetyviltä kävelyretkille, joilla varovaisesti tunnustelin hänen sydämensä ääntä. Viekoittelin hänet puhumaan, tiedustelin hänen mielipiteitään ja suunnitelmiaan tulevaisuutemme suhteen. Kysymyksissäni ilmeni niin paljon ennakkoharkintaa ja ne iskivät niin sattuvasti juuri tämän hirvittävän kaksin-elämän heikkoihin kohtiin, että Louis tunnusti minulle myöhemmin aivan kauhistuneensa niin tietokypsää neitsyyttä. Hän vastaili, mutta sotkeutui vastauksissaan niinkuin ainakin henkilöt, joilta pelko riistää kaikki keinot; lopuksi oli minulla selvillä, että sattuma oli antanut minulle vastustajan, joka kävi sitä heikommaksi, mitä enemmän hän alkoi aavistaa sitä puolta minussa, jota sinä niin ylväästi nimität suureksi sielukseni.

Ollen onnettomuuksien ja murheellisten kohtaloiden murtama tunki hän olevansa melkein mennyttä miestä ja etenkin vaivasi häntä kolme julmaa pelonaihetta. Ensinnäkin on hän kolmenkymmenen seitsemän vuotias ja minä seitsemäntoista; hän ei voinut olla kauhistumatta niitä kahtakymmentä vuotta, jotka olivat välillämme. Toiseksi on tunnustettu tosiasia, että olen hyvin kaunis; ja Louis, joka on samaa mieltä, ei voinut olla tuntematta syvää tuskaa siitä, että kärsimykset olivat riistäneet häneltä hänen nuoruutensa. Lopuksi tunki hän minun naisena olevan paljon ylempänä häntä itseään miehenä. Nämä kolme sangen näkyvää vikaa olivat saaneet hänet epäilemään itseään; hän pelkäsi, ettei hän voisi tehdä minua onnelliseksi ja että olin ottanut hänet vain paremman puutteessa. Ilman luostariin palaamisen mahdollisuutta en varmastikaan olisi mennyt naimisiin hänen kanssaan, huomautti hän minulle kainosti eräänä iltana. — "Se on kyllä totta", vastasin hänelle vakavasti. Rakas ystäväni, silloin tunsin ensimmäisen kerran sellaisen mielenliikutuksen, jonka mies yksin voi meissä aiheuttaa. Omituinen tunne kouristi sydäntäni nähdessäni kahden suuren kyyneleen pusertuvan esiin hänen silmistään. — "Louis," jatkoin lohduttavalla äänellä, "riippuu aivan teistä, muuttuuko tämä sovinnaisuusavioliitto sellaiseksi avioliitoksi, jonka voin koko sydämeistäni hyväksyä. Se, mitä teiltä pyydän, vaatii teidän puoleltanne vielä paljon kauniimpaa kieltäymystä kuin mitä on mikään, vilpittöminkään, rakkauden orjuus. Voitteko kohota sellaisen ystävyuden tasolle, jollaista minä toivoisin? Ihmisellä voi olla vain yksi ystävä elämässä, ja minä tahdon olla teidän ystäväne. Ystävyys on side, joka yhdistää kaksi samanarvoista sielua. Ystävyuden voima sitoo ne yhteen ja kuitenkin ovat ne toisistaan riippumattomia. Olkaamme ystäviä ja liittolaisia kantaaksemme yhdessä elämän taakkaa. Jättäkää minulle täydellinen vapaus. En kiellä teitä sytyttämästä sydämeeni sitä rakkautta, jota sanotte tuntevanne minua kohtaan, mutta en voi olla vaimonne muutoin kuin omasta vapaasta tahdostani. Herättäkää minussa halu uhrata teille vapaa tahtoni ja heti olen sen tekevä. En siis kiellä teitä lietsomasta tätä ystävyyttä rakkaudeksi enkä häiritsemästä sitä lemмен kuiskeilla: omasta puolestani olen tekevä kaikkeni keskinäisen tunteemme täydellistämiseksi. Etenkin säästäkää minut kaikilta niiltä ikävyyksiltä, joita omituinen suhteemme voisi aiheuttaa minulle ulkoapäin. En tahdo näyttää oikulliselta enkä teennäiseltä, sentähden että en ole kumpaakaan, ja pidän teitä siksi kunnian miehenä, että rohkenen teitä pyytää näennäisesti ylläpitämään kaikkia avioliiton muodollisuuksia." Rakkaani, en ole koskaan nähnyt ketään niin onnellisena kuin mitä Louis oli ehdotukseni johdosta, hänen silmänsä loistivat, onnen tuli oli kuivannut niistä kyyneleet. — "Muistakaa," sanoin hänelle kaiken lopuksi, "ettei ole mitään omituista tässä kaikessa, mitä teiltä nyt pyydän. Nämä ehdot johtuvat vain siitä, että niin äärettömästi haluan omistaa teidän kunnioituksenne. Jos teidän olisi kiittäminen vain pelkkää avioliittoa siitä, että olette saanut minut, niin tuskinpa olisitte minulle suurestikaan kiitollinen, vaikkapa teidän rakkautenne jonakin kauniina päivänä kruunattaisiinkin laillisilla ja kirkollisilla muodollisuuksilla, kun se tapahtuisi ilman minun sisäistä myötävaikutustani. Jos ette ollenkaan miellyttäisi minua, mutta minä kuitenkin alistuvaisesti tottelisin teitä, niinkuin kunnianarvoisa äitini on neuvonut minun tekemään, ja jos näissä olosuhteissa saisin lapsen, niin luuletteko, että rakastaisin tätä lasta yhtä paljon kuin sitä, joka olisi yhteisen tahtomme tulos? Vaikk'ei olekaan välttämätöntä pitää toisistaan niin paljon kuin kaksi rakastavaista, niin tunnustakaa kuitenkin, hyvä herra, ettei missään tapauksessa saa olla toisilleen vastenmielinen. No niin, joudumme vaaralliseen asemaan: meidän on pakko elää maalla, muistakaamme tunteiden epävakaisuutta! Mutta eivätkö viisaat ihmiset voi välttää vaihtelevaisuuden onnettomuuksia?" Minun järkevyyteni ja myötämielisyyteni näytti hyvin hämmästyttävän häntä; mutta hän antoi minulle juhlallisen lupauksensa ja minä tartuin hänen käteensä ja puristin sitä ystävällisesti.

Viikon lopulla meidät vihittiin. Kun olin varma vapaudestani, saatoin sangen ilomielisenä ottaa vastaan kaikki noiden juhlamenojen ikävät yksityiskohdat: saatoin olla oma itseni, ja ehkäpä minua pidettiin aika velikultana, kuten Blois'ssa on tapana sanoa. Kaikki luulivat näkevänsä edessään todellisen aviovaimon, sensijaan että he näkivätkin vain nuoren tytön, joka on ihastuksissaan siitä uudesta ja mahdollisuuksista rikkaasta elämästä, jonka hän on osannut itselleen kenenkään aavistamatta hankkia. Rakas ystävä, olin nähnyt kuin ilmestyksessä kaikki vastaisen elämäni vaikeudet ja halusin kaikesta sydämeistäni tehdä tuon miehen onnelliseksi. Jos ei vaimolla olisi määräämisvaltaa siinä yksinäisyydessä, jossa me elämme, kävisi avioliitto pianikin sietämättömäksi. Vaimolla täytyy silloin olla aviovaimon hyveet ja rakastajattaren viehkeys. Tekemällä lemмен-onnen epävarmaksi voi pitkittää suloisia harhakuvitelmia ja jatkaa aivan loputtomiin asti noita itserakkauden pikku nautintoja,

joihin kaikki olennot syystä kylläkin panevat niin suuren arvon. Aviollinen rakkaus, sellaisena kuin minä sen käsitän, tekee vaimon toivon hengettäreksi, valtiattareksi ja antaa hänelle ehtymättömän voiman, elämän lämmön, joka saa kukoistamaan koko ympäristön. Mitä enemmän hän on itsensä herra, sitä varmempi voi hän olla rakkauden ja onnen kestävydestä. Olen ennen kaikkea vaatinut, että tämä meidän sisäisten asioittemme järjestely pysyisi kaikilta aivan salassa. Miestä, joka on vaimonsa tohvelin alla, pidetään täydellä syyllä naurettavana. Naisen vaikutusvallan tulee olla vallan huomaamaton: etenkin meidän suhteessamme on siro sulous koko salaisuuden ydin. Jos koetankin nostaa tätä masentunutta luonnetta ja kehittää täyteen loistoonsa niitä kauniita ominaisuuksia, joita välkähdyksittäin olen hänessä nähnyt, niin tahdon, että kaikki näyttää Louis'n itsensä ansiolta. Tällainen on se kaunis tehtävä, jonka olen ottanut suorittaakseni ja joka riittää naisen kunniaksi. Olen melkein ylpeä siitä, että minulla on salaisuus, joka antaa sisältöä elämälleni, suunnitelma, johon voin kohdistaa kaikki voimani ja jota ei tunne kukaan muu kuin sinä ja Jumala.

Nyt olen melkein onnellinen ja ehk'empä voisi sitä ollakaan, ellen voisi kertoa kaikkea rakastetulle ystävättärelle, sillä kuinka voisinkaan tätä kertoa hänelle? Onneni loukkaisi häntä, se on täytynyt salata häneltä. Hän on, rakkaani, herkkätunteinen kuin nainen, niinkuin ovat kaikki ne miehet, jotka ovat paljon kärsineet. Kolme kuukautta suhtauduimme toisiimme aivan samoin kuin ennen avioliittoakin. Tällä aikaa olen keksinyt, kuten voit arvatakin, joukon henkilökohtaisia asioita, joista rakkaus riippuu paljon enemmän kuin mitä yleensä luullaan. Kylmydestäni huolimatta on hänen sielunsa rohkaistunut ja avautunut; hänen kasvonsa ovat saaneet toisen ilmeen ja nuorentuneet. Se loisto, jonka olen mukanani tuonut taloon, on heittänyt hänenkin ylitseen heijastuksensa. Huomaamattani olen tottunut häneen ja hänestä on tullut minulle toinen minä. Näkemällä hänet joka hetki silmäini edessä olen oppinut ymmärtämään sitä yhteellisyyttä, joka vallitsee hänen ruumiinsa ja sielunsa välillä. Elukka, joksi me aviomiestä nimitimme, sinun sanojesi mukaan, on kadonnut. Eräänä kauniina iltana olikin edessäni rakastaja, jonka sanat tunkivat sydämeeni ja jonka käsivarteen nojauduin sanomattomalla nautinnolla.

Ollakseni sinua kohtaan tosi niinkuin Jumalalle, jota ei voi pettää, niin täytyy minun tunnustaa, että ehkä juuri se ihailtava tunnollisuus, jolla hän piti valansa, herätti uteliaisuuden sydämessäni. Häpesin itseäni ja koetin taistella sitä vastaan. Mutta jos tekee vastarintaa vain oman arvonsa säilyttämiseksi, alkaa piankin hieroa sovintoa. Juhla oli siis salainen niinkuin kahden rakastavan kesken, ja on se myös jäävä meidän väliseksi salaisuudeksemme. Kun menet itse naimisiin, olet hyväksyvä vaiteliaisuuteni. Tiedä kuitenkin, ettei mitään puuttunut siitä, mitä hienotunteisin rakkauskään voi vaatia, ei edes tuota yllättävää puolta, joka niin sanoakseni on tuollaisen silmänräpäyksen kunnia: salaperäisyyden viehätys, jota mielikuvituksemme kaipaa, hurmaus, jolle voi kaiken anteeksi antaa, väkisin valloitettu suostumus, kauan edeltä aavisteltu hekkuman autuus, joka on voittanut sielun jo ennen todellisuudeksi muuttumistaan, kaikki nuo viettelyksen muodot olivat mitä korkeimmassa määrin edustettuina.

Tunnustan sinulle kuitenkin, että minä kaikesta näistä hyvistä puolista huolimatta uudestaan vaadin vapauttani, mutta en tahdo tässä ilmaista kaikkia syytäni. Sinä olet varmasti ainoa sielu koko maailmassa, jolle voin edes puolittain uskoa salaisuuteni. Vaikkakin tavallaan kuuluu puolisolleen, rakasti hän sitten tahi ei, luulen, että kadottaisimme paljon, elleimme salaisi tunteitamme ja ajatuksiamme avioliiton suhteen. Ainoa oikea iloni, joka todellakin on ollut taivaallinen, johtuu siitä, että tiedän antaneeni elämän tuolle mies-raukalle, ennenkuin olen antanut sen lapselle. Louis on saanut takaisin nuoruutensa, voimansa, hilpeytensä. Hän ei ole enää sama mies. Kuin hyvä hengetär olen pyyhkinyt pois hänen mielestään yksin onnettomuuksien muistonkin. Olen muuttanut Louis'n kokonaan toiseksi ihmiseksi, hänestä on tullut ihastuttava. Tietäen varmasti miellyttävänsä minua, paljastaa hän koko henkevyytensä ja tuo itsestään esiin yhä uusia puolia. Olla miehen alituisena onnen lähteenä, silloin kun tämä mies lisäksi tietää sen ja liittää kiitollisuutensa rakkauteen, ah, rakas ystävä, tämä varmuus kehittää sielussa voiman, joka on suurempi suurinta rakkautta. Tämä valtava ja kestävä voima, joka kaikessa yksiviivaisuudessaan silti on vaihtelua täynnä, synnyttää sanalla sanoen perhe-elämän, tuon naisten ihanan luoman, jonka nyt käsitän koko hedelmällisessä kauneudessaan. Hänen vanha isänsä ei enää ole saita, hän antaa sokeasti kaikki, mitä pyydän. Palvelijat ovat iloisia; Louis'n onni näyttää heittävän säteitään kaikkialle tähän taloon, jossa minä rakkaudella vallitsen. Ukko on tyytyväisesti sopeutunut kaikkiin parannuksiin, hän ei ole tahtonut turmella somistustyötäni; hän on minua miellyttääkseen pukeutunut uudenaikaiseen pukuunkin ja puvun mukana on hän ottanut uudet tavatkin. Meillä on englantilaiset hevoset, vaunut, kaleissit, ja sievät kaksipyöräiset kääsit. Palvelijoilla on yksinkertainen, mutta aistikas virkapuku. Niinpä meitä pidetäänkin tuhlaavaisina. Pinnistän koko älyvoimani (en naura ollenkaan) hoitaakseni talouttani säästäväisesti, hankkiakseni mahdollisimman suuret mukavuudet mahdollisimman halvalla.

Olen jo saanut Louis'n vakuutetuksi siitä, kuinka välttämätöntä hänelle on tehdä jotakin, joka hankkii hänelle maansa parasta harrastavan miehen maineen. Velvoitan hänet täydentämään opintonsa. Toivon pian näkeväni hänet departementin neuvoston jäsenenä, tähän asemaan voi hän päästä äitinsä ja minun sukuni välityksellä. Sanoin hänelle aivan suoraan, että olen kunnianhimoinen ja että en ollenkaan

pitänyt sopimattomana sitä, että hänen isänsä edelleenkin hoitaisi maatilaamme ja tekisi säästöjä, sillä toivoin, että Louis kokonaan saisi omistaa aikansa politiikalle. Jos saisimme lapsia, toivoin näkeväni heidät kaikki onnellisina ja edullisesti valtioon kiinnitettyinä; minun kunnioitukseni ja kiintymykseni menettämisen uhalla oli hänen oltava departementin edustaja ensi vaaleissa; minun sukuni oli kannattava hänen ehdokkuuttaan ja silloin olisi meillä ilo viettää kaikki talvet Parisissa. Oi, enkelini, siitä innosta, millä hän seuraa neuvoani, näen, kuinka suuresti hän minua rakastaa! Lisäksi kirjoitti hän eilen minulle seuraavanlaisen kirjeen Marseillesta, jonne hän oli matkustanut muutamaksi tunniksi.

"Kun otit vastaan minun rakkauteni, armas Renée'ni, silloin aloin uskoa onneen; mutta nyt en näe sille enää mitään loppua. Menneisyys on vain kuin himmeä muisto, kuin varjo, jolta pohjalta nykyisen onneni hohde vain paremmin astuu esiin. Ollessani lähelläsi ottaa rakkaus minut valtoihinsa niin, etten kykene sinulle ilmaisemaan tunteei koko laajuutta: voin ainoastaan ihailla, jumaloida sinua. Keksin sanat vasta sitten, kun olen kaukana sinusta. Sinä olet niin täydellisen kaunis ja sinun kauneutesi on niin vakavaa, majesteetillista, että aika tuskin tulee muuttamaan sitä; ja vaikkakin rakkaus puolisoiden kesken ei niin paljon riipu kauneudesta kuin tunteista, jotka sinulla ovat mitä valituinta lajia, niin salli minun kuitenkin sanoa, että tietoisuus siitä, että aina näen sinut kauniina, tuottaa minulle suurta iloa, ja tämä ilo kasvaa joka katseella, jonka heitän sinuun. Sinun kasvojesi arvokkaissa ja sopusointuisissa viivoissa, jotka kuvastavat ylevää sieluasi, ja niiden terveessä värissä on jotakin sanomattoman puhdasta. Mustien silmiesi loiste ja otsasi rohkea kaarevuus todistavat kauniita hyveitäsi, lujaa rakennettasi ja väkevää sydäntäsi, joka on kuin luotu voittamaan elämän myrskyt, jos sellaisia sattuisi tulemaan. Luonteesi pääominaisuus on jalous; en usko tällä kertovani sinulle mitään uutuutta; mutta kirjoitan tämän sanan paperille, jotta tietäisit minun osaavan täysin arvostaa sitä aarretta, minkä omistan. Se vähäinenkin, minkä lahjoitat minulle lemmestäsi, on aina oleva onneni, nyt ja vast'edes; sillä ymmärrän, kuinka suurta on molemminpuolisen vapautemme säilyttäminen, kuten olemme toisillemme luvanneet. Jokaisesta hellyyden osoituksesta saamme kiittää ainoastaan omaa mielihaluamme. Pysymme vapaina ahtaista kahleistamme huolimatta. Ja tulen olemaan sitäkin ylpeämpi täten alituisesti valloittaessani sinut uudestaan, nyt kun tiedän, minkä arvon sinä panet tähän valloitukseen. Jokainen sanasi, hengenvetosi, toimenpiteesi ja ajatuksesi saa minut yhä enemmän ihailemaan ruumiisi ja sielusi suloisuutta. Sinussa on jotakin jumalallista, viisasta, lumoavaa, joka tyydyttää yht'aikaa kaikkia harkinnan ja kunnian, nautinnon ja toivon vaatimuksia ja joka lyhyesti sanoen antaa rakkaudelle suuremman liikkumisalan kuin itse elämä. Oi, enkelini, olkoon rakkauden hyvä henki minulle uskollinen ja olkoon tulevaisuutenikin täynnä tätä hekkumaa, jolla olet koristanut koko elämäni! Milloin olet tuleva äidiksi, jotta näkisin sinun suitsuttavan kiitosuhria elinvoimallesi ja kuulisin sinun tuolla lempeällä äänelläsi ja noiden hienojen, uusien ja erinomaiseen muotoon puettujen ajatuksiesi lämmöllä siunaavan tätä samaa rakkautta, joka on virkistänyt sieluni, kutsunut esiin kykyni, joka on iloni ja ylpeyteni ja josta ammennan uutta elämää kuin taikalähteestä! Niin, olen oleva kaikkea, mitä vain tahdot; minusta on tuleva maalleni hyödyllinen mies ja kaikki kunnia työstäni kuuluu sinulle, sillä sinun tyytyväisyytesi on oleva kaiken toimintani päämäärä."

Noin minä häntä muovailen, rakas ystävä. Tämä tyyli on hänelle jotakin aivan uutta ja vuoden kuluttua on se oleva vielä parempaa. Louis on vielä ensimmäisen hurmauksensa vallassa; minä olen siinä suhteessa hänestä edellä; nautin jo siitä jatkuvasta onnen tunteesta, jonka onnellinen avioliitto voi antaa, silloin kun vaimo ja mies, ollen varmoja toisistaan ja tuntien toinen toisensa täydellisesti, ovat oppineet luomaan vaihtelua äärettömyyteen ja tekemään olemassaolon riemun elämän kannattavaksi voimaksi. Tämän todellisten aviopuolisoiden kauniin salaisuuden perille tahdon päästä ja omistaa sen. Näet, että hän, tuo houkko, kuvittelee, että rakastan häntä ikäänkuin hän ei olisikaan mieheni. Olen kuitenkin vasta päässyt jonkunlaiseen aineelliseen kiintymykseen, joka antaa voimaa kestää monenlaista. Muuten on Louis kyllä rakastettava, erittäin tasainen luonteeltaan ja suorittaa yksinkertaisesti ja vaatimattomasti töitä, joista suurin osa miehiä kerskailisi. Lyhyesti, jos en vielä rakastakaan häntä, tunnen voivani pitää hänestä hyvin paljon.

Tällainen olen siis nyt mustine hiuksineni ja mustine silmineni, joiden ripset, sinun sanojesi mukaan, raoittuvat kuin uutimet; majesteetillinen ulkomuotoni ja koko olemukseni on nyt kohotettu hallitsevaan asemaan. Kymmenen vuoden kuluttua, rakkaani, tapaamme toisemme varmaan hyvin onnellisina ja iloisina Parisissa, josta silloin tällöin ryöstän sinut pois viedäkseni sinut kauniiseen keitaaseeni Provencessa. Oi, Louise, älä tee vaaranalaiseksi meidän molempain yhteistä kaunista tulevaisuutta. Älä tee hullutuksia, joilla peloittelet minua! Minä olen mennyt naimisiin vanhan nuorenmiehen kanssa, nai sinä joku nuori vanhus päärin kamarista. Silloin teet oikein.

Madridissa.

Rakas veljeni, ette ole tehnyt minua Sorian herttuaksi, jotta en myös toimisi niinkun Sorian herttuan sopii. Jos tietäisin, että te harhaillette maailmaa ilman niitä etuja, joita varallisuus aina tuo mukanaan, olisi onneni aivan sietämätön. Maria ja minä emme mene naimisiin, ennenkuin olemme saaneet tietää, että olette vastaanottanut sen rahasumman, jonka Urraca on saanut teidän laskuunne. Nämä kaksi miljoonaa ovat teidän omista ja myös Marian säästövaroista... Molemmat olemme rukoilleet saman alttarin ääreen polvistuen, Jumala tietää miten palavasti, sinun onnesi puolesta. Oi veljeni, meidän hartaat toivotuksemme täyttyvät varmasti. Rakkaus, jota etsit ja joka on oleva lohduksesi maanpaossa, on astuva luoksesi taivaasta. Maria on kyynelsilmin lukenut kirjeesi ja hän ihailee sinua vilpittömästi. Mitä minuun tulee, olen suostunut ehdotukseesi en itseni, vaan sukumme puolesta. Kuningas on toiminut aivan edellytystesi mukaisesti. Ah, millä halveksinnalla sinä heititkään hänelle hänen halvan ilonsa, aivan kuin viskataan tiikerien eteen niiden saalis! Tahtoisinpa antaa hänen tietää, miten sinä musersit hänet suuruudellasi. Ainoa, jonka olen omistanut itselleni, rakkahin veli, on onneni, Mariani. Niinpä onkin suhteeni sinuun aina oleva niinkuin luodun Luojaansa. Minun ja Marian elämässä on oleva toinenkin päivä yhtä ihana kuin onnellinen häpäivämme, nimittäin se päivä, jolloin saamme tietää, että sinunkin sydämesi on löytänyt ymmärtäjänsä, että joku nainen sinua rakastaa sillä rakkaudella, jonka sinä ansaitset ja jollaista sinä kaipaat. Älä unohda, että jos elätkin meidän avustuksellamme, niin elämme me myös sinun. Voit huoletta kirjoittaa meille nuntsion osoitteella ja lähettää kirjeet Roomaan. Ranskan lähettiläs Roomassa toimittaa kyllä hyväntahtoisesti ne valtiosihteerille, monsignore Bembonille, jolle meidän legaattimme on asian jo edeltäpäin selittänyt. Kaikki muut tiet ovat huonoja. Hyvästi siis, sinä rakas, ryöstetty veli, rakas maanpakolainen! Ole ainakin ylpeä siitä onnesta, minkä olet voinut meille lahjoittaa, joskaan se ei voi tehdä sinua onnelliseksi: Varmasti on Jumala kuuleva rukouksemme sinun puolestasi.

Fernand.

XV.

LOUISE DE CHAULIEU ROUVA DE L'ESTORADELLE.

Ah enkelini, avioliitto näkyy tekevän ihmisen filosofiksi! Armaat kasvosi lienevät olleet aivan keltaiset, silloin kun kirjoitit minulle noita hirvittäviä ajatuksia ihmiselämästä ja velvollisuusistamme. Luuletko ehkä voitavasi kääntäytyä minut avioliittoon tuolla maanalaisella työohjelmalla? Voi, siihen ovat siis johtaneet meidän liikaoppineet haaveilumme! Me lähdimme Blois'sta koristuksenamme täydellinen viattomuus ja aseinaamme ajattelun terävät keihäät. Tämän puhtaasti henkisen kokemuksen tikarit ovat nyt kääntyneet sinua vastaan. Jos en tuntisi sinua maailman puhtaimmaksi ja enkelimäisimmäksi olennoksi, sanoisin, että sinun laskelmistasi huokuu turmeluksen henki. Mitä ihmettä, olet niin vaipunut maatalousharrastuksiin, että jaoittelet nautintosikin lohkoihin ja hoidat rakkauttasi niinkuin metsiä. Oh, minä mieluummin hukkuisin sydämeni kiihkeihin pyörteisiin kuin eläisin sinun viisaan aritmetiikkasi kuivuudessa. Sinä olit niinkuin minäkin mitä tietorikkain nuori tyttö, sentähden että olimme ajatelleet paljon eräitä asioita; mutta, lapseni, filosofia ilman rakkautta tai väärän rakkauden varjolla on kauhein muoto aviollista ulkokullaisuutta. Älä ole varma siitä, etteikö maailman tuhmin ihminenkin joskus huomaisi viisauden pöllöä ruusu-röykkiösi lymyissä, ja sellainen keksintö on sangen vähän ylösrakentava ja voi ajaa karkuun palavimmankin rakkauden. Leikit kohtaloa, sensijaan että itse olisit sen leikkipallo. Me kehityimme molemmat sangen omituisesti: paljon filosofiaa ja vähän rakkautta, siinä sinun järjestelmäsi; paljon rakkautta ja vähän filosofiaa, siinä taas minun ohjenuorani. Jean-Jacques'in Julie, jota minä luulin professoriksi, on pelkkä ylioppilas sinuun verrattuna. Naishyve, luuletko löytäneesi elämän lopullisen ratkaisun! Voi, nyt teen pilkkaa sinusta, mutta ehkä olet oikeassakin. Sinä olet uhrannut nuoruutesi yhdessä päivässä ja tullut kitsaaksi ennen aikojasi. Epäilemättä on Louis'si tuleva onnelliseksi. Jos hän rakastaa sinua, ja sitä en epäile, ei hän koskaan tule huomaamaan sitä, että sinä perheesi etua valvoessasi käyttäydyt aivan kuin ilonaiset rahaetujaan valvoessaan; ja varmasti hekin tekevät miehet onnellisiksi päättäen siitä mielettömästä tuhlauksesta, jonka esineinä he ovat. Terävänäköinen aviomies olisi epäilemättä edelleenkin ihastunut sinuun, mutta eikö hän kuitenkin lopulta vapautuisi kiitollisuuden tunteestaan naista kohtaan, joka petollisuudesta tekee itselleen jonkinlaisen siveellisen kureliivin ja jonka hengelle se on yhtä välttämätön kuin tuo toinen on hänen ruumiilleen. Mutta minun silmissäni, rakas ystävä, on rakkaus kaikkien hyveiden ruumiillistuma, itse jumaluuden ilmestys! Rakkaudella ei ole mitään tekemistä laskelmien kanssa, se on äärettömyys

sielussamme. Etkö ole oman itsesi edessä tahtonut puolustaa sitä kamalaa asemaa, johon nuori tyttö joutuu silloin, kun hän menee naimisiin miehen kanssa, jota hän ainoastaan voi kunnioittaa? Velvollisuus on sinun ainoa mittasi ja ohjeesi, mutta eikö välttämättömyyden mukaan toimiminen kuulu ateistien moraaliin? Toimia tunteen ja rakkauden mukaan, siinä taas naisten salainen laki! Olet tehnyt itsesi mieheksi ja sinun Louis'si on ennen pitkää huomaava olevansa nainen! Oi, rakkaani, kirjeesi on herättänyt mielessäni lukemattomia mietteitä. Olen tullut huomaamaan, että luostari ei koskaan voi korvata äitiä. Rukoilen sinua, sinä ylevä, mustasilmäinen enkelini, joka olet niin puhdas ja niin ylpeä, niin vakava ja ylhäinen, että kiinnittäisit huomiota tähän ensimmäiseen valitushuutoon, joka kirjeesi johdosta pääsee huuliltani! Lohduttauduin kuitenkin sillä ajatuksella, että kentiespä par'aikaa juuri sillä hetkellä, jolloin valittelin, rakkaus särki järjen rakennelmia. Ehkäpä itse toimin vielä hullummin mitään ajattelematta, mitään harkitsematta; rakkauden intohimo on luonnonvoima, ja sen logiikka voi olla yhtä julma kuin sinun.

Maanantaina.

Eilen illalla ennenkuin kävin levolle, istuin ikkunan ääressä katsellen taivasta, joka oli yliluonnollisen kirkas. Tähdet kimalsivat niinkuin sinistä huntua kannattavat hopeanaulaset. Yön hiljaisuudessa kuulin jonkun hengittävän ja tähtivalon hämärässä näin espanjalaiseni, joka oravan lailla kyyryeli eräässä boulevardin puussa ja sieltä epäilemättä ihaili ikkunoitani. Tämän huomion ensimmäinen seuraus oli se, että vetäydyin takaisin huoneeseeni aivan kuin lamaantunein jäsenen, mutta tämän pelon tunteen pohjalla oli suloista iloa. Olin hervoton ja onnellinen. Ei ainoakaan noista henkevästä ranskalaisista, joka tahtoisivat naida minut, ole vielä keksinyt tulla viettämään öitään jalavan oksilla poliisikamari-seikkailun uhalla. Minun espanjalaiseni oli epäilemättä jo kauan ollut puussa. Hän ei anna minulle enää oppitunteja, mutta hän tahtoo nähtävästi saada niitä itse ja on myös saava. Jospa hän tietäisi kaikki, mitä olen itsekseni lausunut hänen silmiinpistävästä rumuudestaan. Minäkin, Renée-kulta, olen filosofi: Olen tuuminut, että olisi vallan kauheata rakastaa kaunista miestä. Tai eikö se olisi samaa kuin tunnustaa että aistit muodostavat kolme neljäsosaa rakkaudesta, jonka olemukseltaan tulee olla jumalallinen?

Ensimmäisestä säikähdyksestä toinnuttuani kurkottauduin hiukan ikkunan puoleen nähdäkseni hänet uudestaan ja näinkin. Silloin hän onton kepin avulla puhalsi ikkunaani suuren lyijykuulan ympärille taitavasti käärityn kirjeen. Jumalani, luuleeko hän, että jätin ikkunan tahallani auki? ajattelin; mutta jos äkillisesti olisin sulkenut sen, olisin sillä tehnyt itseni hänen kanssarikolliseksi. Toimin siis viisaammin, palasin ikkunan ääreen, niinkuin en ollenkaan olisi kuullut hänen kirjelijunsa putoamista, niinkuin en olisi mitään nähnyt, ja sanoin sitten ääneen: — "Tulkaahan toki katsomaan tähtiä, Griffith!" Griffith nukkui vanhanpiian levollista unta. Kuullessaan ääneni katosi mauri puusta nopeasti kuin varjo. Varmaankin oli hän puolikuollut pelosta niinkuin minäkin, sillä en kuullut hänen loittonevan; todennäköisesti jäi hän jalavan juurelle. Runsaan neljännestunnin kuluttua, jolla aikaa vaivuin sinisen avaruuden aistimiseen ja uiskentelin uteliaisuuden valtamereessä, suljin vihdoin ikkunan ja paneuduin vuoteeseen ja käärin auki tuon hienon paperin yhtä suurella huolellisuudella kuin konsanaan mikään muinaiskirjoitelmain tutkija Napolissa. Tuntui kuin olisivat sormeni koskettaneet tulta. Mikä hirvittävä valta tuolla miehellä onkaan ylitseni! ajattelin. Lähensin jo paperia kynttilään polttaakseni sen lukematta. Mutta eräs ajatus pidätti minua. Mitä mahtaa hän kirjoittaa minulle, koska hän kirjoittaa salassa? No niin, rakkaani, poltin kuitenkin kirjeen ajatellen, että vaikka kaikki maanpiirin työt olisivatkin nielaisemalla lukeneet sen, niin ei sellainen sopinut minulle, Armande Louise Marie de Chaulieulle.

Seuraavana päivänä oli hän italialaisessa oopperassa tavallisella paikallaan, mutta niin perustuslaillinen pääministeri kuin hän on ollutkin, en luule, että hän ulkonaisesta esiintymisestäni saattoi huomata minkäänlaista sisällistä levottomuutta: olin aivan niinkuin en olisi mitään nähnyt enkä mitään saanut edellisenä iltana. Olin tyytyväinen itseeni, mutta hän oli hyvin surullinen. Mies-parka, onhan luonnollista, että rakkaus Espanjassa tulee sisään ikkunasta! Väliajalla hän lähti käytävään kävelemään. Espanjan lähetystön ensimmäinen ministeri ilmoitti siitä minulle kertoen samalla hänestä erään erittäin jaloa mielenlaatua todistavan jutun. Ollessaan vielä Sorian herttua piti hänen naida eräs Espanjan kaikkein rikkaimpia perijättäriä, nuori prinsessa Maria Heredia, jonka omaisuus olisi voinut suuresti lievittää hänen maanpakonsa onnettomuutta; mutta näyttää siltä, kuin olisi Maria, jonka vanhemmat olivat kihlanneet jo lapsena, pettänyt heidän toiveensa ja rakastanutkin nuorempaa veljeä; minun Felipeäni luopui silloin prinsessa Mariasta ja antautui samalla Espanjan kuninkaan ryöstettäväksi. — "Tuon kaiken hän varmaan teki kuin luonnollisimman asian maailmassa", sanoin minä tuolle nuorelle miehelle. — "Te siis tunnette hänet?" kysyi hän viattomasti. Äitini hymyili. — "Miten on hänen käyvä? Hänhän on tuomittu kuolemaan!" sanoin. — "Joskin hän on kuollut Espanjassa, on hänellä oikeus elää Sardiniasa." — "Oh, onko siis Espanjassakin hautoja?" sanoin ikäänkuin olisin kääntänyt asian leikiksi. — "Espanjassa on kaikkea, yksinpä vanhan ajan espanjalaisiakin", vastasi minulle äitini. — "Sardinian kuningas on, joskaan ei aivan helpolla, myöntänyt parooni de Macumer'lle passin," jatkoi edelleen tuo nuori valtiomies, "ja nyt hänestä on tullut Sardinian alamainen ja hän omistaa Sardiniasa komeita

läänityksiä täysine oikeuksineen. Hänellä on linna Sassariassa. Jos Ferdinand VII kuolisi, astuisi Macumer todennäköisesti jälleen valtiolliseen toimeen ja Turinin hovi valitsisi hänet lähettilääkseen. Vaikkakin nuori, on hän..." — "Ah, hän on nuori!" — "Niin, neitiseni, vaikkakin nuori, on hän Espanjan etevimpiä miehiä!" Kuunnellessani sihteerin pakinaa katselin ympärilleni salongissa ja olin kuuntelevinani vain puolella korvalla ilman suurempaa mielenkiintoa, vaikka näin meidän kesken sanottuna olin vallan epätoivoissani siitä, että olin polttanut hänen kirjeensä. Mitenkähän sellainen ihminen silloin ilmaisee ajatuksensa, kun hän rakastaa? Ja hän rakastaa minua! Olla jonkun rakastama ja jumaloima kaikessa salaisuudessa, tietää, että tässä salongissa, jossa kokoontuu Parisin parhaimmisto, omistaa yhden ihmisen kokonaan itseään varten, ilman että kukaan aavistaa sitä, se on jotakin se! Oi, Renée, nyt ymmärrän parisilais-elämän viehätyksen kaikkine tanssiaisineen ja juhlineen. Kaikki on saanut oikean värinsä minun silmissäni. Silloin kun rakastaa, tarvitsee toisia, vaikkapa vain voidakseen uhrata heidät rakastettunsa hyväksi. Tunsin sielussani toisen onnellisen olennon. Tämä hyväili kovasti turhamaisuuttani, itserakkauttani ja ylpeyttäni. Millaisella katseella mahdoinkaan katsella ympärilleni. — "Kas sinua, pikku veitikkaa!" kuiskasi korvaani herttuatar hymyillen. Niin, minun tavattoman ovela äitini oli aavistanut asenteestani jotakin salaista iloa, ja minun täytyi laskea lippu tämän viisaan naisen edessä. Nuo neljä sanaa opettivat minulle enemmän elämäkokemusta, kuin mitä olin voinut hankkia itselleni koko vuonna, sillä meillä on nyt maaliskuu käsissä. Voi, kuukauden kuluttua ei meillä enää ole italialaisia! Miten tulla toimeen ilman tuota ihanaa musiikkia, kun sydän on täynnä rakkautta.

Rakas ystävä, kotiin tultuani avasin ikkunani oikein Chaulieuiden arvoisella päättäväisyydellä ihailakseni rankkasadetta. Oi, jospa miehet tietäisivät, mikä viehätysovoima sankarillisilla teoilla on meihin, niin olisivat he varmaan hyvin suuria, pelkureistakin tulisi sankareita. Se, mitä olin saanut tietää espanjalaisistani, sai minut kuin kuumeeseen. Olin varma siitä, että hän jälleen olisi siellä valmiina sinkoamaan minulle uuden kirjeen. Nyt en myöskään polttanut sitä: luin sen. Tällainen on siis ensimmäinen rakkauskirje, jonka olen saanut, rouva Järkeileväinen: kaikki kirjeet ovat yhteisomaisuuttamme.

"Louise, en rakasta teitä teidän ylevän kauneutenne vuoksi; en rakasta teitä teidän rikkaan henkenne, jalojen tunteittenne tai sen sanomattoman sulouden vuoksi, jota uhoatte, en myöskään ylpeytenne, kuninkaallisen halveksintanne vuoksi kaikkea sitä kohtaan, joka ei kuulu teidän ilmakehänne, mutta joka ominaisuus ei sulje pois hyvyyttä, sillä teillä on enkelien armeliaisuus. Minä rakastan teitä, Louise, sentähden että olette painanut alas kaikki nämä kuninkaalliset ja ylpeät puolet itsessänne raukan maanpakolaisen hyväksi, sentähden että te pienellä eleellä, katseella olette lohduttanut miestä, joka on niin paljon teitä alempana, että hänellä ei ollut oikeutta pyytää teiltä muuta kuin sääliä, joskin jaloa sääliä. Te olette ainoa nainen maailmassa, joka minun vuokseni on hellyttänyt silmiensä kovuuden, ja koska te annoitte langeta minuun tuon hyväatekeväisen katseenne säteen, silloin kun olin vain tomujyvä jaloissanne, säteen, jota en koskaan muuten olisi saanut, vaikka minulla olisikin ollut kaikki se valta, mikä alamaisella yleensä voi olla, niin täytyy minun saada sanoa teille, Louise, että olette käynyt minulle rakkaaksi, että rakastan teitä teidän oman itsenne vuoksi ilman mitään sivutarkoituksia, ylittäen monella tavoin ne ehdot, jotka määräsitte täydelliselle rakkaudelle. Tietäkää siis, taivaiden korkeimmalle istuimelle asettamani epäjumala, että maailmassa on olemassa eräs sarasenien rodun jälkeläinen, jonka elämä kuuluu teille, jolta voitte pyytää mitä tahansa niinkuin orjalta ja joka pitää kunnianaan saada täyttää käskyjänne. Olen ijäksi antautunut valtoihinne ainoastaan siitä ilosta, että saisin palvella tuota yhtä katsettanne, tuota kättä, jonka te eräänä aamuna ojensitte espanjankielen opettajallenne. Teillä on palvelija, Louise, eikä muuta. Ei, en uskalla ajatellakaan, että koskaan saisin vastarakkautta; mutta ehkäpä voin olla siedettävä uskollisen antaumukseni vuoksi. Siitä aamusta alkaen, jolloin hymyilitte minulle jalon immen hymyä ikäänkuin arvaten yksinäisen ja petetyn sydämeni kurjuuden, siitä alkaen olette ollut rakkauteni valtaistuimella; te olette elämäni itsevaltiatar, ajatusteni kuningatar, sydämeni jumalatar, sieluni valo, kukkieni kukka, balsami, jota hengitän, vereni rikkaus, kirkkauden meri, jonka helmaan vaivun. Yksi ainoa ajatus häiritsi tätä onneani: te itse ette tiennynt, että tämä rajaton alttius kuului teille, että teillä oli käytettävissänne uskollinen käsi, sokea orja, mykkä käskyläinen, aarre, sillä kaikki, mitä omistan, kuuluu teille; lyhyesti sanoen ette tiennynt, että omistitte sydämen, jolle voitte uskoa kaikki, niin, oikean vanhan, hellän mummon sydämen, jolta voitte pyytää mitä tahansa isän, jonka suojelukseen voitte vedota joka asiassa, ystävä, veljen; kaikki nämä tunteet puuttuvat ympäristöstänne, minä tiedän sen. Olen keksinyt yksinäisyytenne salaisuuden. Rohkeuteni on johtunut siitä, että olen tahtonut tehdä teille tiettäväksi, kuinka paljon te omistatte. Ottakaa vastaan kaikki, Louise, te olette antanut minulle sen ainoan elämän, mikä minulla voi olla maailmassa, elämän, joka on uhratuvalle uskollisuudelle pyhitetty. Jos sallitte minun kietoa kaulaani orjuuden ketjut, ette sillä joudu mihinkään ikävyyksiin: en tule koskaan pyytämään teiltä mitään muuta paitsi iloa tietää, että kuulun teille. Älkää sanoko minulle edes sitä, ettette koskaan tule rakastamaan minua: niinhän se on oleva, minä tiedän sen; minun on rakastettava kaukaa, ilman toivoa ja vain itseäni varten. Tahtoisin kernaasti tietää, huolitteko minut palvelijaksenne, ja olen ajatellut pääni puhki keksiäkseni jonkun todistuskeinon, joka vakuuttaisi teidät siitä, ettette mitenkään loukkaa arvokkaisuuttanne antamalla minulle siitä tiedon, sillä jo olen useita päiviä, teidän tietämättänne, kuulunut teille. Ilmoittakaa se siis

minulle siten, että jonakin iltana italialaisessa oopperassa pidätte kädessänne valkoisista ja punaisista kamelioista koottua kukkakimppua; se merkitsee sitä, että mies viimeistä veripisaraansa myöten palvelee jumaloimaansa puhtautta. Sillä on kaikki sovittu; minä hetkenä tahansa huomenna tai kymmenen vuoden kuluttua vain määrääte jotakin, niin kaiken, mikä suinkin ihmisen vallassa on tehdä, on silloin tekevä puolestanne teidän onnellinen palvelijanne Felipe Henarez."

J. K. Tunnusta, rakkaani, että oikeat ylimykset osaavat rakastaa! Mikä afrikkalainen leijonahyppäys! Mikä pidätetty hehku! Mikä usko! Mikä avomielisuus ja sielun suuruus alennustilassakin! Tunsin itseni aivan pieneksi ja kuin huumautuneena kysyin itseltäni: mitä on tehtävä...? Suurelle miehelle tunnusmerkillistä on, että hän sekoittaa kaikki tavalliset laskelmat. Hän on ylevä ja liikuttava, viaton ja jättäjäismäinen. Yhdellä ainoalla kirjeellä on hän lyönyt kuoliaaksi sata Lovelacen ja Saint-Preux'n kirjettä. Oh, tämä juuri on todellista rakkautta ilman turhia siekailuja, se on, tai sitä ei ole; mutta jos se kerran on olemassa, täytyy sen esiintyä koko suuruudessaan. Näet, etten keikaile ollenkaan. Kieltää tai myöntää. Näiden kahden vaihtoehdon välillä häilyä yrittämättä ollenkaan millään tekosyillä verhota päättämättömyyttäni. Milleen väittelylle ei löydy tilaa. Tämä ei ole enää Parisia, vaan Espanjaa ja Itämaita; sanalla sanoen, nyt puhuu minulle abenserragilainen, joka polvistuu katolisen Eevan eteen laskien hänen jalkoihinsa käyrämiekkansa, hevosen ja päänsä. Otanko vastaan tuon maurien jälkeläisen? Luepa useampaan kertaan tuo espanjalais-sarasenilainen kirje, rakas Renée, ja saat nähdä, että rakkaus on voimakkaampi kaikkia sinun filosofiasi juutalaistinkimyksiä. Tiedätkö mitä, Renée, kannan sinun kirjettäsi sydämelläni, olet porvaristuttanut elämäni! Pitäisikö minun käyttää koukkuteitä? Enkö ole ijät kaikki oleva tuon jalopeuran hallitsijatar, joka minun läheisyydessäni muuttaa karjuntansa nöyriksi ja hartaiksi huokauksiksi? Oi, kuinkahan se onkaan mahtanut karjua luolassaan Hillerin-Bertin-kadun varrella! Tiedän, missä hän asuu, minulla on hänen korttinsa: *F., parooni de Macumer*. Hän on tehnyt kaiken vastauksen minun puoleltani mahdottomaksi, ei ole muuta keinoa kuin heittää hänelle nuo kaksi kameliaa vasten kasvoja! Mikä pirullinen oveluus piileekään puhtaassa, todellisessa, viattomassa rakkaudessa! Ah, se on suurinta, mitä voi saada naissydän, jonka pitäisi määrätä kantansa aivan yksinkertaisella ja helpolla teolla! Oi, Aasia! Olen lukenut *Tuhat ja yksi yötä* ja sen olemuksen ydin on tämä: kaksi kukkaa ja kaikki on sanottu. Pienellä kukkakimpulla suoritamme me neljätoista nidettä Clarisse Harlowea. Kiemurtelen tämän kirjeen edessä niinkuin lanka tulella. Ota kukkaset tai älä ota! Myönnä tai kiellä, surmaa tai anna elämä! Kuitenkin sanoo joku ääni minulle: aseta hänet koetukselle! No hyvä, koettelen häntä!

XVI.

SAMALTA SAMALLE.

Maaliskuulla.

Olen pukeutunut valkoiseen: minulla on valkoisia kamelioita tukassani ja yksi valkoinen kamelia kädessäni, äidilläni on punaisia; otan häneltä yhden, jos niin tahdon. Minulla on vastustamaton halu myydä *hänelle* hänen punainen kameliensa pienen epäröimisen hinnalla ja tehdä lopullinen päätös vasta sovitulla paikalla. Olen hyvin kaunis. Griffith pyysi saada katsella minua hetkisen. Tämän illan juhlallisuus ja tuon salaisen suostumukseni näytelmä ovat nostaneet värin kasvoilleni; kummallakin poskellani hehkuu punainen kamelia, joka on siihen puhjennut valkoisten keskelle!

Kello yksi.

Kaikki ovat ihailleet minua, yksi ainoa osasi jumaloida. Nähdessään kädessäni valkoisen kamelian, painoi hän päänsä alas ja huomasi hänen käyvän yhtä valkeaksi kuin kukkanen kädessäni, mutta samassa otin äidiltäni punaisen kukan. Saapua teatteriin koristettuna noilla molemmilla kukilla olisi voinut olla sattuma; mutta tämä oli vastaus. Annoin siis suostumukseni. Esitettiin *Romeota ja Juliaa*, mutta kun sinä et tiedä, mitä on kahden rakastavaisen duetto, et voi ymmärtää sitä onnea, mikä täytti kahden vasta rakkauteen puhjenneen ihmisen sydämet heidän kuunnellessaan tätä jumalallista lemmentaulua. Paneutuessani levolle kuulin boulevardilta askelten kaikua. Ja nyt, ah enkelini, on sydämeni ja pääni tulella. Mitä hän tekee, mitä ajattelee? Onko hänellä kenties joku sellainenkin ajatus, jota minä en tunne? Onko hän todellakin tuo joka hetki palvelukseen valmis orja, joka hän on sanonut olevansa? Miten voin päästä siitä varmuuteen? Piilekö hänen sielussaan ehkä joku pieni epäily siitä, että tämä minun myöntymiseni aiheuttaa vielä jonkinlaisen moitteen, katumuksen tai kiitoksen! Rasitan itseäni samanlaisilla rikkiviisailuilla saivarteluilla kuin naiset *Cyrus* ja *Astrée* romaaneissa tai Rakkauden tuomioistuimissa. Mahtaako hän tietää, että rakkaudessa naisten pienimmätkin teot ovat

lukemattomien sisällisten taistelujen, tappioiden ja kaikinpuolisen harkinnan tuloksia! Mitä ajatellee hän nyt juuri tällä hetkellä? Kuinka voisin saada hänet kirjoittamaan tänä iltana minulle kaikista tämän päivän yksityiskohdista? Hän on orjani, minun täytyy askarruttaa häntä ja olen musertava hänet työllä.

Sunnuntai-aamuna.

Olen nukkunut vain hyvin vähän. Kello on kaksitoista. Olen antanut Griffithin kirjoittaa seuraavan kirjeen.

Herra parooni de Macumer'lle.

Neiti de Chaulieu on antanut minulle tehtäväksi, herra parooni, pyytää teiltä takaisin jäljennös eräästä kirjeestä, jonka muuan hänen ystävättäristään oli kirjoittanut hänelle ja jonka te olette ottanut mukaanne.

Suvaitkaa vastaanottaa j.n.e.

Griffith.

Rakas ystävä, Griffith meni Hillerin-Bertinkadulle ja jätti tämän lemmenviestin orjalleni, joka kirjekuoressa palautti kyynelin kostutetun ohjelmani. Hän totteli minua. Oi rakkaani, hänen täytyi tehdä juuri niin! Joku toinen olisi kieltäytynyt siitä imartelevassa kirjeessä; mutta Saraseni teki niinkuin oli luvannutkin: hän totteli. Olen kyyneliin saakka liikutettu.

XVII.

SAMALTA SAMALLE.

2 p:nä huhtikuuta.

Eilen oli mitä ihanin ilma ja minä pukeuduin kuten ainakin nuori tyttö, jota rakastetaan ja joka tahtoo miellyttää. Pyynnöstäni antoi isäni minulle kaikkein kauneimmat ajoneuvot, mitä Parisista suinkin voi saada: kaksi harmaan-täplikästä hevosta ja erinomaisen hienot vaunut. Lähdin koettelemaan niitä. Olin kuin kukkanen valkoisella silkillä vuoratun päivänvarjoni suojassa. Ajaessani pitkin Champs-Elysées'n lehtokäytävää, näin abenserragini ratsastavan vastaanani harvinaisen komealla hevosella; miehet, jotka nykyään melkein kaikki ovat täydellisiä hevoskauppiaita ja -tuntijoita, pysähtyivät katsomaan ja tarkastelemaan häntä. Hän tervehti minua ja minä rohkaisin häntä pienellä ystävällisellä eleellä; hän hiljensi vauhtiaan ja minä saatoin virkahtaa hänelle: — "Ettehän panne pahaksenne, herra parooni, että pyysin teiltä takaisin kirjeen, se oli teille hyödytön... Olette jo sivuuttanut ohjelmani," lisäsin hiljaa. "Teillä on hevonen, joka vetää teidän puoleenne kaikkien huomion", sanoin, — "Tilusteni hoitaja Sardiniassa on turhamaisuudesta lähettänyt sen minulle, sillä tämä arabialaisrotuinen hevonen on syntynyt minun maillani."

Tänä aamuna, rakkaani, ratsasti Henarez englantilaisella raudikolla, joka myös oli sangen kaunis, mutta ei silti herättänyt huomiota: arvosteluni pieni pilkallinen sävy oli riittänyt. Hän tervehti minua ja minä vastasin siihen keveällä päännökyksellä. Angoulêmen herttua oli ostanut Macumer'n hevosen. Orjani oli ymmärtänyt, että hän poikkesi sovitusta yksinkertaisuudesta vetäessään kadulla töllistelijöiden huomion puoleensa. Miehen tulee herättää huomiota vain oman itsensä vuoksi eikä hevosen tai jonkun muun lisännön kustannuksella. Omistaa liian kaunis hevonen on minusta yhtä naurettavaa kuin pitää suurta timanttia paidassaan. Olin mielissäni siitä, että sain hänet kiinni itse teosta ja ehkäpä tämä virhe johtui maanpakolais-raukalle hyvinkin anteeksiannettavasta turhamaisuudesta. Tällainen lapsellisuus huvittaa minua. Oi, sinä minun vanha viisaustieteilijäni! Mahdatko sinä nauttia rakkaustarinoistani yhtä paljon kuin minä kärsin sinun synkästä filosofiastasi? Rakas Filip II hameissa, tuntuuko mukavalta istua vaunuissani? Näetkö tuota nöyrää ja sielukasta, omasta orjuudestaan ylpeää samettikatsetta, jonka ohikulkiessaan heittää minuun tuo todella suuri mies? Hän on minun palveluksessani ja kantaa alati napinreiässään punaista kameliaa, aivan kuin minä silloin kädessäni valkoista. Minkälaisen hohteen rakkaus levittää ympärilleen! Kuinka hyvin nyt ymmärränkään Parisin! Nyt tuntuu kaikki minusta henkevältä. Niin, rakkaus on täällä kauniimpaa, suurempaa, ihanampaa kuin missään muualla. Olen huomannut, etten koskaan voisi levottuuttaa ja kiusata tyhmyriä, sellaiseen ei minulla ole mitään vaikutusvaltaa. Ainoastaan etevät ja henkevät miehet voivat ymmärtää meitä ja ainoastaan heihin ulottuu vaikutuksemme. Oi, ystävä parka, suo anteeksi, minähän vallon unohdin meidän l'Estorademme; mutta etkö sanonut tekeväsi hänestäkin neron! Oh,

arvaan kyllä miksi: sinä pistät hänet paistinvaraaseen saadaksesi hänestä kerran ymmärtäjän itsellesi. Hyvästi, olen vähän päästäni vialla enkä tahdo jatkaa.

XVIII.

ROUVA DE L'ESTORADELTA LOUISE DE CHAULIEULLE.

Huhtikuulla.

Rakas enkeli, tai ehkä minun pikemmin pitäisi sanoa, rakas paholainen, olet tehnyt minut tahtomattasi murheelliseksi, ja ellemme olisi kuin yksi ja sama sielu, sanoisin, että olet haavoittanut minua, mutta eikö ihminen usein itsekin haavoita itseään? Näkee hyvin, että sinun ajatuksesi ei vielä ole pysähtynyt sanaan *purkautumaton*, jota voi käyttää aviovaimoa ja aviomiestä yhdistävästä välikirjasta! En tahdo ruveta väittelemään filosofeja ja lainsäätäjiä vastaan, sen saattavat he paremmin tehdä itse, mutta, rakkaani, tehdessään avioliiton peruuttamattomaksi ja sitoessaan kaikki saman lahjomattoman kaavan alaisiksi, ovat he luoneet liittoja, jotka eroavat toisistaan aivan yhtä paljon kuin asianomaiset yksilötkin; jokaisella on omat muista poikkeavat sisäiset lakinsa; avioliitto maalla, jossa ihmiset joka hetki elävät toistensa lähellä, seuraa kokonaan toisia lakeja kuin talous Parisissa, jossa elämä ryöppyää ohitse kuin virran pyörre; kaupunkiperheessä vallitsevat periaatteet eivät sovellu eivätkä koskaan tule soveltumaan maalaisperheeseen, jossa elämä on hiljaisempaa. Jos elinehdot näin vaihtelevat jo paikkojen mukaan, vaihtelevat ne vielä enemmän luonteiden mukaan. Nerokkaan miehen vaimon ei tarvitse muuta kuin antaa johtaa itseään, ja tyhmyrin vaimon täytyy, välttääkseen mitä suurimpia onnettomuuksia, ottaa ohjat omiin käsiinsä, jos hän kerran tietää olevansa miestään älykkäämpi. Saattaa olla lopultakin perää siinä, että harkinta ja järki johtavat turmelukseen. Eivätkö laskelmat tunne-elämässä juuri ole meille samaa kuin turmelus? Rakkaus, joka järkeilee, on rappeutunutta; se on kaunis ainoastaan silloin, kun se on välitön ja tahaton, noissa ylevissä purkauksissaan, joista kaikki itsekäs on poissa. Oi, ennemmin tai myöhemmin olet sanova minulle, rakkaani: Niin, vilpillisuus on naiselle yhtä välttämätön kuin kureliivit, jos vilpillisyydellä tarkoitetaan sitä, että se, jolla on rohkeutta vaieta, vaikenee, jos vilpillisyydellä tarkoitetaan noita niin tuiki tärkeitä tulevaisuuden laskelmia. Jokainen naimisissa oleva nainen tutustuu oman kärsimyksensä kustannuksella yhteiskuntalakeihin, jotka monessa kohden ovat ristiriidassa luonnon lakien kanssa. Mennessään meidän ijjälämme naimisiin voi avioliitossaan saada tusinan lapsia; ja jos niin tapahtuu, teemme samalla kaksitoista rikosta, saamme aikaan kaksitoista onnettomuutta. Emmekö siten saattaisi kurjuuteen ja epätoivoon suloisia, viattomia olentoja? Jota vastoin kaksi lasta merkitsee kahta onnea, kahta hyvää työtä, kahta voimassa olevien lakien ja tapojen kanssa sopusointuista luomaa. Luonnonlaki ja yhteiskuntalaki ovat toisilleen vihollisia ja me olemme se kenttä, jolla ne taistelevat. Nimitätkö sinä turmelukseksi sitä, että aviovaimo viisaudellaan suojelee perhettä syöksymästä perikatoon? Tuollaista julmaa harkintaa tulette vielä itsekin harjoittamaan, ihana paroonitar de Macumer, kun olette rakastamanne miehen ylpeä ja onnellinen puoliso; tai ehkäpä tuo ylevä ja etevä mies säästää teidät siitä ja tekee sen itse. Kuten näet, rakas hupsuttelijani, olemme tutkineet siviililakia aviolliseen rakkauteen nähden. Sinun tulee tietää, että emme ole tilivelvolliset muille kuin itsellemme ja Jumalalle niistä keinoista, joita kulloinkin käytämme kotionnemme ikuistuttamiseksi, ja harkinta, joka tässä suhteessa vie johonkin tulokseen, on silloin arvokkaampi kuin ajattelematon rakkaus, joka tuo perheeseen riitaa, surua ja eripuraisuutta. Olen julmasti tutkinut puolison ja perheenäidin osaa. Niin, rakas enkeli, meidän täytyy olla ylevän valheellisia ollaksemme todellakin sen jalon olennon kaltaisia, jonka näemme itsessämme silloin, kun täytämme velvollisuutemme. Pidät minua petollisena, sentähden että tahdon päivä päivältä vähissä erin opettaa Louis'ta minua tuntemaan; mutta eikö liian suuri toistensa tuntemus ja tuttavallisuus juuri usein vaikuta vieroittavasti? Tahdon askarruttaa hänen ajatuksiaan paljon muulla, jotta ne kääntyisivät pois minusta, hänen oman onnensa vuoksi; ja se ei ole rakkauden laskelmaa. Jos hellyys onkin ehtymätön, niin rakkauden laita ei ole niin: sentähden kuuluukin kunniallisen naisen elämäntehtävään osata jakaa sitä viisaasti, niin että sitä riittää koko elämän ajan. Vaikkakin pelkään, että pidät minua inhoittavana, täytyy minun tunnustaa sinulle, että edelleenkin pidän kiinni periaatteistani sekä uskon toimivani jalosti ja ylevämielisesti. Hyve, armahaiseni, on näet sellainen periaate, jonka ilmaisumuodot vaihtelevat ympäristöjen mukaan: hyve esiintyy aivan erilaisena Provencessa, Konstantinopolissa, Lontoossa ja Parisissa, ilman että se silti lakkaa olemasta hyve. Jokaisen ihmis-elämän kudoksissa on mitä säännöttömimpiä yhdistelmiä; mutta eräältä korkeammalta tasolta katsottuna näyttävät ne kaikki samanlaisilta. Jos tahtoisin nähdä Louis'n onnettomana ja saada aikaan vuode- ja asumus-eron, ei minun tarvitsisi muuta kuin antautua hänen talutusnuoraansa. Minulla ei ole ollut kuten sinulla onnea kohdata tavallista etevämpää olentoa, mutta ehkäpä on minulla onni kehittää hänestä esiin tällainen ylemmyys, ja viiden vuoden kuluttua olen päättänyt yhtyä kanssasi

Parisissa. Tuletpa silloin saamaan pienen yllätyksen ja olet varmasti väittävä, että olen vetänyt sinua nenästä ja että herra de l'Estorade syntymästään saakka on ollut erikoisen lahjakas. Mitä noihin ihaniin rakkausseikkailuihin ja mielenliikutuksiin, noihin parvekekohtauksiin tähtien valossa, noihin jumaloimisiin ja jumalaksi julistamisiin tulee, joista kaikista saan pienen heijastuksen sinun kauttasi, niin tiesin, että minun oli niistä luovuttava. Sinä kukoistat ja säteilet elämässä mielesi mukaan, minun elämäni piiri on rajoitettu, la Crampade on minun maailmani; ja sentään soimaat sinä minua niistä varokeinoista, joita hauras, salainen, köyhä rakkaus vaatii tullakseen pysyväiseksi, rikkaaksi ja salaviehkeäksi! Luulin vaimo-asemastani keksineeni esiin rakastajatar-osan viehätysten ja sinä saat minut melkein punastumaan itseäni. Kumpi meistä molemmista on oikeassa, kumpi väärässä? Ehkäpä olemme kumpikin yhtä oikeassa ja yhtä väärässä, ja ehkäpä saamme hyvinkin kalliisti yhteiskunnalle maksaa pitseistämme, arvonimistämme ja lapsistamme! Minun punaiset kameliani kukkivat minun huulillani, hymyilyinä, jotka puhkeavat noita kahta olentoa, isää ja poikaa varten, joille olen omistanut elämäni ja joihin nähden olen sekä orjattaren että valtiattaren asemassa. Mutta sinun viimeiset kirjeesi, rakas ystävä, tekivät minut tietoiseksi siitä, mitä kaikkea olin kadottanut. Sinä avasit silmäni näkemään naidun naisen uhraukset koko laajuudessaan. Tuskin uskalsin silmäillä noita kauniita, villejä aroja, joilla sinä karkeloit; enkä tahdo puhua niistä kyyneleistä, jotka pyyhin pois silmäkulmastani kirjettäsi lukiessani; mutta kaipaus ei ole samaa kuin katumus ja omantunnontuskat, vaikkapa ne lienevätkin vähän sukua. Sanot: rakkaus tekee filosofiksi! Voi ei, sen tunsin kyllä, kun vuodatoin kyyneleitä tietäessäni sinun liitävän pois rakkauden siivillä! Mutta isäni on tuonut minulle luettavaksi viiden paikkakuntamme syvimpiä kirjailijoita, hän kuuluu Bossuet'n jälkeläisiin, noihin julmiin poliitikoihin, joiden teosten joka sivu muodostaa vakaumusta. Sill'aikaa kuin sinä luit *Corinne*, luin minä Bonaldia, siinä koko filosofiani salaisuus; pyhän ja voimakkaan perheen käsite selveni minulle. Bonaldin kannalta oli isäsi oikeassa siinä, mitä hän sanoi sinulle. Hyvästi, rakas Mielikuvitukseni, ystäväni sinä, minun suloinen hulluuteni!

XIX.

LOUISE DE CHAULIEU ROUVA DE L'ESTORADELLE.

No niin, sinä olet oikea naisrakkaus, Renée-ystäväiseni, ja minä olen nyt yhtä mieltä sinun kanssasi siitä, että on kunniallista pettää: oletko tyytyväinen? Sitäpaitsi se mies, joka meitä rakastaa, kuuluu meille; meillä on oikeus tehdä hänestä narri tai nero; mutta useimmin teemme me, näin meidän kesken sanottuna, hänestä narrin. Sinä teet miehestä neron ja säilytät salaisuutesi: todellakin kaksi suuremmoista tehtävää! Ah, jos ei olisi mitään paratiisia, kävisi sinun hullusti, sillä sinä alistut tahalliseen marttyyriuteen. Tahdot saada hänet kunnianhimoiseksi ja säilyttää hänet kuitenkin rakastuneena! Mutta oletpa sinä lapsekas, riittää, jos voit pitää hänet jatkuvasti rakastuneena. Missä määrin on harkinta hyvettä ja hyve harkintaa? Sano! Mutta emme rupea kiivailemaan tästä kysymyksestä, koska Bonald on olemassa. Me olemme ja tahdomme olla hyveellisiä; mutta tällä hetkellä luulen, että sinä olet parempi kuin minä, huolimatta kaikista ihastuttavista kujeistasi. Niin, minä olen hirvittävän vilpillinen tyttö: rakastan Felipeä ja salaan sen häneltä katalalla teeskentelyllä. Tahtoisin oikeastaan nähdä hänen hyppäävän puustaan muurin harjalle, muurin harjalta parvekkeelleni; ja jos hän tekisi toivomusteni mukaisesti, musertaisin hänet halveksinnallani. Kuten näet, olen nyt hirvittävän rehellinen. Mikä pidättää minua? Mikä salaperäinen voima estää minua kertomasta tuolle rakkaalle Felipele, minkälaiseen onnen tulva-aaltoon hän upottaa minut puhtaalla, ehjällä, suurella, salaisella, täysverisellä rakkaudellaan? Rouva de Mirbel tekee parhailiaan muotokuvaani, ja minä aion antaa sen hänelle, rakkaani. Mikä minua päivä päivältä yhä enemmän hämmästyttää, on se toimeliaisuus kaikilla elämän aloilla, johon rakkaus kiihoittaa. Kuinka mielenkiintoisiksi käyvätään kaikki ajan hetket, teot ja pienimmät seikatkin! Ja miten ihanasti menneisyys ja tulevaisuus yhtyvät nykyhetkessä! Elää yht'aikaa kaikissa kolmessa aikamuodossa. Onko samoin laita vielä sittenkin, kun onni on omana? Oi, vastaa minulle, sano minulle, mitä onni on, rauhoittaako se vai kiihoittaako? Tappava levottomuus kalvaa minua, en tiedä enää, kuinka käyttäytyä: sydämessäni on joku voima, joka vetää minua hänen puoleensa, kaikesta järjestä ja sovinnaisuuksista huolimatta. Nyt ymmärrän myös uteliaisuutesi Louis'n suhteen, oletko tyytyväinen? Tuo onni, jota Felipe tuntee saadessaan kuulua minulle, hänen etäinen rakkautensa ja hänen tottelevaisuutensa kiusaavat minua yhtä paljon kuin hänen syvä kunnioituksensa harmitti minua silloin, kun hän oli espanjankielen opettajani. Minun tekisi mieleni huutaa hänelle hänen ohikulkiessaan: — "Pölkkyä, jos jo rakastat minun kuvaani; niin kuinka paljon sitten, jos oikein tuntisit minut!"

Oi, Renée, poltathan kirjeeni, eikö niin? Minä olen polttava myös sinun kirjeesi. Jos jonkun muun silmät kuin omamme saisivat nähdä nämä ajatukset, jotka me täten purkaamme suoraan sydämeistä

sydämeen, niin määräisin Felipen repimään ne häneltä ulos päästä ja ehkäpä vielä hänet tappamaankin, varmemman vakuuden vuoksi.

Maanantaina.

Ah, Renée, kuinka päästä selville ihmisen sydäimestä? Isäni täytyy tutustuttaa myös minut tuohon sinun herra Bonaldiisi, ja koska hän on niin viisas, olen kysyvä sitä häneltä. Jumala on hyvin onnellinen voidessaan nähdä ihmisten sydämiin. Olenkohan yhä vielä enkeli tuon miehen mielestä? Siinä kysymys.

Jos joskus jostakin eleestä, katseesta, äänenpainosta huomaisin, että se kunnioitus, jota hän tunsikin minua kohtaan ollessaan espanjankielen opettajani, pienimmällä tavalla olisi vähentynyt, olisi minulla voimaa unohtaa kaikki! Miksi tällaisia suuria sanoja ja päätöksiä? kysynet. Tässä syy, rakkaani. Rakastettava isäni, joka käyttäytyy minua kohtaan aivan kuin joku palveleva ritari kaunista italiatarta kohtaan, antoi, kuten olen jo sinulle kertonut, rouva de Mirbelin maalata muotokuvani. Olen kekseliäisyydelläni onnistunut hankkimaan siitä verrattain hyvin tehdyn jäljennöksen voidakseni antaa herttualle sen ja lähettääkseni alkuperäisen Felipelle. Lähetin sen hänelle eilen liittäen oheen nämä kolme riviä:

"Don Felipe, teidän rajattomaan alttiuteenne vastataan sokealla luottamuksella; aika on osoittava, eikö arviointini ehkä ole liian korkea."

Palkinto on suuri, se näyttää melkein lupaukselta, ja, mikä on vielä kauheampaa, kutsulta; mutta mikä sinusta on tuntuva kaikista kauheimmalta, on se, että olen itse tahtonut, että tuo palkinto ilmaisisi lupausta ja kutsua menemättä kuitenkin niin pitkälle kuin suoranaiseen tarjoumukseen. Jos hänen vastauksessaan on vain "minun Louiseni" tai vaikkapa pelkästään "Louise", on hän kadotettu.

Tiistaina.

Ei, hän ei ole kadotettu. Tuo perustuslaillinen ministeri on ihailtava rakastaja. Tässä hänen kirjeensä.

"Joka hetki, minkä olen viettänyt teitä näkemättä, ovat ajatukseni askarrelleet teissä, olen sulkenut silmäni kaikelta muulta ja vaipunut katselemaan teidän kuvaanne, joka ei koskaan kyllin nopeasti astunut näkyviin unelmieni synkässä linnassa, jonka ainoa valonlähde olitte te. Tästä lähin on katseeni lepäävä tuossa ihmeellisessä norsunluussa, tuossa talismaanissa, niin sanoakseni; sillä heti kun katson siihen, saavat siniset silmäni elämän ja maalaus muuttuu todellisuudeksi. Tämän kirjeen myöhästyminen riippuu siitä, että pitkään aikaan en hennonnut riistäytyä irti kuvaanne lumoista ja sen edessä purkautui sanoiksi kaikki se, josta minun tulee vaieta. Niin, eilisestä alkaen sulkeutuneena huoneeseeni kahden teidän kanssanne, olen antautunut ensimmäisen kerran elämässäni täydelliselle, häiriytymättömälle ja rajattomalle onnentunteelle. Jos voisitte nähdä, mihin olen teidät asettanut, Pyhän Neitseen ja Jumalan keskelle, niin käsittäisitte, minkälaisessa tuskassa olen viettänyt yön; mutta sanoessani tämän teille en tahtoisi teitä loukata, sillä yksikin katse silmistänne, josta puuttuisi tuo elämäantava, enkelimäinen hyvyyden säteily, tuottaisi minulle niin sanomatonta kärsimystä, että pyydän jo etukäteen anteeksi. Oi, jospa te, minun elämäni ja sieluni kuningatar, voisitte lahjoittaa minulle edes tuhannennen osan siitä rakkaudesta, jota minä tunnen teitä kohtaan!"

"Tuo sana *jospa*, joka alati liittyy rukoukseeni, on riuduttanut sieluni. Olen ollut uskon ja epäilyn, elämän ja kuoleman, valon ja pimeyden välillä. Rikollinen, joka odottelee tuomionsa julistusta, ei voi olla sen levottomampi kuin minä teidän edessänne syyttäessäni itseäni liiasta rohkeudesta. Teidän huulillanne silloin tällöin näkemäni hymy tyynnytti kuitenkin noita myrskyjä, jotka pelko siitä, että olin pahoittanut mieltänne, oli rinnassani nostattanut. Elämässäni ei vielä kukaan muu, ei edes äitini, ole hymyillyt minulle. Se kaunis nuori tyttö, joka oli määrätty minulle, hylkäsi sydämeni ja lahjoitti rakkautensa veljelleni. Valtiollisella alalla päättyivät ponnistukseni tappioon. Kuninkaani silmissä en koskaan ole nähnyt muuta kuin kostonhimon; ja nuoruudestamme asti olemme olleet niin vihamielisissä suhteissa, että hän piti julmana solvauksena itseään kohtaan sitä *cortes'in* päätöstä, joka asetti minut valtaan. Kuinka väkeväksi te tehnettekkin sieluni, jää sinne sittenkin sijaa epäilykselle. Sitäpaitsi olen itseäni kohtaan aivan oikeudenmukainen; tiedän, kuinka vähän miellyttävä ulkonainen olemukseni on, ja tiedän, kuinka vaikeaa on oikein arvostaa sydäntäni sellaisen kuoren läpi. Saada rakkautta oli minulle enää ainoastaan haave, kun teidät näin. Kun kiinnyin teihin, niin ymmärsin myös samalla, että ainoastaan altis ystävyys saattoi tehdä hellät tunteeni anteeksiannettaviksi. Mutta nyt katsellessani tuota muotokuvaa, kuunnelllessani tuon hymyilyn takaa kumpuavia jumalallisia lupauksia, on toivo, jota en enää pitänyt luvallisena itselleni, alkanut jälleen säteillä sielussani. Tätä aamuruskon sarastusta vastaan taistelevat koko ajan epäilyksen pimeät varjot peläten tämän aamunkoiton puhkeamisen loukkaavan teitä. Ei, te ette voi minua rakastaa vielä, minä tunnen sen; mutta mikäli tullette vakuutetuksi minun rajattoman ja ikuisen ystävyuteni järkkymättömyydestä ja voimasta, sikäli olette ehkä antava sille pienen sijan sydämässänne. Jos tämä kunnianhimonni on solvaiseva, niin sanokaa se minulle vihastumatta, ja minä palaan heti entiseen asenteeseeni; mutta jos tahtoisitte oppia minua rakastamaan, niin älkää ilmaisko sitä suinkaan varomattomasti sille, jonka koko elämän-onni on saada

yksinomaan ja ainoastaan palvella teitä."

Rakkaani, näitä viimeisiä sanoja lukiessani olin näkevinäni hänet taas edessäni yhtä kalpeana kuin hän oli sinä iltana, jolloin kameliakukalla ilmaisain ottavani vastaan hänen alttiin ystävyytensä aarteiden. Näin näissä alistuvissa lauseissa jotakin aivan muuta kuin yksinkertaisen kaunopuheisuuden kukkasen, jollaisia rakastavaiset tavallisesti käyttävät, ja tunsin sielussani kuin suuren aallonharjan nousun... onnen humauksen.

On ollut kurja ilma enkä ole voinut ajaa Boulogne-metsään antamatta aihetta omituisiin epäluuloihin, sillä äitinikin, joka usein lähtee ulos sateellakin, on pysytellyt yksin kotona.

Keskiviikko-iltana.

Näin *hänet* oopperassa. Rakkaani, häntä enää tuskin tuntee samaksi ihmiseksi: hän tuli meidän aitioomme ja Sardinian lähettiläs esitti hänet. Luettuaan silmistäni, että hänen rohkeutensa ei ollut minua loukannut, näytti hän joutuvan ikäänkuin pois suunniltaan ja hän nimitti markiisitar d'Espardia neidiksi. Hänen silmänsä säteilivät kirkkaammin kuin kattokruunut. Sitten hän poistui aivan kuin ihminen, joka pelkää tekevänsä jonkun tyhmyyden. — "Parooni de Macumer on rakastunut!" sanoi rouva de Maufrigneuse äidilleni. — "Se on sitäkin kummallisempaa, kun hän on vallasta suistunut ministeri", vastasi äitini. Minulla oli voimaa katsella rouva d'Espardia, rouva de Maulrigneuseä ja äitiäni uteliaan viattomin silmin, aivan kuin henkilö, joka ei ymmärrä vierasta kieltä, mutta koettaa arvata, mitä sanotaan; mutta sisällisesti oli sieluni heikumallisessa riemussa. On olemassa ainoastaan yksi sana, joka ilmaisee mitä tunsin: hurmaus. Felipe rakastaa minua niin suuresti, että hän mielestäni ansaitsee vastarakkauden. Minä olen itse hänen elinhermonsa, ja pidän kädessäni hänen ajatustensa johtolankoja. Lopuksi, jos meidän nyt täytyy sanoa kaikki toisillemme, toivon kärsimättömästi, että hän murtaisi kaikki esteet ja tulisi luokseni pyytämään minua itseltäni, jotta saisin nähdä, käykö tuo tulinen rakkaus jälleen nöyräksi ja tyyneksi katseeni käskystä. Ah, rakas ystävä, keskeytän kirjoittamisen ja vapisen koko ruumiiltani. Kirjoittaessani kuulin ulkoa pientä kolinaa ja nousin pystyyn. Ikkunastani näin hänen kävelevän muurin harjalla henkensä kaupalla. Menin ikkunan luo huoneessani tehden hänelle pienen merkin; hän hyppäsi alas muurilta, joka on kymmenen jalkaa korkea; sitten hän juoksi tietä pitkin niin kauas, että saatoin nähdä hänet, osoittaakseen, ettei hän ollut vahingoittanut itseään. Tämä huomaavaisuus samalla hetkellä, jolloin hän epäilemättä vielä oli vallan pökerryksissä putoamisestaan, liikutti minua niin, että rupesin itkemään, en tiedä miksi. Rumikko-raukkani! Mitä mahtoi hän etsiä, mitä tahtoi hän sanoa minulle?

En tohdi enää panna ajatuksiani paperille, vaan käyn iloissani nukkumaan ajatellen kaikkea sitä, mitä nyt sanoisimme toisillemme, jos olisimme yhdessä. Hyvästi, kaunis kuuromykkä! Minulla ei ole aikaa torua sinua vaihtolostasi; mutta on kulunut jo enemmän kuin kuukausi siitä, kun viimeksi olen saanut sinulta kirjeen. Olisitko ehkä sattumalta tullut onnelliseksi? Eikö sinulla ehkä enää ole tuota vapaata tahtoa, josta olit niin ylpeä ja jonka minä tänä iltana olen ollut vähällä kadottaa.

XX.

RENÉE DE L'ESTORADE LOUISE DE CHAULIEULLE.

Toukokuulla.

Jos kerran rakkaus on luomakunnan elämänlähde, niin miksi sulkevat ankarat filosofit sen pois avioliitosta? Minkätähden asettaa yhteiskunta ylimmäksi laiksi sen, että nainen on uhrattava perheelle, kylväen täten välttämättömyyden pakosta avioliittoon ristiriitaisuutta ja tuskallista taistelua? Tämän taistelun on se edellyttänyt ja tiennyt sen niin vaaralliseksi, että se on asestanut miehen meitä vastaan virkavallan valtuuksilla, peläten, että muuten voisimme kaiken tehdä tyhjäksi joko hellyytemme voimalla tai salatun vihan hellittämättömällä sitkeydellä. Tällä hetkellä näen avioliitossa kaksi vastakkaista voimaa, jotka lainsäätäjän olisi pitänyt yhdistää. Milloin mahtavat ne yhdistyä? tuon kysymyksen tein itselleni luettuani sinun kirjeesi. Oi, armas ystävä, yksi ainoa sinun kirjeistäsi murskaa tuon suuren aveyronilaisen kirjailijan pystyttämän rakennuksen, johon jo olin ehtinyt kaikessa mukavuudessa asettua asumaan. Lait ovat vanhojen ukkojen laatimia, sen huomaavat naiset kyllä; he ovat viisaasti kyllä säätäneet, että aviollinen rakkaus ilman oikeaa rakkauden intohimoa ei meitä nöyryytä, ja että naisen on ilman rakkauttakin antauduttava miehelle, heti kun laki sallii miehen ottaa hänet vaimokseen. Ainoastaan perhettä silmälläpitäen ovat he jäljitelleet luontoa, joka ainoastaan pitää huolta rodun säilymisestä. Ennen olin minä olento, nyt olen ainoastaan esine! Olen yksinäisyydessäni

pyyhkinyt silmästäni enemmän kuin yhden kyyneleen, jotka kaikki olisin tahtonut vaihtaa lohduttavaan hymyyn. Mistä johtuu meidän kohtaloittemme erilaisuus? Luvallinen rakkaus suurentaa sinun sielusi. Löydät hyveen nautinnosta. Kärsit ainoastaan omasta tahdostasi. Jos menet naimisiin Felipeksi kanssa, on velvollisuutesi täyttämisen oleva mitä ihanin ja sielua avartavin tunne. Meidän tulevaisuutemme on täynnä kysymyksiä, joihin levottomalla uteliaisuudella odotan vastausta.

Sinä rakastat, sinua jumaloidaan. Ah, rakas ystävä, antaudu kokonaan tuon kauniin runoelman valtoihin, joka meitä aikoinaan niin paljon askarrutti. Naisellisen kauneuden, joka juuri sinussa ilmenee niin hienona ja henkevä, on Jumala luonut sitä varten, että se ihastuttaisi ja miellyttäisi: hänellä on omat suunnitelmansa. Niin, enkelini, kätke huolellisesti hellyytesi salaisuus ja aseta Felipe niille hienoille koetuksille alttiiksi, jotka me yhdessä keksimme, voidaksemme päättää, olisiko unelmiemme sankari arvoisemme. Kuitenkin on tärkeämpää tietää, rakastatko sinä häntä kuin rakastaako hän sinua; sillä mikään ei ole sen petollisempaa kuin se kangastus, jonka uteliaisuus, kaipaus ja usko onneen heittävät sieluunne. Sinä, joka meistä kahdesta vielä olet koskettamaton, armahin ystävä, älä ilman varmoja takeita päätä tuota peruuttamattoman avioliiton vaarallista kauppaa, sitä hartaasti pyydän sinulta! Välistä yksi ainoa ele, sana, katse, jossakin kahdenkeskeisessä keskustelussa, jolloin sielut ovat sovinnaisesta tekopyhydestään vapaita, voi salaman tavoin paljastaa kuiluja. Sinä olet kyllin ylevä ja itsestäsi varma voidaksesi rohkeasti astua polkuja, joilla joku muu eksyisi. Et voi aavistaa, millä levottomuudella seuraan vaiheitasi. Välimatkasta huolimatta näen sinut aivan silmiäni edessä, tunnen samoja tunteita kuin sinä. Muistakin siis kirjoittaa minulle kaikesta, älä unohda mitään! Kirjeesi tuovat väkevän elämäntuulahduksen minun muuten niin yksinkertaiseen ja rauhalliseen kotielämäni, joka on yhtä yksitoikkoinen kuin valtamaantie pilvisenä päivänä. Kaikki, mitä täällä taaskin tapahtuu, johtuu yksinomaan minun omista itsekohtaisista taidekeinoistani ja juonistani, joita en nyt tällä kertaa tahdo paljastaa; kerron niistä joskus myöhemmin. Antaudun ja vetäydyn jälleen kuoreeni synkän itsepäisästi vaihdellen toivon ja epätoivon välillä. Ehkäpä vaadin elämältä enemmän onnea kuin mitä se on velvollinen meille antamaan. Nuorella iällä olemme niin kerkkää vaatimaan, että todellisuus vastaisi ihannetta. Tätä kaikkea miettiessäni, aivan yksin, pienen kallion kupeella puutarhassani, olen tullut siihen ajatukseen, että rakkaus avioliitossa on pelkkä sattuma, jolle on mahdotonta perustaa yleistä vallitsevaa lakia. Aveyronilainen filosofini on oikeassa käsittäessään perheen ainoaksi mahdolliseksi yhteiskuntasiteeksi ja alistaessaan sille naisen, niinkuin on tapahtunutkin kaikkina aikoina. Ratkaisun tälle suurelle ja meidän mielestämme melkein hirvittäväälle kysymykselle antaa ensimmäinen lapsi. Siksiäpä tahtoisinkin tulla äidiksi, jos ei muun vuoksi, niin siksi, että sieluni hivuttava toimintahalu saisi tyydytystä.

Louis on edelleenkin ihailtavan hyvä, hänen rakkautensa on toimivaa ja minun hellyyteni on käsitteellistä; hän on onnellinen, hän poimii yksinään kukkaset kiinnittämättä huomiota sen maaperän ponnistuksiin, joka ne on tuottanut. Onnellinen itsekkäisyys! Mutta ottakoon kuinka kovalle tahansa, lainaan itseni hänen harhakuvitelmiensa esineeksi, aivan kuin äiti, sen käsityksen mukaan, mikä minulla on äidistä, tekee kaikkensa tuottaakseen iloa lapselleen. Hänen ilonsa on niin syvä, että se pimittää hänen selvänäköisyytensä ja heittää heijastuksen minunkin ylitseni. Johdan hänet harhaan pienellä hymyllä tai tyytyväisellä katseella, joka johtuu siitä tietoisuudesta, että teen hänet onnelliseksi. Niinpä se hyväilynimi, jota kotioiloissa käytän hänelle puhellessani, kuuluukin: "lapseni!" Odotan hedelmää näistä monista rukouksistani, jotka jäävät salaisuudeksi Jumalan, sinun ja minun välille. Äitiys on yritys, jolle olen antanut rajattomasti luottoa; se on minulle jo nyt niin suuressa velassa, että pelkään, että en lähestulkoonkaan saa kaikkea takaisin; sen pitäisi kehittää tarmoani ja laajentaa sydäntäni, sen pitäisi palkita menetykseni rajattomilla iloilla. Oi, Jumalani, kunpa en pettyisi! Siinä on koko minun tulevaisuuteni ja niin hirveätä kuin se onkin — koko hyveeni perusta.

XXI.

LOUISE DE CHAULIEU RENÉE DE L'ESTORADELLE.

Kesäkuulla.

Rakas naitu hirveni, sinun kirjeesi saapui juuri parahiksi oikeuttaakseen minut tekemään erään rohkean teon, jota olen ajatellut yötä päivää. En tiedä, mikä himo minussa palaa tuntemattomiin tai, jos niin tahdot, kiellettyihin asioihin, mutta se levottuuttaa minua ja osoittaa selvästi, että sieluni sisimmässä par'aikaa on käymässä taistelu yhteiskunnan ja luonnon lakien välillä. En tiedä, onko luonto minussa voimakkaampi kuin yhteiskunta, mutta yllätän itseni hieromasta sovintoa näiden molempien voimien välille. Joka tapauksessa puhuakseni kyllin selvästi, tahtoisin puhua Felipeksi kanssa kahden

kesken, jonakin yöllisenä hetkenä lehmusten alla puutarhan kolkassa. Tämä tahto on kylläkin kotoisin erään nuoren tytön aivoista, joka hyvin ansaitsee saada liikanimen *älykäs vekkuli!* Tämän nimen on herttuatar minulle leikillään antanut ja isäni yhtyy siihen täydellisesti. Siitä huolimatta pidän tätä harha-askelta varovaisena ja viisaana. Samalla kuin täten palkitsen Felipeäni kaikista niistä monista öistä, jotka hän on viettänyt puutarhamuurin vierellä, tahdon tietää, mitä hän tuumaa tästä kirjeestäni ja miten hän sellaisessa tilanteessa käyttäytyy; jos hän jumaloi tätä virhettäni, teen hänet rakkaaksi puolisokseni, mutta ellei hän silloin ole vielä kunnioittavampi ja värisevämpi kuin ratsastaessaan ohitseni ja tervehtiessään minua Champs-Élysées'lla, niin en tahdo nähdä häntä enää milloinkaan. Mitä taas maailmaan tulee, on varmasti vähemmän vaarallista tavata rakastettuani täten kuin hymyillä hänelle rouva de Maufrigneusen tai vanhan markiisitar de Beauseantin luona, joiden salongeissa meitä ympäröivät vakoilijat, sillä arvaa sen, millä silmillä seurataan sellaista tyttöä, jonka epäillään tuntevan lämpimämpiä tunteita Macumer'n tapaista hirviötä kohtaan! Oi, jospa tietäisit, millaisessa jännityksessä itse olen ajatellessani tätä suunnitelmaa, kuinka jo etukäteen kuvittelen, miten se on tapahtuva! Ja kuinka olenkaan kaivannut sinua; olisimme viettäneet muutamia hauskoja hetkiä yhdessä keskustellen, epätietoisuuden ihanissa sokkeloissa ja jo etukäteen nauttien kaikista tuollaisen ensimmäisen yökohtauksen hyvistä ja pahoista puolista, pimeässä ja hiljaisuudessa, Chaulieun linnan kauniiden lehmusten varjossa, kuun hopeaisen häilähtelyn satumailla. Pamppailevin sydämin olen hokenut: — "Ah, Renée, missä viivytkään?" Sinun kirjeesi oli kuin tulta tappuroihin ja viimeisetkin epäröimiseni haihtuivat. Heitin hämmästyneelle ihailijalleni ikkunasta tarkan piirustuksen pienen puutarhaportin avaimesta liittäen myötä seuraavan kirjelmän:

"Tahdotaan estää teitä tekemästä tuhmuuksia. Taittaessanne niskanne vahingoittaisitte sen henkilön mainetta, jota sanotte rakastavanne. Oletteko uuden kunnioituksen osoituksen arvoinen ja ansaitsetteko sitä, että teitä puhutellaan sillä hetkellä, jolloin kuu jättää varjoon lehmukset puutarhan kolkassa?"

Eilen kello yksi, juuri kun Griffith oli menossa levolle, sanoin hänelle: — "Ottakaa shaalinne ja seuratkaa minua, ystäväiseni, tahdon mennä puutarhan perälle kenenkään huomaamatta!" Hän ei vastannut sanaakaan, vaan tuli mukaani. Mitkä tunteet täyttivät mieleni, Renée-ystäväni! Odotettuani häntä hetkisen suloisen pikku jännityksen vallassa näin hänen hiipivän esiin kuin varjon. Tultuamme onnellisesti alas puutarhaan, sanoin Griffithille: — "Älkää hämmästykö, siellä on parooni de Macumer ja juuri hänen vuoksensa olen ottanut teidät mukaani." Hän ei sanonut siihen mitään.

"Mitä tahdotte minulta?" kysyi minulta Felipe äänellä, jonka kiihtynyt sävy ilmaisi, että hameittemme kahina yön hiljaisuudessa ja askeltemme rapina hiekkakäytävällä, niin kevyesti kuin liikummekin, oli saanut hänen mielensä järkytetyksi.

"Tahdon sanoa teille sen, mitä en voi kirjoittaa", vastasin minä.

Griffith väistyi muutaman askeleen syrjään meistä. Oli tuollainen leuto yö, täynnä kukkien tuoksua. Tunsin tällä hetkellä juovuttavaa iloa siitä, että olin melkein yksin hänen kanssaan tässä lehmusten lempeässä hämärässä, jota vastaan puutarha talon seinästä takaisin heijastuvassa valkeassa kuunvalossa hohti kaksinverroin kirkkaana. Tämä vastakohtaisuus tuntui antavan jonkinlaisen kuvan rakkauden salaisuudesta, jonka täytyi päättyä loistavan avioliiton julkinäytelmään. Pari silmänräpäystä kesti tätä uuden tilanteen aiheuttamaa salaperäistä nautintoa, jolloin kumpikin olimme yhtä hämmästyneitä; sitten sain minä ensimmäiseksi puhekykyni.

"Vaikkakaan en pelkää panettelua, en kuitenkaan tahdo, että enää kiipeätte tuohon puuhun", sanoin minä osoittaen jalavaa, "tai muurille. Olette jo kyllin kauan käyttäytynyt niinkuin koulupoika ja minä kuin pensionityttö; nyt on meidän ohjattava tunteemme arvomme mukaisiksi. Jos olisitte pudonnut ja vaikka saanut surmanne, kuolisin minä häväistynä..." — Loin katseeni häneen; hän oli käynyt kuolonkalpeaksi. — "Ja jos joku olisi yllättänyt teidät, niin olisi heti epäilty äitiäni ja minua..."

"Anteeksi", sanoi hän heikosti.

"Kulkekaa bulevardin käytävällä, kuulen kyllä askeleenne, ja kun tahdon tavata teitä, avaan ikkunani, mutta en tahdo asettaa teitä enkä itseäni tälle vaaralle alttiiksi muutoin kuin erittäin tärkeässä tapauksessa. Miksi olette ajattelemattomuudellanne pakoittanut minut tähän toiseen vaaralliseen toimenpiteeseen, joka helposti voi antaa huonon ajatuksen minusta?" — Näin hänen silmissään kyyneleitä, jotka mielestäni olivat paras vastaus. — "Ymmärrätte varmaan", jatkoin hymyillen, "että tämä askel minun puoleltani on hyvin uskallettu..."

Kuljettuamme pari kierrosta äänettöminä lehvien alla sanoi hän:

"Pidätte minua varmaankin tuhmana; ja minä olenkin siihen määrin onnen huumaama, että se lamauttaa kaiken ajatukseni ja voimani, mutta tietäkää edes se seikka, että te minun silmissäni pyhitätte tekonne vain sillä, että suvaitsette tehdä ne. Kunnioitus, jota tunnen teitä kohtaan, on vain

verrattavissa siihen, jota tunnen Jumalaa kohtaan. Sitäpaitsi onhan miss Griffith täällä."

"Hän on täällä muiden, ei meidän vuoksemme Felipe", sanoin vilkkaasti. Hän ymmärsi, mitä tarkoitin, rakkaani.

"Tiedän kyllä," jatkoi hän katsoen minuun nöyrästi, "että, vaikka hän ei olisikaan täällä, käyttäytyisimme aivan samoin kuin jos hän näkisi meidät; vaikka emme olekaan ihmisten näkyvissä, olemme kuitenkin aina Jumalan kasvojen edessä, ja me tarvitsemme yhtähyvin oman kunnioituksemme kuin maailman."

"Kiitos, Felipe," sanoin minä ja ojensin hänelle käteni tavalla, joka sinun olisi pitänyt nähdä. "Nainen, muistakaakin pitää minua naisena, on aina hyvin taipuvainen rakastamaan miestä, joka ymmärtää häntä. Niin, mutta ainoastaan taipuvainen", jatkoin minä painaen sormen huulilleni. "En tahdo, että elätätte itsessänne suurempaa toivoa kuin mitä minä voin teille antaa. Sydämeni on kuuluva ainoastaan sille, joka voi lukea sitä ja tuntea sen. Vaikk'eivät tunteemme olisikaan aivan samanlaisia, täytyy niiden silti olla yhtä laajoja ja yhtä korkeita. En ollenkaan tahdo tehdä itseäni suuremmaksi kuin mitä olen; niihin hyviin ominaisuuksiin, joita luulen itselläni olevan, liittyy, myös vikoja; mutta ellei minulla niitä olisi, olisin vallan epätoivoinen."

"Koska olette ottanut minut palvelijaksenne, olette samalla antanut minulle luvan rakastaa teitä," sanoi hän vapisevalla äänellä ja katsoen silmiini koko ajan; "olen saanut enemmän kuin toivoin."

"Mutta," vastasin minä vilkkaasti, "minusta on teidän osanne parempi kuin minun; eikä minulla olisi mitään vastaan saada vaihtaa osia, mutta se asia riippuu kokonaan teistä."

"Nyt täytyy minun kiittää teitä," sanoi hän, "tiedän, mikä on rehellisen rakastajan velvollisuus. Minun täytyy osoittaa teille olevani teidän arvoisenne ja teillä on oikeus koetella minua niin kauan kuin haluatte. Jumalani! Voittehan hyljätä minut, jos petän toiveenne."

"Tiedän, että rakastatte minua," vastasin. "Tähän asti (korostin julmasti nämä sanat) olen antanut etusijan teille, siksi olettekin nyt täällä."

Kävelimme taas jonkun askeleen keskustellen ja minun täytyy tunnustaa sinulle, että espanjalaiseni, jonka levottomuus oli haihtunut, nyt mitä kaunopuheisimmin tulkitsi sydämensä tunteita, ei intohimoaan, vaan hellyyttään; sillä hän osasi ihailtavasti selittää tunteensa vertaamalla niitä jumalalliseen rakkauteen. Hänen sydämeen tunkeva äänensä, joka vielä erikoisesti tehosti hänen jo muutenkin niin oikeita ajatuksiaan, muistutti satakielen säveltä. Hän puhui hiljaa, kauniilla, sointuvalla äänellään ja hänen sanansa seurasivat toisiaan nopeasti kuin virran laineet, hänen sydämensä tulvi yli äyräyttensä. — "Lopettakaa", sanoin minä, "olen jo viipynyt kauemmin kuin minun olisi pitänyt..." Ja pienellä eleellä sanoin hänelle jäähyväiset. — "Olette kihloissa neiti", sanoi Griffith — "Ehkäpä olisin sitä Englannissa, mutta en Ranskassa", vastasin välinpitämättömästi. "Tahdon mennä naimisiin rakkaudesta enkä pettyä; siinä kaikki." Kuten näet, rakas ystävä, on minun laitani sama kuin Mahometin ja vuoren: menin itse rakkauden luo, kun ei se tullut minun luokseni.

Perjantaina.

Olen jälleen nähnyt orjani; hän on käynyt pelokkaaksi ja hänen ilmeessään on jotakin salaperäistä ja harrasta, joka suuresti miellyttää minua; hän näyttää nyt olevan yksinomaan minun valtani ja kunniani palveluksessa. Mutta ei mikään hänen katseissaan eikä käytöksessään ilmianna noille muuten niin herkkä-aavisteisille maailmannaisille sitä ääretöntä rakkautta, jonka minä yksin näen. En kuitenkaan, rakas ystäväni, laisinkaan ole silmittömästi ihastunut, hallittu ja vallittu; päinvastoin juuri minä itse ihastutan, hallitsen ja vallitsen... No niin, punnitsen asiaa. Oi, tahtoisinpa melkein takaisin sen pelon, jonka muinoin tuon hylkimäni aatelittoman opettajani salainen lumousvoima minussa vaikutti. On kahta lajia rakkautta: sellaista, joka käskee, ja sellaista, joka tottelee, ne ovat aivan erilaisia ja herättävät erilaista intohimoa ja niitä ei saa sekoittaa toisiinsa; voidakseen tehdä tilinsä elämän kanssa on naisen kenties tutustuttava näihin molempiin. Voivatko nämä molemmat intohimon lajit yhdistyä? Voiko mies, jonka rakkauden me olemme herättäneet, myös herättää meissä vastarakkauden? Onko Felipe jonakin päivänä oleva minun herrani? Olenko minäkin vapiseva, jos hän vapisee? Nämä kysymykset saavat minut empimään. Hän on hyvin sokea. Hänen sijassaan olisin pitänyt lehmusten alla odottelevaa neiti de Chaulieutä liian miellyttämisenhaluisena, liian kylmänä, hillittynä ja laskevaisena. Ei, tämä ei ole rakastamista, tämä on leikkimistä tulen kanssa. Felipe miellyttää minua edelleen, mutta nyt olen levollinen, mukavuutta harrastava. Ei mitään esteitä enää, miten hirveätä! Sisäinen jänne löyhtyy minussa, kaikki heikontuu, ja pelkään kysellä itseltäni asian oikeaa laitaa. Hän teki väärin kätkiessään minulta rakkautensa rajun voiman; hän jätti määräämisvallan minulle itselleni. Lyhyesti sanoen, en voita mitään tämäntapaisilla harha-askelilla. Niin, rakas ystävä, kuinka suloinen muisto tuosta puiden siimeksessä vietetystä puolituntisesta minulla onkin, on sen suoma nautinto kuitenkin paljon pienempi niiden tunteiden tenhoa, joiden kanssa kamppailin epäroidessäni: Menenkö sinne? Vai enkö mene?

Kirjoitanko hänelle! Vai enkö kirjoita? Onkohan samoin kaikkien ilojemme laita? Onko parempi siirtää ne toistaiseksi vai nauttia niistä? Onko toivo arvokkaampaa kuin omistaminen? Ovatko rikkaatkin köyhiä? Olemmeko me molemmat ehkä antaneet tunteelle liian suuren liikkumisalan kehittäessämme mielikuvitusvoimamme rajattomiin asti? On hetkiä, jolloin tämä ajatus saa minut jäykistymään. Tiedätkö miksi? Olen vähän aikeissa tulla puutarhakohtaukseen ilman Griffithiä. Kuinka pitkälle mahdan mennäkään tätä tietä? Mielikuvituksella ei ole mitään rajoja, mutta nautinnoilla on. Sano minulle, sinä rakas korsettiin puettu tohtori, kuinka on yhdistettävä nämä molemmat naisen elämälle niin tärkeät ehdot?

XXII.

LOUISE FELIPELLE.

En ole tyytyväinen teihin. Ellette ole vuodattanut kyyneleitä Racinen *Béreniceä* lukiessanne, ellette tästä kappaleesta ole löytänyt maailman hirveintä murhenäytelmän aihetta, ette ymmärrä minua, emme koskaan voi ymmärtää toisiamme: särkekäämme liittomme, älkäämme enää tavatko toisiamme, unohtakaa minut; sillä ellette anna minulle tyydyttävää vastausta, tahdon unohtaa teidät, olette vast'edes oleva minulle vain muuan herra parooni de Macumer, tai pikemmin ette yhtään mitään; te olette oleva minulle tyhjää ilmaa, niinkuin ei teitä koskaan olisi ollutkaan. Eilen rouva d'Espardin luona oli teidän kasvoillanne jonkinlainen tyytyväinen ilme, joka oli minulle mitä suurimmassa määrässä vastenmielinen. Tunnette olevan kovin varma siitä, että teitä rakastetaan. Toisin sanoen, teidän henkenne vapaus kauhistutti minua enkä enää tuntenut teitä siksi palvelijaksi, jona ensimmäisessä kirjeessänne esititte itsenne. Ette ollenkaan ollut hajamielinen, niinkuin rakastuneen miehen tulee olla, vaan päinvastoin sinkauttelitte mitä nerokkaimpia kompasanoja. Niin ei käyttäydy tosi uskovainen; hän on aina alakuloinen jumaluutensa edessä. Jos kerran en ole yli kaikkien muiden naisten kohoava, korkeampi olento, jos ette näe minussa itse elonlähdeittäni, olen vielä mitättömämpi kuin tavallinen nainen, sentähden että tällä hetkellä olen ainoastaan nainen. Olette herättänyt epäluuloni, Felipe; kapinan henki on voittanut hellyyden, ja kun olen tarkastellut teidän entisyyttäni, olen huomannut, että minulla on täysi syy olla epäluuloinen. Tietäkää siis, te herra Espanjan perustuslaillinen ministeri, että olen perinpohjin pohtinut sukupuoleni kurjaa asemaa. Viattomuudessaan ovat käteni vahingoittumattomina pidelleet palavia soihtuja. Kuulkaa siis tarkasti, mitä nuori kokemukseni on minulle opettanut ja mitä nyt kertaan teille. Kaikissa muissa asioissa on kaksinaisuudella, epärehellisyydellä, rikotuilla lupauksilla tuomarinsa, ja nämä tuomarit määräävät rangaistuksia; mutta niin ei ole laita rakkaudessa, jonka samalla kertaa on oltava uhri, syyttäjä, asianajaja, tuomioistuimien ja pyöveli; sillä julmin uskottomuuskin, kauhein rikoskin jää tuntemattomaksi, tapahtuu vain sielujen syvyyksissä, joissa ei ole todistajaa, ja luonnollisesti on loukatullekin edullisinta vaieta asiasta. Rakkaudella on senvuoksi aivan oma lakikirjansa, oma kostonsa; maailmalla ei ole mitään tekemistä sen kanssa. Minä puolestani olen kuitenkin vakaasti päättänyt, että en koskaan anna anteeksi rikosta, ja sydämen asioissa ei mikään ole vähäarvoista. Eilen olitte aivan sellaisen ihmisen näköinen, joka varmasti tietää olevansa rakastettu. Tekisittekin väärin, ellette olisi varma siitä, mutta minun silmissäni olisitte rikollinen, jos tämä varmuus riistäisi teiltä sen luonnollisen miellyttävyyden, jonka epävarma toivo ennen valoi koko olemukseenne. En tahdo nähdä teitä pelokkaana enkä suuriluuloisena, en tahdo, että joka hetki vapisette kadottavanne kiintymykseni, sillä sellainen olisi loukkaavaa; mutta en myöskään tahdo, että varmuus saa teidät välinpitämättömästi kohtelemaan rakkautta. Ette koskaan saa olla vapaampi kuin mitä minä itse olen. Ellette tiedä, millainen kidutus yksi ainoakin epäilyn pilkahdus on sielulle, niin olkaa varoillanne, etten vielä opeta teitä sitä tuntemaan. Yhdessä ainoassa katseessa olen antanut koko sieluni teille ja te olette lukinnut sen lippaaseenne. Täten on teidän haltuunne uskottu puhtaimmat tunteet, mitä vielä milloinkaan kenenkään nuoren tytön sielussa on ollut. Harkinta, ajattelu, josta olen maininnut teille, ovat ainoastaan rikastuttaneet päätä; mutta kun haavoittunut sydän anoo neuvoa järjeltä, niin silloin on, uskokaa minua, tuossa nuorena työssä jotakin enkelimäistä, joka tietää kaikki ja voi kaikki. Minä vannon teille, Felipe, että, jos rakastatte minua, kuten uskon, ja jos saatte minut epäilemään, että ne pelon, tottelevaisuuden, kunnioittavan odotuksen ja alamaisten toivomusten tunteet, joita sanotte tuntevanne minua kohtaan, vähimmälläkään tavalla ovat heikontuneet, niin, jos jonakin päivänä huomaan pienimmänkin laimentumisen tässä kauniissa ensilemmessä, jonka sielunne on minun sieluuni välittänyt, niin en sano teille mitään, en kiusaa teitä enemmän tai vähemmän arvokkaalla tavalla, en osoita ylpeyttäni enkä suuttumustani, en edes tällaisen nuhtelevan kirjeen muodossa; en sano silloin mitään, Felipe; olen oleva ainoastaan surumielinen niinkuin ihmiset, jotka tuntevat kuoleman lähestyvän; mutta en kuole, ennenkuin olen julmasti poltinraudalla merkinnyt elämäni, ennenkuin olen mitä häpeällisimmällä tavalla häväissyt muinaisen

lemmittynne ja valanut sydämeenne ikuiset omantunnonvaivat, sillä olette silloin näkevä minut maan päällä, ihmisten silmissä kadotettuna ja iankaikkisuudessa tuomittuna olentona.

Älkää sentähden koskaan herättäkö mustasukkaisuuttani johonkin toiseen onnellisempaan, pyhästi rakastettuun Louiseen, jonka sielu saisi kukkia ja kehkeytyä vapaasti varjottoman rakkauden mailla ja joka Danten yleväin sanojen mukaan saisi omistaa:

Senza brama, sicura ricchezza. [Pelvotta aarteita ikikestäviä.]

Tietäkää, että olen perinpohjin tutkinut hänen helvettinsä keksiäni sieltä tuskaisimman kaikista kidutuksista, jonkun hirvittävän sielullisen rangaistuksen, jonka voisin yhdistää Jumalan koston.

Eilen käyttäytymisenne johdosta iski äkkiä epäluulon kylmä ja julma tikari sydämeeni. Ymmärrättekö? Olen epäillyt teitä ja kärsinyt niin äärettömästi, etten enää tahdo epäillä. Jos teidän mielestänne minun palveluksessani on liian raskas olla, niin luopukaa siitä, en suutu siitä ollenkaan. Tiedänhän, että olette nerokas mies. Varatkaa sielunne kaikki kukat minua varten, kulkekaa sidotuin silmin muun maailman ohi, kieltäytykää kuuntelemasta imarteluja, kiitosta ja kohteliaisuuksia. Tulkaa mieluummin luokseni vihan, panettelun ja halveksinnan taakalla kuormattuna, kertokaa minulle, että naiset eivät tunne teitä, että he menevät teidän ohitsenne luomatta silmäystäkään teihin ja että kukaan heistä ei voisi teitä rakastaa; kas silloin vasta todella tulette tuntemaan, mitä kaikkea naisen sydän ja hänen rakkautensa voi teille lahjoittaa. Niin hyvin kätkeyty täytyy aarteemme olla, että koko maailma voi vaikka polkea sitä jaloin edes aavistamatta sen olemassa-oloa. Jos olisitte ollut kaunis, en todennäköisesti koskaan olisi kiinnittänyt mitään huomiota teihin enkä koskaan olisi keksinyt, että teissä on kokonainen maailma niitä ominaisuuksia, jotka herättävät rakkautta; ja vaikkakin yleensä tunnemme näitä syitä yhtä vähän kuin tiedämme, miten aurinko saa kukat puhkeamaan ja hedelmät kypsyään, niin on niiden joukossa kuitenkin yksi, jonka tunnen ja joka ihastuttaa minua. Teidän yleväin kasvojenne luonnepiirteet ja ilmeet puhuvat ymmärrettävää kieltä ainoastaan minulle. Ainoastaan minulla on voima uudestaan muovalla teitä, tehdä teistä kadehdittavin olento maan pinnalla; en sentähden soisi teidän henkenne hetkeäkään pakoilevan minun vaikutusvaltaani; se ei saa paljastaa itseään muille, yhtä vähän kuin kaunis suunne ja kasvopiirteenne saavat hurmata muita. Minun yksin on saatava sytyttää teidän neronne valo, samoin kuin sytytän tulenlieskan silmiinne. Olkaa edelleenkin se synkkä, kylmä, nyreä ja ylenkatseellinen espanjalainen ylimys, mikä te olitte ennen. Olitte ikäänkuin jonkinlainen villi ja hävitetty alue, jonka raunioihin ei kukaan uskaltanut; teitä katseltiin kaukaa; ja nyt alatte hyväntahtoisesti raivata tietä, jotta koko maailma pääsisi luoksenne, ja muututte rakastettavaksi parisilaiseksi. Ettekö enää muista ohjelmaani? Teidän ilonne kieli vähän liiaksi rakkaudestanne. Ilman minun varoittavaa katsettani, olisitte antanut Parisin terävänäköisimmän, ilvehtivimmän ja sukkelimman salongin tietoon, että Armande Louise Marie de Chaulieu sähköitti teistä esiin neron. Olette mielestäni liian suuri, jotta pieninkään valtioviisas petos voisi sekaantua rakkauteenne; mutta ellette ole minua kohtaan yksinkertainen kuin lapsi, surkuttelen teitä suuresti; ja tästä ensimmäisestä virheestänne huolimatta olen yhä edelleenkin vielä teitä syvästi ihaileva Louise de Chaulieu.

XXIII.

FELIPE LOUISELLE.

Koska Jumala näkee vikamme, näkee hän myös meidän katumuksemme; olette vallan oikeassa, kallis valtiattareni. Tunsin, etten ollut teille mieliksi, mutta en osannut arvata paheksumisenne syytä; nyt olette kuitenkin selittänyt sen minulle ja samalla antanut minulle uutta ihailun aihetta. Teidän mustasukkaisuutenne, joka on kuin Israelin Jumalan, on täyttänyt mieleni onnen tunteella. Ei mikään ole pyhempää eikä kallisarvoisempaa kuin mustasukkaisuus. Oi, kaunis suojelusenkelini, mustasukkaisuus on etuvartio, joka ei koskaan nuku; se on rakkaudelle samaa kuin mitä paha on ihmiselle: totuuden viesti. Olkaa mustasukkainen palvelijallenne, Louise; mitä kovemmin te lyötte häntä, sitä hartaammin on hän, alamaisena, nöyränä ja onnettomana, suuteleva sitä keppiä, joka lyödessään häntä samalla ilmaisee, kuinka kiintynyt te olette häneen. Mutta oh, rakkaani, ettekö siis ole huomannut aikaisemmin, tai kentiespä vain Jumala yksin sen näkee, kuinka olen ponnistellut voittaakseni ujouteni ja ne tunteet, joita te olette luullut heikoiksi! Niin, tarkoitukseni oli näyttää teille millainen olin silloin, kun en vielä rakastanut. Madridissa olivat ihmiset olevinaan jonkin verran huvitettuja keskusteluistani ja tahdoin, että te itse saisitte nähdä, minkä arvoinen olin. Onko tämä turhamaisuutta? Siinä tapauksessa olette ankarasti rangaissut sitä. Viimeinen katseenne jätti minut sellaiseen sielun hätään, jollaista en koskaan ennen ollut kokenut, en edes silloin, kun näin Ranskan

sotajoukot Cadixin edessä ja kuninkaani viekastelevista sanoista tiesin henkeni uhatuksi. Koetin turhaan arvata tyytymättömyytenne syytä ja olin epätoivoissani tästä sielujemme epäsointiudesta, sillä minunhan on toimittava teidän tahdostanne, ajateltava teidän ajatuksianne, nähtävä teidän silmillänne, iloittava teidän ilojanne ja surtava teidän surujanne, aivan kuin tunnen kylmän ja kuumien vaihtelut. Minun rikokseni ja hätäni johtuivat tuosta yhteisymmärryksen puutteesta yhteisessä sieluelämässämme, jonka te jo olitte loihtinut niin kauniiksi. Pahoittaa hänen mieltään...! olen tuhat kertaa toistanut itsekseeni kuin mieletön. Jalo, ihana Louise, jos yleensä enää olisi mahdollista enentää minun rajatonta alltiuttani teitä kohtaan, minun järkähtämätöntä uskoani teidän pyhään omaantuntoon, niin voisivat sen ehkä aikaansaada teidän mielipiteenne, jotka ovat tunkeneet sydämeeni kuin uusi väkevä valovirta. Olette valkaissut minulle minun omat tunteeni, olette selittänyt minulle asioita, jotka vain hämärästi aavistin sielussani. Oi, jos rankaisunne on tällainen, millaisia ovat sitten palkintonne? Ottaissanne minut palvelijaksenne täytitte jo kaikki toiveeni. Teitä on minun kiittäminen elämästä, jonka jo luulin kadottaneeni; nyt on minulla päämäärä, en elä hukkaan, voimani tarvitaan johonkin, jos ei muuhun niin kärsimään teidän vuoksenne. Toistan saman, minkä olen sanonut teille jo ennenkin: aina olette tapaava minut samanlaisena kuin mitä olin silloin, kun tarjouduin nöyräksi ja vaatimattomaksi palvelijaksenne. Niin, vaikkapa olisitte häväisty ja kadotettu, jollaisesta mahdollisuudesta te mainitsitte, niin kasvaisi hellyyteni vain näistä tahallisista onnettomuuksistanne! Minä sitoisin haavat, parantaisin ne, vakuuttaisin rukouksillani itse Jumalankin siitä, että te ette ole syyllinen ja että teidän virheenne aiheutuvat toisen rikoksesta...

Enkö ole sanonut teille, että tunnen sydämessäni teitä kohtaan mitä erilaisimpia tunteita, yht'aikaa isän, äidin, veljen ja sisaren, että edustan ikäänkuin kokonaista perhettä, olen kaikki enkä mitään, aivan niinkuin haluatte? Mutta ettekö juuri itse ole kytkenyt kaikkia näitä sydämiä rakastajan sydämeen? Suokaa minulle siis anteeksi, jos silloin tällöin olenkin enemmän rakastaja kuin isä tai veli, kun kuitenkin tiedätte, että rakastajan takaa aina löytyy isä ja veli. Jospa voisitte nähdä sydämeeni silloin, kun näen teidät kauniina ja säteilevänä, tyynenä ja kaikkein ihaillemana Champs-Elysées'llä vaunujenne kulmauksessa tai teatterissa aitiiossanne!... Ah jospa tietäisitte kuinka vähän itsekohtaista ylpeyteni on kuullessani ylistettävän teidän kauneuttanne, ryhtiänne ja kuinka silloin rakastan kaikkia noita tuntemattomia, jotka suitsuttavat teille ihailuaan! Jos te sattumalta jollakin tervehdyksellänne olette avannut sieluni kukat, olen samalla kertaa sekä nöyrä että ylpeä, ja minä kuljen tietäni niinkuin Jumala itse olisi minua siunannut, palaan kotiini riemumielin, ja riemuni jättää minuun ikäänkuin pitkän valovanan: se hehkuu esiin yksin savukkeeni savukiehkurasta ja minä tiedän varmemmin kuin koskaan, että veri joka pulppuaa täällä suonissani, on kokonaan teitä varten. Ettekö siis tiedä, miten äärettömästi teitä rakastan? Nähtyäni teidät palaan jälleen huoneeseeni, jossa sarasenilainen komeus vallitsee, mutta jossa teidän muotokuvanne himmentää kaiken muun, heti kun painan ponninta, joka muuten peittää sen kaikkien katseilta; sitten vaivun sitä katselemaan; sepitän runoelmia onnesta. Taivaan korkeudesta laskeutuu silmiäni eteen kokonainen elämän taulu, jota uskallan toivoa omakseni. Oletteko joskus yön hiljaisuudessa, kaiken ulkomaailman hälinän ohitse, tavoittanut rakkaaseen pikku korvaanne salaisen äänen soinnun? Ettekö aavista mitään niistä tuhansista rukouksista, jotka rientävät luoksenne? Hiljaisuudessa tarkastellessani teitä olen vihdoinkin keksinyt kaikkien teidän piirteittenne sisäisen tarkoituksen, olen huomannut, miten ne ovat yhdenmukaisia sielunne täydellisyyden kanssa; tästä teidän luonteenne kauniista sopusointuisesta kaksipuolisuudesta olen sepittänyt espanjankielellä kaksi sonettia, joita en ole näyttänyt teille, sillä runouteni on liian paljon aiheensa alapuolella, rohjetakseni lähettää niitä teille. Olen niin täysin sulautunut teihin, että en hetkeäkään voi olla teitä ajattelematta ja jos te lakkaisitte täten täyttämästä elämäni, kärsisin siitä. Ymmärrättekö nyt, Louise, miten äärettömän tuskallista minulle oli, vaikkakin tahtomattani, tuottaa teille mielipahaa voimatta arvata siihen syytä? Tämä kaunis kaksoiselämä häiriytyi hetkeksi ja jäinen kylmyys kouristi sydäntäni. Lyhyesti sanoen, kun minun oli aivan mahdoton ymmärtää tämän erimielisyyden syytä, luulin, ettei minua enää rakastettu; palasin kotiin hyvin synkkänä, mutta onnellisena kuitenkin vielä palvelija-asemastani, mutta sitten saapuikin kirjeenne täyttäen mieleni riemulla. Oi, nuhdelkaa minua aina samoin!

Muuan lapsi, joka oli langennut, sanoi äidilleen: "anteeksi", nousten jälleen ja peittäen tuskansa. Niin, hän pyysi anteeksi sitä, että oli tuottanut hänelle tuskaa. No niin, tuo lapsi olen minä: en ole muuttunut, jätän teille luonteeni avaimen orjan alamaisuudella; mutta rakas Louise, en ole enää tekevä uusia kompastuksia. Pitäkää ketjua, joka minut yhdistää teihin aina niin kireällä, että jo yhdellä ainoalla liikkeellä voitte ilmaista pienimmätkin toivomuksenne sille, joka aina on oleva orjanne.

Felipe.

Lokakuulla 1824.

Rakas ystäväni, sinä, joka kahden kuukauden kuluttua menit naimisiin haaksirikkoutuneen miesparan kanssa, jonka äidiksi rupesit, et tiedä mitään siitä hirvittävästä näytelmästä, joka näytellään syvällä sydämissä ja jota nimitetään rakkaudeksi, jossa kaikki voi yhdessä silmänräpäyksessä muuttua traagilliseksi ja jossa yksi ainoa katse, keveästi heitetty sana voi merkitä kuolemaa. Kaiken lopuksi olin varannut Felipelle hirvittävän, mutta ratkaisevan koetuksen. Tahdoin tietää, rakastaisiko hän minua *kaikesta huolimatta*, joka on kuningasmielisten, niin, miks'ei myös katolilaisten, tunnussana! Koko yön käveli hän kanssani lehmusten alla puutarhamme perimmäisessä kolkassa eikä edes epäilyn varjoa näkynyt hänen sielussaan. Seuraavana päivänä olin hänelle vielä rakkaampi kuin ennen ja yhtä siveä, suuri ja puhdas hänen mielestään kuin edellisenä päivänäkin; hän ei vähimmälläkään tavalla käyttänyt hyväkseen asemaansa. Oi, hän on todellakin oikea espanjalainen, oikea abenserragi! Hän kiipesi muurille suudellakseen kättäni, jonka ojensin hänelle pimeässä parvekkeeltani; hän oli vähällä syöksyä alas; kuinka monta nuorukaista olisi tehnyt samoin! Kaikki tuo ei kuitenkaan vielä merkitse mitään; kärsivähän kristityt hirveitä marttyyrikidutuksiakin päästäkseen taivaaseen. Toissa-iltana käännyin kuninkaan tulevan lähettilään Espanjan hovissa, korkeasti kunnioitetun herra isäni puoleen ja sanoin hänelle hymyillen: — "Herraseni, pienemmän ystäväpiirin tietten tulette naittamaan erään lähettilään veljenpojan kanssa rakkaan Armandenne, jolle tämä lähettiläs, joka toivoo mainitunlaista liittoa ja jo kauan on kerjännyt sitä, naimasopimuksessa määrää suunnattoman suuren omaisuutensa ja kaikki arvonimensä kuolemansa jälkeen ja lahjoittaa jo heti molemmille puolisoille satatuhatta livreä korkoja ja morsiamelle sitäpaitsi kahdeksansadantuhannen frangin myötäjäiset. Tyttärenne itkee, mutta taipuu kuitenkin teidän isällisen arvovaltanne majesteetin vastustamattoman tahdon alle. Jotkut pahansuopaiset panettelijat sanovat, että tyttärenne kyynelien alla piilee itsekäs ja kunnianhimoinen sielu. Menemme tänä iltana oopperassa aatelisten aitioon ja herra parooni de Macumer tulee myös sinne" — "Hän ei siis sovi?" vastasi minulle isäni hymyillen kohdellen minua jo lähettilään rouvana. — "Pidätte Clarisse Harlowea Figarona!" sanoin minä heittäen häneen halveksivan ja pilkallisen silmäyksen. "Kun näette, että olen ottanut hansikkaan pois oikeasta kädestäni, tulee teidän vakuuttaa valheelliseksi tämä hävytön huhu ja olla olevinanne siitä loukkaantunut." — "Voin olla levollinen tulevaisuutesi suhteen: sinulla ei ole enempää tytön-aivoja kuin mitä Jeanne d'Arcilla oli naisen-sydäntä. Olet tuleva onnelliseksi, olet antava rakastaa itseäsi, mutta itse et ole rakastava ketään!" Tällä kertaa purskahdin nauruun. — "Mitä tarkoitat, pikku keimailijatar?" kysyi hän. — "Vapisen isänmaani etujen puolesta." Ja huomattessani, ettei hän käsittänyt minua, lisäsin: "Madridissa!" — "Kuka voisi uskoa, mihin määrin tämä nunna jo vuoden sisään on oppinut tekemään pilaa isästään", sanoi hän herttuattarella — "Armande tekee pilaa kaikesta", vastasi äitini katsoen minuun. — "Mitä tarkoitatte?" kysyin häneltä. — "Ettehän edes pelkää yön kosteutta, josta voitte saada reumatismia", sanoi hän heittäen minuun uuden silmäyksen. — "Aamupäivät", vastasin minä, "ovat niin kuumia!" Herttuatar loi katseensa alas. — "Kyllä on jo aika naittaa pois hänet", sanoi isäni, "ja toivon, että se tapahtuu jo ennen lähtöäni." — "Miksi ei, jos niin haluatte", vastasin minä kaunistelematta.

Kaksi tuntia myöhemmin heloitimme me, äitini ja minä, herttuatar de Maufrigneuse ja rouva d'Espard, kuin neljä ruusua aition etualalla. Minä olin istuutunut syrjittäin, kääntäen yleisöön päin toisen olkani, niin että hyvin saatoin nähdä kaikki, ilman että minua itseäni nähtiin tuossa avarassa aitiossa, joka on salin toisessa pylväiden välisessä taustakeskustassa. Macumer saapui, otti paikan ja asetti kiikarin silmiensä eteen voidakseen mielin määrin katsella minua. Ensimmäisellä väliajalla tuli aitioon se henkilö, jota minä nimitän Irstailijoiden kuninkaaksi, naisellisella kauneudella varustettu nuori mies. Kreivi Henri de Marsay astui esiin hymy huulilla, kokkapuheet silmäkulmassa ja iloinen ilme kasvoillaan. Hän tervehti ensin äitiäni, rouva d'Espardia, herttuatar de Maufrigneuseä, kreivi d'Esgrignonia ja de Saint-Héreenia, sitten sanoi hän minulle: — "Kentiespä olen ensimmäinen, jolla on kunnia onnitella teitä tapahtuman johdosta, joka on tekevä teidät yleisen kadehtimisen esineeksi." — "Ah, tarkoitatte avioliittoa," vastasin hänelle. "Täytyykö siis juuri hiljan luostarista päässeän nuoren henkilön valkaista teille, että niistä avioliitoista, joista puhutaan, ei koskaan tule mitään!" Herra de Marsay näytti kumartuvan Macumer'n puoleen ja kuiskaavan jotakin hänen korvaansa; ymmärsin hänen huuliensa liikkeestä, että hän sanoi: — "Parooni, te ehkä rakastatte tuota pientä keimailijatarta, joka on käyttänyt herkkäuskoisuuttanne hyväkseen; mutta kun tässä on kysymys avioliitosta eikä rakkaudesta, on paras tietää, mitä tapahtuu." Macumer heitti tuohon neuvonhaluiseen panettelijaan yhden noista katseistaan, jotka ovat kuin runoelmia ja vastasi hänelle jotenkin tähän tapaan: — "En rakasta mitään pientä keimailijatarta!" tukien lausuntoaan ilmeellä, joka ihastutti minua niin, että nähdessäni isäni heti riisin hansikkaan kädestäni. Ei pienin pelko eikä epäily ollut saanut jalansijaa Felipessä. Hän toteutti erinomaisesti kaikki odotukseni hänen luonteensa suhteen; hän ei luota kuin minuun, maailma ja sen valheet eivät häntä liikuta. Abenserragi ei edes rypistänyt silmäkulmiaan, hänen sininen verensä ei ryöpsähtänyt punaamaan hänen oliivikasvojaan. Nuo molemmat nuoret kreivit menivät pois. Silloin sanoin naurahtaen Macumer'lle: — "Herra de Marsay taisi sanoa minusta teille jonkun epigrammin." — "Paljon enemmän kuin epigrammin", vastasi hän, "oikean epitalammin". — "Puhutte minulle kreikkaa",

sanoin hänelle hymyillen ja palkitsin häntä eräänlaisella katseella, joka aina saa hänet pois suunniltaan. — "Toivon sitä", huudahti samassa isäni kääntyen rouva de Mautrigneusen puoleen. "Halpamaisia juoruja on liikkeellä. Heti kun nuori ihminen alkaa näkyä suuressa maailmassa, on kaikilla suoranainen raivo naittaa häntä, ja keksitään jos jonkinlaisia mahdottomuuksia! En koskaan ole naittava Armandea vastoin hänen tahtoaan. Teenpä pienen kierroksen lämpiössä, sillä voitaisiin vielä uskoa, että levitän tätä huhua johtaakseni lähettilään ajatukset tähän naimiskauppaan; ja Caesarin tytärtä saa vielä vähemmän epäillä kun hänen vaimoan, jota ei saa epäillä laisinkaan."

Herttuatar de Mautrigneuse ja rouva d'Espard katsoivat vuoroon äitiini, vuoroon parooniin pilailevan ikkuvalla ja kavalalla katseella, joka oli täynnä pieniä kysymysten vihjauksia. Nämä viisaat kyykäärmeet olivat lopultakin huomanneet jotakin. Kaikista salaisista asioista on rakkaus kaikista julkisin; ja naiset uhoavat sen ulos itsestään, niin luulen. Voidakseen tyystin salata sen täytyisi naisen olla hirviö! Silmämme kielivät vielä enemmän kuin kielemme. Nautittuani tuosta suloisesta huvista nähdä Felipe niin suurena kuin miksi olin hänet toivonutkin, halusin luonnollisesti vielä lisää. Sentähden annoin hänelle sovitusmerkin tulla ikkunani luo tuota vaarallista tietä, jonka tiedät. Muutamia tunteja myöhemmin seisoi hän kuin kuvapatsas muurin sivustalla nojaten kädellään akkunaparvekkeeni kaiteeseen ja tutkien huoneestani tunkevia valon heijastuksia. — "Rakas Felipeni", sanoin hänelle, "olette ollut erinomainen tänä iltana: olette käyttäytynyt aivan kuin olisin itsekin tehnyt, jos minulle olisi ilmoitettu, että olitte oikeissa mennä naimisiin". — "Ajattelin, että olisitte ilmoittanut siitä minulle ennemmin kuin kenellekään muulle", vastasi hän minulle. — "Ja millä katsotte ansainneenne tällaisen etuoikeuden?" — "Uskollisena palvelijananne". — "Oletteko sitä todellakin?" — "Olen", sanoi hän, "enkä koskaan ole muuksi muuttuva." — "No niin, jos nyt tuo avioliitto olisikin välttämätön, jos alistuisin..." Kuun lempeä valo ikäänkuin äkkiä valkeni väkevämmäksi niiden katseiden loimussa, jotka hän suuntasi ensin minuun, sitten muurin rajoittamaan kuiluun edessämme. Hän tuntui sillä hetkellä kysyvän itseltään, emmekö voisi molemmat kuolla yhdessä, murskautua tuonne alas; mutta voima, joka on intohimoa korkeampi, sammutti samassa tämän hänen kasvoistaan ja silmistään heijastuneen mielijuohteen salaman. — "Minkä arabialainen kerran sanoo, siinä hän myös pysyy", sanoi hän tukahtuneella äänellä. "Olen palvelijanne ja kuulun teille: kuolemaani asti olen elävä ainoastaan teille." Kaidepuusta kiinni pitelevä käsi tuntui hellittävän otettaan; laskin käteni hänen kätensä päälle ja sanoin: — "Felipe ystäväni, omasta tahdostani olen tästä hetkestä alkaen teidän vaimonne. Tulkaa huomen-aamulla pyytämään kättäni isältäni. Hän tahtoo pitää omaisuuteni; mutta sopimuksessa on teidän tunnustettava se, vaikka ette ole sitä saanutkaan, silloin on isäni varmasti myöntävä. En ole enää Armande de Chaulieu; astukaa nopeasti alas. Louise de Macumer ei tahdo tehdä itseään syyppääksi pienimpäänkään varomattomuuteen."

Hän kalpeni, hänen polvensa horjaltivat; noin kymmenen jalan korkeudesta syöksyi hän maahan vähintäkään vioittumalta; pelästytettyään minut täten pahanpäiväiseksi hän viittasi minulle pienen tervehdyksen kädellään ja katosi. Minua siis rakastetaan, sanoin itselleni, niinkuin ei vielä koskaan ketään naista ole rakastettu! Ja minä vaivuin uneen lapsellisen tyydytyksen vallassa; kohtaloni oli ainaisiksi ajoiksi ratkaistu. Kello kahden aikaan kutsutti isäni minut huoneeseensa, jossa tapasin myös herttuattaren ja Macumer'n. Sopimus solmittiin miellyttävän kohteliain sanoin. Vastasin yksinkertaisesti, että, jos kerran herra Henarez jo oli sopinut isäni kanssa asiasta, ei minulla ollut mitään syytä vastustaa heidän toivomuksiaan. Senjälkeen pyysi äitini paroonia jäämään meille päivälliselle, ja sen päälle olimme kaikki neljä ajelemassa Boulognen metsässä. Lähetin herra de Marsay'hin hyvin pilkallisen silmäyksen, kun hän ohi ratsastaessaan näki isäni ja Macumer'n vaunujen etuistuimella.

Ihailtava Felipeni on antanut muuttaa nimikorttinsa tällaisiksi:

Henarez parooni de Macumer, Sorian herttuoiden sukuhaaraa.

Joka aamu tuo hän omakätisesti minulle ihanan kukkavihon, jonka keskessä aina on kirje ja siinä hänen edellisenä yönä sepittämänsä espanjalainen sonetti minun ylistykseksi.

Jotta kirje ei paisuisi kovin paksuksi, lähetän sinulle pieneksi malliksi ensimmäisen ja viimeisen sonetin, jotka olen sanasta sanaan ja säe säkeeltä kääntänyt.

Ensimmäinen sonetti.

Enemmän kuin kerran olen ohuessa silkkimekossani — kohotetuin kalvoin ja sydämen lyöntien ainoalla tykytykselläkään kiihtymättä — odottanut raivoisan härän ryntäystä — ja sen sarvea, joka on terävämpi kuin Phoiboksen sirppi.

Andalusialaista seguidillaa hyräillen olen kiivennyt — linnoituksen kuvetta luotisateessa; — olen uskaltanut elämäni sattuman viheriälle pelivaatteelle — välittämättä siitä sen enempiä kuin kultakolikosta. Paljaalla kädellä olen ottanut kuulat kanuunain kidasta; — mutta luulenpa, että käyn aremmaksi kuin vainottu jänis, — kuin lapsi, joka näkee kummituksen akkunaverhojensa poimuissa.

Sillä kun sinä katselet minua lempeillä silmilläsi, — peittää kylmä hiki otsani, polveni huojuvat, — minä vapisen, peräydyn, ja kaikki voimani luopuu minusta.

Toinen sonetti.

Tänä yönä tahdoin nukkua uneksiakseni sinusta; — mutta kateellinen uni pakeni silmäluomiani; — menin parvekkeelleni ja katselin taivasta: — kun ajattelen sinua, kääntyy katseeni aina korkeuteen.

Ihmeiden ihme, jonka ainoastaan rakkaus voi selittää: — taivas oli kadottanut safiiri-loistonsa; — tähdet, kuin sammuneet timantit kultaliitoksissaan, — heittivät ainoastaan kuolleita katseita, jähmettyneen kylmiä säteitä.

Kuu, joka oli kadottanut hopean- ja liljan-valkean värinsä, — kiersi surumielisenä synkkää taivaanrantaa — sillä sinä olet ryöstänyt taivaalta koko sen loiston.

Kuun valkea valo hohtaa sinun suloiselta otsaltasi, — koko taivaan sini on keskittynyt sinun silmiisi, — ja ripsesi ovat kudotut tähtien säteistä.

Voiko somemmalla tavalla todistaa nuorelle tytölle muistelevansa häntä? Mitä sanot tästä rakkaudesta, joka tuhlaa rakastetulleen yht'aikaa älyn kukkia ja luonnon kukkia? Jo noin kymmenkunta päivää olen tiennyt, millaista todella on tuo niin paljon kehuttu espanjalainen rakkaudenpalvelus.

Voi, rakkaani, mitä tapahtuu la Crampadessa, jossa mielikuvituksessani niin usein vaeltelen tarkastellen yhteisen viljelystyömme edistymistä? Eikö sinulla ole mitään kerrottavana meidän silkkiäispuistamme ja viimetalvisista istutuksistamme? Onnistuuko kaikki toivomustesi mukaan? Ovatko kukat puoliso-sydämässäsi puhjenneet samaan aikaan kuin metsissämmekin? En uskalla sanoa puutarha-pengermillämme! Jatkaako Louis edelleenkin rakkauslaulu-järjestelmäänsä? Ymmärrättekö hyvin toisianne? Onko sinun aviollisen hellyytesi hiljaisen puron solina parempi kuin minun rakkauteni pyörteet? Onko minun kiltti hametohtorini suuttunut? En voi uskoa sitä, ja minä lähettäisin heti Felipeä pikälähetinä jalkojesi juureen, hänen tulisi tuoda minulle sinun pääsi tai anteeksiantosi, jos niin olisi asiat. Minun elämäni täällä on iloista ja minä tahtoisin, kultaseni, tietää kuinka Provencessa eletään. Olemme lisänneet perhettämme yhdellä espanjalaisella, joka on ruskea kuin havannasikaari, ja odotan kaiken päälle vielä onnittelujasi.

Totta tosiaan, kaunis Renée, alanpa olla levoton sinusta, pelkään, että salaat minulta jotakin kärsimystä, jotta et pilaisi minun ilojani, sinä paha tyttö! Kirjoita minulle pian muutamia rivejä, joissa kuvaat minulle elämäsi pienimpiä yksityiskohtia myöten, ja sano minulle, vieläkö pidät puoliasi, vieläkö vapaa tahtosi seisoo molemmilla jaloillaan, vai onko se polvillaan, vai istuuko se kenties, joka jo olisi sangen vakava paikka. Luuletko, etteivät ehkä sinun avioliittotapahtumasi minua liikuta? Kaikki se, mitä olet minulle kirjoittanut, saa minut välistä syviin mietteisiin. Usein oopperassa kun olin katselevinani tanssijattarien hyppyjä, sanoin itselleni: nyt on kello puoli kymmenen, hän käy ehkä juuri levolle, mitähän hän tehnee? Onko hän onnellinen? Onko hän yksin vapaan tahtonsa kanssa? Vai onko hänen vapaa tahtonsa mennyt samaa tietä kuin sellaiset asiat, jotka jo ovat kadottaneet arvonsa?... Tuhannet suudelmat.

XXV.

RENÉE DE L'ESTORADE LOUISE DE CHAULIEULLE.

Lokakuulla.

Senkin nokkaviisas, miksi olisin sinulle kirjoittanut, mitä olisin sinulle sanonut? Sill'aikaa kuin sinä elät tuota juhlien, rakkaudentuskien, ohdakkeiden ja kukkien täyttämää elämää, jota minulle kuvaillet ja jota saan katsella kuin hyvin näyteltyä teatterikappaletta, niin vietän minä yksitoikkoista ja luostarin malliin järjestettyä elämää. Me käymme aina levolle kello yhdeksän ja nousemme auringon kanssa. Aterioimme aina tuskastuttavan täsmällisesti. Ei koskaan pienintä poikkeusta. Olen tottunut tähän säännölliseen ajan järjestykseen verrattain vaivattomasti. Kentiespä se onkin luonnon vaatimaa, sillä mitä olisi elämä ilman tällaista sääntöperäisyyteen alistumista, joka tähtitieteilijäin sanojen mukaan, ja kuten Louis'kin väittää, vallitsee kaikkialla maailmankaikkeudessa. Järjestys ei väsytä. Sitäpaitsi vievät pukeutumisvelvollisuudet aikani aamiaiseen asti, sillä olen päättänyt aina esiintyä pöydässä niin somana kuin suinkin täyttääkseni kaikki vaatimukset, mitä minulle naisena voidaan asettaa; se tuottaa tyydytystä itselleni, ja tuo kiltti appiukko ja Louis näyttävät myös hyvin tyytyväisiltä. Aamiaisen jälkeen

kävelemme. Kun sanomalehdet saapuvat, poistun joksikin aikaa talousaskareihini tai myös lukemaan, sillä luen paljon, tai kirjoittamaan sinulle. Palaan takaisin tuntia ennen päivällistä ja sen jälkeen pelataan, tehdään ja otetaan vastaan vierailuja. Täten vietän päiväni seuranani onnellinen vanhus, jolla ei ole mitään toivoja enää, ja puolisoni, jonka onni olen minä. Louis on niin onnellinen, että hänen ilonsa on lopulta lämmittänyt minunkin sieluni. Onni ei meille varmaankaan koskaan esiinny hovin muodossa. Väliin iltasin, kun minua ei tarvita peliseurassa ja kun istun mukavasti nojatuolissani, kiitävät ajatukseni sinuun; elän mielikuvituksessani mukana tuossa niin kauniissa, niin rikkaassa, vaihtelevassa ja kiihkeän levottomassa elämässä, jota sinä vietät, ja kysyn itseltäni, minne tuo rauhaton johdanto sinut lopulta mahtaa viedä. Eikö se ehkä surmaa kirjan muuta sisältöä? Sinulla on varaa pitää rakkauden harhakuvitelmia, rakas sydänpäpyseni, mutta minulla ei ole muuta kuin talouselämän karu todellisuus. Niin, unennäöltä tuntuvat minusta sinun rakkausvaiheesi. Ja minun onkin vaikea ymmärtää, minkätähden sinä teet ne niin romantisiksi. Sinä tahdot itsellesi miehen, jossa on enemmän sielua kuin aisteja, enemmän sielun suuruutta ja hyvettä kuin rakkautta. Sinä tahdot, että kaikki nuoren tytön unelmat elämänkynnyksellä vaihtuisivat todellisuudeksi, sinä vaadit uhrauksia niiden vuoksi; sinä alistat Felipeksi koetuksille päästäksesi selville siitä, ovatko hänen lemmentuunsa, toivonsa ja uteliaisuutensa pysyvää laatua. Mutta, lapsi, noiden haavemaisten koristeiden takana kohoo alttari, jolla ikuinen liitto solmitaan. Jo päivää jälkeen avioliiton voi se hirvittävä tapaus, joka muuttaa tytön naiseksi ja rakastajan aviomieheksi, särkeä kaikki sinun korkeat ja sirot rakennelmasi ja hienot varovaisuuslaskelmasi. Tiedä siis, että kaksi rakastavaista samoin kuin kaksi vihittyä, kuten Louis ja minä, häyön riemujen alta, Rabelais'n sanojen mukaan, etsii erästä suurta epävarmaa — kenties —

En soimaa sinua, vaikka käyttäydytkin vähän ajattelemattomasti puhellessasi Felipeksi kanssa puutarhassa, pommittaessa häntä kysymyksilläsi ja viettäessäsi yökaudet parvekkeella hänen seistessään muurilla; sinä leikit elämällä, lapsi, ja minä pelkään, että se ei ymmärrä leikkiä. En uskalla neuvoa sinulle tietä onneen siten kuin kokemukseni pohjalta oikeastaan tahtoisin; mutta salli minun vieläkin toistaa, että avioliiton paras evästys on näissä kahdessa sanassa: alistuvaisuus ja kiintymys! Sillä näenpä, että kaikista sinun kokeistasi, keimailuistasi ja huomioistasi huolimatta sinä menet naimisiin aivan samalla tapaa kuin minä. Avartaessaan toivomuksiansa piiriä kaivaa kuilun vain hiukan syvemmäksi, siinä kaikki.

Oi, kuinka mielelläni tahtoisin nähdä parooni de Macumer'n ja puhua hänen kanssaan jonkun tunnin; niin suuresti toivon sinun onneasi!

XXVI.

LOUISE DE MACUMER RENÉE DE L'ESTORADELLE.

Kun Felipe todellisen sarasenin ylevämielisyydellä toteuttaa kaikki isäni ja äitini suunnitelmat tunnustaen vastaanottaneensa minun omaisuuteni kuitenkin sitä saamatta, niin on herttuatar tullut vielä äidillisemmäksi ja lempeämmäksi minulle kuin ennen. Hän nimittää minua *pikku vehkeilijäksi*, *pikku veitikaksi*, hän sanoo, että minulla on sangen *sukkela kieli*. — "Mutta rakas äiti", sanoin hänelle päivää ennen sopimuksen allekirjoittamista, "te luulette valtioviisaudeksi, kavaluudeksi, vehkeilyksi kaikkea sitä, joka on rehellisintä, välittömintä, epäitsekäintä ja täydellisintä rakkautta, mitä maailmassa koskaan on ollut! Tietäkää siis, etten ole mikään *veitikka*, jolla nimellä te olette suvainnut minua kunnioittaa." — "No niin, Armande", sanoi hän minulle kaulaten minua ja suudellen minua otsalle; "sinä et ole tahtonut palata luostariin, sinä et ole tahtonut jäädä naimattomaksi, ja suuren, kauniin Chaulieu-suvun jäsen kun olet, olet tuntenut velvollisuudeksesi kunniakkaasti jatkaa isäsi sukua". (Jospa tietäisit, Renée, miten nämä sanat olivat imartelevia isälleni, joka kuunteli keskusteluamme!) "Koko talven olen nähnyt sinun pistävän pikku nokkasi joka katrilliin, olen nähnyt sinun viisaasti ja sattuvasti arvostelevan ihmisiä ja ymmärtävän kohdalleen Ranskan nykyaikaisen yhteiskunnallisen tilanteen. Myöskin olet kietonut verkkoihisi tuon espanjalaisen, ainoan, joka kykenee tarjoamaan sinulle tuon ihanan aseman kodin valtiattarena. Rakas pienokaiseni, olet kohdellut häntä kuin Tullia veljeäsi." — "Millainen mainio koulu onkaan sisareni luostari!" huudahti isäni. Sinkosin isääni silmäyksensä sellaisen, että se heti katkaisi hänen lauseensa; sitten käännyn herttuattaren puoleen ja sanoin: — "Rouvaseni, minä rakastan sulhastani, Felipe de Soriana, kaikesta sydämestäni. Vaikkakin tämä rakkaus syytti sydämeeni tahtomattani ja vaikkakin alussa kaikin voimin ponnistelin sitä vastaan, niin vannon, että en antautunut sen valtoihin, ennenkuin olin varma siitä, että parooni de Macumer'ssa olin tavannut sielun täysin omani arvoisen ja sydämen, joka hienotunteisuutensa, ylevyytensä, alttiutensa, luonteensa ja tunteittensa puolesta oli omani kaltainen." — "Mutta, rakkaani", jatkoi äitini keskeyttäen minut, "hän on ruma kuin"... — "Niinkuin mikä tahansa", jatkoin vilkkaasti,

"mutta minä rakastan tätä rumuutta." — "No niin, Armande", sanoi isäni, "jos sinä rakastat häntä ja sinulla on ollut voimaa pitää kurissa rakkauttasi, niin ei sinun tule missään suhteessa panna onneasi alttiiksi. Mutta onni riippuu paljon avioliiton ensi päivistä"... — "Ja miksi emme sanoisi hänelle ensimmäisistä öistä!" huudahti äitini. "Jättäkää meidät, herraseni, kahden", lisäsi herttuatar katsahtaen isääni.

"Kolmen päivän kuluttua menet naimisiin, rakas pienokainen", kuiskasi äitini korvaani, "minun on senvuoksi ilman mitään porvarillista kyynelherkkyyttä annettava sinulle muutamia vakavia neuvoja, jollaisia kaikki äidit antavat tyttärilleen. Menet naimisiin miehen kanssa, jota rakastat. Sentähden ei minulla ole mitään syytä surkutella sinua tai itseäni. Olen nähnyt sinua ainoastaan vuoden päivät: joskin tällä yhdessäolon ajalla olet ehtinyt voittaa rakkauteni, ei se kuitenkaan ole ollut niin pitkä, että kyyneliin sulaen ikävöisin seuraasi. Henkevyytesi on voittanut kauneutesi; olet imarrellut äidillistä itserakkauttani, ja olet ollut hyvä ja rakastettava tytär. Sinä hymyilet?... Voi, useinkin se hyvä väli, joka on vallinnut äidin ja tyttären välillä, rikkoutuu heidän kohdatessaan toisensa naisina. Tahdon nähdä sinut onnellisena. Kuule minua siis. Se rakkaus, jota sinä tunnet, on vielä pikku-tytön rakkautta; se on yhteistä kaikille naisille, jotka ovat luodut kiintymään mieheen; mutta, voi, lapsukaiseni, meitä varten on maailmassa olemassa vain yksi ainoa mies, kahta ei ole, ja se, jota me olemme luodut rakastamaan, ei aina ole sama kuin se, jonka olemme valinneet puolisoiksemme, luullen häntä rakastavamme. Niin omituiselta kuin sanani sinusta voivat tuntuakin, niin pidä ne mielessäsi. Jos emme rakasta sitä, jonka olemme valinneet, on vika sekä meissä että hänessä, väliin myös olosuhteissa, jotka eivät riipu meistä eivätkä hänestä; tämä kaikki ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö mies, jonka perheemme meille antaa, voisi olla samalla myös sydämemme valittu ja rakastettu. Se muuri, joka myöhemmin on meidän ja hänen välillään, syntyy useinkin riittämättömästä kestämiskestävyydestä ja harrastuksesta. Tehdä miehestään rakastaja on yhtä vaikea ja arkaluontoinen tehtävä kuin tehdä rakastajastaan aviomies, ja siitä olet sinä erinomaisesti suoriutunut. No niin, toistan sinulle vielä: tahdon nähdä sinut onnellisena. Muista siis tästä lähin, että sinä kolmen ensimmäisen avioliittokuukauden aikana voit tulla onnettomaksi, ellet alistu avioliittoon samalla kuuliaisuudella, hellyydellä ja henkevyydellä, kuin mitä olet osoittanut rakasteluajanasi. Sillä näetkö, pikku veitikani, olet tällä aikaa kokonaan antautunut salaisen rakkautesi viattomalle onnelle. Jos tuo onnellinen rakkaus nyt aluksi tuottaisi sinulle pettymyksiä, epämiellyttäviä yllätyksiä ja tuskiakin, no niin, tule silloin minun luokseni. Älä aluksi odota liikoja avioliitolta, se tuo sinulle ehkä enemmän kärsimystä kuin nautintoa. Onnesi vaatii yhtä paljon huolenpitoa kuin mitä rakkautesi on vaatinut. Ja jos kävisi niinkin, että kadottaisit rakastajan, niin löytäisit hänen sijaansa isän ja lapset. Siinä, rakas lapseni, on koko yhteiskunnallisen elämän pohja. Uhraa kaikki sille miehelle, jonka nimeä kannat ja jonka maineeseen ei voi tulla pienintäkään tahraa ilman että se myös mitä hirveimmällä tavalla koskee sinuun. Uhrata kaikki miehelleen ei ole ainoastaan meidän säätyistemme naisten ehdoton velvollisuus, vaan se on myös samalla kaikkein harkituinta laskevaisuutta. Suurien moraalisten periaatteiden paras tunnus on, että ne ovat tosia ja hyödyllisiä, miltä kannalta niitä sitten katsottaneekin. Tämä riittääköön sinulle. Luulen sinulla olevan taipumusta mustasukkaisuuteen; minäkin, rakas lapsi, olen mustasukkainen! Mutta en soisi, että olisit typerästi mustasukkainen. Kuulehan: mustasukkaisuus, joka näyttää, on niinkuin valtiotaito, joka asettaisi kaikki kortit pöydälle. Myöntää itsensä mustasukkaiseksi ja antaa toisen huomata se, eikö se olisi näyttää kaikki korttinsa! Silloin emme tiedä mitään tuon toisen pelistä. Meidän on kaikessa osattava kärsiä hiljaisuudessa. Macumer'n kanssa olen vielä myös vakavasti keskustelevalta avioliittonne edellisestä päivänä".

Tartuin äitini kauniiseen käsivarteen ja suutelin hänen kättään pudottaen sille pienen kyneleen, jonka hänen äänensävyensä oli pusertanut esiin silmästäni. Ymmärsin, että tässä hänen ja minun arvoisessani, korkeassa moraaliopetuksessa piili mitä syvin viisautta, kaikesta yhteiskunnallisesta teennäisyydestä vapaa hellyys ja todellinen luonteeni kunnioittaminen. Nämä yksinkertaiset sanat olivat ikäänkuin yhteenveto kaikista niistä opetuksista, jotka elämä ja kokemus olivat hänelle ehkä hyvinkin kalliisti myyneet. Hän tuli liikutetuksi ja virkahti katsellen minua: — "Rakas tyttöseni, hirvittävä ylimeno on edessäsi. Ja useimmat tietämättömät tai pettyneet naiset ovat valmiit seuraamaan kreivi Westmorelandin esimerkkiä."

Rupesimme nauramaan molemmat. Tehdäkseni sinulle ymmärrettäväksi tämän pilan täytyy minun selittää sinulle, että edellisestä päivänä muuan venäläinen ruhtinatar oli kertonut ruokapöydässä englannin ministerin, kreivi Westmorelandin, oppineisuudesta seuraavaa: hän oli ollut kovasti merikipeänä kanaalin yli tultaessa; hän oli matkalla Italiaan, mutta kun hänelle kerrottiin, että tuli vielä mennä Alppien yli, kääntyi hän heti takaisin. — "Olen saanut tarpeekseni ylimenoista", sanoi hän. Ymmärrät, Renée, että sinun synkkä filosofiasi ja äitini moraalit ovat olleet omiaan herättämään minussa jälleen kaikki ne pelokkaat aavistelut, jotka meitä vaivasivat Blois'ssa. Mitä enemmän avioliitto lähestyi, sitä enemmän koetin koota itseäni voimaa, tahtoa ja tunnetta kestäkseni tuon hirveän ylimenon nuoresta työstä vaimoksi. Mieleeni muistui kaikki meidän entiset keskustelut, luin uudestaan kaikki sinun kirjeesi ja huomasin niissä olevan jotakin salattua surumielisyyttä. Näistä pahoista epäilyksistä oli se hyvä seuraus, että minusta tuli aivan tavallisen mallin mukainen morsian, jollaisia

näkee kuvissa ja julkisissa tilaisuuksissa. Olinkin sentähden sopimuksen allekirjoituspäivänä kaikkien mielestä erittäin viehättävän ja säädylisen näköinen. Pitemmittä juhlamenoitta menimme heti aamulla määrin luo, ainoastaan todistajat mukanaamme. Lopetan tämän kirjeen sill'aikaa kuin päivällispukuani pannaan kuntoon. Meidät vihitään Sainte-Valèren kirkossa illalla puolen yön aikaan loistavan illanvieton jälkeen. Myönnän, että pelkoni antaa minulle uhrin ulkomuodon ja painaa minuun jonkinlaisen väärän kainouden leiman, joka herättää muissa minulle käsittämätöntä ihailua. Olen iloissani siitä, että Felipe-parkani näyttää olevan yhtä tyttömäinen kuin minäkin; ihmisten hälinä loukkaa häntä, hän on kuin yölepakko kristallikaupassa. — "Onneksi tätä päivää sentään seuraa toinen!" kuiskasi hän korvaani ilman mitään kaksimielisyyttä. Hän ei olisi tahtonut nähdä ketään, niin kaino ja arka hän on. Kun sopimus oli allekirjoitettu, kutsui Sardinian lähettiläs minut vähän syrjään antaakseen minulle kuudella komealla timantilla kiinnitetyn helmikaulanauhan. Se oli lahja kälyltäni Sorian herttuattarelta. Kaulakäädyn mukana seurasi vielä rannerengas, johon oli kirjoitettu: *Rakastan sinua, vaikka en sinua tunnekaan!* Kaksi viehättävää kirjettä oli käärittynä näiden lahjojen ympärille, joita en tahtonut vastaanottaa ennenkuin sain tietää, ettei Felipellä ollut mitään sitä vastaan. — "Sillä", sanoin hänelle, "minä en tahtoisi nähdä teidän kantavan mitään joka ei tulisi minulta." Hän suuteli liikutettuna kättäni ja vastasi minulle: — "Kantakaa niitä tuon sydämellisen kirjoituksen vuoksi, joka on vilpittömästi tarkoitettu"...

Lauantai-iltana.

Nämä ovat siis, Renée-raukkani, viimeiset tyttökädellä kirjoitetut rivit. Puoliyö-messun jälkeen me lähdemme eräälle maatilalle, jonka Felipe hienotunteista huomaavaisuutta osoittaen on ostanut Nivernais'ssa Provence-reitin varrella. Nimitän itseäni jo Louise de Macumer'ksi, mutta jätän Parisin muutaman tunnin kuluttua vielä Louise de Chaulieunä. Mutta nimitin minä itseäni miten hyvänsä, niin sinulle en koskaan ole oleva muuta kuin Louise.

XXVII.

LOUISE DE MACUMER RENÉE DE L'ESTORADELLE.

Lokakuulla 1825.

En ole kirjoittanut sinulle mitään, rakkaani, senjälkeen kun määrinvirastossa solmin avioliittoni, ja siitä on kulunut jo pian kahdeksan kuukautta. Mitä sinuun taas tulee, niin ei sanaakaan! Se on vallan kauheata, rouvaseni!

No niin, me siis matkustimme postilla Chantepleursin linnaan tuolle Macumer'n ostamalle tilalle, joka on Nivernais'ssa Loiren rannalla, kuudenkymmenen peninkulman päässä Parisista. Koko palveluskuntamme, paitsi kamarineitsyttämme, oli siellä jo meitä odottamassa, ja me suoritimme matkan erittäin lyhyessä ajassa saapuen perille jo seuraavana iltana. Parisista aina Montargis'hin asti nukuin. Ainoa vapaus, jonka herrani ja mieheni salli itselleen, oli se, että hän tuki minua vyötäisiltä ja tarjosi päänalaisekseni olkapäänsä, jolle hän oli levittänyt useampia nenäliinoja. Tämä melkein äidillinen huolenpito, joka karkoitti unen hänen silmistään, liikutti minua syvästi. Nukuin hänen mustien silmiensä tulen hohtoon ja heräsin taas niiden liekehtelyyn: sama lämpö, sama rakkaus, mutta tuhannet ajatukset olivat sill'aikaa jo ehtineet käydä halki hänen päänsä! Kaksi kertaa oli hän suudellut minua otsalle.

Briaressa söimme aamiaista vaunuissamme. Sitten puhelimme kaikenlaista samaan tapaan kuin me ennen yhdessä Blois'ssa, ihailimme tuota samaa Loirea, jota mekin yhdessä ihailimme, siten kului aika, ja seuraavana päivänä kello puoli kahdeksan tulimme pitkälle ja kauniille lehmusten, akasioiden, sykomorien ja lehtikuusien varjostamalle lehtikujalle, joka johtaa Chatepleursiin. Kello kahdeksan aikaan söimme päivällistä ja kello kymmeneltä olimme ihanassa, kaikilla nykyaikaisilla ylellisyyskeksinnöillä koristetussa goottilaistyyliisessä huoneessa. Minun Felipeni, jota kaikki pitävät rumana, oli mielestäni hyvin kaunis, hyvytensä, siron kohteliaisuutensa, hellyytensä ja erinomaisen hienotunteisuutensa vuoksi kaunis! Rakkauden himosta ei pienintä merkkiä. Koko matkan oli hän käyttäytynyt niinkuin ystävä, jonka olisin tuntenut viisitoista vuotta. Hän kuvaili minulle, niinkuin ainoastaan hän osaa kuvata (hän on yhäkin vielä sama mies kuin ensimmäisessä kirjeessään) niitä hirvittäviä myrskyjä, joka olivat raivonneet hänen rinnassaan ja joiden kuoleva maininki vielä väreili hänen kasvoillaan.

"Tähän asti en ole avioliitossa huomannut mitään kauhistuttavaa", sanoin minä mennen ikkunan luo ja

katsellen siitä kauniissa kuunvalossa uinuvaa ihanaa puutarhaa, joka levitti voimakasta tuoksua. Hän tuli viereeni, kiersi käsivartensa vyötäisilleni ja sanoi: — "Ja miksi pitäisi sen kauhistaa? Olenko millään eleellä tai katseella rikkonut lupauksiani? Olenko koskaan tekevä sitä?" Ei milloinkaan ole millään äänellä eikä katseella ollut sellaista vaikutusvaltaa: tuo ääni sai hienoimmatkin säikeet ruumiissani väräjäämään ja lietsoi tulta tunteisiini; katseella oli auringon voima. — "Oh", vastasin minä, "kuinka paljon maurilaista kavaluutta sisältyykään tuohon alituisen orjuuteenne!" Hän ymmärsi minut, rakkaani.

Jos siis, sorja hirveni, olen ollutkin muutamia kuukausia sinulle kirjoittamatta, niin arvaat kyllä miksi. Minun täytyy muistella tuota omituista ylimenoa nuoresta tytöstä vaimoksi voidakseni selittäytyä. Renée, nyt ymmärrän sinut. Nuori, onnellinen aviovaimo ei voi puhua onnellisesta avioliitostaan edes lähimmälle ystävälleen, ei äidilleen, ja tuskin edes itselleenkään. Meidän on kätkevä tuo muisto sieluumme omana salaisuutenamme, tunteena, jolle ei löydy mitään nimeä. Ajattele, että on voitu nimittää velvollisuudeksi tuota sydämen suloista hulluutta, lemmenkaipuun vastustamatonta viettä! Ja minkätähden? Mikä korkea valta onkaan luullut voivansa polkea jalkoihinsa kaiken hyvän aistin ja hienotunteisuuden ja kaikki naisen tuhannet kainoutentunteet muuttamalla kaiken tämän hekuman velvollisuudeksi. Kuinka voisi uhrata nämä sielun kukat, nämä elämän ruusut, nämä herkistyneiden tunteiden ja aistien runoelmat jollekin olenolle, jota ei rakastaisi? Mitä on oikeudella tekemistä sellaisten tuntemusten kanssa. Nehän itävät ja puhkeavat rakkauden auringossa ja niiden idut kuihtuvat inhon ja vastenmielisyyden kylmyydessä. Rakkaus yksin voi saada aikaan sellaisia ihmeitä! Oi, sinä minun ylevä Renée'ni, nyt olet mielestäni hyvin suuri. Notkistan polveni edessäsi ihmetellen syvyyttäsi ja terävänäköisyyttäsi. Niin, naisen, joka ei minun laillani laillisten ja julkisten häämenojen ohella mene salaiseen rakkausavioliittoon, on välttämättä turvaututtava äitiyteen, niinkuin sielu, jonka maan elo pettää, panee toivonsa taivaaseen. Kaikesta, mitä olet kirjoittanut, voi vetää julman johtopäätöksen: ainoastaan henkisellä ylemmyydellä varustetut miehet osaavat rakastaa. Nyt tiedän miksi. Mies tottelee kahta vaikutinta. Hänessä yhtyy aistien tarve ja tunne. Alemmat tai heikot olennot luulevat tarvetta tunteeksi; jota vastoin korkeammat olennot verhoavat tarpeen tunteen hurmaaviin kuvitelmiin; tunteen voima pakoittaa heidät erittäin pidättyväisiksi ja saa heidät käsillään kantamaan vaimoan. Tunneherkkyys ja voima riippuu ilmeisesti ihmisen sisäisestä rakenteesta, ja ainoastaan nerokas mies osaa oikealla tavalla lähestyä meidän herkkätunteisuuttamme, hän ymmärtää, aavistaa, tajuaa naisen olemuksen; hän nostaa hänet himonsa siiville, joita tunteen kainous pidättää. Hurmautuneen älyn, sydämen ja aistien yht'aikaa meitä kiidätettäessä ei voi pudota maahan, silloin kohoo taivaallisiin ilmapiireihin; ikävä vain, ettei sinne voi jäädä kauemmaksi. Tällainen on, rakas ystäväni, minun kolmesta ensimmäisestä avioliittokuukaudesta ammentamani filosofia. Felipe on enkeli. Voin ajatella ääneen hänen seurassaan. En käytä mitään kaunopuheisuuden kukkasta, jos sanon, että hän on toinen itseni. Hänen ylevämielisyytensä on kertomaton: omistus tekee hänen kiintymyksensä vain yhä suuremmaksi ja onni antaa hänelle yhä uutta aihetta rakastaa. Minä olen hänelle hänen parempi puolensa. Näen kaikki selvästi edessäni: pitkien vuosien avioliitto ei ole etäännyttävä häntä ihailunsa esineestä, vaan on se päinvastoin vain enentävä hänen luottamustaan, kehittävä uusia, herkkiä tunteita ja lujittava meidän liittoamme. Mikä onnellinen hurmio! Sieluni on niin luotu, että ilot jättävät siihen ikäänkuin väkevän valohohteen, ne lämmittävät minua, ne läpituokevat koko sisäisen ihmiseni; ne pienet väliajat, jotka niitä toisistaan eroittavat, ovat niinkuin pitkien päivien väliset lyhyet yöt. Aurinko, joka maille painuessaan on kullannut niiden huippuja, tapaa ne noustessaan vielä melkein lämpöisinä. Mitä onnellista sattumaa saankaan kiittää siitä, että minun heti kävi näin hyvin? Äitini oli herättänyt minussa tuhansia pelonaiheita; hänen ennustuksensa, jotka mahtoivat johtua kateudesta, joskin ne olivat kaiken porvarillisen pikkumaisuuden ulkopuolella, on todellisuus nyt osoittanut vääräksi, sillä sekä hänen, sinun että omat pelkoni, kaikki ovat nyt haihtuneet. Me viivymme Chantepleursissä seitsemän ja puoli kuukautta aivan kuin kaksi rakastavaista, joista toinen on ryöstänyt toisen ja jotka ovat paenneet vanhempiensa vihaa. Riemujen ruusut ovat seppelöineet rakkautemme ja kukittaneet kaksin-olomme. Eräänä aamuna, jolloin tunsin itseni vielä tavallista onnellisemmaksi, jäin äkkiä ajattelemaan itseäni ja silloin muistin myös Renée'tani ja hänen sovinnaisuus-avioliittoaan, ja minä aavistin koko elämäsi, näin sen aivan silmiäni edessä! Oi enkelini, minkä tähden puhumme eri kieltä! Sinun puhtaasti yhteiskunnallinen avioliittosi ja minun avioliittoni, joka ei ole muuta kuin onnellista rakkautta, ovat kaksi eri maailmaa, jotka voivat tajuta toisiaan yhtä vähän kuin rajallinen tajuaa rajatonta. Sinä jäät maan päälle ja minä olen taivaassa! Sinä olet inhimillisessä ilmakehässä ja minä jumalallisessa! Minä vallitsen rakkaudella ja sinä vallitset laskelmien ja velvollisuuden avulla. Minä olen niin korkealla, että jos putoan, murskaudun tuhansiksi muruiksi. Mutta jo tulee minun vaieta, sillä minä häpeän kuvata sinulle tällaisen lemmen kevään loistoa, rikkautta ja helmeilevää riemua.

Viikon kuluttua olemme jälleen Parisissa rue du Bac'in varrella olevassa sievässä asunnossamme, jonka on järjestänyt sama arkkitehti, joka asetti kuntoon Chantepleursinkin. Saan taas kuulla, nyt kun sieluni on auennut täyteen kukkaansa onnellisen avioliiton luvallisissa iloissa, tuota Rossinin taivaallista musiikkia, jota ennen kuuntelin levottomin, rakkauden uteliaisuuden vaivaamin sieluin. Kaikkien mielestä olen tullut kauniimmaksi ja olen kuin lapsi kuullessani itseäni nimitettävän *rouvaksi*.

Perjantai-aamuna.

Renée, sinä suloinen pyhimykseni, onneni johtaa ajatukseni lakkaamatta sinun luoksesi. Tunnen itseni sinua kohtaan hellemmäksi kuin koskaan ennen; pidän sinusta niin äärettömästi! Olen oman avioliittoni alkupuolella niin syvästi tutkistellut myös sinun avioelämäsi ja näen sinut niin suurena, niin jalona, niin suuremmoisen hyveellisenä, että minun täytyy tässä tunnustaa, että olen sinua heikompi, että samalla kuin olen ystäväsi olen myös vilpitön ihailijasi. Tullessani tietämään, mitä minun avioliittoni on, olen samalla tullut vakuutetuksi siitä, että olisin kuollut, jos olisi ollut toisin, ja sinä elät! Minkä voiman avulla, sano se minulle? En ollenkaan nyt laske leikkiä kanssasi! Voi, enkelini, pilanteko on tietämättömyyden tytär; ihminen pilkkaa sellaista, jota ei tiedä eikä tunne. Sillä kohdalla, missä rekrytit nauravat, ovat kokeneet sotilaat vakavia, sanoi minulle kerran markiisi de Chaulieu, tuo poloinen ratsuväen kapteeni, joka ei vielä ole marssinut sen pitemmälle kuin Parisista Fontainebleauhon ja sieltä takaisin. — Arvaan myöskin, armahin ystävä, että et ole sanonut minulle kaikkea. Niin, olet salannut minulta jonkun haavan. Sinä kärsit, minä tunnen sen. Olen ajatuksissani punonut ympärillesi jos jonkinlaisia romaaneja voidakseni kaukaa ja siitä vähästä, mitä olet kertonut itsestäsi, arvata käyttäytymisesi syyt. Hän on ottanut avioliiton vain voimainkoetuksen kannalta, ajattelin eräänäkin iltana, ja mikä minulle on ollut onnea, on ollut hänelle ainoastaan kärsimystä. Sen on hän saanut palkaksi kaikista uhrauksistaan ja tahtoo sentähden nyt rajoittaa niiden määrää. Hän on verhonnut surunsa yhteiskuntamoraalin komeihin periaatteisiin. Ah, Renée, sepä juuri onkin ihanaa, että oikea sydämenilo ei tarvitse uskontoa, ei suuria sanoja, eikä mitään varalaitelmia, se on olemassa itsestään ja itsensä vuoksi; jota vastoin miehet antaakseen jonkinlaisen oikeuden varjon meidän orjuutemme ja alamaisuutemme julmille siteille ovat koonneet yhteen kaikenlaisia teorioja ja ohjesääntöjä. Jos sinun uhrauksesi ovat kauniita ja yleviä, niin olisiko siis minun kirkon valkoisen ja kultaisen kaavun suojaama ja määreistä nyrpeimmän laillistuttama onneni jotakin luonnotonta? Kunnioituksesta lakeja kohtaan, sinun itsesi vuoksi ja etenkin oman onneni täydellistytämiseksi tahtoisin, että olisit onnellinen, oma Renéeni. Oi, tunnusta minulle, että alat sydämessäsi tuntea hiukan rakkautta tuota Louis'ta kohtaan, joka jumaloi sinua! Tunnusta minulle, että tuo vertauskuvallinen ja juhlallinen hääsoihtu ei ole ollut ainoastaan pimeyden ilmituoja! Sillä rakkaus, enkelini, on sielunelämälle samaa, mitä aurinko on maalle. Palaan puheissani aina tuohon suureen päivään, joka minun ylläni heloittaa ja jonka pelkään polttavan itseni poroksi. Rakas Renée, sinä, joka ylitulvehtivassa hellyydessäsi viiniköynnösten siimestämässä lehtimajassa luostarin puutarhassa kerran sanoit minulle: "Rakastan sinua, Louise, niin suuresti, että jos Jumala ilmestyisi, niin rukoilisin häntä antamaan itselleni kaikki elämän tuskat ja sinulle kaikki sen riemut. Niin, minä rakastan kärsimystä!" Niin, rakas, nyt teen saman minä ja huudan Jumalan puoleen, jotta hän antaisi sinulle osan riemuistani.

Kuulehan, arvaan, että olet Louis de l'Estorade-nimisenä käynyt kunnianhimoiseksi! No niin, laita niin, että hän ensi vaaleissa tulee valituksi edustajaksi, sillä hän täyttää pian neljäkymmentä vuotta ja kun eduskunta kokoontuu vasta puoli vuotta vaalien jälkeen, niin on hän silloin jo saavuttanut sen iän, joka poliittiselta henkilöltä vaaditaan. Sitten sinä tulet Pariisiin, en sano sen enempää. Isäni ja ystäväpiirini tulevat panemaan arvoa teille, ja jos sinun vanha appiukkos tahtoo saada sukukartanon, voimme täältä käsin hankkia Louis'lle kreivin arvonimen. Sekin on jo jotakin se! Ja sitten saamme olla yhdessä.

XXVIII.

RENÉE DE L'ESTORADE LOUISE DE MACUMER'LLE.

Joulukuulla 1825.

Onnen hurmaama Louise, olet vallan huikaissut minut! Hetkiseksi unohtui kirjeesi käteeni, ja joku silmistäni tipahtanut kyynel kimmelsi sen lehdillä laskevan auringon ruskossa. Istuin siinä yksin, väsynein käsivarsin, pienen paljaan kallion kupeella, johon olen antanut asettaa penkin. Kaukana, äärettömässä etäisyydessä, välkähteli Välimeri niinkuin terässäillä. Tuoksuvat puut varjostavat tätä penkkiä, jonka viereen olen antanut istuttaa suunnattoman suuren jasmiinipensaan, muutamia kuusamia ja espanjalaisia kinstereitä. Kerran on tämä kallio vielä kokonaan peittyvä köynnöskasvien viheryteen, villi viini on jo istutettu. Mutta talvi lähestyy ja koko viheriä nurmipeite on nyt kuin vanha haaltunut matto. Kun istun täällä, niin ei kukaan tule minua häiritsemään, sillä kaikki tietävät, että silloin tahdon olla yksin. Tätä penkkiä nimitetäänkin Louisen penkiksi. Eikö tämä jo osoita, etten suinkaan silti ole yksin, vaikka olenkin yksin?

Jos kerron sinulle näin kaikista näistä yksityiskohdista, jotka sinulle ovat niin mitättömiä, jos kuvailen sinulle näin sitä viheriöitsevää toivoa, joka jo edeltäpäin verhoaa lehvillään tämän vielä niin paljaan ja karun kallion, jonka huipulle kasvillisuuden kaitsija kuitenkin on juurruttanut mitä kauneimman pinjan, niin tapahtuu se siksi, että täältä olen löytänyt itselleni vertauskuvia, joihin mieleni on kiintynyt.

Juuri iloitessani sinun onnellisesta avioliitostasi ja (miksi en tunnustaisi sinulle kaikkea) kadehtiessani sitä voimieni takaa, tunsin sydämeni alla lapseni ensimmäiset liukahdukset, jotka koskettivat sieluni syvyyksiä. Tämä epämääräinen tuntemus on samalla ilmoitus, ilo, tuska, lupaus, todellisuus. Tämä onni, joka on yksin minun koko maailmassa ja joka jää Jumalan ja minun väliseksi salaisuudeksi, tämä mysterio valkaisi minulle sen seikan, että kallio vielä kerran on oleva kukkien peitossa, että se vielä kerran on kaikua perheeni iloisesta naurusta ja että kohtuni oli vihdoinkin tullut siunatuksi, että siitä oli tullut rikkaan elämän lähde. Tunsin syntyneeni äidiksi! Niinpä tuo ensimmäinen varmuus, että itsessäni kannoin ja suojasin toista elämää, tuotti minulle virkistävää lohdutusta. Rajaton riemu oli nyt kruunannut nuo pitkät, alttiille uhrautumiselle pyhitetyt päivät, jotka jo aikaisemmin olivat tuottaneet iloa Louis'lle.

Uhrautuminen, alttius, sanoin itselleni, etkö olekin paljon enemmän kuin rakkaus! Etkö olekin syvin hekuma ja autuus, sentähden että olet aineeton hekuma, luova ja uudestisyntyttävä! Etkö olekin, oi uhrautuvaisuus, seurauksiasikin jalompi! Etkö olekin juuri sinä se salaperäinen, väsymätön jumaluus, joka rajattomien avaruuksien ja lukemattomien ilmapiirien takana oudossa keskipisteessä piillen kuljetat sydämesi kautta kaikki maailmat! Oi suuri Alttius, sinä, joka salatusta kätkestäsi jakelet riemuja, joita ei ainoakaan vihkimätön silmä tahraa ja joita ei kukaan aavista, Alttius, sinä kateellinen ja valtaisa, sinä väkevä ja voittoisa Jumala, joka kuulut itse olioiden sisimpään luontoon ja siis aina olet sama voimiesi kulutuksesta huolimatta, oi rajaton Alttius, sinä olet elämäni tunnus!

Rakkaus, Louise, on Felipen aikaansaama vaikutus sinussa, mutta minun elämäni säteily perheeseeni on lakkaamatta heijastuva tuosta pikku maailmasta minuun takaisin. Sinun kaunis, kultainen laihoosi on hetkellinen, mutta eikö minun myöhästynyt satoni lie sittenkin kestävämpi? Se uudistuu hetki hetkeltä. Rakkaus on kaunein koru, minkä yhteiskunta on luonnolta varastanut; mutta eikö äitiys ole Luonto itse koko luomisriemussaan? Hymy on kuivannut kyyneleeni. Rakkaus tekee Louis'ni onnelliseksi, mutta avioliitto on tehnyt minut äidiksi ja minäkin olen oleva onnellinen! Palasin hitain askelin viheliäisiin akkunaluukuun koristettuun valkeaan talooni kirjoittaakseni sinulle tämän.

Niin, rakas ystävä, tuo luonnollisin ja ihmeellisin asia, mikä naiselle voi tapahtua, on ollut olemassa minulla jo viisi kuukautta; mutta voin kuiskata korvaasi, että se ei laisinkaan ole häirinnyt sydämeni eikä älyni toimintaa. Näen, että kaikki ovat onnellisia, tuleva isoisä kilpailee jo oikeuksista pojanpoikansa kanssa, hänestä on tullut lapsi uudestaan; isä näyttää vakavalta ja levottomalta; kaikki kohdistavat minuun huolenpitonsa, kaikki puhuvat äitiyden onnesta. Oi, minä yksin en tunne mitään, enkä uskalla kenellekään tunnustaa, että olen täydellisen välinpitämättömyyden tilassa. Valhettelen vähän, jotta en turmelisi heidän iloaan. Mutta koska voin olla suora sinua kohtaan, tunnustan että, tällaisessa väliaikaisessa tilassa, missä nykyään olen, on äitiys etupäässä mielikuvituksen asia. Louis oli yhtä hämmästynyt kuin minäkin saadessaan tietää raskaudestani. Eikö tämä jo osoita, että lapsi on tullut itsestään ilman muuta kutsua kuin isänsä kärsimättömät toivomukset? Sattuma, rakkahani, on äitiyden jumala. Vaikkakin, lääkärimme lausunnon mukaan, tämä sattuma on täydellisesti sopusoinnussa luonnon tahdon kanssa, niin ei hän kuitenkaan kieltänyt, etteivätkö ne lapset, joita niin somasti nimitetään rakkauden lapsiksi, olleet tavallista kauniimpia ja lahjakkaampia ja etteikö heidän elämänsä yleensä seurannut sama onni, joka kirkkaan tähden tavoin oli loistanut heidän luomishetkellään. Joten siis ehkä sinulle, Louise-ystäväni, äitiydestäsi koituu vielä sellaisia iloja, joista minä en tiedä mitään. Kentiespä myös rakastaa enemmän sitä lasta, jonka on saanut sellaisen miehen kanssa, jota jumaloi, kuten sinä Felipeä, kuin sitä, jonka on saanut sellaisen puolison kanssa, jonka kanssa on mennyt järkiavioliittoon, jolle on antautunut velvollisuudesta ja vaimon tunteesta! Nämä salaiset sydämeni pohjaan kätkeytävät ajatukset ovat omiaan tekemään tuon toivehikkaan äitiystunteeni vieläkin vakavammaksi. Mutta koska mitään perhettä ei voi olla olemassa ilman lasta, tahtoisin voivani kiirehtää sen hetken tuloa, jolloin minulle nuo perheilöt alkavat; niissä on oleva elämäni koko sisältö. Nykyisin on elämäni pelkkää salaperäistä odotusta; ja kuvottavinkin vaivantunne on vain valmistusta siihen, mikä tuleman pitää. Teen huomioita itseni suhteen. Huolimatta siitä, että Louis tekee kaiken voitavansa, että hän rakastaa ja huoltaa minua ja antaa minun kaikin tavoin kokea hellyyttään ja lempeyttään, tunnen kuitenkin jonkinlaista epämääräistä levottomuutta, johon lisäksi tulee kaikenlaiset ruumiin ja sielun häiriöt ja raskaudelle tunnusmerkilliset omituiset mieliteot. Jos nyt kerron sinulle kaikki aivan suoraan, vaikkakin mahdollisesti sillä herätän sinussa vastenmielisyyttä tätä kutsumusta kohtaan, niin täytyy minun tunnustaa sinulle, etten ymmärrä, miten olen äkkiä saanut sellaisen himon eräänlaisiin oranseihin; omituinen maku, mutta minusta nyt aivan luonnollinen! Mieheni käy ostamassa minulle Marseillessa maailman parhaita oranseja; hän on tilannut minulle niitä Maltasta, Portugalista, Korsikasta; mutta nuo oransit eivät minulle kelpaa. Sensijaan riennän usein jalkapatikkaa Marseilleen ahmiakseni siellä huonoja, puolipilaantuneita oranseja, joita saa äyrillä kappaleen pienen, satamaan

laskeutuvan kujan varrelta, pari askelta kaupungintalosta; niiden vihertävät mätäpilkut kiiluvat silmissäni kuin timantit: näen niissä kukkasia, en edes muista niiden pilaantunutta haaskanhajua, vaan ovat ne mielestäni ärsyttävän mehukkaita, lämmittäviä kuin viinin neste ja maultaan erinomaisia. Niin, enkelini, sellaisia ovat elämäni ensimmäiset rakkausaistimukset. Nuo inhoittavat oransit ovat rakkauteni esineet. Sinä et kiihkeämmin himoitse Felipeäsi kuin minä noita lahoamistilassa olevia hedelmiä. Ajatteles, välistä varastaudun salaa ulos kodistani, livistän juoksujalkaa Marseilleen ja tunnen heikumallisen värinän koko ruumiissani lähestyessäni tuota kujaa: pelkään, ettei kaupustelijalla kenties olekaan mädäntyneitä oranseja; hyökkään niihin käsiksi, nälvin, ahmin niitä kadulla kaikkien nähden. Minun mielestäni nuo hedelmät tulevat suoraan paratiisista ja sisältävät suloista ravintoa. Olen nähnyt Louis'n kääntävän päänsä pois päästäkseen tuntemasta niiden pahaa hajua. Mieleeni muistuvat nuo Obermannin julmat sanat, tuo synkkä elegia, jota kadun ollenkaan lukeneeni: *Juuria kastellaan lantavedellä!* Mutta senjälkeen kun rupesin syömään noita hedelmiä, ei minulla ole enää mitään sydänalakupuja ja terveyteni on parantunut. Näillä luonnonvastaisilla himoilla lienee joku tarkoitus, koskapa ne useimmiten yhtyvät tähän tilaan ja koskapa ainakin toisella puolella naisia on tällaisia, väliin kylläkin kauheita mielihaluja. Sittenkun raskauteni tila alkaa käydä hyvin näkyväksi, en enää liiku ulkopuolella la Crampadea: en tahdo näytellä itseäni tällaisena.

Olen hyvin utelias tietämään, millä hetkellä oikeastaan äitiys alkaa. Ettei se vain tapahtuisi juuri keskellä noita hirvittäviä tuskia, joita niin pelkään.

Jää hyvästi, sinä onnellinen! Jää hyvästi sinä, minun uudestisyntyttäjäni, jonka kautta saan kokea minäkin kaikki nuo hurmaavat rakkaudenosoitukset, tuon mustasukkaisuuden, joka syntyy yhdestä katseesta, nuo korvaan kuiskatut sanat ja nuo sanoin kertomattomat nautinnot, jotka ympäröivät olemustamme niinkuin uusi ilmakehä vuodattaen meihin uutta verta, uutta valoa, uutta elämää! Oi, sydänkäpyseni, minäkin ymmärrän rakkauden. Älä väsy kertomasta minulle kaikkea. Pitäkäämme tunnollisesti sopimuksemme. Minä en ole salaava sinulta mitään. Niinpä tunnustan sinulle vielä lopettaakseni vakavasti tämän kirjeen, että lukiessani toistamiseen kirjettäsi valtasi minut syvä, voittamaton kauhun- ja pelontunne. Minusta tuntui kuin olisi tuo häikäisevä rakkaus uhmannut Jumalaa. Eiköhän tuo tämän maailman itsevaltiainen Onnettomuus suuttune siitä, ettei hänelle ole suotu sijaa juhlassanne! Kuinka paljon suurta onnea se onkaan tuhonnut! Ah, Louise, älä unohda onnesi keskellä rukoilla Jumalaa! Tee hyvää, ole armelias ja hyvä; riisu vastoinkäymisiltä aseet vaatimattomuudellasi ja nöyryydelläsi! Minä olen avioliittoni aikana käynyt vielä jumalaapelkääväisemmäksi kuin mitä olin luostarissa. Et kerro mitään uskonnosta Parisissa. Rakastaessasi Felipeä, tuntuu minusta kuin, vastoin sananpartta, palvelisit enemmän pyhimystä kuin Jumalaa. Mutta pelkoni johtunee vain hellästä ystävydestäni. Te käytte yhdessä kirkossa ja teette hyvää salassa, eikö totta? Pidät minua ehkä hyvin maalaisluonteisena tässä kirjeeni lopussa, mutta muista, että pelkoni merkitsee vain mitä lämpöisintä ystävyyttä, ystävyyttä siinä mielessä, missä La Fontaine sen käsitti, jota jo unelman varjo, jo pelkkä pilven ajatus säikyttää ja levottuuttaa. Sinä ansaitset olla onnellinen, sillä sinä ajattelet minua onnessasi, samoin kuin minä ajattelen sinua yksitoikkoisessa, vähän harmaassa ja kuivassa, mutta samalla toimeliaassa ja luomistäyteisessä elämässäni: ole siunattu sinä!

XXIX.

HERRA DE L'ESTORADELTA PAROONITAR DE MACUMÉR'ELE.

Joulukuulla 1825.

Arvoisa Rouva.

Vaimoni ei tahdo, että te vain tavanmukaisen virallisen ilmoituksen kautta saisitte tiedon tapahtumasta, joka on omiaan täyttämään mieleemme mitä suurimmalla riemulla. Hän on hiljattain saanut reippaan pojan, ja me siirrämme hänen kasteensa siksi, kunnes te palaatte takaisin Chantepleursin tilallenne. Renée ja minä toivomme, että silloin jatkatte matkaanne aina la Crampadeen asti ja suostutte olemaan kummina esikoisellemme. Tässä toivossa kirjoitutan hänet siviilirekisteriin nimellä Armand Louis de l'Estorade. Rakas Renée'mme on saanut kärsiä paljon, mutta hän on kestänyt kaikki enkelin kärsivällisyydellä. Te tunnette hänet, varmuus siitä, että hän tuottaa meille kaikille onnea, on antanut hänelle voimia läpikäydä tämän ensimmäisen koetuksen äitiyden kutsumuksessa. Tahtomatta antautua niihin naurettaviin liotteluihin, joihin ensikertalaiset isät ovat niin taipuvia, voin kuitenkin vakuuttaa teille, että pikku Armand on hyvin soma; mutta te uskottekin sen helpolla, kun

sanon, että hänellä on Renée'n piirteet ja silmät. Se on henkevyyttä jo sekin. Nyt kun lääkäri ja kättilö ovat vakuuttaneet, ettei Renée'llä ole vähintäkään vaaraa enää, sillä hän imettää itse, lapsi on halukkaasti tarttunut rintaan, maitoa on runsaasti, luonto on niin rikas hänessä, niin voimme me, isäni ja minä, vapaasti antautua ilollemme. Rouvaseni, tämä ilo on niin suuri, niin voimakas ja täydellinen, se elähyttää siihen määrin koko talon ja on niin suuresti muuttanut rakkaan vaimoni olotilaa, että toivon teidän oman onnenne vuoksi, että teillekin pian kävisi samoin. Renée on antanut panna teitä varten kuntoon huoneuston, jonka toivoisin voivani sisustaa vieraittemme arvoisella tavalla; mutta joka tapauksessa otetaan teidät ainakin vastaan veljellisellä sydämellisyydellä, joskaan emme voi tarjota mitään komeutta.

Renée on kertonut minulle teidän aikeistanne meihin nähden ja käytän siis tässä tilaisuutta kiittääkseni teitä. Poikani syntymä on saanut isäni suostumaan uhrauksiin, jollaisiin vanhat ukot yleensä epäkernaasti rupeavat: hän on hiljattain ostanut kaksi maatilaa. La Crampade tuottaa nykyisin kolmekymmentä tuhatta frangia. Isäni on anova kuninkaalta lupaa saada muodostaa se sukukartanoksi, mutta koettakaa hankkia hänelle se arvonimi, josta puhutte viime kirjeessänne, ja silloin olette jo tehneet suuren palveluksen kummipojallenne.

Mitä minuun tulee, niin olen seuraava neuvojanne ainoastaan sentähden, että teillä ja Renée'llä olisi tilaisuutta olla yhdessä sill'aikaa kuin eduskunta kokoontuu. Opiskelen ahkerasti ja koetan päästä n.s. erikoisalan tuntijaksi. Mikään ei kuitenkaan rohkaisisi minua niin suuresti kuin tieto siitä, että te olette pikku Armandini suojelija. Luvatkaa siis, te, joka olette niin kaunis ja hieno, niin ylevämielinen ja henkevä, että saavutte tänne näyttelymään hyvän hengettären osaa vanhimman poikani kehdon ääressä. Silloin olette, arvoisa rouva, kunnioittavan ja hartaan ystävyys tunteisiini vielä lisänneet minun ikuisen kiittollisuuteni, jota vakuuttaen minulla on kunnia olla

teidän nöyrä ja kuuliainen palvelijanne

Louis de l'Estorade.

XXX.

LOUISE DE MACUMER RENÉE DE L'ESTORADELLE.

Tammikuulla 1826.

Macumer herätti minut äsken ojentamalla minulle kirjeen mieheltäsi, enkelini. Vastaan heti myöntävästi. Huhtikuun lopulla matkustamme Chantepleursiin. Minua odottaa siis ilo ilon jälkeen: ensiksi matkustaa, sitten nähdä sinut ja vielä lisäksi olla kummina ensimmäiselle lapsellesi! Mutta tahdon Macumer'n vastakummikseni. Katolinen liitto jonkun toisen kummin kanssa olisi minulle vastenmielinen. Ah, jospa olisit nähnyt hänen kasvojensa ilmeen, silloin kun sanoin hänelle tämän, niin käsittäisit, kuinka äärettömästi tuo enkeli minua rakastaa.

"Senkin vuoksi tahdon, että yhdessä matkustamme la Crampadeen, Felipe", sanoin minä, "kun mahdollisesti siellä voimme saada lapsen. Myöskin minä tahdon tulla äidiksi... vaikkakin tunteeni sinuun ja lapseen nähden tulisivat olemaan hyvin jaettuina. Ensiksikin jos huomaisin sinun pitävän enemmän jostakin toisesta olennosta, vaikkapa tuo toinen olisikin oma poikani, niin en tiedä mitä tapahtuisi. Medea oli ehkä oikeassa: muinaisajan ihmisissä oli paljon hyvää!"

Hän rupesi nauramaan. Niinpä siis, rakas hirveni, sinulla on hedelmä ilman että sinulla on ollut kukkia, ja minulla on kukat ilman hedelmää. Kohtalojemme vastakkaisuus jatkuu siis yhä. Olemme kyllin suuria filosofeja kumpikin etsiäksemme tästä kaikesta vielä eräänä päivänä esiin syvempää tarkoitusta. Mutta toistaiseksi! Minä olen ollut naimisissa vasta kymmenen kuukautta ja sopikaamme siitä, etten minäkään ole antanut ajan kulua hukkaan.

Me vietämme onnellisten ihmisten huvittelevaista ja kuitenkin sisältörikasta elämää. Päivät tuntuvat meistä aina liian lyhyiltä. Seurapiirimme, jolle jälleen olen näyttäytynyt naidun naisen osassa, pitää yksimielisesti paroonitar de Macumer'ta paljon kauniimpana kuin Louise de Chaulieutä: onnellisella rakkaudella on omat kaunistuskeinonsa. Kun Felipe ja minä jonakin kauniina ja kylmän-kimmelteisenä tammikuun päivänä, jolloin kaikki Champs-Elysées'n puut ovat verhoutuneet valkoisiin tähtiterttuihin, vaunuissamme ajamme koko Parisin nähden yhdessä samalla paikalla, missä vielä viime vuonna vaelsimme erillämme, niin tulee mieleeni tuhansia ajatuksia ja pelkäänpä silloin olevani hieman

korskea, kuten viime kirjeessäsi aivan oikein arvasit.

Jos en itse ole kokenutkaan äidiniloa, niin on sinun kuvattava se minulle ja minä olen siten oleva äiti sinun välitykselläsi; ei mikään minun mielestäni ole kuitenkaan verrattavissa rakkauden autuaalliseen hekumaan. Varmaankin pidät minua sangen omituisena, jos kerron sinulle, että näiden kymmenen kuukauden ajalla olen ainakin kymmenen kertaa yllättänyt itseni toivomasta, että saisin kuolla kolmenkymmenen vuoden ikäisenä, elämäni loistavimmillaan ollessa, keskellä rakkauden ruusuja ja lemменhekumaa, että saisin mennä pois tyytyväisenä ja ilman pettymyksiä elettyäni aikani auringossa ja avaruuden eetterissä, rakkauden onneen riutuen, kaikki suven seppeleet ja kauniit harhakuvitelmat vielä kuihtumattomina kulmillani. Ajattele, millaista olisi kantaa nuorta sydäntä vanhassa ruumiissa, nähdä ympärillään vain mykkiä ja kylmiä kasvoja siellä, missä ennen kaikki meille hymyilivät, välinpitämättömätkin, ja olla vain kunnianarvoisa rouva... Mutta sehän olisi jo ennenaikaista helvettiä.

Tästä asiasta juuri johtui ensimmäinen kiista Felipen ja minun välillä. Minä toivoin, että hänellä olisi voimaa surmata minut kolmenkymmenen vuotisena unessa, minun itseni sitä ollenkaan aavistamatta, ja siirtää minut siten toisesta unesta toiseen. Tuo hirviö ei tahtonut. Uhkasin jättää hänet yksin elämään ja silloin hän kalpeni, lapsi-raukka! Tuosta suuresta ministeristä on tullut, rakkaani, täydellinen lapsi. Kuka olisi voinut uskoa, että hänessä piili niin paljon nuoruutta ja luonnonraikkautta. Nyt kun hänen seurassaan ajattelen ääneen aivan kuin sinun kanssasikin ja kun olen saanut hänetkin totutetuksi tähän samaan luottoisaan tapaan, ihastustamme me toisiamme lakkaamatta sielujemme pulpahduksilla.

Rakas ystävä, nuo molemmat rakastavaiset Felipe ja Louise, tahtovat lähettää jonkun lahjan nuorelle äidille. Tahtoissimme hankkia jotakin, joka sinua miellyttäisi. Siispä sano minulle suoraan, mitä toivot, sillä me emme kernaasti valmista mitään yllätyksiä porvarien tapaan. Me tahdomme siis lakkaamatta muistuttaa itsestämme jollakin somalla muistoesineellä, jollakin tavaralla, jota voisit käyttää joka päivä ja joka ei kulutuksesta pahenis. Meidän iloisin, tuttavallisin, rattoisin ateriamme on aamiainen, sillä silloin olemme aina kahden; olen sentähden ajatellut lähettää sinulle erikoisen aamiaista varten sovelletun ruokakaluston jonka koristeet olisivat lapsikuvioita. Jos hyväksyt ehdotuksen, niin vastaa minulle nopeasti. Voidaksemme hankkia sen, on se tilattava, ja Parisin taiteilijat ovat laiskoja kuin kuninkaat. Se on oleva uhrilahjani Lucinalle.

Hyvästi siis, sinä rakas imettäjä, toivotan sinulle kaikkia äidin iloja ja odotan kärsimättömyydellä ensimmäistä kirjettäsi, jossa tietysti kerrot minulle aivan kaikesta, eikö niin? Kätilö sai minut värisemään. Tuo sana miehesi kirjeessä pisti, ei silmiini, vaan sydämeeni. Renée-parka, lapsi käy kalliiksi, eikö totta? Minä olen opettava tuolle kummipojalleni, kuinka suuren rakkauden arvoinen sinä olet. Tuhat suudelmaa, enkelini.

XXXI.

RENÉE DE L'ESTORADE LOUISE DE MACUMER'LE.

Nyt on pian kulunut jo viisi kuukautta siitä kuin pikku poikani syntyi, enkä ole saanut edes sen verran aikaa, että olisin ehtinyt kirjoittaa sinulle. Kun kerran itse tulet äidiksi, voit vielä paremmin antaa minulle anteeksi kuin mitä olet tehnyt, sillä oletpa kuitenkin hieman rangaissut minua kirjoittamalla niin harvoin. Kirjoita minulle, sydänkäpyseni! Kerro minulle huveistasi, kuvaa minulle onnesi kirkkain värein. Maalaa se väkevällä ultramariinilla äläkä yhtään pelkää murhetuttavasi minua, sillä minä olen onnellinen, onnellisempi kuin mitä voit kuvitellakaan.

Olen ollut pitäjän kirkossa kuulemassa vaimon kirkkoon-ottajais-messua, joka tapahtui suurella komeudella, kuten tapana on vanhoissa provencelaisissa suvuissa. Molemmat isoisät, Louis'n isä ja omani, taluttivat minua. Ah, en koskaan vielä ole polvistunut Jumalan eteen niin suurella kiitollisuudella. Minun pitäisi kertoa sinulle niin monenlaisia asioita ja kuvata niin monenlaisia tunteita, etten tiedä, mistä alkaa, mutta kaiken tämän hämmennyksen helmasta nousee eteeni säteilevä muisto: rukoukseni kirkossa.

Kun nyt jälleen riemullisena äitinä seisoin tuolla samalla paikalla, jossa nuorena tyttönä olin epäillyt elämää ja tulevaisuuttani, luulin näkeväni itse Pyhän Neitseen alttariltaan kumartavan päätään ja osoittavan minulle jumal-lastaa, joka näytti hymyilevän minulle! Millä taivaallisen rakkauden pyhittämällä hurmiolla ojensinkaan pikku Armandin kirkkoherran siunattavaksi, vakinaisen kasteen vielä siirtyessä tuonnemmaksi. Mutta saat sitten nähdä meidät yhdessä, Armandin ja minun!

Lapseni, näetkös, nimitän sinua nyt lapsekseni! Mutta se onkin suloisin sana, minkä sydän, järki ja huulet voivat ilmausua silloin kun on äiti. No niin, rakas lapsukaiseni, kaksi viimeistä kuukautta laahauduin riutuvana ja väsyneenä puutarhoissamme, tuon taakan raskauttamana, jota en voinut aavistaa niin suloiseksi ja rakkaaksi, noiden kahden kuukauden vaivoista huolimatta. Olin niin täynnä pelkoa ja tappavan synkkiä aavistuksia, ettei edes uteliaisuus minua virkistänyt; koetin kyllä puhua itselleni järkeä ja sanoin, ettei siinä, mitä luonto kerran tahtoi, ollut mitään pelättävää, päätin tahtoa olla äiti. Mutta voi, sydämessäni en tuntenut mitään, vaikka kuinka ajattelin tuota lasta, joka tuon tuostakin antoi minulle aimo potkauksia, niin, rakas ystävä, noista potkuista voi pitääkin senjälkeen kun joskus ennen jo on saanut lapsia, mutta ensimmäisellä kerralla tuottavat nuo tuntemattoman elämän ensi liikahdukset enemmän hämmästyttä kuin iloa. Puhun vain itsestäni, joka en ole vilpillinen enkä teatralinen ja joka sain elämän hedelmän enemmän Jumalalta, (sillä Jumala antaa lapset), kuin rakastetulta mieheltä. Mutta unohtakaamme nämä menneet murheet, jotka, kuten toivon, eivät enää tule palamaan.

Kun aika oli tullut, kokosin kaiken itsessäni olevan vastustusvoiman ja olin valmistautunut niin suuriin tuskiin, että minä, mikäli väitetään, aivan ihmeteltävästi kestin tuon hirvittävän kidutuksen. Noin tunnin verran, kultaseni, oli sellaista aikaa, jolloin kaikki tuntui häipyvän ikäänkuin uneen. Minusta tuntui kuin olisin ollut kaksi: ulkokuori, jota pideltiin pihdeissä, revittiin ja rääkättiin, ja tyyni levollinen sielu. Tässä omituisessa tilassa kiersi kärsimys kuin kukkaisseppele päätäni. Tuntui siltä kuin olisi suunnattoman suuri ruusu puhjennut kasvamaan päästäni ja kiertänyt minut ylt'yleensä. Koko ilma oli täynnä tämän verisen kukan ruusunväriä. Näin kaikki punaisessa. Täten olin jo saapunut sille kohdalle, jolla ruumis ja sielu tuntuvat pyrkivän eroon, kun äkkiä minua vihlaasi tuska sellainen, että luulin sillä hetkellä kuolevani. Päästin hirveitä huutoja ja sain taas uutta voimaa uusia tuskia vastaan. Mutta äkkiä tuon pienen olennon hopeanhelkkyvä vikinä tukahdutti nuo kauheat valitushuutoni. Ei, mikään ei todellakaan voi kuvata tuota hetkeä: minusta tuntui kuin olisi koko maailma huutanut kanssani, kuin olisi kaikki ollut pelkkää tuskaa ja voihkinaa ja kuin kaikki olisi sitten hiljentynyt tuohon heikkoon lapsen huutoon.

Minut pantiin takaisin suureen vuoteeseeni ja minusta tuntui kuin olisin päässyt paratiisiin, vaikkakin olin äärettömän raukea. Huomasin kolme tai neljä iloista kasvoa, kyneleet silmissä, ja minulle näytettiin lasta. Tiedätkö, rakkaani, minä parkaisin kauhusta. — "Millainen pikku apina!" huudahdin. "Oletteko varmat siitä, että se on lapsi?" kysyin minä. Käännyin jälleen kyllelleni epätoivoissani siitä, etten tuntenut itseäni sen enemmän äidilliseksi. — "Älkää olko levoton", sanoi minulle äitini, joka oli ruvennut hoitajattarekseni, "olette saanut mitä kauneimman lapsen. Välttäkää millään tavalla kiihoittamasta mielikuvitustanne, teidän on käytettävä koko hengenvoimanne tullaksenne mahdollisimman eläimelliseksi, samanlaiseksi kuin lehmä, joka käy laitumella kerätäkseen maitoa." Minä nukahdin siis siinä vakaassa päätöksessä, että antaisin luonnon vaikuttaa. Ah, enkelini, lopullinen herääminen kaikista näistä kärsimyksistä, näistä epämääräisistä aistimuksista, näiden ensimmäisten päivien sekavasta, tuskaisesta hämähäydestä, oli taivaallinen! Tätä pimeyttä seurasivat autuudentuntemukset vielä suloisemmat kuin lapseni ensimmäinen huuto. Sydämeni, sieluni, koko olemukseni, joku uusi tuntematon minä tuntui puhkeavan eloon tuosta tähän asti niin tuskaisesta ja harmaasta kotelostaan aivan kuin kukka puhkeaa esiin siemenestä lämpöisen auringon sitä hyväillessä. Tuo pieni hirviö tarttui rintaani ja alkoi imeä: ja silloin *fiat lux!* Olin äkkiä äiti. Nyt on onni, ilo, sanoin kertomaton riemu omanani, vaikkakaan en ole saanut sitä aivan ilman tuskaa. Oi, sinä kateellinen kaunokaiseni; miten oletkaan kerran paneva arvoa tällaiselle onnelle, joka on ainoastaan meidän, lapsen ja Jumalan välinen salaisuus. Tuo pieni olento ei tunne mitään muuta kuin meidän rintamme. Sille on olemassa vain tuo yksi ainoa loistava piste koko maailmassa. Ja sitä se rakastaa kaikesta voimastaan, sitä elämänlähde se ainoastaan ajattelee, sen viereltä se vaipuu unen helmaan ja siihen se palaa taas herättyään. Noissa pienissä huulissa on sanoin kuvaamaton rakkaus, ja kun ne imeytyvät siihen, tuottavat ne yht'aikaa sekä tuskaa että riemua, riemua, joka kohoaa tuskaksi, ja tuskaa, joka päättyy riemuun. Kun voi selittää sinulle sitä tuntemusta, joka poveltani säteilee elämän lähteisiin saakka; tuntuu kuin olisi se jonkinlainen keskus, joka lähettää ympärilleen tuhansia säteitä sielun ja sydämen iloksi. Synnyttää lapsi, se ei ole mitään, mutta imettää sitä on samaa kuin synnyttää se uudestaan joka hetki. Oi, Louise, ei mitkään rakastajan hyväilyt vedä vertoja noiden pienten ruusuisten käsien hivelylle, jotka hiljaa hapuillen koettavat tarrautua kiinni elämään. Millaisia katseita luokaan lapsi vuorotellen meidän rintaamme ja silmiimme! Millaiset unelmat täyttävätkään sielun, kun näkee sen huulillaan riippuvan kiinni aarteestaan! Se ei vetoa vähemmän sielun kuin ruumiin voimiin, se käyttää yht'aikaa sekä verta että älyä ja sen tuottama tyydytys käy yli kaikkien toivomusten. Tuon ihanan tunnelman, minkä sai aikaan lapseni ensimmäinen huuto, joka oli minulle samaa, mitä ensimmäinen auringonsäde on mahtanut olla maapallolle, tuon tunnelman olen kokenut uudestaan tuntiessani, miten hänen suunsa on täyttynyt maidollani; olen kokenut sen uudestaan saadessani häneltä ensimmäisen katseen, olen kokenut sen uudestaan tavoittaessani hänen ensimmäisestä hymystään hänen ensimmäisen ajatuksensa. Hän nauraa jo, rakkaani! Tuo nauru, tuo katse, tuo purema, tuo huuto, nuo neljä nautintoa ovat rajattomia; ne tunkevat sydämen pohjimmaiseen sopukkaan asti ja koskettavat siellä kieliä, joita ei mikään muu saa värjäämään. Samoin mahtavat maailmat riippua kiinni Jumalassa, kuin lapsi kaikilla

säikeillään riippuu kiinni äidissään. Jumala on suuri äidinsydän. Ei siitoksessa eikä edes raskaudessa ole mitään näkyväistä, aistein havaittavaa, mutta imettäminen, rakas Louise, on joka hetkistä onnea. Voi aivan nähdä, miksi maito muuttuu; se muuttuu lihaksi, se kukkii noissa pienoisisä sormenpäissä, jotka muistuttavat kukkia ja jotka ovat yhtä heleänherkkiä kuin ne; se kasvaa hienoiksi, läpikuultaviksi kynsiksi, punoutuu hiuksiksi, elävöityy potkiviksi jaloiksi. Oi noita lapsen jalkoja, niissä piilee kokonainen kieli! Niitä käyttää lapsi ensiksi ilmaisukeinonaan. Imettäminen, Louise, on jokahetkistä muuksimuuttumista, jota täytyy seurata hämmästynein katsein. Me emme kuule huutoa korvillamme, vaan sydämellämme; me ymmärrämme silmien ja huulien hymyn tai jalkojen sätkyttelyn aivan kuin Jumala itse kirjoittaisi tahtonsa tulikirjaimilla taivaanlakeen! Ei mikään muu maailmassa merkitse enää mitään! Isä?... Voisi tappaa hänet, jos hänen päähänsä pälkähtäisi herättää lapsi. Äiti on lapsen koko maailma, samoin kuin lapsi on äidin! On niin varma siitä, että toinen olento jakaa kanssamme elämän ja saa niin runsaan palkinnon kaikista niistä vaikeuksista ja kärsimyksistä, joita saa kestää, sillä kärsimyksiä kyllä on, ja Jumala sinua varjelkoon rintojen halkeamista! Tuollainen haava, joka aukeaa aina noiden ruusuisten huulien sitä koskettaessa, joka parantuu hyvin vaikeasti ja tuottaa tuskaa, joka tekisi hulluksi, ellei samalla lapsen maitoa pursuava suu olisi siinä edessä ilon aiheena, se on yksi kauneuden kauheimpia rangaistuksia. Sillä Louise-ystäväni, sellainen tulee ainoastaan hienoon ja arkaan ihoon.

Pieni apinani on viidessä kuukaudessa varttunut somimmaksi olennoiksi, mitä mikään äiti koskaan on ilon kyynelillään kostuttanut, pessyt, harjannut, kammannut ja vaatettanut, sillä Jumala yksin tietää, millä väsymättömällä innolla näitä pikku taimia puetaan, harjataan, pestään, uudestipuetaan, suudellaan. Apinani ei siis enää olekaan mikään apina, vaan oikea *baby*, kuten englantilainen hoitajattareni sanoo, valkea ja ruusuinen *baby*, ja kun hän tuntee, että häntä rakastetaan, ei hän liikoja huudakaan; ja tunnustaakseni totuuden en hetkeksikään luovu sen luota, vaan koetan tunkea sen sieluun.

Rakas ystävä, Louis'ta kohtaan tunnen sydämessäni nyt jotakin, joka ei ole rakkautta, mutta jonka rakastavallakin naisella tulisi täydentää rakkautta. En ole varma siitä, eikö tämä hellyys, tämä kaikesta itsekkäisyydestä vapaa kiitollisuus ole enemmänkin kuin rakkaus. Kaikesta siitä päättäen, mitä minulle olet kertonut, on rakkaus jotakin hyvin maallista, jota vastoin siinä hellyydessä, jota onnellinen äiti tuntee näiden pitkien, ikuisten riemujensa alkuaiheuttajaa kohtaan on jotakin uskonnollista ja jumalallista. Äidin ilo on valo, joka säteilee kauas tulevaisuuteen, mutta se heittää heijastuksen myös menneisyyteen ja antaa sille muistojen sädekehän.

Ukko l'Estorade ja hänen poikansa ovat sitä paitsi olleet minulle kaksin verroin hyviä; minä olen heille nyt aivan kuin uusi henkilö: heidän sanansa ja katseensa tunkevat sieluuni, sillä joka kerran, kun he näkevät minut ja puhuvat minulle, on heidän ihailunsa aina uusi ja vilpitön. Vanha isoisä alkaa tulla lapseksi uudestaan, luulen; hän jumaloitsee minua. Kun ensimmäisen kerran tulin alas aamiaiselle ja hän näki minun syövän ja syöttävän pojanpoikaansa, itki hän. Nähdä kyneleitä noissa kahdessa kuivassa silmässä, joissa tähän asti ei ole kiilunut muuta ajatusta kuin raha, teki minulle sanomattoman hyvää; vanhus tuntui todellakin ymmärtävän iloni. Mitä Louis'hin tulee, niin olisi hän kertonut vaikka maantien puille ja kiville, että hänellä oli poika. Kokonaisia tuntikausia saattaa hän katsella nukkuvaa kummipoikaasi. Hän ei tiedä, sanoo hän, milloin hän oikein voi tottua siihen. Nämä tavattomat ilonilmaukset ovat minulle valkaisseet heidän salaiset pelonaiheensa. Lopuksi Louis tunnustikin minulle, että hän oli epäillyt itseään ja luullut olevansa tuomittu lapsettomuuteen. Louis-raukkani on äkkiä muuttunut parempaan päin, hän opiskelee vielä innokkaammin kuin ennen. Tämä lapsi on kannustanut isän kunniahimoa. Mitä minuun taas tulee, armahin, niin olen hetki hetkeltä yhä onnellisempi. Jokainen tunti tuo jonkun uuden siteen äidin ja hänen lapsensa välille. Mitä nyt tunnen, vakuuttaa minua siitä, että tämä tunne on häviämätön, luonnollinen, muuttumaton, jota vastoin epäilen, että rakkaudella on väliaikansa. Joka hetki ei voi rakastaa samalla lailla, elämä ei kankaalleen kirjaile aina yhtä loistavia kukkasia; siispä rakkaus voi sammua ja sammuuikin; mutta äitiyden ei tarvitse pelätä mitään heikontumista, se kasvaa lapsen tarpeiden mukana ja kehittyy sen kanssa yhtä rintaa. Eikö se samalla kertaa ole intohimo, tarve, tunne, velvollisuus, välttämättömyys ja onni? Niin, kultaseni, siinä on naisen erikoiselämä. Meidän uhrautumistemme kaipuu on sillä tyydytetty ja äidinrakkaudessa ei ole mustasukkaisuuden levottomuutta. Ehkäpä se myös on ainoa kohta, jossa luonto ja yhteiskunta ovat yksimielisiä. Tässä kohden on yhteiskunta rikastuttanut luontoa, se on kartuttanut äitiydetunnetta perhehengellä, nimen, veren ja omaisuuden jatkuvaisuuden kautta. Millä rakkaudella onkaan naisen ympäröitävä tuota rakasta pikku olentoa, joka ensimmäiseksi on antanut hänen tuntea sellaisia iloja, joka on kehittänyt hänen sielunvoimansa täyteen kukkaansa ja opettanut hänelle äitiyden suuren taidon! Esikois-oikeutta, joka ikivanhassa muinaisuudessa yhtyy maailmansyntyhistoriaan ja myöhemmin vaikuttaa yhteiskuntien muodostumiseen, ei mielestäni tulisi tehdä kyseinalaiseksi. Oi, kuinka paljon lapsi voikaan opettaa äidilleen! Niin monin lupauksin olemme sitoutuneet hyveeseen tuossa lakkaamattomassa suojelustyössä, jonka olemme velkapäät heikommalle olennoille, että nainen ainoastaan silloin on oikeassa ilmakehässään, kun hän on äiti; ainoastaan silloin voi hän kehittää kaikki voimansa, täyttää elämänsä velvollisuudet ja saada omakseen koko olemassaolon onnen ja riemun. Nainen, joka ei ole äiti, on epätäydellinen ja epäonnistunut olento. Kiiruhda tulemaan äidiksi, enkelini!

Silloin olet moninkertaistuttava nykyisen onnesi kaikella minun autuudellani.

J.K. Minun täytyi jättää sinut kuullessani herra kummipoikasi parkuvan, sen huudon kuulen aina puutarhan äärimmäiseen kolkkaan asti. En tahdo lähettää tätä kirjettä sanomatta vielä pari sanaa jäähyväisiksi, luin sen juuri läpi ja olen vallan kauhuissani niistä arkipäiväisistä tunteista, joita se tulvii. Voi, se mitä tunnen, sen ovat varmaan kaikki äidit tunteneet ja ilmaisevat sen luultavasti myös samoin, ja varmaan olet tekevä minusta pilaa, aivan niinkuin voi tehdä pilaa kaikista isistä, jotka puhuvat lapsiensa älystä ja kauneudesta ja aina ovat löytävinään heissä jotakin vallan erikoista. No, niin kullannuruni, tärkein asia tässä kirjeessä on tämä, toistan sen vielä: olen nyt yhtä onnellinen kuin ennen olin onneton. Tämä maatalo, josta muuten kohta tulee oikea kartano, sukutila, on minun luvattu maani. Olen päättänyt korpivaellukseni. Tuhat suudelmaa sinulle, kullannuruni! Kirjoita minulle, nyt voin kyynelöimättä lukea kuvauksiasi onnesta ja rakkaudesta. Hyvästi.

XXXII.

ROUVA DE MACUMER ROUVA DE L'ESTORADELLE.

Maaliskuulla 1826.

Mitä tämä merkitsee, rakas ystävä? Nyt on kulunut jo enemmän kuin kolme kuukautta siitä kun kirjoitin sinulle enkä ole saanut riviäkään sinulta... Minä olen kuitenkin meistä kahdesta syyllisempi, en ole vastannut sinulle; mutta ethän ole paha närkästymään, mikäli minä sinua tunnen. Sinun äänettömyyttäsi olemme Macumer ja minä pitäneet suostumuksena tuohon lapsitettuun pöytäkalustoon ja nuo hurmaavat lelut lähtevät tänä aamuna Marseilleen; taiteilijat ovat tarvinneet kokonaista kuusi kuukautta niiden valmistamiseen. Säpsähdin aivan, kun Felipe ehdotti, että menisimme katsomaan tuota kalustoa ennenkuin kultaseppä pakkaisi sen laatikkoon. Muistin äkkiä, että emme olleet vaihtaneet sanaakaan siitä asti, kun jaoin äitiyden tunteet kanssasi.

Ah, enkelini! Tämä hirveä Parisi, siinä ainoa anteeksipyyntöni! Mikä on sinun? Oi tätä maailmaa, millainen kuilu se on! Enkö jo ole sanonut sinulle, ettei Parisissa voi olla muuta kuin parisitar? Suurmaailma musertaa kaikki tunteet, se ottaa käytäntöön jokaisen hetken ja nielisi sydämenkin, ellei olisi varuillaan. Mikä erinomainen mestariteos onkaan Célimènen luonnekuva Molièren *Ihmisvihaajassa*! Hän on yhtä hyvin Ludvig XIV:n ajan kuin meidän aikamme, siis kaikkien aikain maailmannainen. Mihin olisin joutunutkaan ilman kilpeäni, ilman rakkauttani Felipeen? Sanoinkin hänelle tänä aamuna näitä asioita miettiessäni, että hän oli pelastajani. Joskin kaikki iltani kuluvat juhlissa, tanssiaisissa, konserteissa ja teattereissa, niin löydän taas kotiin tultuani sieltä kaikki rakkauden riemut ja hulluudet, jotka aukaisevat sydämen ja pyyhkivät pois kaikki maailman antamat kolhaukset. En ole syönyt päivällistä kotonani paitsi niinä päivinä, jolloin meillä on ollut sellaisia vieraita, jotka kulkevat ystävien nimellä, enkä ole ollut kotona muulloin kuin vastaanottopäivinä. Minun päiväni on keskiviikko. Kilpailen rouvien d'Espardin ja de Maufriqueusen ja myös vanhan herttuatar de Lenoncourtin kanssa. Minun salonkiani pidetään hupaisena. Olen täten ruvennut vallitsemaan seuraelämää, koska näin, että Felipeä nauttii minun menestyksestäni. Hänelle omistan aamupäivät; sillä kello neljästä iltapäivällä kello kahteen aamulla kuulun Parisille. Macumer on ihailtava isäntä talossaan: Hän on niin henkevä ja vakava, niin todellinen ylimys ja täydellinen seuramies, että hän rakastuttaisi itseensä sellaisenkin naisen, joka olisi mennyt hänen kanssaan vain sovinnaisuusavioliittoon.

Isäni ja äitini ovat matkustaneet Madridiin. Ludvig XVII:n kuoltua sai herttuatar helpolla aikaan sen, että Kaarle X nimitti toiseksi lähetystösihteeriksi hänen suloisen Saint-Héreeninsa, joka siis myös seurasi hänen mukanaan. Veljeni, herttua de Rhétoré suvaitsee pitää minua erittäin etevänä naisena. Mitä taas markiisi de Chaulieuhön tulee, niin jää tuo mielikuvastilas minulle ikuisen kiitollisuuden velkaan: ennen isäni lähtöä käytettiin nimittäin omaisuuteni hänelle tulevan sukutilan hankkimiseen, josta on neljäkymmentä tuhatta frangia korkoja, ja hänen avioliittonsa neiti de Mortsaufin, erään tourainelaisen perijättären kanssa, on päätetty asia. Jotta eivät Lenoncourt-suvun nimi ja arvot sammuisi, on kuningas eri asetuksella oikeuttava veljeni perimään Lenoncourt-Givryn nimet, arvot ja vaakunat. Neiti de Mortsauf, herttua de Lenoncourt-Givryn tyttärentytär ja ainoa perijätär, kuuluu saavan enemmän kuin satatuhatta livreä korkoja. Isäni on ainoastaan pyytänyt, että myös Chaulieusuvun vaakunat asetetaan Lenoncourtien kilpeen.

Täten siis tulee veljestäni herttua de Lenoncourt. Nuori Mortsauf, jolle tämä omaisuus oikeastaan kuului, on viimeisellä keuhkotaudin asteella, hänen kuolemaansa odotetaan joka hetki. Häät ovat ensi

vuonna, suru-ajan jälkeen. Sanotaan, että kälyni, Madeleine de Mortsauf, on erittäin viehättävä henkilö. Täten siis isäni laskelmat, kuten huomaat, pitivät paikkansa. Tämä lopputulos on hankkinut minulle paljon ihailevia ystäviä ja avioliittoni alkaa ihmisille selvitä. Ystävydestä isoäitiäni kohtaan ruhtinas Talleyrand suojelee kaikin tavoin Macumer'ta, joten siis meidän menestyksemme on täydellinen. Sensijaan että minua aluksi moitittiin, ovat kaikki nyt minun puolellani. Lyhyesti sanoen, nyt vallitsen minä tässä samassa Parisissa, jossa pari vuotta sitten en vielä merkinnyt mitään. Macumer näkee, että koko maailma kadehtii hänen onneaan, sillä minä olen *Parisin henkevin nainen*. Kuten tiedät on Parisissa noin parikymmentä *henkevintä naista*. Miehet kuhertelevat minulle lemmenlauseita tai tyytyvät ilmaisemaan rakkautensa kateellisissa katseissa. Todellakin saa tästä lemmenjanon ja ihailun yhteistulituksesta sellaista alituista tyydytystä turhamaisuudelleen, että ymmärrän nyt hyvin, miksi naiset tuhlaavat mielettömiä summia saadakseen nauttia näistä hauraista ja haihtuvista etuuksista. Tämä menestys kiihoittaa ylpeyttä, turhamaisuutta, itserakkautta, sanalla sanoen, kaikkia *minä*-tunteita. Tämä alituinen jumaloiminen huumaa niin voimakkaasti, etten laisinkaan ihmettele enää nähdessäni naisten tässä juhlassa tulevan itsekkäiksi, ajattelemattomiksi ja kevytmielisiksi. Suurmaailmallinen elämä nousee päähän. Tuhlaa henkensä ja sielunsa kukat, kalleimman aikansa, jaloimmat tekonsa ihmisille, jotka palkitsevat tuon kaiken kateellisuudella ja hymyilyllä, jotka teennäisten imartelujensa, kohteliaisuuksiensa ja mielistelyjensä väärään rahaan vaihtavat toisen rakkauden ja uhrausten kultaharkot, kaiken sen kekseliäisyyden, minkä hän on käyttänyt ollakseen kaunis, hyvin puettu, henkevä, rakastettava ja miellyttävä. Tiedetään varsin hyvin, miten kalliiksi tällainen kauppa käy ja että siinä joutuu petkutetuksi, mutta sittenkin siihen antaudutaan. Ah, kaunis hirveni, kuinka silloin janoaakaan oikeaa ystävän sydäntä, kuinka Felipen rakkaus ja alttius ovatkaan kallisarvoisia! Ja kuinka minä häntä rakastan! Miten ihanaa on valmistua matkustamaan Chantepleursiin ja saada siellä levähtää kaikista rue du Bacin ja Parisin muiden salonkien komedioista! Lyhyesti, nyt kun olen lukenut toistamiseen kirjeesi, luulen luonnehtivani sinulle parhaiten sen helvetillisen paratiisin, jota nimitetään Parisiksi, sillä, kun sanon, että maailmannaiselle on mahdotonta olla äiti.

Pian, armahaiseni, tulemme viettämään viikon päivät Chantepleursissä, ja sinun luonasi olemme noin 10 p:nä toukokuuta. Silloin saamme taas nähdä toisemme enemmän kuin kahden vuoden eron jälkeen. Ja mikä muutos! Molemmat olemme nyt oikeita naisia: minä onnellisin rakastajattarista, ja sinä onnellisin äideistä. Vaikk'en olekaan sinulle kirjoittanut, rakkahin ystävä, en silti ole sinua unohtanut. Ja minun kummipoikani, tuo pieni apina, onko hän yhäkin vielä soma? Tuottaako hän minulle kunniaa? Hänhän on jo yli yhdeksän kuukautta. Minä tahtoisin olla näkemässä, miten hän ottaa ensimmäisiä askeleitaan maailmassa; mutta Macumer sanoo, että varhaiskehittyneet lapset kävelevät tuskin vielä kymmenen kuukaudenkaan vanhoina. Ja sitten saamme taas leukaila vanhaan tapaamme. Saan myös nähdä, turmeleeko lapsi vartaloamme, kuten väitetään.

J. K. Jos vastaat minulle, ylevä äiti, niin osota kirjeesi Chantepleursiin, jonne nyt lähden.

XXXIII.

ROUVA DE L'ESTORADE ROUVA DE MACUMER'LLE.

Oh, lapsukaiseni, jos milloinkaan tulet äidiksi, niin silloin tulet myös tietämään sen, että on mahdotonta kirjoittaa mitään kahtena ensimmäisenä imetyskuukautena. Marylla, englantilaisella lapsenhoitajattarellani, ja minulla on työtä yli pään. Tosiaan, en tainnut sanoa sinulle, että kernaimmin tahdon tehdä kaikki itse. Ennen tuota suurta tapahtumaa olin omin käsin ommellut kapalot ja kirjaillut ja koristanut myssyt. Olen orja, kultaseni, orja yötä ja päivää. Ensinnäkin Armand-Louis imee, milloin hän tahtoo, ja hän tahtoo aina, ja sitten täytyy niin usein vaihtaa hänelle kuivaa, puhdistaa ja pukea häntä; sitten äiti niin mielellään vaalii hänen untaan ja laulaa lauluja hänelle ja vie hänet käsivarrellaan ulos, kun ilma on kaunis, ettei hänelle jää ollenkaan aikaa hoitaa itseään. Niin, sinulla on suuri maailma ja minulla lapseni, meidän lapsemme! Mikä runsas ja sisältörikas elämä! Oi, rakas ystävä, odotan niin sinua, silloin saat itse nähdä! Mutta pelkään, että hampaiden teko alkaa pian ja että sinä silloin pidät häntä hyvin itkevänä ja kiukkuisena. Tähän asti ei hän vielä ole paljon itkennyt, sillä minä olen aina saapuvilla. Lapset eivät huuda muulloin kuin silloin, kun ne tarvitsevat jotakin, jota ei voi arvata, ja minä aina vaaniskelen hänen tarpeitaan ja toivomuksiaan. Oi, enkelini, kuinka minun sydämeni on laajentunut, kun sinä sensijaan olet kutistanut omasi alistamalla sen seuraelämän palvelukseen! Odotan sinua erakon kärsimättömyydellä. Tahdon tietää mielipiteesi l'Estoradesta, niinkuin sinäkin epäilemättä haluat kuulla, mitä minä ajattelen Macumer'sta. Kirjoita minulle viimeisestä yömajastanne. Väkeni

tahtoo tulla mainehikkaita vieraitamme vastaan. Tule, Parisin kuningatar, meidän vaatimattomaan maataloomme, jossa sinua rakastetaan!

XXXIV.

ROUVA DE MACUMER'LTÄ VARAKREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Huhtikuulla 1826.

Osote kirjeeni kuoressa jo ilmoittaa sinulle, rakas ystävä, että hankkeeni on onnistunut. Nyt on appiukkosi kreivi de l'Estorade. En tahtonut lähteä Parisista, ennenkuin olin saanut tämän puuhan toivottuun päätökseen ja tämän kirjoitan sinulle oikeusministerin läsnäollessa, joka juuri saapui minulle ilmoittamaan, että nimitys oli allekirjoitettu.

Näkemiin.

XXXV.

ROUVA DE MACUMER VARAKREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Marseillessa, heinäkuulla. Äkillinen lähtöni mahtoi hyvin hämmästyttää sinua, häpeän sitä itsekini; mutta koska ennen kaikkea olen suora ja rakastan sinua edelleenkin yhtä paljon, tahdon tunnustaa sinulle kaikki neljällä sanalla: Minä olen hirveän mustasukkainen. Felipe katseli sinua liian paljon. Teillä oli tuon sinun lempikalliosi juurella keskenänne pieniä keskusteluja, jotka kiduttivat minua kauheasti, tekivät minut häijyksi ja muuttivat koko luonteeni. Sinun todella espanjalainen kauneutesi muistutti hänelle varmaan hänen kotimaastaan ja toi hänen mieleensä tuon Maria Heredian, jolle olen mustasukkainen, sillä minä olen mustasukkainen entisyydellekin. Sinun komea, musta tukkasi, sinun kauniit ruskeat silmäsi, sinun otsasi, jolta läpikäytyt kärsimykset kaunopuheisesti kuultavat äitiyden ilon lomitse niinkuin säteilevän kirkkauden varjot, sinun raikas, etelämaalainen ihosi, joka on valkeampi kuin minun vaaleaverinen hipiäni, sinun voimakkaat muotosi, tuo rinta, joka pitsien alta hohtaa kuin harvinainen herkullinen hedelmä, josta kaunis kummipoikani pitää kiinni, kaikki tuo haavoitti silmiäni ja sydäntäni. Turhaan pistin ruiskukan kiharoihini, turhaan koetin kohottaa vaaleitten palmikkojeni väriä kirsikanpunaisilla nauhoilla, kaikki kalpeni tuon ihanan Renée'n edessä, jollaista en odottanut tapaavani tässä la Crampaden keitaassa.

Felipe kadehti myös liian paljon tuota lasta, jota sentähden rupesin vihaamaan. Niin, kaiken tuon luonnonraikkaan elämän, joka täyttää kotisi, tuon eloisan huudon ja naurun, sen olisin tahtonut itselleni. Macumer'n silmistä luin samanlaisen kaipauksen ja hänen tietämättään itkin kaksi yötä. Kidutuspenkillä olin sinun luonasi. Sinä olet liian kaunis nainen ja liian onnellinen äiti, jotta olisin voinut kauempaa viipyä luonasi. Ah, sinä teeskentelijätär, joka vielä valittelit osaasi! Ensinnäkin on sinun l'Estoradesi aivan erinomainen; hän puhuu miellyttävästi; hänen hieman harmaansekainen musta tukkansa on sievä; hänellä on kauniit silmät ja hänen etelämaalaisessa käytöksessään on jotakin, en tiedä mitä, joka vaistomaisesti viehättää. Mikäli minä asioita osaan arvostella, valitaan hänet ennemmin tai myöhemmin Bouches-du-Rhône'n edustajaksi; hänellä on oleva loistava ura edessään kamarissa, sillä jos suinkin voin jollakin palvella kunnianhimoisia pyrkimyksiänne, olen aina käytettävissänne. Maanpaon kärsimykset ovat antaneet hänelle tuon levollisen ja vakiintuneen ulkonäön, joka minun mielestäni on jo puolet kaikesta valtiotaidosta. Olen sitä mieltä nimittäin, rakas ystävä, että koko politiikka on siinä, että osaa näyttää vakavalta. Niinpä sanoinkin Macumer'lle, että hän varmaankin on suuri valtiomies.

Sanalla sanoen, tultuani vakuutetuksi sinun onnestasi, riennän nyt tyytyväisenä rakkaaseen Chantepleursiini, jossa Felipe saa luvan laittaa itsensä isäksi; en tahdo sinua sinne, ennenkuin minullakin on rinnoillani tuollainen kaunis lapsi kuin sinulla. Ansaitsen kaikki pahat nimitykset, mitkä vain tahdot minulle antaa: olen mieletön, halpamainen, typerä. Voi, tuota kaikkea on silloin, kun on mustasukkainen. En ollut sinulle vihainen, mutta kärsin, ja varmaankin olet antava minulle anteeksi

sen, että pakenin sellaisia kärsimyksiä. Vielä pari päivää lisäksi, ja olisin voinut tehdä jonkun tyhmyyden. Niin, olisin varmasti rikkonut hyvää makua ja käytöstapaa vastaan. Huolimatta tästä raivosta, joka raateli sydäntäni, olen kuitenkin mielissäni siitä, että olen ollut luonasi, iloinen siitä, että olen nähnyt sinut äitinä, kauniina ja hedelmällisenä, ja että yhä vieläkin äidin-ilojesi keskellä olet ystäväni, niinkuin minäkin aina rakkauteni lumoissakin olen oleva sinun ystäväsi. Ajatteles, Marseillessa, vain muutaman askeleen päässä luotasi, olen jo ylpeä sinusta, ylpeä siitä suuren perheen äidin asemasta, mikä sinulla on oleva. Millä terävänäköisyydellä aavistitkaan kutsumuksesi. Sillä sinä näyt olevan luotu enemmän äidiksi kuin rakastajattareksi, niinkuin minä olen luotu enemmän rakkautta kuin äitiyttä varten. Muutamat naiset taas eivät voi olla äitejä eivätkä rakastajattaria, he ovat liian rumia tai liian tuhmia. Hyvän äidin ja rakastajatarpuolison täytyy joka hetki osata käyttää älyään ja arvostelukykyään ja kyetä tilaisuuden tullen tuomaan esille kaikkein hienoimmat naiselliset ominaisuutensa. Oi, olen tehnyt huomioita sinun suhteesi, ja tarvinneeko minun sanoa, muru, että ihailen sinua! Niin, lapsistasi tulee onnellisia ja hyvin kasvatettuja, he saavat kylpeä hellyytesi meressä ja yletä sielusi hyväilevän lämpimässä auringossa.

Voit kertoa lähtöni todellisen syyn Louis'llesi, mutta väritä se kunniallisin tekosyin appiukollesi, joka näyttää olevan intendenttini ja etenkin perheesi silmissä oikea perhehengen ylläpitäjä, Harlove, ja siihen vähän provencelaista sivumakua! Felipe ei vielä tiedä, mikä lähtöni aiheutti, eikä hän tule sitä koskaan tietämään. Jos hän kysyy, olen aina keksivä jonkun syyn. Luultavasti sanon hänelle, että sinä olit mustasukkainen minulle. Älä pane pahaksesi tätä pientä hätävalhetta! Nyt jää hyvästi, kirjoitan sinulle tämän suurimmassa kiireessä, jotta saisit kirjeen aamiaiseksi, ja postiljooni, joka on luvannut toimittaa sen sinulle, istuu tuolla ja juo odotellessaan. Suutele rakasta pikku kummipoikaani minun puolestani. Tule Chantepleursiin lokakuussa; minä olen silloin siellä yksin, sillä Macumer matkustaa Sardiniaan, jossa hän aikoo panna toimeen suuria uudistuksia tiluksillaan. Tämä on nimittäin hänen suunnitelmansa, hänen turhamaisuuttaan hivelee saada rakentaa suunnitelmia, hän luulottelee silloin olevansa itsenäinen; kuitenkin on hän aina hieman levoton ilmoittaessaan niistä minulle. Hyvästi.

XXXVI.

VARAKREIVITÄR DE L'ESTORADE PAROONITAR DE MACUMER'LLE.

Rakas ystävä, kaikkien meidän hämmästyksemme oli sanoin kuvaamaton, kun aamiaispöydässä saimme tietää, että olitte lähteneet ja etenkin kun postiljooni, joka vei teidät Marseilleen, toi minulle sinun hullun kirjeesi. Sinä ilkimys, omasta onnestasihan vain oli kysymys noissa keskusteluissa, joita meillä oli tuolla kallion kupeella, Louisen penkillä, ja olet tehnyt hyvin väärin pahastuessasi niistä. *Ingrata!* Rangaistukseksi tuomitsen sinut tänne heti ensimmäisellä kutsullani. Tuossa majatalon paperille raaputetussa, pahassa kirjeessä et laisinkaan ilmoita, minne pysähdyt; olen siis pakotettu osottamaan vastaukseni Chantepleursiin.

Kuule siis minua, sinä sydän-ystäväni, valittu sisareni, ja tiedä, että ennen kaikkea tahdon nähdä sinut onnellisena. Sinun miehessäsi, Louiseni, piilee sellainen sielun ja ajatuksen syvyys, että se on omiaan herättämään yhtä paljon kunnioitusta kuin hänen luontainen vakavuutensa ja ylhäinen käytöksensä; lisäksi on hänen henkevässä rumuudessaan, hänen samettikatseessaan todellakin majesteetillinen voima. Senpätähden tarvitsinkin jonkun aikaa, ennenkuin pääsin hänen kanssaan sille tuttavalliselle jalalle, jota ilman on vaikeata tehdä mitään huomioita toisistaan. Tämä mies oli ollut pääministerinä ja hän rakastaa sinua niinkuin Jumalaa; hänen täytyi siis olla taitava kätkemään sielunsa liikkeitä; ja onkiakseni esiin salaisuuksia tämän valtiomiessydämen kallioisista syväreistä täytyi minun käyttää yhtä paljon taitavuutta kuin kavaluutta. Mutta lopuksi kuitenkin keksin, ilman että tämä sankarimme sitä laisinkaan huomasi, monta asiaa, joista kullannurusellani ei ole aavistustakaan. Meistä molemmista edustan minä Järkeä ja sinä Mielikuvitusta, minä olen vakava Velvollisuus ja sinä virmapäinen Rakkaus. Tätä sielujen eroavaisuutta, josta alkuaan ei tiennyt kukaan muu kuin me, on Sallima suvainnut edelleen kehittää ulkonaisissa elämänkohtaloissamme. Minä olen vaatimaton, mutta kovin kunnianhimoinen maalais-varakreivitär, jonka täytyy johtaa perheensä varallisuuteen ja kukoistukseen; jota vastoin koko maailma tietää, että Macumer on Sorian entinen herttua ja että sinä, joka oikeastaan olet herttuatar, hallitset koko Parisia, jota muuten on kaikkien, yksinpä kuninkaidenkin, vaikea vallita. Sinulla on kaunis omaisuus, jonka Macumer on kartuttava kaksinkertaiseksi, jos hän toteuttaa suunnitelmansa käyttäen hyväkseen noita suunnattomia sardinialaisia tiluksiaan, joiden varalähteet Marseillessakin ovat tunnettuja. Myönnä siis, että jos jollakin meistä kahdesta olisi syytä olla mustasukkainen, niin olisi sitä minulla. Mutta kiittäkäämme Jumalaa siitä, että me kumpikin olemme kyllin ylevämielisiä asettaaksemme ystävyysytemme yläpuolelle kaikkien tuollaisten joutavien

pikkumaisuuksien. Minä tunnen sinut, nyt häpeät sitä, että jätit minut. Paostasi huolimatta en kuitenkaan ole säästävää sinua siltä puheelta, minkä aion pitää sinulle tänään kallion luona. Lue sentähden kirjeeni tarkkaavaisesti, pyydän sitä sinulta, sillä se koskee paljon enemmän sinua kuin Macumer'ta, vaikka hänkin on saapa suuren osan tästä parannussaarnastani.

Ensiksikin, sydänkäpyseni, sinä et rakasta häntä. Ennenkuin kaksi vuotta on kulunut, olet sinä kyllästynyt tähän jumalointiin. Sinä et koskaan ole näkevä Felipessä aviopuolisoa, vaan ainoastaan rakastajan, jonka kanssa sinä huolettomasti leikittelet, niinkuin kaikki naiset leikittelevät rakastajiensa kanssa. Ei, hän ei hallitse sieluasi, sinä et tunne häntä kohtaan sitä syvää kunnioitusta, sitä pelonsekaista hellyyttä, jota todella rakastava nainen aina tuntee sitä miestä kohtaan; joka on hänen jumalansa. Oh, minä olen tarkkaan tutkinut rakkautta, enkelini, ja enemmän kuin kerran heittänyt painoluodin sieluni sydänvertiin. Tarkkaan tutkisteltuani sinua, saatan sanoa: sinä et rakasta. Niin, rakas Parisin kuningatar, kuningattarien tapaan tahtoisit tulla kohdelluksi kuin alhaissäätyinen heitukka, tahtoisit voimakkaan miehen, joka käskisi sinua ja riistäisi väkivalloin mukaansa, joka ei jumaloisi sinua, vaan rutistaisi väkevin käsin sinut syliinsä mustasukkaisissa kohtauksissa. Macumer rakastaa sinua liian paljon voidakseen koskaan nuhdella sinua mistään tai edes vastustaa sinua. Yksi ainoa katseesi, yksi ainoa mairitteleva sanasi jo riisuu aseet häneltä ja murtaa hänen voimakkaimmankin päätöksensä. Ennemmin tai myöhemmin sinä vielä halveksit häntä siitä, että hän rakastaa sinua liikaa. Voi, hän hemmoittelee sinua, aivan kuin minä hemmoittelin sinua luostarissa ollessamme, sillä sinä olet kaikkein viettelevimpiä naisia, kaikkein lumoavimpia olentoja, mitä suinkin kuvitella voi. Sitten olet ennen kaikkea suora ja rehellinen ja usein vaatii maailma meiltä, meidän omaksi onneksemme, valheita, joihin et sinä koskaan alentuisi. Niinpä vaatii maailma myös sitä, ettei vaimo koskaan saa näyttää sitä valtaa, joka hänellä on miehensä yli.

Seuraelämän kannalta katsottuna saa mies yhtä vähän näyttää vaimonsa rakastajalta, vaikka hän rakastaisikin tätä rakastajan tuntein, kuin vaimo saa näytellä rakastajattaren osaa. Mutta te rikotte kumpikin tätä lakia vastaan. Ja se, lapseni, mitä maailma vähimmin voi anteeksi antaa, omista puheistasi päättäen, on onni; se on salattava siltä; mutta tämä ei ole vielä mitään. Rakastavien välillä on olemassa tasa-arvoisuus, jollaista ei koskaan voi minun mielestäni olla vaimon ja miehen välillä, ilman yhteiskunnallisen mullistuksen ja auttamattomien onnettomuuksien uhkaa. Nollamainen mies on jotakin hirveätä; mutta on olemassa jotakin vielä pahempaa, nimittäin mies, josta on tehty nolla. Jonkun ajan kuluttua olet saattanut Macumer'n sille asteelle, että hän enää on vain miehen varjo; hänellä ei ole enää oleva omaa tahtoa, hän ei enää ole oleva oma itsensä, vaan ainoastaan eräs sinun käytettäväksesi sovellettu esine; sinä olet silloin jo niin taltuttanut hänet kaltaiseksesi, että kahden sijasta teidän kodissanne on oleva vain enää yksi henkilö, ja tämä henkilö on luonnon pakosta oleva epätäydellinen; sinä tulet kärsimään siitä ja sitten kun vihdoinkin saat silmäsi auki, ei paha enää ole autettavissa. Teimme me mitä tahansa, niin ei meidän sukupuolemme koskaan ole saavuttava itselleen niitä ominaisuuksia, jotka ovat tunnusmerkillisiä miehille; ja nämä ominaisuudet ovat enemmän kuin tarpeellisia, ne ovat välttämättömiä perheelle. Sokeasta ihailustaan huolimatta aavistaa Macumer nykyään tämän tulevaisuuden ja tuntee jollakin tavoin pienentyvänsä rakkaudestaan. Hänen matkansa Sardiniaan todistaa, että hän tämän hetkellisen eron kautta koettaa löytää omaa itseään. Sinä et emmi käyttää sitä valtaa, minkä rakkaus sinulle antaa. Sinun ylivaltaasi tulee näkyviin jossakin eleessä, katseessa, äänen painossa. Oi, rakkaani, sinä olet, niinkuin äitisi sanoi, ajattelematon keimailijatar. Varmasti olet huomannut, luulen, että minä monessa asiassa olen ylempänä Louis'ta, mutta oletko nähnyt minun koskaan vastustavan häntä? Enkö julkisuudessa esiinny vaimona, joka kunnioittaa häntä perheen päänä? Tekopyhyttä! sanot sinä. Niitä neuvoja, joita katson tarpeelliseksi hänelle antaa, ohjeitani ja mielipiteitäni en koskaan tuo esiin muualla kuin makuukamarin hiljaisuudessa, kahden kesken; mutta voin vannoa sinulle, enkelini, että silloinkaan en esiinny häntä kohtaan minkäänlaisella yliotteella. Jos en kahden kesken samoin kuin julkisuudessaakin pysyisi häneen nähden aviovaimon kannalla, ei hän uskoisi minuun. Rakas ystävä, hyväntekeväisyys on täydellistä vasta silloin, kun voi tehdä itsensä niin huomaamattomaksi, että tuo kiitollisuuteen velvoitettu ei tunne olevansa toista alempana; ja tämä kaikkien silmiltä salattu alttius tuottaa sanomatonta tyydytystä. Suurin palkintoni on ollut se, että olen voinut vetää sinuakin nenästä, ja sinä olet antanut kehuvan lausunnon Louis'sta. Sitäpaitsi ovatkin menestys, onni ja toivo kahdessa vuodessa antaneet hänelle takaisin kaiken sen, minkä onnettomuus, kurjuus, hyljätty tila ja epäily olivat häneltä riistäneet. Siispä nyt kaikkien huomioitteni jälkeen olen sitä mieltä, että sinä rakastat Felipeä itsesi vuoksi etkä hänen vuokseen. On aivan totta se, mitä isäsi sanoi sinusta; ainoastaan rakkauden kevätkukat peittävät toistaiseksi sinun maailmannaisellisen itsekkäisyytesi. Ah, lapseni, sinua täytyy rakastaa paljon sanoakseen sinulle näin julmia totuuksia. Annapas kun kerron sinulle vielä, kuitenkin sillä ehdolla, ettet milloinkaan hiiskahdakaan siitä mitään paroonille, meidän keskustelumme loppupuolen. Olimme laulaneet ylistystäsi kaikissa äänilajeissa, sillä hän oli kyllä nähnyt, että minä rakastan sinua kuin sisarta ikään, ja kunhan huomaamattaan oli käynyt puheissaan tuttavallisemmaksi, sanoin minä: — "Louise ei ole vielä taistellut elämän kanssa, kohtalo on hemmoitellut häntä, ja ehkäpä hän olisi vallan onneton, ellette te osaisi olla hänelle isä samalla kuin olette hänelle rakastaja." — "Kuinka voisit sitä olla!" sanoi hän. Hän pysähtyi äkkiä niinkuin ihminen, joka edessään näkee kuilun, johon hän on syöksymäisillään. Tuo

huudahdus riitti kuitenkin minulle. Jos sinä et olisi matkustanut pois, olisi hän sanonut minulle enemmän jonkun päivän kuluttua.

Armas enkelini, kun tuo mies kerran on kokonaan voimansa menettänyt, kun hän on saanut kyllänsä nautinnosta, kun hän tuntee itsensä, en tahdo sanoa alennetuksi, vaan arvottomaksi sinun edessäsi, niin muuttuvat hänen sisäiset itesoimauksensa jonkinlaiseksi pahaksi omaksitunnoksi, joka haavoittaa sinua sitäkin enemmän, kun tunnet itsesikin siihen syylliseksi. Lopulta sinä halveksit sitä, jota et ole oppinut kunnioittamaan. Ajattele sitä! Halveksinta on naisella ensimmäinen muoto, johon hänen vihansa pukeutuu. Kun sinulla on jalo sydän, olet kyllä aina muistava niitä uhrauksia, joita Felipe on tehnyt puolestasi, mutta hän ei voi enää tehdä uusia, jos hän, niin sanoakseni, jo on tarjoillut itsensä loppuun tässä ensimmäisessä juhlassa, ja voi sitä miestä ja vaimoa, joilla ei enää ole mitään toisiltaan toivottavaa! Kaikki on nyt sanottu. Häpeäksemme tai kunniaksamme en osaa ratkaista tätä pulmallista kysymystä. Me olemme vaativaisia ainoastaan sitä miestä kohtaan, joka rakastaa meitä!

Oi, Louise, muutu toisenlaiseksi, niin kauan kuin vielä on aikaa! Käyttäytymällä Macumer'ta kohtaan niinkuin minä käyttäydyn l'Estoradea kohtaan voit sinä esiinkutsua hänestä sen jalopeuran, joka piilee tässä erinomaisessa ja todellakin tavallista lahjakkaammassa miehessä. Voisi luulla, että sinä tahdot kostaa hänelle hänen ylemmyytensä. Eikö sinua siis houkuta käyttää valtaasi muuhun kuin omaksi eduksesi, kun voisit kerran tehdä nerokkaasta miehestä suuren miehen, niinkuin minä olen tehnyt aivan tavallisesta miehestä etevän miehen?

Vaikka olisit jäänytkin maalle, olisin kuitenkin kirjoittanut sinulle tämän kirjeen, suusanallisessa keskustelussa olisin pelännyt suuttumustasi ja henkevyttäsi, jota vastoin tiedän, että kun luet tämän, tulet tahtomattasikin pohtineeksi tulevaisuuttasi. Rakas ystävä, sinulla on kaikki ollaksesi onnellinen, älä turmele onneasi ja matkusta heti marraskuun alussa takaisin Pariisiin. Suuren seuramaailman huvitukset ja huolet, joista ensin soimasin sinua, luovat kuitenkin terveellistä vaihtelua teidän ehkä liian läheiseen yhdyselämäänne. Naidun naisen tulee säilyttää viehätysvoimansa. Perheen-äiti, joka ei osaa tehdä läsnäoloaan harvinaiseksi ja siis ikävöidyksi, on vaarassa herättää kyllästymystä. Jos saan useampia lapsia, jota oman onneni vuoksi toivon, niin vannon, että heti kun ne ovat päässeet määrättyyn ikään, varaan itselleni päivässä muutamia tunteja, jolloin saan olla yksin; sillä meidän täytyy asettaa niin, että kaikki, lapsetkin, kaipaavat seuraamme. Hyvästi, rakas, mustasukkainen ystävä! Tiedätkö, tavallinen nainen olisi imarreltu tästä sinulle tuottamastaan mustasukkaisuuden puuskasta. Voi, minä en voi muuta kuin surra sitä, sillä minä olen ainoastaan äiti ja vilpitön ystävä. Tuhannet tervehdykset. Siispä peitä lähtösi aihe minkä tekosyyyn varjoon tahansa; ellet sinä olekaan varma Felipestä, olen minä ainakin varma Louis'sta.

XXXVII.

PAROONITAR DE MACUMER VARAKREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Genua.

Armahaiseni, sain äkkiä halun nähdä Italiaa, ja ilokseni sain tälle matkalle mukaani Macumer'nkin, jonka Sardinia-suunnitelmat ovat siirtyneet tuonnemmaksi.

Tämä maa ihastuttaa ja lumooa minua. Täällä kaikki kirkot ja etenkin kappelit ovat niin rakastettavan ja viehättävän näköisiä, että luulisi niiden herättävän protestantissa halua muuttua katolilaiseksi. Macumer'ta on juhlistettu, kaikki ovat riemuinneet sellaisesta uudesta alamaisesta. Jos minä vain tahtoisin, tulisi Macumer Sardinian lähettilääksi Pariisiin, sillä hovi on minua kohtaan erinomaisen huomaavainen. Jos kirjoitat minulle, niin osota kirjeesi Firenzeen. Minulla ei nyt ole aikaa yksityiskohtaisemmin kertoa olostani; kerron sinulle matkastani sitten, kun ensimmäisen kerran tulet Pariisiin. Emme viivy täällä kauempaa kuin viikon. Täältä matkustamme Firenzeen Livornon kautta, viivymme yhden kuukauden Toskanassa ja toisen Napolissa ollaksemme marraskuussa Roomassa. Palaamme kotiin Venezian kautta, jossa vietämme ensimmäisen puoliskon joulukuuta. Senjälkeen käymme vielä Milanossa ja Turinissa palataksemme takaisin Pariisiin tammikuussa. Macumer'kaan ei ennestään tuntenut Italiaa ja me aloitimme matkamme tuota Cornichen ihanaa tietä pitkin, joka on kuin haltiattarien rakentama. Hyvästi, rakas. Älä ole vihainen minulle, vaikka en kirjoitakaan sinulle; on aivan mahdotonta näin matkalla varata itselleen yksinäisiä hetkiä, en jouda muuta kuin katsomaan, tuntemaan ja nauttimaan vaikutelmistani. Mutta odotan kunnes ne muuttuvat muistoiksi, ennenkuin kuvaan niitä sinulle.

XXXVIII.

VARAKREIVITÄR DE L'ESTORADE PAROONITAR DE MACUMER'ELE.

Syyskuulla.

Rakkaani, sinua odottaa Chantepleursissa pitkä vastaus siihen kirjeeseen, jonka kirjoitit minulle Marseillesta. Tämä teidän kuherrusmatkanne ei ole omiaan vähääkään haihduttamaan niitä pelonaiheita, joista siinä mainitsin, joten pyydän sinua kirjoittamaan Nivernais'hin, että sinulle lähetettäisiin tuo kirje.

Ministeristö on päättänyt, sanotaan, hajoittaa kamarin. Jos tämä on onnettomuus kuninkaalle, jonka pitäisi käyttää tuon hänelle suosiollisen kamarin viimeistä istuntokautta hänen valtansa lujentamiseksi tarpeellisten lakien laatimiseen, niin on se myös meille vastoinkäyminen: Louis ei täytä neljäntäkymmentä ikävuottaan ennenkuin v. 1827:n lopulla. Onneksi on isäni, joka suostuu rupeamaan edustajaksi, esittävä erohakemuksensa ajoissa.

Kummipoikasi on ottanut ensimmäiset askeleensa ilman kummiäitiään; muuten on hän vallan ihastuttava ja hän alkaa jo tehdä pieniä sormiliikkeitä, jotka osoittavat, ettei hän enää ole vain pelkkä elin, joka imee, ei vain raaka elinvoima, vaan sielu; hänen hymynsä ovat täynnä ajatuksia. Olen hoitanut imettäjätehtäväni niin hyvin, että voin vieroittaa Armandimme jo joulukuussa. Vuoden imetysaika on riittävä. Lapset, jotka saavat imeä liian kauan, tulevat typeriksi. Minä pidän kiinni kansan viisauksista. Sinulla mahtaa olla hurja menestys Italiassa, sinä minun vaalea kaunottareni. Tuhannet suudelmat.

XXXIX.

PAROONITAR DE MACUMER'LTA VARAKREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Roomassa, joulukuulla.

Olen saanut sinun hävyttömän kirjeesi, jonka tilanhoitajani pyynnöstä lähetti minulle Chantepleursista. Oh, Renée!... Mutta säästän sinut kaikilta harmin purkauksiltani. Kerron vain, minkä vaikutuksen kirjeesi teki. Palattuamme siitä loistavasta juhlasta, jonka lähettiläs antoi kunniaksemme, ja jossa minä säteilin kuin aurinko, niin että Macumer sieltä tultuaan oli vallan sanoin kuvaamattomasti hurmautunut minuun, niin, palattuamme sieltä luin hänelle sinun hirveän vastauksesi, ja lukiessani sitä itkin koko ajan rumentumisen vaarasta välittämättä. Tuo rakas abenserragini lankesi jalkoihini nimittäen sinua hupsuksi; hän vei minut sen palatsin parvekkeelle, jossa asumme ja josta voi nähdä kappaleen Roomaa: siellä hän puhui ja tavalla sellaisella, joka täysin oli tuon eteemme aukeavan, suuremmoisen näköalan arvoinen, sillä oli lisäksi mitä ihanin kuutamoo. Kun jo osaamme italiankieltä, ilmitoi hän rakkautensa tällä intohimon tulkiksi niin hyvin soveltuvalla, pehmeällä kielellä ja se, mitä hän sanoi, tuntui minusta yliluonnollisen ylevältä. Hän vakuutti, että vaikkakin sinä olisit profeetta, niin olisi hänestä yksi tällainen onnellinen tai suloinen aamu minun kanssani arvokkaampi kuin koko elämä. Tämän laskun mukaan oli hän jo elänyt tuhannen vuotta. Hän tahtoi, että jäisin hänen rakastajattarekseen eikä toivonut parempaa nimeä kuin rakastajan. Hän on niin ylpeä ja onnellinen siitä, että hän joka päivä näkee olevansa minun ainukainen valittuni, että jos itse Jumala ilmestyisi hänelle ja antaisi hänen valita joko elää vielä kolmekymmentä vuotta sinun periaatteittesi mukaan ja saada viisi lasta tai tyytyä viiteen elonvuoteen ja sill'aikaa nauttia meidän kukoistavasta rakkaudestamme, niin olisi hänen vaalinsa heti valmis; mieluummin ottaisi hän minun rakkauteni ja kuoleman. Näitä vakuutuksia, joita hän kuiski korvaani, pää olkapäilläni, käsivarsi vyötäisteni ympärillä, häiritsti äkkiä huuhkaimen ahdistaman yölepakon kirkuna. Tämä kuolinhuuto teki minuun niin tärisyttävän vaikutuksen, että Felipe sai kantaa minut puolipyörtyneenä vuoteeseen. Rauhoitu kuitenkin! Vaikkakin tuon horoskoopin kaiku vielä tänäänkin on kaarrellut sielussani, voin jo aivan hyvin. Aamulla noustessani lankesin polvilleni Felipen eteen ja upottaen silmäni hänen silmiinsä tartuin hänen molempiin käsiinsä ja sanoin: — "Enkelini, minä olen lapsi ja kentiespä Renée on oikeassa: kentiespä rakastan sinussa ainoastaan rakkautta; mutta ole ainakin vakuutettu siitä, että mitään muuta tunnetta ei sydämessäni ole ja että siis rakastan sinua omalla tavallani. Mutta jos tavassani tai elämässäni tai sielussani on pienintäkin, joka sotii sinun odotuksiasi ja toivomuksiasi vastaan, niin sano se minulle! Anna minun tietää se! Ilolla kuulen käskyjäsi ja tottelen silmiesi tulta. Renée pelottelee minua, hän rakastaa minua niin paljon!"

Macumer ei löytänyt sanoja vastatakseen minulle, kyyneleet puhkesivat esiin hänen silmistään. Nyt kiitän sinua, oma Renée'ni; nyt vasta tiedän, kuinka suuresti minun kaunis, kuninkaallinen Macumer'ni minua rakastaa. Rooma on rakkauden kaupunki. Jos sielussaan kantaa rakkauden tulta, on mentävä sinne siitä nauttimaan; taiteet ja Jumala lietsovat liekkiä. Veneziassa kohtaamme Sorian herttuan ja herttuattaren. Jos kirjoitat minulle, niin kirjoita tällä kertaa Pariisiin, sillä kolmen päivän kuluttua jätämme Rooman. Lähettilään juhla oli jäähyväisjuhla.

J.K. Rakas hölmö, kirjeesi osoittaa, että tunnet rakkauden ainoastaan käsitteenä. Tiedä siis, että rakkaus on voima, jonka kaikki vaikutukset ovat niin erilaisia, ettei niitä voi määritellä eikä rajoittaa millään teoriolla. Tämä olkoon sanottu opastukseksi pienelle kureliivi-tohtorilleni.

XL.

KREIVITÄR DE L'ESTORADELTA PAROONITAR DE MACUMER'LLE.

Tammikuulla 1827.

Isäni on valittu, appiukkoni on kuollut ja minä odotan jälleen lasta; nämä ovat loppuvuoden tärkeimmät tapahtumat. Ilmoitan ne sinulle heti aluksi, siten hieman haihduttaakseni mustan sinettini synkkää vaikutusta.

Sydänpäpyseni, Rooman kirjeesi sai minut vapisemaan. Te olette kaksi lasta. Felipe on joko teeskentelevä valtiomies tai myös mies, joka rakastaa sinua niinkuin hän rakastaisi jotakin ilonaista, jolle hän tuhlaisi koko omaisuutensa hyvin tietäen, että tämä pettää häntä. Mutta kylliksi jo siitä. Te pidätte minua hupsuna, ja minä vaikenen. Mutta salli minun sentään sanoa, että tutkistelllessani kohtaloitamme olen tullut julmaan johtopäätökseen: Tahdotteko saada rakkautta? Silloin, älkää rakastako!

Louis, kultaseni, sai kunnialegionan ristin, samalla kun hänet nimitettiin neuvoskunnan jäseneksi. Koska hän nyt jo on istunut tuossa neuvostossa lähes kolme vuotta ja koska isäni, jonka sinä todennäköisesti tulet tapaamaan Parisissa istuntojen aikana, on vävypojalleen anonut kunnialegionan upseeri-arvoa, niin tee minulle se ilo, että pehmität jonkun mahtimiehen, joka on tämän nimityksen kanssa jossakin tekemisissä, tämän asian puolelle ja otat huolehtiaksesi tästä pikku asiasta. Mutta älä mitenkään sekaannu korkeasti kunnioitetun isäni, kreivi de Maucomben asioihin, joka tahtoo hankkia itselleen markiisin arvonimen, säästä suosiosi ja suojeluksesi minulle. Kun Louis tulee edustajaksi, se tahtoo sanoa ensi talvena, niin saavumme me Pariisiin ja panemme taivaat ja maat ylösalaisin hankkiaksemme hänelle päällikön viran jonkinlaisessa ylihallituksessa, jotta voisimme panna säästöön kaikki muut tulot ja elää hänen virkapalkallaan. Isäni horjuu oikeiston ja keskustan välillä, hän ei tahdo muuta kuin arvonimen; sukumme oli kuuluisa kuningas Renén aikana ja kuningas Kaarle ei mahtane voida hyljätä erään Maucombe-suvun jäsenen anomusta; mutta pelkäänpä, että hän vie isältäni halun pyytää mitään suosionosoitusta nuoremmalle veljelleni; jos vain markiisinimen herkkupala nostetaan kylliksi korkealle, ei hän ehdi muistamaan ketään muuta kuin itseään.

15 p:nä tammikuuta.

Ah, Louise, tulen suoraan helvetistä! Ainoastaan siitä saan rohkeutta puhua sinulle kärsimyksistäni, että olet minulle kuin toinen itseni. Ja kuitenkin en tiedä, uskallanko koskaan edes ajatuksissani enää palata noihin viiteen kammottavaan ja kohtalokkaaseen päivään! Yksin jo tuo sana kouristus saa sieluni värisemään. Ne eivät olleet viisi päivää, vaan viisi tuskan vuosisataa. Niin kauan kuin äiti ei ole kärsinyt tätä marttyyriutta, ei hän tiedä, mitä sana kärsimys merkitsee. Kun sanon, että pidin sinua onnellisena sen vuoksi, ettei sinulla ollut lapsia, niin voit siitä jo arvata epätoivoni suuruuden!

Päivää ennen tuota hirvittävää päivää tuntui ilma, joka oli ollut painostava ja melkein kuuma, erikoisesti vaivaavan pikku Armandiani. Hän, joka tavallisesti on niin lempeä ja hyväileväinen, oli ärtyinen, itki kaikkesta; tahtoi leikkiä, mutta rikkoi lelunsa. Kentiespä kaikki taudit lapsissa ilmenevät ensin muuttuneena mielentilana. Kun tämä omituinen pahankurisuus kiinnitti huomiotani, näin tarkastelllessani häntä, että hän vuoroin punastui ja kalpeni, mutta panin tämän niiden neljän suuren hampaan laskuun, jotka samalla kertaa tekivät tuloaan. Asetin hänet nukkumaan viereeni ja heräsin aina tuon tuostakin. Yöllä oli hänellä vähän kuumetta, joka ei kuitenkaan minua ollenkaan levottuuttanut, vieläkin luulin kaiken johtuvan hampaista. Aamulla sanoi hän: "äiti", ja pyysi juomista pienellä liikkeellä, mutta hänen äänessään oli niin omituinen väri ja hänen liikkeessään niin

kouristuksen tapainen ele, että se jähmetti vereni. Hyppäsin vuoteesta lattialle valmistaakseni hänelle sokerivettä. Koeta kuvitella kauhistustani, kun ojentaessani hänelle kupin, hän ei liikahtanutkaan; hän ainoastaan toisti "äiti, äiti", tuolla äänellä, joka ei enää ollut hänen oma äänensä, ja tuskin mikään ääni ollenkaan. Tartuin hänen käteensä, se ei totellut minua, se oli jäykkä. Asetin kupin hänen huulilleen; pikku raukka joi surkuteltavalla tavalla, koettaen kolme neljä kertaa suonenvedontapaisesti nielaista, ja vesi korisi niin oudosti hänen kurkussaan. Lopuksi hän epätoivoisesti tarrautui kiinni minuun ja silloin huomasin, että hänen silmänsä jonkun sisällisen vaivan pakosta kääntyivät nurin, niin että vain valkuaiset näkyivät, ja että kaikki hänen jäsenensä jäykistyivät. Minulta pääsi kauhun huuto. Louis tuli hätään. — "Lääkäri, lääkäri! Hän kuolee!" huusin hänelle. Louis katosi ja minun Armand-parkani sanoi uudestaan: "äiti, äiti", tarrautuen minuun. Tämä oli viimeisen kerran, jolloin hän tiesi, että hänellä oli äiti. Nuo kauniit suonet hänen otsaltaan pullistuivat ja kouristus alkoi. Tunnin aikaa ennenkuin lääkäri tuli, pitelin sylissäni tätä lasta, joka muuten oli niin vilkas, niin valkea ja ruusuinen, ylpeyteni ja iloni kukka, mutta nyt jäykkä kuin puupala, ja niitä silmiä sitten! Vapisen vieläkin muistaessani niitä. Musta, ryppyinen, laihtunut, mykkä oli kaunis Armandini, aivan kuin muumio. Louis toi Marseillestä kaksikin lääkäriä, jotka seisoivat siinä liikkumattomina kuin mitkään pahan onnen linnut saaden sieluni pelosta värisemään. Toinen puhui aivokuumeesta, toinen luuli taudin olevan tavallista lapsikramppia. Meidän kunnanlääkärimme tuntui mielestäni viisaammalta, sillä hän ei määrännyt mitään lääkkeitä. — "Hän tekee hampaista", sanoi ensimmäinen. "Tämä on kuumetauti", sanoi toinen. Vihdoin sovittiin siitä, että hänen tuli saada iilimatoja kaulaansa ja jääkääreitä päähän. Luulin kuolevani siihen paikkaan. Olla siinä vieressä ja nähdä edessään liikkumaton, äänetön, sininen ja musta ruumis muuten niin eloisan ja meluisan olennon sijasta! Oli sellainenkin hetki, että järkeni pimeni, että puhkesin hermostuneeseen nauruun, kun näin, miten iilimadot iskivät kiinni tuohon somaan kaulaan, jota niin usein olin suudellut ja, miten jääpussi laskettiin hänen suloisen pikku päänsä päälle. Rakkaani, tuo sievä tukkakin, jota me niin ihailimme ja jota sinä niin paljon silittelit, täytyi leikata pois, jääkääreen vuoksi. Joka kymmenen minuutin päästä, aivan kuin synnytytuskissa, palasi kouristus ja tuo pikku raukka väantelehti vuoroin kelmeänä, vuoroin sinipunaisena. Kun hänen muuten niin pehmeät ja taipuisat jäsenensä koskettivat toisiaan, kuului niinkuin puupalikkojen kalinaa. Tämä tiedoton ja tunnoton olento oli kuitenkin hymyillyt ja puhunut minulle ja vielä aivan äsken nimittänyt minua äidiksi! Tätä ajatellessani tuiversi tuska sydäntäni niinkuin myrsky riehuttaa merta ja minä tunsin, kuinka kaikki ne juuret, joilla lapsi on kasvanut kiinni sydämeemme, järkkäyivät ja vahahtelivat.

Äitini, joka kenties olisi voinut auttaa minua, joka olisi neuvonut tai lohduttanut minua, oli Parisissa. Äidit tietävät useinkin kouristuksesta enemmän kuin lääkärit, luulen minä. Neljän päivän ja neljän yön kuluttua, jotka olivat kuluneet toivon ja pelon lakkaamatta vaihdellessa ja jotka melkein olivat vieneet minut hengiltä, olivat vihdoin kaikki lääkärit yksimielisiä siitä, että Armandia oli voideltava eräällä ilkeällä, haavoja muodostavalla voiteella! Voi, haavoja Armandiini, joka viisi päivää sitten vielä leikki niin iloisena, joka hymyili ja koetti ääntää sanaa *kummiäiti!* Panin vastaan ja tahdoin vain turvautua luonnon apuun. Louis torui minua siitä, hän uskoi lääkäreihin. Mies on aina mies! Mutta noissa hirveissä sairaustapauksissa on hetkiä, jolloin tauti ehdottomasti näyttää kääntyvän kuolemaksi, ja juuri tuollaisena hetkenä näytti minustakin kuin olisi tuo niin kammoksumani parannuskeino kuitenkin ollut Armandin ainoa pelastus. Oi, Louise, hänen ihonsa oli niin kuiva, niin rosoinen ja kurttuinen, ettei edes voide tarttunut siihen kiinni. Silloin istuuduin hänen vuoteensa ääreen itkemään ja itkin niin, että hänen tyynynsä tuli aivan märäksi. Lääkärit, he söivät päivällistä, he! Kun huomasin olevani yksin, vapautin lapseni kaikista lääkärien lääkeneuvoista, otin sen kuin mieletön käsivarsilleni, pusersin sitä rintaani vasten, painoin otsani sen otsalle ja rukoilin Jumalaa antamaan sille oman elämäni, samalla kuin koko ajan koetin välittää Armandille sitä. Täten pitelin lastani muutaman hetken tahtoen itsekin kuolla, jotta minun ei tarvitsisi erota siitä elämässä eikä kuolemassa. Oi, ystäväni, silloin tunsin sen jäsenten pehmentyvän ja löyhentyvän; kouristus oli lakannut, lapseni liikahteli, tuo kaamea ja kauhistava väri haihtui! Minä huusin ääneen, aivan samoin kuin sen sairastuessaakin; lääkärit kiiruhtivat saapuville ja minä näytin heille Armandiani.

"Hän on pelastettu!" huudahti vanhempi lääkäreistä.

Oi, mikä sana! Millaista musiikkia se oli korvilleni! Taivas avautui. Kaksi tuntia sen jälkeen syntyi pikku Armandini todellakin uudestaan; mutta minä olin lopussa; ja se, etten kuitenkaan pahemmin sairastunut, on luettava yksinomaan ilon balsamin ansioksi. Oi, Jumalani, millaisten tuskien siteillä sinä kiinnitätään lapsen äitiinsä! Ja millaisia nauvoja taot, jotta ne kestäisivät! Enkö siis ollutkaan vielä tarpeeksi äiti, minä, joka itkin ilosta tämän lapsen ensimmäisen jokelluksen ja ensimmäisen askeleen johdosta! Minä, joka tuntikausia joka päivä tutkin sitä voidakseni täyttää sitä kohtaan velvollisuuteni ja oppiakseni äidin suloisen kutsumuksen! Olivatko tämä säikähdys ja nämä kauhistavat mielikuvat todellakin välttämättömiä sille, joka jo muutenkin jumaloi lastaan? Juuri nyt, kun kirjoitan sinulle, Armandini leikkii, huutaa ja nauraa. Koetan etsiä syytä tuohon hirveään lapsentautiin ja muistan samalla, että olen taas siunatussa tilassa. Johtuiko se hampaista? Johtuiko se jostakin muunnoksesta, joka tapahtuu aivoissa? Lieneekö niillä lapsilla, jotka saavat kouristustaudin, joku puutteellisuus hermostossa? Kaikki nämä ajatukset levottuuttavat mieltäni niin nykyhetkeen kuin tulevaisuuteenkin

nähden. Meidän maalaislääkärimme on sitä mieltä, että tuo kouristus johtui hampaiden aiheuttamasta liiallisesta hermokiihoituksesta. Uhraisin mielelläni kaikki omani, jotta pikku Armand saisi omansa. Nyt kun vain näen yhdenkin noista valkeista helmistä pilkistävän esiin tulehtuneista ikenistä, nousee kylmä hiki otsalleni. Se sankarillisuus, jolla tuo rakas pikku enkeli kärsii, osoittaa, että hän on saava koko minun luonteeni; kun hän katsoo minuun, on sydämeni halkeamaisillaan. Lääketiede ei paljoakaan tiedä tuollaisen jäykkäkouristuksen syistä, joka loppuu yhtä äkillisesti kuin se on alkanutkin ja jota ei voi ehkäistä eikä parantaa. Yksi asia on ainakin varma, toistan sen vielä: nähdä lapsensa jäykkäkouristuksen kynsissä on äidille helvetti. Millä raivolla nyt syleilenkään ja suutelenkaan häntä! Oi, miten kauan kannankaan häntä sylissäni, sitten kun hän taas saa mennä ulos! Tämä tuska kuusi viikkoa ennen uutta synnytystäni teki marttyyriuteni moninkertaiseksi; pelkäsin toisen lapsenikin puolesta! Hyvästi jää, armahin Louise, älä toivo itsellesi mitään lapsia, se on viimeinen sanani.

XLI.

PAROONITAR DE MACUMER KREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Enkeli-rukkani, Macumer ja minä olemme antaneet sinulle anteeksi kaikki ilkeytesi, kun saimme tietää, mitä kaikkea olet saanut kestää. Värisin ja kärsin lukiessani tuon kaksinkertaisen marttyyriutesi kuvausta, ja nyt en enää sure niin kovasti sitä, etten ole äiti. Kiiruhdan ilmoittamaan sinulle, että Louis on nimitetty ja saa siis nyt kantaa kunnialegionan upseerirusetta. Toivoit itsellesi pikku tyttöä, tietysti saatkin sellaisen, sinä onnellinen Renée. Veljeni häät neiti de Mortsaufin kanssa vietettiin heti meidän palattuamme. Rakastettava kuninkaamme, joka todellakin on ihailtavan hyvä, on nimittänyt veljeni ensimmäiseksi kamariherraksi ja säätänyt hänelle tämän viran sen nykyisen haltijan kuoleman jälkeen, joka haltija on hänen appensa. — "Viran tulee seurata arvonimeä", sanoi hän herttua de Lenoncourt-Givrylle.

Isäni oli sata kertaa oikeassa. Ilman minun omaisuuttani ei mitään kaikesta tästä olisi saatu aikaan. Isäni ja äitini tulivat Madridista tänne tätä hääjuhlaa varten ja palaavat takaisin sen juhlan jälkeen, jonka huomenna pidän vastaanaineiden kunniaksi. Karnevaalista tulee loistava. Sorian herttua ja herttuatar ovat Parisissa, heidän läsnäolonsa tekee minut hieman levottomaksi. Maria Heredia on varmasti Europan kauneimpia naisia, enkä minä pidä oikein siitä tavasta, millä Felipe katselee häntä. Niinpä kasvaakin rakkauteni ja hellyyteni vielä kaksin verroin suuremmaksi. "*Hän* ei koskaan olisi rakastanut sinua näin!" Tätä ajatustani en tosin tohdi lausua ääneen, mutta sen saattaa lukea kaikista katseistani ja liikkeistäni. Taidanpa, Jumala nähköön, olla hyvin komeileva ja keikailevainen! Eilen sanoi rouva de Maufrigneuse minulle: — "Rakas lapsi, täytyypä laskea aseet alas teidän edessänne." Lyhyesti sanoen, minä huvitan ja miellytän Felipeä siinä määrin, että hänen pakostakin täytyy pitää kälyään tyhmänä kuin espanjalaista lehmää. Murehdin nyt sitäkin vähemmän sitä, etten saa pientä abenserragia, kun herttuatar todennäköisesti vielä Parisissa synnyttää ja tulee rumaksi; jos hän saa pojan, on tämä poika saava nimekseen Felipe, maanpakolaisen kunniaksi. Paha sattuma saattaa minut siis vielä kerran kummiksi. Hyvästi; rakas ystävä. Tänä vuonna matkustan hyvissä ajoin Chantepleursiin, sillä meidän matkamme on maksanut suunnattomia summia; matkustan jo maaliskuun lopulla elääkseni säästäväisesti Nivernais'ssa. Sitäpaitsi ikävystyttää Parisi minua. Felipe kaipaa niinkuin minäkin puutarhamme ihanaa yksinäisyyttä, rakkaita ketojamme ja rakasta hiekkarantaista Loireamme, joka ei ole minkään muun virran kaltainen. Chantepleurs on tuntuva vallan hurmaavalta kaiken tuon komeuden ja turhuuden jälkeen Italiassa; sillä loppujen lopuksi, komeus on ikävää ja rakastajan katse on kauniimpi kuin mikään *capo d'opera* tai *bel quadro*! Sinne odotamme sinua, enkä minä enää tule olemaan mustasukkainen sinulle. Saat kaikessa rauhassa tutkia Macumer'n sydäntä, onkia sieltä esiin huudahduksia ja punoa niistä kokoon epäilyksiä; jätän hänet sinun käsiisi ylpeällä luottamuksella. Tuon Rooma-kohtauksen jälkeen rakastaa Felipe minua vieläkin enemmän; eilen hän sanoi, (hän lukee nyt olkani ylitse) että hänen kälynsä, hänen nuoruutensa Maria, hänen entinen morsiamensa, prinsessa Heredia, hänen ensimmäinen unelmansa, on tuhma. Oi, rakkaani, minä olen pahempi kuin mikään oopperatyttö, tuo solvaus tuotti minulle todellakin iloa! Huomautin Felipelle, ettei hän puhu virheetöntä ranskaa; lyhyesti sanoen, hän on kaunis, mutta ei viehättävä. Hänen sielultaan puuttuu eloisuutta. Jos hänelle lausuu jonkun kohteliaisuuden, katsoo hän lausujaan aivan kuin nainen, joka ei ole tottunut kuulemaan sellaisia. Felipen luonteinen mies olisi jättänyt Marian jo kahden kuukauden jälkeen. Sorian herttua, don Fernand, sopii hänelle sangen hyvin; hän on ylevämielinen, mutta hemmoiteltu lapsi, sen näkee kaikesta. Voisin olla ilkeäkin ja houkutella sinut nauramaan, mutta pysyttelen totuudessa. Tuhannet sydämelliset tervehdykset, enkelini!

XLII.

RENÉE LOUISELLE.

Pikku tyttöni on kahden kuukauden vanha; äitini ja muuan Louis'n vanha setä olivat kummeina pienokaiselle, jonka nimi on Jeanne Athenaïs.

Niin pian kuin suinkin voin tulen teitä tervehtimään Chantepleursiin, koskapa te ette näy pelkäävän imettäjää. Kummipoikasi osaa jo sanoa nimesi; hän ääntää sen *Matoumer*; sillä c'tä ei hän osaa lausua millään muulla lailla; tulet olemaan häneen ihastunut; hänellä on jo kaikki hampaat, ja hän syö lihaa kuin aika mies. Hän juoksee ja kiittää kuin rotta; mutta minä seuraan häntä aina levottomin katsein ja olin aivan epätoivoissani, kun en voinut pitää häntä alati silmiäni alla lapsivuoteeni aikana; sain olla enemmän kuin neljäkymmentä päivää huoneessani eräiden varovaisuustoimenpiteiden vuoksi, jotka lääkäri olivat määränneet. Ah, lapseni, tuota synnytystä! Samat tuskat ja samat pelonaiheet jälleen! Kuitenkin on pikku työssäkin (älä näytä tätä kirjettä Felipelle) jotakin, joka muistuttaa minua ja joka ehkä tekee kilpailun mahdolliseksi ihaillun Armandisi kanssa!

Isäni mielestä oli Felipe laihtunut ja rakas sydänpäpyseni myöskin. Mutta ovathan Sorian herttua ja herttuatar jo matkustaneet; sinulla ei siis ole vähintäkään syytä mustasukkaisuuteen. Salaatko minulta jotakin surua? Kirjeesi oli lyhyt eikä niin ystävälliseen äänilajiin kirjoitettu kuin muut. Tai onko se vain pieni oikku rakkaalta oikuttelijaltani?

Nyt tämän täytyy riittää. Hoitajattareni toruu minua siitä, että olen kirjoittanut sinulle ja neiti Athenaïs de l'Estorade tahtoo syödä päivällistä. Hyvästi siis, kirjoita minulle pitkiä, hyviä kirjeitä!

XLIII.

ROUVA DE MACUMER KREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Ensimmäisen kerran eläissäni, rakas Renée, olen itkenyt yksikseni puupenkillä piilipuun alla pitkän järveni rannalla Chantepleursissa; siitä on ihana näköala, jonka sinun läsnäolosi on tekevä vieläkin kauniimmaksi, sillä siitä puuttuu ainoastaan ilakoivia lapsia. Sinun hedelmällisyytesi on saanut minut jälleen itsetutkisteluihin, sillä minulla ei ole lapsia vielääkään, kolme vuotta kestäneen avioliiton jälkeen. Oi, ajattelin minä, vaikkakin minun pitäisi kärsiä sata kertaa enemmän kuin mitä Renée kärsi antaessaan elämän kummipojalleni, vaikkakin minun pitäisi nähdä lapseni vääntelehtivän kouristuksissa, niin, Jumalani, sittenkin anna minulle tuollainen pieni enkelimäinen olento, niinkuin Athenaïs, jonka täältä asti näen ilmielävänä edessäni kauniina kuin päivä; sillä hänestä et ole virkkanut mitään. Siitä tunnen oman Renée'ni. Näyttää kuin aavistaisit sinä kärsimykseni. Joka kerta kun toiveeni pettävät olen monta päivää syvän surun vallassa. Olen tehnyt synkkiä valituslauluja. Milloin saan minä kirjailia pieniä myssyjä? Milloin saan käydä valitsemassa kapalo-kankaita? Milloin saan neuvoja kauniita pitsejä ja koristaa pientä päätä? Enkö siis koskaan saa kuulla tuollaisen suloisen olennon nimittävän itseäni äidiksi, nähdä hänen nykivän minua hameesta ja tuntea hänen itsevaltiuttaan? Enkö siis koskaan saa nähdä hiekalla pienen vaunun jälkiä? Enkö koskaan saa kerätä pihaltani särkyneiden leikkikalujen pirstaleita? Enkö koskaan saa, kuten olen nähnyt niin monen äidin tekevän, leikkikalukauppiaalta ostaa sapeleita, nukkeja, leikkikalustoja? Enkö koskaan saa nähdä sen elämän, sen olennon kehkeymistä, josta tulisi minulle toinen vieläkin rakkaampi Felipe? Tahtoisin pojan saadakseni tietää, kuinka voi rakastaa rakastajaansa vieläkin enemmän hänen toisessa minässään. Puistoni ja linnani tuntuvat minusta autioilta ja kylmiltä. Nainen ilman lapsia on luonnoton ilmiö; me olemme luodut tullaksemme äideiksi. Oh sinä, joka olet tohtori kureliiveissä, sinä olet tajunnut elämän oikein! Hedelmättömyys on sitäpaitsi kauheata joka suhteessa. Elämäni muistuttaa vähän liiaksi Gessnerin ja Florianin paimenrunoja, joista Rivarol sanoi, että toivoisi niihin susia. Minäkin tahtoisin uhrautua! Tunnen itsessäni voimia, joita Felipe laiminlyö; ja jos en tule äidiksi, täytyy minun luoda itselleni joku onnettomuus. Tämän sanoin myös maurien jälkeläiselle, joka sen kuullessaan sai kyyneleet silmiinsä. Hän pääsi tällä kertaa kuitenkin pälkähästä sillä, että ristin hänet yleväksi pölkkypääksi. Hänen kanssaan ei voi laskea leikkiä hänen rakkaudestaan.

Väliin tekee mieleni suorittaa yhdeksän päiväisiä hartauden harjoituksia joillekin pyhimyksille tai mennä rukoilemaan hedelmällisyyttä joiltakin madonnoilta tai etsiä apua joistakin kylpylaitoksista. Ensi talvena aion kysyä neuvoa lääkäriltä. Olen liiaksi raivostunut itseäni sanoakseni tästä asiasta tämän

enempää. Hyvästi.

XLIV.

SAMALTA SAMALLE.

Parisissa 1829.

Mitä ihmettä, rakas ystävä, kokonaiseen vuoteen ei ainoatakaan kirjettä?... Olen todellakin vähän loukkaantunut, luuletko sinä, että sinun Louis'si, joka käy minua tervehtimässä melkein joka toinen päivä, korvaa sinua? Ei riitä, että saan tietää, että sinä et ole sairas ja että asianne menevät hyvin, tahdon kuulla tunteistasi ja ajatuksistasi, niinkuin minäkin kerron sinulle omani, vaikkakin se vaara on tarjolla, että sinä torut, moitit ja väärinymmärrät minua, sillä sinä olet minulle rakas. Sinun äänettömyytesi ja maalla-lymyilemisesi, vaikkakin voisit olla täällä nauttimassa kreivi de l'Estoraden parlamenttaarisista voitoista, sillä hänen sanavalmiutensa ja altis asianharrastuksensa ovat hankkineet hänelle suuren vaikutusvallan, joka epäilemättä on istuntokauden loputtua hankkiva hänelle korkean viran, ovat minulle todellakin vakavan levottomuuden aiheena. Käytävätkö ehkä aikasi siihen, että kirjoittelet hänelle käytösohjeita? Numa ei ollut kaukana Egeriastaan. Miksi et ole käyttänyt tilaisuutta hyväksesi tullaksesi Pariisiin? Olisin siten jo neljä kuukautta saanut nauttia seurastasi. Louis sanoi minulle eilen, että sinä tulisit Pariisiin häntä noutamaan ja samalla odottamaan kolmannen lapsesi syntymistä, sinä kauhea Haikara-äiti, mikä oletkin! Monien kyselyjen ja valitusten ja voivotusten jälkeen sain Louis'ltä, tuolta valtiotaiturilta, vihdoinkin urkituksi sen tiedon, että hänen setänsä, Athenaisin kummi-isä, oli hyvin sairaana. Otaksun sentähden, että sinä hyvänä perheen-äitinä osaat käyttää hyväksesi edustaja-miehesi kunniaa ja kuuluisia puheita saadaksesi edullisen testamentin miehesi viimeiseltä äidinpuoleiselta sukulaiselta. Ole levollinen, oma Renée'ni, Lenoncourtit ja Chaulieut ja rouva de Macumer'n salonki toimivat Louis'si hyväksi. Martignac on varmasti antava hänelle paikan valtiovarain toimituskunnassa. Mutta jos et sano minulle, minkätähden pysyttelet maalla, niin suutun. Senkötähden, jotta ei näyttäisi siltä, että sinä olet koko de l'Estoraden perheen valtiollinen pää? Tai sedän perinnönkö vuoksi? Tai pelkäätkö ehkä, että Parisissa olisit vähemmän äiti kuin maalla? Oh, tai ehkä kaikki johtuukin yksinkertaisesti siitä, että et tahdo heti ensimmäisellä kerralla näyttäytyä täällä siunatussa tilassa, sinä turhamainen keimailijatar! Hyvästi.

XEV.

RENÉE LOUISELLE.

Valittelet pitkällistä vaikenemistani; unohdat siis kokonaan nuo kaksi pientä ruskeakiharaista päätä, jotka minulla on hallittavana ja jotka hallitsevat minua! Olet sitäpaitsi todellakin keksinyt muutamia niistä syistä, jotka sitovat minut kotikartanoon. Lukuunottamatta kalliin setämme tilaa, en ole tahtonut raahata mukaanani Pariisiin nelivuotista poikaa ja pientä tuskin kolmevuotiasta tyttöä, kun lisäksi itse olen raskaana. En ole tahtonut häiritä sinua ja sinun kotiasi sellaisella taloudella, enkä myöskään ole tahtonut esiintyä epäedukseni tuossa loistavassa seurapiirissä, jossa sinä olet valtiattarena, ja vuokrahuoneet ja hotelli-elämä taaskin minua kauhistavat. Kun Louis'n setä sai kuulla sukulaisensa nimityksestä, lahjoitti hän minulle puolet säästöistään, kaksisataatuhatta frangia, jotta ostaisin niillä meille talon Parisissa ja Louis on saanut tehtäväkseen etsiä sopivan rakennuksen sinun kaupunginosassasi. Äitini antaa minulle noin kolmisenkymmentä tuhatta frangia huonekaluihin. Kun siis tulen Pariisiin, tulen omaan kotiin. Lyhyesti, koetan olla rakkaan sydämeni valitseman sisareni arvoinen, olkoon tämä sanottu ilman mitään taka-ajatusta.

Kiitän sinua siitä, että olet tehnyt Louis'n hovissa niin kernaasti nähdäksesi kuin mitä hän on; mutta huolimatta siitä kunnioituksesta, jota herrat de Bourmont ja de Polignac osoittavat hänelle tahtoessaan häntä ministeristöön, en kuitenkaan toivoisi, että hän tulisi niin näkyvälle paikalle, silloin paljastaa itsensä liian helposti. Minä asetan etusijalle valtiovarain toimituskunnan siitäkkin syystä, että häntä siitä virasta ei voida erottaa. Täällä ovat asiamme erittäin hyvissä käsissä; ja heti kun tilanhoitajamme on päässyt oikein perehtymään kaikkeen, tulen Louis'n avuksi, ole varma siitä.

Mitä muuten tulee pitkien kirjeiden kirjoittamiseen, niin miten herran nimessä se kävisi pänsä! Tämäkin kirje, jossa tahtoisin kuvailla sinulle jokapäiväisen elämäni kulkua, jää varmasti viikkokaudeksi pöydälleni. Ehkäpä myös Armand tekee siitä hevosia matolleni kasatuille sotajoukoilleen tai venheitä laivastoilleen, jotka uivat hänen kylpyammeessaan. Yhden ainoan päivän kuvaus on sinulle muuten aivan riittävä, kaikki päivät ovat toistensa kaltaisia ja niihin sisältyy oikeastaan vain kaksi tapausta: lapset ovat sairaita tai lapset eivät ole sairaita. Tässä yksinäisessä maalaistalossa ovat minuutit aivan sananmukaisesti tunteja tai tunnit minuutteja lapsien terveydentilan mukaan. Ainoastaan silloin kun he nukkuvat, on minulla muutamia suloisia lepohetkiä, mutta siihen asti saan tuudittaa toista ja kertoa satuja toiselle saadakseni heidät nukkumaan. Kun he sitten vihdoinkin nukkuvat, huoahdan itsekseni: No nyt ei minulla enää ole mitään pelättävää. Itse asiassa, enkelini, keksivät äidit kaikenlaisia vaaroja pitkin päivää. Heti kun lapset hetkeksikin häipyvät pois silmistä, tulee ajatelleeksi, että Armand on ehkä tahtonut leikkiä varastetuilla partaveitsillä tai että tuli on voinut tarttua hänen mekkoonsa, että käärme on voinut purra häntä, että hän on kaatunut juostessaan ja saanut kuhmun päähänsä tai että hän on hukkunut lammikkoon. Kuten näet, tuo äitiys mukanaan koko joukon suloista ja peloittavaa runoutta. Ei kulu ainoatakaan tuntia, joka ei toisi mukanaan jotakin uutta iloa tai pelonaihetta. Mutta iltaisin huoneessani näen tosiaan unia avoimin silmin, silloin suunnittelen heidän tulevaisuuttaan. Näen, miten enkelit istuvat heidän pikku pieluksiansa vieressä kirkastaen hymyllään heidän elämäänsä. Väliin huutaa Armand minua unessa, hiivin hiljaa hänen vierelleen ja painan hänen tietämättään suudelman hänen otsalleen, suutelen myös hänen sisarensa palleroisia jalkoja ja ihailen heidän kauneuttaan. Sellaisia ovat minun juhiani! Eilen meidän suojelusenkelimme, niin uskon, herätti minut keskellä yötä ja riennähti minut levottomana Athenaisin kehdoille; hän makasikin pahassa asennossa, pää liian matalalla ja Armand oli aivan paljaana ja hänen jäsenensä olivat kylmästä siniset. — "Ah, pikku äiti!" sanoi hän minulle heräten ja syleillen minua. Kas siinä sinulle, rakas ystävä, kuva eräästä yöllisestä kohtauksesta.

Kuinka tärkeätä onkaan, että äiti nukkuu lapsien vieressä! Voiko mikään hoitajatar, oli hän kuinka hyvä tahansa, sylissänsä siten rauhoittaa heitä kuin äiti ja saada heidät jälleen nukkumaan, jos joku ilkeä painajainen on heidät herättänyt? Sillä he uneksivat, ja jonkun tuollaisen kaamean unen selittäminen on sitäkin vaikeampaa, kun lapsi koko ajan kuuntelee äitiään yht'aikaa uneliaan säikähtynein, älykkäin ja yksinkertaisen tylsin aistein. Se on urkupiste kahden unen välillä. Minun uneni onkin sentähden käynyt niin keveäksi, että kuulen ja näen pienokaiseni silmäluomieni väliverhon lävitse. Herään jo huokauksesta, liukahduksesta. On kuin kouristuksen hirviö piileksisi aina kyyryllään heidän vuoteittensa jalkapuolessa.

Aamulla alkaa molempien lapsien melu lintujen ensi liverryksen kanssa. Keveän aamu-uinailun harsojen läpi kuulostaa heidän epäselvä jokelluksensa tosiaan lintujen viserrykseltä, se on kuin pääskyjen iloista tai valittavaa tiukutusta, ja minä kuulen sen vähemmän korvillani kuin sydämelläni. Sill'aikaa kuin Naïs ryömien käsillään ja horjahdellen eteenpäin pienin epävarmoin askelin yrittää tehdä matkaa kehdoistaan minun sänkyyni, kiipeää Armand jo apinan notkeudella viereeni ja syleilee minua. Sitten nuo molemmat pienokaiset tekevät vuoteeni leikkivajakseen ja äiti saa luvan antautua heidän armoilleen. Tyttönen vetää minua hiuksista, tahtoo yhä vain imeä ja Armand puolustaa rintaani, aivan kuin se olisi hänen omaisuuttaan. En voi vastustaa heidän metkujaan ja naurunpurskahduksiaan, jotka räjähtävät kuin raketit ja ajavat väkisinkin unen pois silmistä. Leikitään ihmisuttu ja äiti-ihmissusi syö silloin hyväilyillään tuota niin valkeaa ja herkkää hipiää; hän suutelee silloin yltiöpäisesti noita kujeellisuudessaan niin keimailevia silmiä, noita ruusuisia olkapäitä ja saa aikaan pieniä mustasukkaisuuden elkeitäkin, jotka ovat ihastuttavia. Joinakin päivinä kun kello kahdeksan aikaan olen alkanut vetää sukkiä jalkoihini, en ole vielä kello yhdeksältä saanut päälleni edes yhtäkään.

No niin, rakkaani, sitten noustaan kuitenkin. Pukeminen alkaa. Heitän ylleni aamunutun, sitten käärin hihat ylös ja otan eteeni vahakangas-esiliinan; kylvetän ja pesen molemmat pikku kukkaiseni, Maryn avustamana. Minä yksin arvioin onko vesi kuumaa tai haaleaa, sillä huudot ja kyyneleet ovat melkein kokonaan riippuvaisia veden lämpölämmästä. Silloin lähtevät ulapalle paperilaivastot ja pienet lasi-ankat. Täytyy huvittaa lapsia saadaksen heidät kunnolla pestyiksi. Jospa aavistaisit, mitä kaikkea täytyy keksiä noiden itsevaltioiden kuninkaiden iloksi voidakseen pehmeillä sienillä päästä käsiksi heidän ruumiittensa pienimpiin sopukoihinkin, pelästyisit aivan sitä taitoa ja älyä, mitä vaaditaan äidiltä, ennenkuin hän voi täyttää kutsumuksensa kunnialla. Siinä saa pyytämällä pyytää, torua, luvata, puijata ja petkuttaa, ja siinä taidossa tuleekin oikein mestariksi, kun kaikki salajuonet on osattava niin tyystin salata. Mihinkä päästäisiinkään, ellei Jumala lapsen kekseliäisyyttä vastaan olisi asettanut äidin kekseliäisyyden! Lapsi on suuri valtiovehkeilijä, jonka herraksi pääsee samoilla keinoin kuin suurien valtiomiestenkin... vetoamalla hänen intohimoihinsa. Onneksi nauravat nämä enkelit kaikelle: harja, joka putoaa, saippuapala, joka pääsee luiskahtamaan, kas siinä heille jo ilon aihetta kylläksi! Siispä, joskin voitot ovat kalliisti ostettuja, niin ovatkin ne sitten todellisia voittoja. Muuten ainoastaan Jumala tietää sen, sillä heidän isänsä ei tiedä tästä kaikesta mitään. Ainoastaan sinä, Jumala, ja te enkelit voitte käsittää niitä katseita, joita me vaihdamme Maryn kanssa, kun lopetettuumme noiden kahden pikku elikon pukemisen näemme heidät puhtaina ja hienoina lukemattomien saippuoiden, sienien, kampojen, ammeiden, imupaperien, flanellipalasten, ja kaikkien noiden tuhansien pikku esineiden keskellä, jotka

aina kuuluvat oikean *nurseryn* kalustoon. Tässä suhteessa olen tullut englannittareksi ja minun täytyy tunnustaa, että tämän maan naiset ovat todellakin nerokkaita lapsenhoidon alalla. Vaikkakin he ovat ottaneet sen ainoastaan aineellisen ja fyysillisen hyvinvoinnin kannalta, ovat he sitten myös kehittäneet tämän puolen aivan täydellisyyden huippuun. Sentähden tulee minunkin lapsillani aina olemaan villasukat, mutta paljaat sääret. Heitä ei myöskään tulla vaatteilla pauloittamaan eikä puristamaan kokoon, mutta heitä ei myöskään koskaan silloin saa jättää yksin. Ranskalaisten lasten kireä kapalokytkyt merkitsee hoitajattaren vapautta, siinä asian ydin. Todellinen äiti ei milloinkaan ole vapaa; ja sentähden en minäkään kirjoita sinulle, kun minulla on maatilan hoito edesvastuullani ja lisäksi kaksi lasta kasvatettavana. Äidin tehtävään sisältyy myös aivan salaisia ansioita, joista ei kukaan tiedä, se vaatii tunnollisuutta ja kuntoa pikku asioissa, ja jokahetkistä huolehtimista ja uhrautuvaisuutta. Täytyy valvoa tulella olevia keittoja. Luuletko, että yleensä voisin vapautua pienimmästäkään velvollisuudesta? Mitättömimmälläkin huolenpidolla voi näyttää rakkauden satoa. Oi, miten somasti hymyileekään lapsi, jonka pikku ateria maistuu! Armand nyökkää päällään niin suloisesti, että jo yksi sellainen nyökkäys on elämän pitkän rakkauden arvoinen. Kuinka voisi toiselle naiselle luovuttaa tuota iloa saada puhaltaa lientä Näisin lusikassa, silloin kun se hänen mielestään on liian kuumaa, ja yleensä oikeutta saada palvella tuota rakasta lasta, jonka vieroitin seitsemän kuukautta sitten ja joka yhä vieläkin ikävöi rintaa? Kun *bonne* on polttanut lapsen kielen ja huulet jollakin kuumalla, sanoo hän apuun rientävälle äidille, että lapsi itkee nälästä. Kuinka voisi äiti nukkua rauhassa tietäessään, että epäpuhdas hengähdys mahdollisesti par'aikaa jäädyttää niitä liemilusikallisia, joita hänen lapsensa nielee, kun luontokaan ei ole luonut mitään välittäjää hänen rintansa ja imulapsen huulien välille! Onpa oikein kärsivällisyyttä vaativa toimitus leikata kotletti palasiksi Näisille, joka juuri tekee viimeisiä hampaitaan, ja sitten sekoittaa nuo paistetut lihapalaset hyvin perunain kanssa; äiti on ainoa, joka muutamissa tapauksissa voi saada vastahakoisen ja kärsimättömän lapsen syömään annoksensa loppuun. Eivät siis lukuisat palvelijat eikä englantilainen hoitajatar voi vapauttaa äitiä olemasta itse henkilökohtaisesti läsnä taistelukentällä, jossa suuren lempeyden on taisteltava lapsuuden pieniä suruja ja tuskia vastaan. Näetkö, Louise, näitä rakkaita viattomia olentoja on vaalittava sielullaan; kun on kysymys heidän pukemisestaan, ravitsemisestaan tai riisumisestaan ja uneen tuudittamisestaan, ei saa uskoa muuhun kuin omiin silmiinsä ja omaan kättensä työhön. Yleensä voi pitää sääntönä, että jo lapsen itku sinään on äidin tai hoitajattaren tuomio, silloin kun itku ei aiheudu mistään luonnon aiheuttamasta kärsimyksestä. Senjälkeen kun olen saanut niitä kaksi ja pian saan kolmannenkin hoidettavakseni, en enää ajattele mitään muuta kuin lapsiani; yksinpä sinäkin, joka kuitenkin olet minulle niin rakas, olet minulle vain muistikuva. En aina ole vielä kello kahdeltakaan pukimissani. Sentähden en myöskään usko sellaisiin äiteihin, joiden huoneet, kaulukset, leningit ja kaikki asiat ovat mitä parhaimmassa järjestyksessä.

Ilma on nyt huhtikuun alkupäivinä ollut kaunis, eilen tahdoin siksi lasteni kanssa mennä kävelyllä ennen lapsivuodettani, joka pian on edessäni; niin, tiedätkö, tuollainen kävelyretki on äidille kokonainen runoelma, jo edellisenä päivänä sitä suunnitellaan. Armandin päälle piti pantaman ensimmäistä kertaa uuden uutukainen musta samettinuttu, samoin kaulus, jonka minä olin kirjaillut, ja skotlantilainen, Stuartien väreihin sommiteltu myssy kukonsulkineen. Näisin piti olla puettuna valkoiseen ja vaaleanpunaiseen, soma baby-myssy päässä, sillä vielä on hän *baby* ja saa pitää tämän nimen siksi, kunnes se pikkuinen ilmestyy, joka par'aikaa antaa minulle aimo potkauksia ja jota nimitän *kerjäläisekseni*, sillä se on oleva viimeinen lapseni. Olen nähnyt lapseni jo unessa ja tiedän, että se on oleva poika. No niin, myssyt, kaulukset, mekko, pienet sukat, somat pikku kengät, ruusunauhat sääryksiin, silkillä kirjailtu musliinipuku, kaikki oli järjestyksessä odottamassa vuoroaan vuoteeni päällä. Kun sitten nämä hilpeät lintuset, jotka tulevat niin hyvin toimeen yksissä, vihdoinkin olivat valmiit, kun heidän ruskea tukkansa oli kiharoitu ja kammattu niin, että se laskeutui kauniisti otsalle ja pilkisti myös somasti esiin valkean ja ruusuisen myssyn alta, kun kengät olivat hakasilla kiinnitettyt, kun nuo paljaat pohkeet, nuo niin näppärästi vaatetetut pienet jalat juosta tepsuttelivat ympäri *nursery'ssä*, kun nuo molemmat kasvot, *cleanes*, sanoisi niistä Mary, ja nuo kirkkaina säteilevät silmät sanoivat: menkäämme, niin silloin löi rintani riemusta. Oi, nähdä noin lapsensa omien käsiensä koristamina, nähdä tuon raikkaan sinisten suonten kuulostaman hipiän, jonka itse on pessyt, saippuoinut ja kylvettänyt, sametin ja silkin eloisten värien tehostamana, se on kauniimpaa kuin runo! Millä loppumattomalla, millä kyllästymättömällä hellyydellä täytyykään kerta kerran jälkeen kutsua ne luokseen painaakseen suudelman niiden kaulalle, joka yksinkertaisen kauluksensa alta hohtaa kauniimpana kuin kauneimmankaan naisen kaula! Tällaisia tauluja, joita muuten näkee typerinä ja huonoina värivalopainoksina ja jotka pysähdyttävät eteensä kaikki äidit, katselen minä joka päivä.

Kun vihdoinkin olimme ulkona, nautin täysin siemauksin työni tuloksista ja ihailin pikku Armandia, joka oli kuin prinssi ja talutti *babyä* pitkin sitä pientä tietä, jonka tiedät. Mutta silloin tulivat vastamme eräät vaunut. Tahdoin vetää lapset syrjään, mutta en ehtinyt, ja he kierivät kumpikin alas lokalamikkoon. Siinä oli sitten koko mestariteokseni! Täytyi palata kotiin pukeakseen heidät toisiin vaatteisiin. Otin pienemmän syliini huomaamatta ollenkaan, että pilasin omankin hameeni. Mary otti hoivaansa Armandin ja niin käännyimme takaisin. Kun *baby* itkee tai lapsi kastelee itsensä, silloin on kaikki hullusti; äiti ei enää muistakaan itseään, koko hänen huomionsa on muualla. Päivällinen lähenee, ja useinkaan en ole saanut mitään aikaan; ja kuinka ehdin palvella aterian aikana heitä molempia, sitoa

ruokaliinat heidän kaulaansa, kietoa ylös hihat ja saada heidät syömään? Siinä ongelma, jonka ratkaisen kaksi kertaa päivässä. Näissä alituisissa puuhissa, näissä juhlissa ja pienissä onnettomuuksissa kuluu aikani, eikä talossa olekaan ketään muuta niin unohtettua kuin minä. Väliin unohtuvat paperikähertimet kiinni tukkaani, kun lapset ovat olleet pahoja. Pukuni riippuu aivan heidän tuulestaan. Jos jonkunkaan hetken käytän itseäni varten, kuten nyt kirjoittaessani sinulle nämä kuusi sivua, niin täytyy heidän sill'aikaa saada leikata kuvia irti romaaneistamme, rakentaa linnoja kirjoista, shakkinappuloista tai helmiäisnoppasista ja Näisin täytyy saada kerä kaikkia silkki- ja villalankani kerälle omalla tavallaan, joka, sen voin vakuuttaa sinulle, on niin monimutkainen, että se vaatii koko hänen pienen älynsä niin tarkkaan, että hän on hiljainen kuin hiiri.

Kuitenkin kaikitenkin ei minulla ole mitään syytä valittaa: molemmat lapseni ovat vahvoja ja vapaita ja löytävät huvinsa verrattain vaivattomasti ja suuremmitta kustannuksitta. He iloitsevat kaikesta; he ovat enemmän valvotun vapauden kuin leikkikalujen tarpeessa. Jotkut punaiset, keltaiset, sinipunervat tai mustat kivet, pienet simpukan kuoret, hiekkameren vaatimattomat ihmeedet ovat omiaan tekemään heidät onnellisiksi. Omistaa paljon kaikenlaista pikku kamaa, siinä heidän rikkautensa. Olen tarkastellut loitompaa Armandia, hän puhuu kukille, kärpäksille, kanoille ja matkii niitä; hän viihtyy hyvin hyönteisten parissa ja ne täyttävät hänen mielensä syvällä ihailulla. Kaikki, mikä on pientä, kiinnittää hänen mieltänsä. Armand alkaa jo joka asiasta kysyä *minkätähden*; nyt hän on tullut tietämään, mitä olen sanonut hänen kummiäidilleen; muuten pitää hän sinua haltiattarena; siitä nyt näet, miten lapset aina ovat oikeassa!

Oi, enkelini, en ole tahtonut murhetuttaa sinua kertomalla kaikista näistä kotoisista onnenaiheistani. Nyt kerron sinulle kuvaavan tapauksen kummipojastasi. Tässä muuanna päivänä vaelsi jälessämme muuan köyhä mies, sillä köyhät tietävät, ettei kukaan äiti, joka kulkee lapsiensa kanssa, koskaan kiellä heiltä almua. Armand ei vielä ymmärrä, että voi olla puute leivästä, hän ei tiedä, mitä raha on; mutta kun hän tuonoin oli saanut pienen torven, jonka hänen toivomuksestaan olin hänelle ostanut, niin ojensi hän sen nyt kuninkaallisella ilmeellä tuolle ukkopahaiselle sanoen: — "Kas siinä, ota tämä!"

"Sallitteko minun pitää sen!" kysyi kerjäläinen minulta.

Mitä voi maan päällä verrata sellaisen hetken iloon?

"Katsokaas, rouva, minullakin on ollut lapsia," sanoi minulle vanhus ottaen vastaan sen, mitä hänelle annoin, kiinnittämättä siihen sen enempää huomiota.

Kun ajattelen, että Armandin tapainenkin lapsi on pantava kouluun, että minä en saa pitää häntä luonani enää kauempaa kuin kolme ja puoli vuotta, riipovat väritykset selkäpiitäni. Yleinen kouluutus on hävittävä tämän siunatun lapsen sielun kukoistuksen, se on *denaturalisoiva* tuon luonteisen sulouden ja liian ihailtavan välittömyyden ja suoruuden! Häneltä leikataan nuo kiharaiset kutrit, joita minä olen niin huolellisesti sukinut ja siloitellut ja joita olen niin paljon suudellut. Mitä tulevat he tekemään Armandin sielulle?

Ja sinä, miten on sinun laitasi? Et ole virkkanut mitään elämästäsi? Rakastatko edelleenkin Felipeä? Sillä sarasenin puolesta en ole levoton. Hyvästi nyt, Naïs sattui kaatumaan, ja jos jatkan, tulee tästä kirjeestä kokonainen kirja.

XLVI.

ROUVA DE MACUMER KREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

1829.

Sanomalehdet ovat jo ilmoittaneet sinulle, sinä hyvä ja hellä Renée, siitä hirvittävästä onnettomuudesta, joka on kohdannut minua; en ole kahteenkymmeneen vuorokauteen väistynyt hänen päänalaisensa äärestä, olen ottanut vastaan hänen viimeisen henkäyksensä ja sulkenut hänen silmänsä, olen pappien kanssa pitänyt valvokkia hänen ruumiinsa vieressä ja lukenut kuolleiden rukouksia. Olen katsonut rangaistukseksi itselleni tämän sanoin kuvaamattoman tuskan, mutta kuitenkin, kun näin, miten hänen puhtaat huulensa hymysivät minulle juuri ennen kuolemaa, en voi uskoa, että minun rakkauteni surmasi hänet! Sanalla sanoen, *häntä ei ole enää*, ja minä, *minä elän*! Mitä voin enempää sanoa sinulle, joka tunsit meidät niin hyvin? Kaikki on sanottu näillä parilla sanalla. Oi, jos joku sanoisi minulle, että hänet voidaan uudestaan herättää eloon, niin antaisin oman osani taivaassa kuullakseni

tämän lupauksen, sillä se merkitsisi sitä, että saisin nähdä hänet jälleen!... Ja saada hänet takaisin vaikkapa vain pariaksi sekunniksi olisi samaa kuin saada hengittää ilman tikaria sydämessään. Etkö tule pian sanomaan minulle tuota sanaa? Etkö rakasta minua tarpeeksi pettääksesi minua?... Ei, ei, sinähän sanoit minulle jo etukäteen, että minä iskin häneen syviä haavoja! Onko se totta? Ei, minä en ansainnut, hänen rakkauttaan, siinä olet oikeassa, minä varastin sen. Tukahdutin onnen mielettömiin syleilyihini! Oi, nyt kun kirjoitan sinulle nämä rivit, en enää ole järjiltäni, mutta tunnen itseni hyvin yksinäiseksi! Suuri Jumala, onko sen pahempaa helvettiä kuin minkä tuo sana sisältää?

Kun hänet kannettiin pois, paneuduin samaan vuoteeseen ja toivoin saavani kuolla, sillä meidän välillämme oli ainoastaan yksi ovi ja minä luulin vielä, että minulla olisi voimaa avata se! Mutta ah! Olin liian nuori, jo neljäkymmentä päivää kestäneen toipumisen jälkeen, jonka aikana minua virvoiteltiin eloon kaikilla tuon synkän lääketieteen julmilla keinoilla, löydän itseni taas istumasta ikkunani ääressä, keskellä kaikkia niitä kauniita kukkia, joita hän vaali minua varten. Nautin taas tuosta suuremmoisesta näköalasta, jota hänkin niin usein katseli ja jonka keksimisestä hän oli niin iloinen, sentähden että se miellytti minua. Oi, ystävä rakas, paikoiltaan liikahtaminenkin tuottaa jo ääretöntä tuskaa, silloin kun sydän on kuollut. Tuo kostea maa puutarhassani väräyttää minua, koko maa on kuin yksi ainoa suuri hauta ja minusta tuntuu kuin astuisin hänen päälleen! Mennessäni ensimmäistä kertaa ulos valtasi minut sellainen pelko, että minun täytyi pysähtyä. On liian hirmuista nähdä *hänen* kukkiaan näkemättä *häntä*!

Äitini ja isäni ovat Espanjassa; veljeni tunnet kyllä, ja sinä taas olit pakoitettu jäämään maalle; mutta ole huoletta, kaksi enkeliä on tällä aikaa vaalinut minua. Sorian herttua ja herttuatar, nämä molemmat suloiset ihmiset, riensivät heti veljensä luo. Viimeiset yöt istuimme kaikki kolme syvässä surussamme ääneti ja levollisina vuoteen ääressä, jossa teki kuolemaa yksi noita jaloja ja todellakin suuria miehiä, jotka kaikessa ovat meitä tavallisia kuolevaisia korkeammalla ja jotka ovat niin harvinaisia tässä maailmassa. Felipe'n kärsivällisyys oli jumalallinen. Veljensä ja Marian näkeminen virkisti häntä hetkiseksi ja lievensi hänen tuskiaan.

"Rakkaani", sanoi hän minulle sillä yksinkertaisuudella, joka oli hänelle tunnusmerkistä kaikessa, "minä kuolen ja unohdan jättää veljelleni Fernandille perinnöksi Macumer'n paroonikunnan! Testamenttini on tehtävä uudestaan. Veljeni on antava minulle anteeksi, hän tietää, mitä on rakastaa."

Lankoni ja hänen puolisonsa huolenpitoa saan kiittää elämästäni, he tahtovat viedä minut mukanaan Espanjaan.

* * * * *

Ah, Renée, en voi kuvata sinulle, missä määrin tämä onnettomuus merkitsee minulle koko elämäni luhistumista. Oman viallisuuteni tunto tukahduttaa minussa kaiken muun, ja tunnen katkeraa lohdutusta saadessani uskoa sen Cassandra-raukalleni, jota en ole tahtonut kuunnella. Olen tappanut hänet vaatimuksillani, aiheettomalla mustasukkaisuudellani, ainaisella rettelöimiselläni. Rakkauteni oli sitäkin vaarallisempaa, kun me molemmat olimme varustetut yhtä hienon herkällä ja voimakkaalla tunteellisuudella ja puhuimme samaa kieltä; hän ymmärsi ihailtavan hyvin kaikki ja usein koski paha pilani kovasti hänen sydämeensä, minun sitä ollenkaan aavistamatta. Et voi ollenkaan kuvitella, kuinka pitkälle tuo rakas orjani meni tottelevaisuudessaan; sanoin hänelle useasti, että hän menisi matkoihinsa ja jättäisi minut rauhaan, ja hän meni sanallakaan oikutteluani vastustamatta, mutta luultavasti kärsien siitä. Viimeiseen huokaukseensa asti hän siunasi minua ja toisti yhä, että yksi ainoa aamukin kahden minun kanssani oli arvokkaampi kuin kokonainen elämä jonkun muun rakastetun naisen kanssa, vaikkapa tämä nainen olisi Maria Herediakin. Itken kirjoittaessani näitä sanoja.

Nykyään nousen kello kaksitoista ja käyn levolle kello seitsemän illalla, kulutan naurettavan pitkän ajan aterioihini, kävelen hitaasti, voin pysähtyä tuntikaudeksi katselemaan jotakin kasvia, tarkastelen oksia ja lehtiä, ja koetan mahdollisimman vakavasti ja määräperäisesti käyttää aikani tyhjäntoimitukseen; rakastan varjoa, hiljaisuutta ja yötä; sanalla sanoen taistelen ajan hetkiä vastaan ja siirrän ne synkällä tyydytyksellä menneisyyteen. Puutarhani rauha on ainoa seura, jota itselleni toivon; siellä näen kaikkialla sammuneen onneni ihania kuvia; muille ne ovat näkymättömiä, mutta minulle todellisia ja ilmieläviä.

Källyni heittäytyi syliini, kun eräänä aamuna sanoin hänelle: — "Te olette sietämättömiä! Espanjalaisten sielussa on jotakin, jota meissä ei ole, jotakin suurempaa!"

Ah, Renée, että en ole vieläkään kuollut, riippuu todennäköisesti siitä, että Jumala mittaa onnettomuustunteen kullekin hänen voimansa mukaan. Ainoastaan me naiset tiedämme, kuinka suuri meidän tappiomme on, silloin kun kadotamme oikean, todellisen, vilpittömän rakkauden, kestävän intohimon, tunteen, joka on ainoa laatuaan ja jonka suomat nautinnot tyydyttävät yhtä paljon sielua kuin luontoa. Kuinka harvoin kohtaamme sellaisilla ominaisuuksilla varustetun miehen, että voimme rakastaa häntä alentamatta itseämme! Löytää sellainen mies on suurin onni, mikä osaksemme voi tulla, emmekä me saa sitä kahta kertaa. Te todella voimakkaat ja suuret miehet, te, jotka

runolliseen kuoreenne yhdistätte hyveellisen sisällön, te, joiden sieluissa asuu ylevä, jumaloimisen arvoinen rakastettavuus, oi, varokaa rakastamasta, sillä te vain teette itsenne ja vaimonne onnettomiksi! Tätä huudan ääneeni puistoni käytävillä. Eikä mitään lapsia hänen kanssaan! Tämä pohjaton, loputon rakkaus, joka aina hymyili minulle, jolla oli minulle vain kukkia ja iloa annettavanaan, tämä rakkaus jäi hedelmättömäksi! Olen hylky-olento! Olisiko siis puhdas ja raju rakkaus, tuo ehdoton rakkaus, yhtä hedelmätön kuin vastenmielisyyskin, olisiko se esteenä elämälle niinkuin erämaan hiekan kuumuus ja napaseudun kylmyys ehkäisee kaiken kasvillisuuden? Täytyykö välttämättä mennä naimisiin jonkun de l'Estoraden kanssa luodakseen perheen? Olisiko Jumala mustasukkainen rakkaudelle? Nyt puhun mielettömiä!

Luulen, että sinä olet ainoa, jota voin sietää lähelläni; tule siis, sinä yksin saat olla surevan Louisen luona. Miten kauhea olikaan se päivä, jolloin puin ylleni leskipäähineen. Nähdessäni itseni mustissa, vaivuin tuolille ja itkin siinä yöhön asti ja itken vielä nytkin kertoissani sinulle tuosta hirvittävästä silmänräpäyksestä. Jää hyvästi! Kirjoittaminen väsyttää minua; ja minulla on jo tarpeeksi kuormaa ajatuksistani, joita en nyt tässä tahdo kaikkia ilmaista. Ota lapsesi mukaasi, voit imettää nuorintasi täällä; en ole enää mustasukkainen; *häntähän* ei enää ole olemassa, ja minulle tulee olemaan kovin hauskaa saada nähdä kummipoikaani; Felipe toivoi lasta, joka olisi pikku Armandin kaltainen. No niin, tule siis ottamaan oma osasi surustani!...

XLVII.

RENÉE LOUISELLE.

1829.

Rakas ystävä, kun saat tämän kirjeen, en enää ole kaukana sinusta, sillä lähdän matkaan hetkinen sen jälkeen, kun olen lähettänyt sen. Saamme olla kaksin. Louis on pakoitettu jäämään Provenceen niiden vaalien vuoksi, jotka täällä piakkoin toimitetaan, hän tahtoo tulla valituksi uudelleen, ja liberaalit ovat jo alkaneet vehkeillä häntä vastaan.

En tule lohduttaakseni sinua, tuon sinulle ainoastaan sydämeni ollakseni sinulle seuraksi ja auttaakseni sinua elämään. Kehoitin sinua itkemään; niin kalliisti täytyy sinun ostaa elämän onni saadaksesi sitten kerran vielä yhtyä häneen, sillä hän on ainoastaan matkalla Jumalan luo, ja sinä et enää voi ottaa askeltakaan, joka ei veisi sinua lähemmäksi häntä. Jokainen hyvin täytetty velvollisuus murtaa aina yhden renkaan siinä ketjussa, joka vielä on välillänne teitä erottamassa. Rohkeutta, oma Louiseni, minun helmassani olet jälleen heräävä eloon ja kerran olet saapuva hänen luokseen puhtaana ja jalona; kaikki tietämättäsi ja tahtomattasi tehdyt rikokset ovat silloin jo anteeksi annetut ja sinun saattonasi on niiden hyvien töiden sarja, joita sinä täällä alhaalla olet tehnyt hänen nimessään.

Kirjoitan nämä rivit suurimmassa kiireessä kesken kaikkia matkavalmistuksiamme lasten kieppuessa kiinni helmoissani, ja Armand huutaa minulle: "Kummiäiti, kummiäiti! Lähdetään hänen luokseen!" Niin että voisin aivan tulla mustasukkaiseksi: hän on melkein kuin sinun poikasi!

TOINEN OSA.

XLVIII.

15 p:nä lokakuuta 1833

No niin! Ihmiset ovat oikeassa, Renée, sinulle on puhuttu totta. Olen myynyt kaupunkitaloni, olen myynyt Chantepleursin ja vuokratilat Seine-et-Marnessa; mutta että minä olisin hullu ja häviön partaalla, se on sentään liikaa. Laskekaamme. Myynnin jälkeen on Macumer-raukan omaisuudesta jällellä noin kaksitoistasataatuhatta frangia. Teen niistä sinulle, sinä kokenut sisareni, tarkasti selkoa. Yhden miljoonan olen sijoittanut kolmen prosenttien arvopapereihin, silloin kun nämä olivat arvoltaan viisikymmentä frangia, ja siten olen hankkinut itselleni kuudenkymmentuhannen frangin tulot sen kolmenkymmenen sijasta, jonka sain maatilastani. Ajattele, asua kuusi kuukautta vuodesta maalla, tehdä siellä arentisopimuksia, kuulla noiden vuokraajien alituisia valituksia, jotka maksavat milloin tahtovat, riutua ikävissään niinkuin metsästäjä, silloin kun ilma on sateinen, pitää elintarpeita myytävänä ja myydä niitä tappiolla; Parisissa taaskin ylläpitää kaupunkitaloa, joka merkitsee kymmentuhatta frangia korkoja, sijoittaa rahoja notarioiden kautta, odottaa korkoja, haastaa käräjiin ihmisiä saadakseen maksua, tutkia hypoteekkilainsäädäntöä, sanalla sanoen hoitaa liikeasioita Nivernais'ssa, Seine-et-Marnessa, Parisissa, mikä kuorma se on, minkälaisia ikävyyksiä, pettymyksiä ja tappioita se tuottaakaan kaksikymmentä seitsemän-vuotiaalle leskelle! Nyt on omaisuuteni sijoitettu valtion obligatsioneihin ja sensijaan, että maksaisin veroa valtiolle, saan itse ilman minkäänlaisia lisäkulunkeja valtion rahastosta joka kuudes kuukausi kolmekymmentätuhatta frangia, jotka sievä, pikkuinen virkamies tuo minulle, hymyillen lukien eteeni kolmekymmentä tuhannenfrangin seteliä. Jos Ranska tekee vararikon? huomauttanet. Ensinnäkin:

Etäinen niin ei vaara mieltäin vaivaa.

Pahimmassa tapauksessa vähentäisi Ranska korkeintaan puolet tuloistani; ja silloin vieläkin olisin yhtä rikas kuin mitä olin ennen sijoituksiani; sitä paitsi siihen asti, kunnes tuo onnettomuus tulee, olen jo ehtinyt nostaa kaksi kertaa enemmän kuin mitä entiset tuloni olivat. Tuollainen valtio-onnettomuus voi tapahtua vain kerran vuosisadassa ja sillä välin on aikaa säästää kokoon pääomaa. Ja kaiken lisäksi eikö kreivi de l'Estorade ole puoli-tasavaltaisen heinäkuun-Ranskan pääri? Eikö hän ole sen kruunun tukipylväitä, jonka *kansa* on tarjonnut Ranskan kuninkaalle? Voinko olla levoton, kun minulla on ystävänä valtiovarain toimituskunnan päällikkö, tuo suuri rahamies? Ja sitten uskalletaan väittää, että minä olen järjiltäni! Minä teen melkein yhtä nerokkaita laskelmia kuin sinun kansalaiskuninkaasi.

Tiedätkö, mikä se on, joka antaa naiselle tällaisen algebrallisen viisauden? Rakkaus! Oi! nyt en voi enää kauemmin salata sinulta käyttäytymiseni salaisia syitä, joita yksin sinunkaan terävänäköisyytesi, hellä uteliaisuutesi ja hieno vaistos eiivät ole kyenneet arvaamaan. Menen kaikessa hiljaisuudessa naimisiin eräässä kylässä lähellä Parisia. Minä rakastan ja minua rakastetaan. Minä rakastan niin paljon kuin yleensä voi rakastaa nainen, joka jo tietää, mitä rakkaus on. Minua rakastetaan niin paljon kuin yleensä mies voi rakastaa naista, joka jumaloi häntä. Anna minulle anteeksi, Renée, että olen lymyillyt sinua ja koko maailmaa! Jos Louise-ystäväsi täten vetäytyykin piiloon kaikkien katseilta ja jos hän ei tahdokaan tyydyttää ihmisten uteliaisuutta, niin myönnä, että rakkauteni Macumer-parkaa kohtaan velvoittaa minut tähän epäsuoruuteen. L'Estorade ja sinä olisitte murhanneet minut epäilyksillänne, hämmäntäneet minut varoituksillänne ja huomautuksillänne. Sitäpaitsi olisivat olosuhteet voineet tulla avuksenne. Sinä yksin tiedät, mihin määrin minä olen mustasukkainen ja sinä olisit suotta rääkännyt minua. Kaiken sen, mitä sinä ehkä tulet pitämään hulluutena, olen tahtonut tehdä yksin, omin päin, oman sydämeni ääntä seuraten, aivan kuin nuori tyttö, joka viekkauksella voittaa vanhempiensa valvonnan. Rakastettuni koko omaisuus on kolmekymmentätuhatta frangia velkaa, jonka minä olen maksanut. Mikä huomautusten aihe jo tämäkin! Te olisitte varmasti koettaneet todistaa minulle, että Gaston on keinottelija, ja miehesi olisi vakoillut tuota rakasta lasta. Minusta on ollut hausempaa itse tutkia häntä. Nyt on hän jo kaksikymmentäkaksi kuukautta seurustellut kanssani ja osoittanut huomiotaan minulle; minä olen kahdenkymmenen seitsemän vuotias, hän kahdenkymmenen kolmen. Naisen ja miehen välillä on tämä ikäerotus ääretön. Siinä uusi onnettomuuden aihe! Kaiken lisäksi on hän vielä runoilija ja hän on elänyt kynällään; siitä jo käy sinulle selville, että hän on elänyt melkein tyhjällä. Tuo rakas runoilija tyhjäntoimittajani lekottelikin useammin ulkona päivän-paisteessa ilmalinnoja rakennellen kuin istui kurjassa ja pimeässä kopissaan runoja kirjoitellen. Mutta kirjailijoita, taiteilijoita ja kaikkia, jotka tekevät työtä vain ajatuksillaan, pitävät yleensä käytännön ihmiset hyvin epävakaisina. He omaavat niin monenlaisia oikkuja, saavat niin paljon päähänpistoja, että ihmiset luonnollisesti luulevat, että heidän sydämensä on samanlainen kuin heidän päänsäkin. Huolimatta maksetusta velasta, ikäerosta ja runoudesta olen muutaman päivän kuluttua, en antautuva, kuten kahdeksan vuotta sitten kokemattomana, tietämättömänä ja uteliaana, vaan itsetietoisesti antava itseni hänelle. Tämä tapahtuu yhdeksän kuukautta kestäneen arvokkaan vastarinnan jälkeen, jonka aikana en ole sallinut hänen edes suudella kättäni, mitä siveimmän ja hienotunteisimman lemmenhaaveilon jälkeen, ja niin suurella alistumisella odottaa hän minua, että hyvin vielä voisin lykätä avioliittoni vuodeksi eteenpäin, mutta tässä kaikessa ei ole vähintäkään orjailemista, se on jaloa palvelemisen

halua, ei arvotonta alistumista. Ei kellään ole ylevämpää sydäntä kuin sulhasellani, ei kenkään voi olla henkevämpi ja hellempi kuin hän, ei kenenkään rakkaus voi olla sielukkaampaa kuin hänen. Ah, enkelini, hän johtaakin sukujuurensa harvinaisista ihmis-aineksista! Esitän parilla sanalla sinulle tässä hänen elämäntarinansa.

Ystävälläni ei ole muuta nimeä kuin Marie Gaston. Hän on tuon kauniin lady Brandonin poika, josta sinäkin olet mahtanut kuulla puhuttavan ja jonka lady Dudley koston toimenpiteillään surmasi suruun; julma juttu, josta tuo rakas lapsi ei tosin tiedä mitään. Hän ei ole äpäräpoika, mutta kuitenkin aviorikoksen hedelmä. Marie Gastonin toimitti kouluun Toursissa hänen veljensä Louis Gaston, josta opistosta hän pääsi ulos 1827. Pantuaan veljensä kouluun, lähti Louis Gaston muutama päivä senjälkeen merille onneaan etsimään, kuten muuan vanha nainen, joka on ollut Marie Gastonin kaitseminen, sanoi hänelle. Vanhemmasta veljestä tuli siten merimies ja tämä kirjoitti hänelle silloin todellakin isällisiä kirjeitä, jotka todistivat kaunista ja jaloa mielenlaatua, mutta hän viipyi edelleenkin kaukomatkoillaan. Viimeisessä kirjeessään hän ilmoitti Marie Gaston'ille, että hänestä oli tullut merikapteeni jossakin amerikkalaisessa tasavallassa, en muista missä, ja kehoitti häntä olemaan hyvässä toivossa. Voi, kolmeen vuoteen ei tuo rakas resumekkonni ole enää saanut häneltä mitään kirjettä; ja hän rakastaa tätä veljeään niin suuresti, että hän on ollut aikeissa lähteä häntä etsimään. Suuri kirjailijamme Daniel d'Arthez sai hänet kuitenkin estetyksi tästä hulluudesta ja osoitti muutenkin jaloa myötätuntoa Marie Gastonia kohtaan, jolle hän useasti antoi, kuten runoilijani mehevällä kielellään sanoi "leivänkannikan käteen ja katon pään päälle." Ajattele tuon lapsi-rukan puutteenalaisuutta: hädässään hän luuli, että nerous olisi nopein keino hankkia itselleen varallisuutta! Eikö se ole niin hullua, että voi nauraa itsensä vallan piloille! Vuodesta 1828 vuoteen 1833 on hän koettanut luoda itselleen nimeä kirjallisuudessa ja luonnollisesti on hänen elämänsä tämän ajan ollut mitä vaikeinta kamppailua, pelkoa, tuskaa, toivoa, työtä ja puutetta sekaisin! Liiallisen kunnianhimon kiihoittamana hän Arthezin hyvistä neuvoista huolimatta tuli yhä vain suurentaneeksi velkojensa lumipalloa. Hänen nimensä alkoi kuitenkin jo tulla huomatuksi silloin, kun hänet ensimmäisen kerran tapasin markiisitar d'Espardin luona. Hänen aavistamattaan tunsin jo ensi hetkestä alkaen myötätuntoa häntä kohtaan. Kuinka on mahdollista, ettei hän aikaisemmin ole saanut rakkautta osakseen? Kuinka on hänet säästetty minulle? Oi, hänellä on nerokkuutta ja henkevyttä, sydäntä ja ylpeyttä; naiset aina pelkäävät sellaisia täydellisiä suuruuksia. Eikö tarvittukin satakunta voittoa, ennenkuin Joséphine miehessään, pikku Bonapartessa, keksi Napoleonin! Tuo viaton olento luulee tietävänsä, kuinka paljon minä rakastan häntä! Poloinen Gaston! hän ei edes aavista sitä; mutta sinulle tahdon sanoa sen, sinun täytyy se tietää, sillä, oma Renée'ni, tämä kirje sisältää tavallaan niin sanoakseni minun testamenttini. Paina sanani tarkalleen mieleesi!

Tällä hetkellä olen varma siitä, että minua rakastetaan niin paljon kuin yleensä naista voidaan rakastaa täällä maan päällä ja minä uskon, että minua odottaa ihanteellinen aviollinen yhdyselämä, johon minä puolestani tuon sellaisen rakkauden, jollaista en koskaan ennen ole tuntenut... Niin, vihdoinkin nautin siitä rakkaudesta, jonka tunnen omassa rinnassani. Sen, mitä nykyään kaikki naiset vaativat rakkaudelta, sen antaa minulle tämä avioliitto. Minä tunnen Gastonia kohtaan samanlaista ihailua, jota minä itse herätin Felipe-raukassani! En ole enää oma herrani, minä vapisen tuon lapsen edessä, aivan kuin abenserragi vapisi minun edessäni. Sanalla sanoen minä rakastan enemmän kuin minua rakastetaan; värisen ja säikyn kaikkea, minulla on vallan naurettavia pelonaiheita, pelkään tulevani hyljättyksi, pelkään sitä, että tulen vanhaksi ja rumaksi, kun Gaston vielä on nuori ja kaunis, pelkään, etten miellytä häntä tarpeeksi! Kuitenkin luulen omaavani sellaiset ominaisuudet, sellaisen uhrautumiskyvyn ja henkevän viisauden, että voin, en ainoastaan ylläpitää, vaan vielä kasvattaa suuremmaksikin tätä rakkautta yksinäisyydessä, kaukana maailman melusta. Jos epäonnistuisin, jos tämä salaisen rakkautemme ihana runoelma loppuisi, — mitä sanonkaan: loppuisi! — jos Gaston eräänä päivänä rakastaisi minua vähemmän kuin edellisenä, jos huomaisin sen, Renée, niin tiedä, että en häntä, vaan itseäni siitä syyttäisin. Se ei olisi hänen vikansa, vaan minun. Tunnen kyllä itseni, olen luotu enemmän rakastajattareksi kuin äidiksi. Sanon sinulle myös etukäteen, että kuolisin silloin, vaikka minulla olisi lapsiakin. Ennenkuin siis teen tilini kaikkien mahdollisuuksien varalta, rukoilen sinua, oi oma Renée'ni, olemaan äidin sijaisena lapsilleni, annan ne sinulle perinnöksi, jos tällainen onnettomuus minua kohtaa. Sinun kiihkomielinen velvollisuudentuntosi, sinun kallisarvoiset luonteenominaisuutesi, sinun lapsirakkautesi ja hellyytesi minua kohtaan, kaikki tämä on tekevä minulle silloin kuoleman vähemmän katkeraksi, en uskalla sanoa suloiseksi. Tämä päätös, jonka itsekseni olen tehnyt, on omiaan antamaan tälle avioliitolle eräänlaisen kammottavan juhlallisuuden leiman. Sentähden en myöskään halua ketään todistajia, jotka tuntevat minut; vihkiminen tapahtuu kaikessa salaisuudessa. Silloin saan rauhassa yksin väristä; minun ei tarvitse nähdä levottomuutta rakkaissa silmissä, ja minä yksin tiedän, että allekirjoittaessani uuden avioliittosopimuksen olen kenties samalla allekirjoittanut oman kuolemantuomioni.

Tästä sopimuksesta nykyisen itseni ja tulevan itseni välillä ei tämän enempää koskaan! Olen uskonut sen sinun tietoosi, jotta tuntisit velvollisuuksiesi suuruuden. Menen naimisiin avioehtosopimuksen pohjalta hyvin tietäen, että omaisuuteni on niin suuri, että molemmat voimme sillä mukavasti elää.

Gaston ei tiedä, kuinka suuri omaisuuteni on. Saankäytellä varojani, niinkuin tahdon. Kun en tahdo tuottaa Gastonille minkäänlaisia nöyryytyksiä, olen asettanut kaksitoistatuhatta frangia korkoja hänen nimelleen, hän on löytävä ne kirjoituspöytälaatikostaan päivää ennen häitämme; ja jos ei hän ota niitä vastaan, peruutan kaikki. Minun on täytynyt uhata olla naimatta häntä saadakseni oikeuden maksaa hänen velkansa. Nyt olen väsynyt kirjoittamaan näitä tunnustuksia sinulle; ylihuomenna kerron enemmän, sillä huomenna täytyy minun mennä maalle koko päiväksi.

20 p:nä lokakuuta.

Nyt kerron sinulle millaisiin toimenpiteisiin olen ryhtynyt salatakseni maailmalta onneani, sillä tahdon välttää kaikkia mustasukkaisuuden aiheita. Minä olen aivan tuon kauniin italialaisen prinsessin kaltainen, joka leijonan tavoin riensi hekumoimaan rakkaudessaan johonkin sveitsiläiseen kaupunkiin ensin syöksyttyään saaliiseensa käsiksi kuin leijona. Puhunkin näistä järjestelyistäni sinulle vain pyytääkseni sinulta vielä toista palvelusta, sitä nimittäin, ettet koskaan tulisi meitä tervehtimään, ellen itse ole sitä erikoisesti pyytänyt, ja että kunnioittaisit sitä yksinäisyyttä, jossa tahdon elää.

Kaksi vuotta sitten ostin Ville d'Avrayn järvien luota Versailles'in tien varrelta parikymmentä tynnyrinalaa niittymaata, pienen metsän laidan ja kauniin hedelmäpuutarhan. Niittyjen pohjukkaan on kaivettu noin kolmen tynnyrinalan suuruinen lammikko, jonka keskeen on jätetty saari. Nuo kaksi pientä metsäistä kukkulaa, jotka saartavat tätä pientä laaksoa, suodattavat kirkkaita lähdesuonia, jotka virtaavat puistoni läpi ja jotka arkkitehtini on sinne taitavasti haaroittanut. Nämä purot laskevat kruunun lampiin, jotka sieltä täältä siintävät silmään. Tämän pienen puutarhan on tuo sama arkkitehti erittäin kauniisti järjestänyt ja ympäröinyt sen pensasaidoilla, muureilla ja kaivannoilla, mitä maanlaatu kulloinkin on vaatinut, niin ettei ainoakaan näköala ole mennyt hukkaan. Keskelle puiston toista sivustaa, joka rajoittuu Roncen metsiin, ihanalle paikalle, lampeen viettävän niitun laitaan on minulle rakennettu huvila, joka ulkomuodoltaan joka suhteessa muistuttaa niitä ihastuttavia huvimajoja, joita näkee Sionista Briggiin johtavan tien varrella ja joita minäkin suuresti ihailin Italiasta palatessani. Mitä sisustukseen tulee, niin se voittaa komeudessa kuuluisimmatkin huvimajat. Sadan askeleen päässä tästä maalaismallisesta huvilasta on vielä soma talo, joka on eri rakennus ja maanalaisen käytävän kautta yhteydessä huvilaan sekä sisältää keittiön, palvelijoiden asumukset, tallin ja vaunuvajan. Kaikista näistä tiilikivirakennuksista näkyy puuryhmien varjosta ainoastaan siro ja yksinkertainen julkisivu. Puutarhatyöntekijäin asunto muodostaa vielä eri rakennuksen, jonka takana ovat hedelmä- ja vihannestarhat. Sisälle johtava portti on metsään päin rajoittuvassa ympärysmuurissa ja melkein mahdoton löytää. Puu-istutukset, jotka jo nyt ovat suuria, tulevat kahden ja kolmen vuoden perästä täydelleen peittämään rakennukset. Ohikulkija ei aavista asuntoamme muusta kuin kukkuloille näkyvästä savupiippujen savusta, tai mahdollisesti keksii hänen silmänsä sen talvisaikaan, kun lehdet ovat pudonneet.

Huvimajani on Versailles'in n.s. kuninkaan puutarhaa muistuttavan maiseman keskellä, mutta siitä on näköala lammelle ja saareen. Joka puolella kohoavat kukkulat tuuheine lehtivyöhyeineen ja komeine, tuon uuden siviililistan mukaan hoidettuine puineen. Puutarhurini ovat saaneet määräyksen minun ympärilleni kasvattaa ainoastaan tuhansittain tuoksuvia kukkia, niin että koko tämä minun kolkkaneni on kuin yksi ainoa suuri, tuoksuva smaragdi. Huvimaja, jota katolle asti yltävä villiviini kiertää, on ylt'yleensä köynnöskasvien, humalan, klematiksien, jasminien, azaleojen ja cobaeain vallassa. Se, joka voi niiden lomista erottaa ikkunamme, voi todellakin kerskata omaavansa hyvän näön.

Tämä huvimaja, rakkaani, on kaunis ja hyvin rakennettu talo lämmityslaitoksineen ja kaikkine mukavuuksineen, mihin nykyaikainen rakennustaide pystyy; sehän voi sadan neliöjalan suuruiselle alalle kohottaa kokonaisen palatsin. Se sisältää Gastonin huoneuston ja minun huoneustoni. Pohjakerroksessa on odotushuone, salonki ja ruokasali. Meidän yläpuolellamme on vielä kolme huonetta silkkimatojen viljelystä varten. Minulla on viisi kaunista hevosta, pieni kevyt valjakko ja englantilaiset vaunut parihevosiä varten; sillä me asumme ainoastaan neljänkymmenen minuutin päässä Parisista; jos tahdomme mennä kuulemaan oopperaa tai katsomaan jotakin uutta kappaletta, voimme lähteä päivällisen jälkeen ja palata taas illalla takaisin pesäämme. Tie on kaunis ja kulkee meidän pensas-aitamme siimeksessä. Palvelusväkenä kokkini, kuskini, tallimestarini, puutarhurini ja kamarineitsyeni ovat kaikki rehellisiä, kunnon ihmisiä, jotka olen valikoinut kokoon viimeisen puolen vuoden aikana ja jotka tulevat toimimaan vanhan Philippemme valvonnan alla. Vaikkakin olen varma heidän uskollisuudesta ja vaiteliaisuudesta, olen lisäksi kiinnittänyt heidät palvelukseeni heidän omien etujensa pohjalta; heillä ei ole erittäin suuria palkkoja, mutta ne tulevat nousemaan uudenvuoden lahjan kautta, jonka aiomme antaa heille joka vuosi. Kaikki tietävät, että pieninkin virhe, heidän vaiteliaisuuttaan kohtaan tähtäytyvä epäluulo voi tulla maksamaan heille suunnattomia etuuksia. Rakastavaiset eivät koskaan kiusaa palvelijoitaan eivätkä rettelöitse heidän kanssaan, he ovat luonnostaan suvaitsevaisia; siispä voin luottaa väkeeni.

Kaikki, mikä minulla suinkin oli somaa, kaunista ja aistikasta talossani rue du Bacin varrella, on täällä. Rembrandtini, tuo, vanha rapistunut töherryks, on porraskäytävässä. Hobbema riippuu *hänen*

työhuoneessaan vastapäätä Rubensia; Tizian, jonka kälyni lähetti minulle Madridista, koristaa pukukammiotani; Felipen keksimät kauniit huonekalut ovat asetetut salonkiin, jonka arkkitehti on erittäin aistikkaasti koristanut. Kaikki huvilassa on ihailtavan yksinkertaista; mutta tämä yksinkertaisuus on sitä lajia, joka maksaa satatuhatta frangia. Pohjakerros, joka on rakennettu betonkipohjalle, myllynkivistä kyhätyn kellarin päälle, näkyy tuskin kukkien ja pensaiden takaa ja on suloisen viileä olematta vähääkään kostea. Ja lopuksi: valkoiset joutsenparvet purjehtivat lammikolla.

Oi Renée! Tässä laaksossa vallitsee sellainen hiljaisuus, josta kuolleetkin iloitsevat. Herää aamulla lintujen lauluun tai tuulen vienoon suhinaan poppeliin latvoissa. Kukkulalta virtaa alas pieni lähteensuoni, jonka arkkitehtimme löysi kaivaessaan metsän puoleisen muurin perustaa, se juoksee hopeanvalkoisen, krassi-reunaisen hiekan läpi lammikkoon; ja sen arvoa ei voi rahassa mitata. Ettei vain Gaston rupeaisi vihaamaan tätä liian täydellistä onnea. Kaikki on niin kaunista, että värisen; mato asettuu aina hyviin hedelmiin; hyönteiset ahdistavat aina kaikkein komeimpia kukkia. Eikö tuo kauhea ruskea matokin, jonka ahmattius muistuttaa kuoleman kulkua, eikö se aina juuri iske kiinni metsien ylpeyteen? Tiedän jo kokemuksesta, että näkymätön ja kateellinen mahti vainooa täydellistä onnea. Sitäpaitsi sanoit sen kerran minulle kirjeessäsi kauan sitten ja sinä ennustit oikein.

Kun toissa päivänä kävin tarkastelemassa, olivatko viimeisetkin mielikuvani tulleet oikein ymmärretyiksi ja toteutetuiksi, tunsin kyneleiden kihoavan silmiini ja minä kirjoitin arkkitehdin laskuun hänen suureksi hämmästyksensä: Hyväksytään maksettavaksi. — "Teidän raha-asiamiehellenne ei ole maksava, rouva", sanoi hän, "onhan kysymys kolmestasadastuhannesta frangista." "Ei tule kysymykseenkään muuta." virkahdin, kuten ainakin oikea Chaulieu seitsemänneltätoista vuosisadalta. — "Mutta hyvä herra", jatkoin, "yhden ehdon asetan kuitenkin: älkää kertoko kenellekään näistä rakennuksista ja tästä puutarhasta. Älköön kukaan saako tietää omistajan nimeä, luvatkaa kunniasanallanne ottaa huomioon tämä välipuhe tilityksessämme."

Ymmärrätkö nyt syyn äkillisiin matkoihini, minun salaperäiseen edestakaisin liikehtimiseeni? Näetkö nyt, missä kaikki nuo kauniit tavarat, jotka on luultu myydyiksi, oikeastaan ovat? Käsitätkö omaisuuteni uudelleen sijoittamisen syyn? Rakas ystävä, rakastaminen on kuin suuri liikkeen hoito ja sillä, joka tahtoo sydämensä pohjasta rakastaa, ei saa olla mitään muuta huolta. Raha ei enää ole tuottava minulle mitään harmia, olen laittanut elämän mahdollisimman keveäksi; olen kerta kaikkiaan jo suorittanut perheenäidin tehtävät, jotta minun ei enää vast'edes tarvitse sitä tehdä muuta kuin niinä kymmenenä minuuttina, jotka joka aamu varaan vanhalle hovimestarilleni Philippelle. Olen myös tyystin tarkannut elämää ja sen vaarallisia vaiheita; kuolema antoi minulle kerran julmia opetuksia ja minä tahdon käyttää hyväkseni niitä. Ainoa toimeni on oleva miellyttävä ja rakastaa *häntä* ja luoda vaihtelua tähän jokapäiväisten ihmisten mielestä niin yksitoikkoiseen olotilaan.

Gaston ei vielä tiedä mitään. Minun pyynnöstäni on hän niinkuin minäkin kirjoittanut itsensä Ville d'Avrayhin; huomenna matkustamme Huvimajalle. Elämämme siellä ei tule kalliiksi, mutta jos sanoisin sinulle, minkä verran olen arvioinut puvustoani varten, niin huudahtaisit, syystä kylläkin: "Hän on hullu!" Tahdon koristautua häntä varten joka päivä, niinkuin muut naiset koristautuvat maailmaa varten. Puvustoni maalla tulee vuosittain maksamaan kaksikymmentäneljätuhatta frangia ja päiväpuvut eivät kuulu kaikista kalleimpiin. Hän kyllä voi pukeutua puseroon, jos tahtoo! Älä kuitenkaan luule, että aion tehdä elämämme jonkinlaiseksi kaksintaisteluksi ja käyttää kaiken keksimiskykyni rakkauden säilyttämis-keksintöihin: en vain tahdo, että minulla olisi jostakin itseäni soimattavaa, siinä kaikki. Vielä kolmetoista vuotta on minulla aikaa olla kaunis, ja minä tahdon, että minä tuon kolmannentoista vuoden viimeisenä päivänä olen hänelle rakkaampi kuin päivää jälkeen salaisten häitteni. Tällä kertaa tahdon olla aina nöyrä, aina kiitollinen, enkä koskaan pisteliäs; tahdon nyt olla palvelija, koska juuri valtiatar-asema ensimmäisellä kerralla syöksi minut onneni kukkuloilta.

Oi, Renée, jos Gaston minun laillani todellakin on käsittänyt tuon äärettömän rakkauden, niin olen vakuutettu siitä, että aina tulemme olemaan onnellisia. Luonto on hyvin kaunis Huvimajan ympärillä, metsät ovat hurmaavia. Joka askeleella on vastassa mitä raikkaimmat maisemat, näköalat lehdossa hivelevät silmää ja sielua ja herättävät suloisia ajatuksia. Nämä metsät huokuvat sulaa rakkautta. Ne merkitsevät muutakin kuin pelkkää puuvarastoa. Ylihuomenna olen oleva rouva Gaston. Jumalani, kysyn itseltäni, onko oikein kristillistä rakastaa ihmistä siten kuin minä häntä. — "Kaikki on laillisessa järjestyksessä", sanoi minulle meidän asiamiehemme, joka on yksi todistajista ja joka, kun hän lopulta huomasi, mikä oli omaisuus-sopimuksen tarkoitus, huudahti: — "Tämän kautta menetän hyvän liiketuttavan." Sinä, kaunis hirveni, en uskalla enää sanoa rakkahin, sillä varmaan vastaisit: — "Tämän kautta kadotan minä sisaren."

Enkelini, osota tämän jälkeen kirjeesi rouva Gastonille, poste restante, Versailles! Sieltä haetaan joka päivä postimme. En tahdo, että tulemme paikkakunnalla tunnetuiksi. Kaikki tarpeemme otamme Parisista. Täten toivon voivani elää suloista, salaperäistä elämää. Vuoden päiviin, tätä asuntoa kuntoon pantaessa, ei siellä ole käynyt kukaan ja se ostettiin niiden levottomuuksien aikana, jotka seurasivat heinäkuun vallankumousta. Ainoa, joka on näyttäytynyt näillä seuduilla, on arkkitehtimme; täällä

tunnetaan ainoastaan hänet, ja hän taaskaan ei enää ole palaava. Hyvästi! Kirjoittaessani tämän sanan sinulle, tunnen sydämessäni yhtä paljon surua kuin iloa: luulen, että kaipaen sinua yhtäpaljon kuin rakastan Gastonia!

XLIX.

MARIE GASTON DANIEL D'ARTHEZILLE.

Lokakuulla 1833.

Rakas Daniel.

Tarvitsen kaksi todistajaa häätilaisuuteeni; pyydän teitä sentähden saapumaan luokseni huomenillalla ystävämme, tuon hyvän ja suuren Joseph Brideaun kanssa. Hänellä, josta on tuleva vaimoni, on aikomus elää kaukana erillään maailmasta ja täysin tuntemattomana; hän on aavistanut rakkaimmat toivomukseni! Te ette ole aikaisemmin saanut tietää mitään rakkaudestani, te, joka olette ollut elämäni köyhyyden ja kurjuuden lieventäjä; mutta kuten ymmärtänette, on tämän asian ehdoton salassa pito ollut välttämätön. Siinä myös syy, miksi me vuoden päiviin niin harvoin olemme tavanneet toisiamme. Päivää jälkeen naimisiin menoni eroamme jälleen pitkäksi aikaa. Teidän sielunne, Daniel, on kyllä kykenevä ymmärtämään minua; ystävyyks on säilyvä ilman ystävääkin. Kentiespä myös joskus tarvitsen teitä; mutta kodissani en kuitenkaan ota teitä vastaan. Myöskin tässä suhteessa on *hän* noudattanut minun toivomuksiani. Hän on minun tähteni uhrannut sen ystävyyssuhteenkin, joka on hänen ja erään hänen lapsuudenystävänsä välillä, joka on hänelle kuin todellinen sisar; minun on puolestani täytynyt uhrata hänelle oma ystäväni. Huomaatte varmaankin jo tästä, mitä nyt olen kertonut, että kysymyksessä ei ole tavallinen intohimo, vaan ehjä, täydellinen, jumalallinen rakkaus, joka on perustettu kahden toisiaan lähellä olevan, ja toisiinsa täten sitoutuvan olennon sielujen sukulaisuudelle.

Minun onneni on puhdas, ääretön; mutta kun maailmaa kerran hallitsee sellainen salainen laki, joka kieltää meitä omistamasta täydellistä, sekoittumatonta onnea, niin on minun sieluni pohjalla eräs ajatus, joka vaivaa ainoastaan minua ja jota hän ei tunne ja jonka kätkenkin sen salaisimpaan sopukkaan. Alituisessa puutteessani autoitte te minua siksi usein, että hyvin tiedätte, miten tuskallisessa asemassa olin. Mistä sain voimaa elää, kun toivo niin usein petti minut? Teidän elämäntaistelustanne, ystäväni, ammensin lohtua, teiltä sain hienotunteista avustusta. No niin, rakas ystävä, hän on maksanut minun musertavan suuret velkani. Hän on rikas ja minä en omista mitään. Kuinka usein olenkaan laiskuuden puuskinani ajatellut: Jospa joku rikas nainen huolisi minusta! Mutta nyt! Todellisuuden edessä ovat tuo huoleton nuoruuden pila ja nuo onnettomuuden-aikaiset, syyntakeettomat suunnittelut kaikki kadonneet. Tunnen itseni nöyryytetyksi, vaikka olenkin varma hänen sielunsa aateluudesta. Tunnen itseni nöyryytetyksi, vaikka tiedän, että juuri tämä nöyryytykseni todistaa rakkauttani, lyhyesti sanoen, hän on nähnyt, että en ole karttanut tätä alennustilaa. Tässä suhteessa olen minä pikemmin suojatti kuin suojelija. Uskon teille tämän suruni. Lukuunottamatta tätä ainoata kohtaa täyttyvät toiveeni, rakas Daniel, joka suhteessa. Olen löytänyt tahrattoman kauneuden, nuhteettoman hyvyyden. Sanalla sanoen, morsian on, kuten sanotaan, liian kaunis; hänen hellyytensä on henkevää, hän osaa suloillaan ja viehätyksellään luoda rakkauteen vaihtelua, hän on tietorikas ja ymmärtää kaikki; hän on soma, vaalea, hento ja pehmeä, niin että voisi luulla, että Rafael ja Rubens ovat lyöneet tuumansa tukkoon luodakseen naisen! En luule, että koskaan olisin voinut rakastaa ruskeaa naista yhtä paljon kuin vaaleaa; ruskeaveriköt ovat minusta aina tuntuneet epäonnistuneilta pojilta. Hän on leski, hänellä ei ole ollut lapsia, hän on kahdenkymmenen seitsemän vuoden vanha. Vaikkakin hän luonteeltaan on vilkas, hilpeä, uupumaton, viihtyy hän myös hyvin surumielisissä tunnelmissa. Nämä erinomaiset lahjat eivät myöskään sulje pois arvokkaisuutta tai mielen ylevyyttä: hän on kaikin puolin syvää kunnioitusta herättävä. Vaikkakin hän kuuluu kaikkein korkeimman ja pinttyneimmän ylimystön vanhimpiin sukuihin, rakastaa hän minua niin suuresti, ettei hän kiinnitä huomiota onnettomaan sukuperääni. Meidän salainen rakkautemme on jo kestänyt kauan; me olemme kokeilleet toistemme kanssa; me olemme molemmat yhtä mustasukkaisia; ajatuksemme risteilevät kuin saman ukkosen salammat. Molemmat rakastamme me ensimmäistä kertaa, ja tämä ihana lemменkevä riemuinen suo meille kaiken, mitä suinkin olemme voineet kuvitella hymyilevintä, suloisinta ja syvintä. Tunne on tuhlaten lahjoittanut meille kukkia. Jokainen päivämme on ollut onnesta täyteläinen ja erottuamme olemme kirjoittaneet toisillemme runoja. Ei koskaan ole edes pälkähtänyt päähäni himmentää tätä säteilevää ensikevättä millään himoitsevalla ajatuksella, vaikkakin sieluni on ollut ainaisessa käymistilassa. Hän oli leski ja vapaa; hän on erinomaisen hyvin ymmärtänyt, mikä syvä arvonanto häntä kohtaan on piillyt tässä itsehillinnässä; usein nousivat liikituksen kyyneleet hänen

silmiinsä. Huomaat siis kaikesta, rakas Daniel, että on kysymys todellakin korkealla tasolla olevasta olennosta. Emme ole edes vaihtaneet ensimmäistä rakkauden-suudelmaa; olemme molemmat peljänneet heikkouttamme.

"Meillä on kummallakin", sanoi hän kerran minulle, "onnettomuus omallatunnollamme." "Ja mikä olisi teillä!" "Avioliittoni", vastasi hän.

Teille, joka olette suuri ihminen ja joka itse rakastatte yhtä tuon saman aateliston kaikkein harvinaisimmista ja erinomaisimmista naisista, jonka piiristä minäkin löysin Armandeni, teille riittänee varmasti jo tämä yksi ainoa sana tuon sielun avaimeksi ja samalla valkaisemaan sitä onnea, joka odottaa

ystävääne

Marie Gastonia.

L.

ROUVA DE L'ESTORADE ROUVA DE MACUMER'LE.

Vai niin, Louise, siis kaikkien niiden salaisten onnettomuuksien jälkeen, joita sinulle tuotti vastattu, onnellinen rakkaus itse avioliiton helmassa, tahdot nyt vielä elää kahden kesken yksinäisyydessä aviopuolison kanssa! Surmattuasi ensin yhden ottamalla liiaksi osaa suuren maailman elämään, tahdot nyt vetäytyä syrjään nielaistaksesi toisen! Millaisia uusia tuskia taas täten valmistatkaan itsellesi! Mutta päättäen siitä tavasta, millä olet käynyt asiaan käsiksi, näen, että sitä ei voi enää auttaa. Jotta joku mies todellakin on saanut sinut voittamaan vastenmielisyytesi toista avioliittoa vastaan, niin mahtaa hänellä olla enkelin sielu ja taivaallinen sydän; sinut täytyy siis taas jättää harhakuviesi valtaan; mutta oletko siis unohtanut, mitä itse sanoit nuorista miehistä; että heidän tiensä on kaikkien käynyt alhaisten läpikulkupaikkojen kautta ja että he kaikki ovat kadottaneet viattomuutensa mitä inhottavimmissa pesissä? Kuka on muuttunut, sinäkö, vaiko he? Olet hyvin onnellinen, kun vielä voit uskoa onneen: minulla ei ole sydäntä soimata sinua, vaikkakin hellyyteni sinua kohtaan vaistomaisesti pyrkii minua varoittamaan sinua tästä avioliitosta. Niin, satakertaisesti on totta, että luonto ja yhteiskunta yhteisvoimin pyrkivät hävittämään täydellistä onnea maan päältä, sentähden että se on vastoin luonnon ja yhteiskunnan lakia, sentähden että taivas mahdollisesti on kateellinen oikeuksiansa puolesta. Sanalla sanoen, ystävyystunteeni aavistaa jotakin onnettomuutta, jota en millään voi selittää, en tiedä, mistä se on tuleva, enkä, kuka sen on aiheuttava; mutta, rakkaani, tuo ääretön ja rajaton onni on varmaankin musertava sinut. On paljon vaikeampaa kantaa äärimmäistä iloa kuin raskainta surua? En sano mitään pahaa hänestä; sinä rakastat häntä, ja luultavasti en minä ole häntä koskaan nähnyt; mutta toivottavasti jonakin päivänä, jolloin sinulla ei ole muuta tekemistä, piirrä minulle jonkinlaisen muotokuvan tuosta kauniista ja harvinaisesta eläimestä.

Kuten näet, otan omalta kohdaltani asian iloisesti, sillä olen varma siitä, että kuherruskuukauden jälkeen te molemmat yhteisestä sopimuksesta tulette elämään ja olemaan samalla tavalla kuin kaikki muutkin ihmiset. Jonakin päivänä parin vuoden kuluttua kun yhdessä kävelemme tuota tietä pitkin, sanot minulle: — "Kas tuossa on Huvimaja, josta minun ei pitänyt koskaan luopua!" Ja sinä naurat iloista nauruasi ja näytät kauniita hampaitasi. En ole vielä virkkanut mitään Louis'lle, olisimme vain houkutelleet hänet nauramaan. Ilmoitan hänelle sitten vain aivan yksinkertaisesti, että olet mennyt naimisiin ja että haluat pitää avioliittosi salassa. Valitettavasti et nyt tarvitse sisarta etkä äitiä morsiusvuoteesi valmistamiseen. Meillä on nyt lokakuu; rohkeana naisena aloitat talvella. Ellei olisi avioliitosta kysymys, sanoisin, että otat härkää kiinni sarvista. No, oli miten hyvänsä, minussa on sinulla aina oleva mitä vaiteliain ja ymmärtäväisin ystävä. Afrikan salaperäinen keskus on niellyt monta matkustajaa ja minusta tuntuu kuin sinä tunteen valtakunnassa uskaltaisit nyt juuri samanlaiselle retkeilylle, jolla niin monta tutkijaa on hukkunut saaden surmansa neekerien kädestä tai uupuen erämaan hiekkaan. Sinun erämaasi on kahden peninkulman päässä Parisista ja sentähden voinkin iloisesti sanoa sinulle: Onnellista matkaa! Palaat pian luoksemme jälleen.

LI.

1837.

Miten on laitasi, rakas ystävä? Kolmen vuoden vaitiolon jälkeen on Renée'llä jo lupa olla levoton Louisesta. Tuollaista on siis rakkaus! Se tuhoaa ja tekee tyhjäksi ystävyuden, niin suuren kuin meidän. Tunnusta toki, että vaikka rakastankin lapsiani enemmän vielä kuin mitä sinä rakastat Gastoniasi, niin on äidintunteessa kuitenkin jotakin rajatonta ja avaraa, joka ei ollenkaan pienennä toisia kiintymyksen tunteita ja joka sallii naisen edelleenkin pysyä vilpittömänä ja uskollisena ystävä. Kaipaan kirjeitäsi ja suloisia ja lempeitä kasvojasi. Saan tyytyä nyt vain omiin otaksumiini sinusta, oi Louise!

Mitä meihin tulee, niin tahdon kertoa kaikesta mahdollisimman seikkaperäisesti.

Lukiessani uudestaan sinun lähinnä viimeistä kirjettäsi, keksin siinä muutamia katkeria sanoja valtiollisesta asemastamme. Ivasit meitä siitä, että olimme pitäneet valtiovarain toimituskunnan päällikön viran, samoin kreivin arvonimen, jotka molemmat olimme saaneet Kaarle X:n suosiosta; mutta saatoinko mitenkään neljänkymmentuhannen livren koroilla, joista kolmekymmentä menee sukukartanoon, kunnollisesti varustaa Athenaïsia ja tuota pikku kerjäläistä Renétä? Eikö meidän ollut pakko elää virkatuloilla ja järkevästi säästää mautilojemme tuottamia tuloja? Kahdenkymmenen vuoden kuluttua olemme siten saaneet kootuksi kuusisataatuhatta frangia, jotka tulevat tyttärelleni ja Renélle, jonka olen määrännyt meriväkeen. Pikku poika-raukkani saa siten kymmentuhatta livreä korkoja ja ehkäpä voimme lahjoittaa hänelle sitäpaitsi rahassa niin suuren summan, että hänen osansa tulee yhtä suureksi kuin hänen sisarensakin. Sitten kun hänestä on tullut laivastokapteeni, voi kerjäläinenkin mennä rikkaisiin naimisiin ja saada yhteiskunnallisesti yhtä korkean arvoaseman kuin hänen veljensäkin.

Nämä viisaat laskelmat ovat tehneet meidän perheellemme välttämättömäksi mukautua uuteen asiintilaan. Uuden hallitsijasuvun edustaja on luonnollisesti nimittänyt Louis'n Ranskan pääriksi ja kunnialegionan suur-upseeriksi. Siitä hetkestä alkaen, jolloin l'Estorade teki valansa, on hänen täytynyt jättää kaikki puolinaisuus; ja hän onkin sittemmin tehnyt suuria palveluksia kamarille. Hän on nyt saavuttanut sellaisen aseman, että hän saa olla siinä rauhassa elämänsä loppuun saakka. Hän on taitava raha-asioissa, hän on enemmän miellyttävä esittelijä kuin varsinainen kaunopuhuja, mutta hänen kykynsä riittää täydellisesti politiikkaamme. Hänen sukkeluuteensa ja asiantuntemukseensa hallinnollisen järjestelyn ja varojen käytön alalla pannaan suurta arvoa, ja kaikki puolueet pitävät häntä vallan korvaamattomana. Voinpa kertoa sinulle senkin, että hänelle hiljattain tarjottiin lähetystö, mutta että minä sain hänet siitä kieltäytymään. Armand, joka nyt on kolmetoista-vuotias, ja Athenaïs, joka käy yhtätoista, kasvatetaan molemmat Parisissa ja se sitoo minutkin tänne; aionkin viipyä Parisissa siksi, kunnes pikku Renénikin, joka vasta aloittelee koulun käyntiään, on lopettanut opintonsa.

Pysyäkseen uskollisena vanhemmalle haaralle ja palatakseen mautilalleen ei saisi olla kolmea lasta kasvatettavana ja holhottavana. Äiti, enkelini, ei saa olla mikään Decius, kaikista vähemmän sellaisena aikana, jolloin Deciuokset ovat harvinaisia. Viidentoista vuoden kuluttua voi l'Estorade vetäytyä la Crampadeen pulskan eläkkeen kanssa sijoitettuaan ensin Armandin valtiovarain toimituskuntaan esittelijän virkaan. Mitä Renéhen tulee, niin on hän meriväen uralla epäilemättä kehittyvä valtiomieheksi. Seitsemän-vuotiaana tuo pikku poikanen on jo viekas ja älykäs kuin vanha kardinaali.

Ah, Louise, minä olen onnellinen äiti! Lapsistani on minulla edelleen varjotonta iloa.

Senza brama, sicura ricchezza.

Armand käy Henrik IV:n koulua. Olen lopultakin päättänyt valita julkisen yhteiskasvatuksen voimatta silti erota Armandista, ja minä olen tehnyt samoin kuin Orleansin herttua teki ennen kuin hän tuli tai ehkäpä juuri tullakseen Ludvig Filipiksi. Joka aamu Lucas, tuo vanha palvelijamme, jonka tunnet, vie Armandin kouluun opetuksen alkaessa ja tuo hänet jälleen takaisin puoli viisi. Muuan vanha ja tottunut kotiopettaja, joka asuu meillä, avustaa häntä työssä iltaisin ja herättää hänet aamuisin samaan aikaan kuin muutkin koulun oppilaat nousevat. Lucas vie hänelle pienen aamiaisen kello kaksitoista, jolloin hänellä on väliaika. Täten siis näen hänet päivällisen aikaan ja illalla ennen maata panoa ja aamuisin olen valvomassa hänen kouluun menoaan. Armand on edelleenkin sama suloinen, sydämellinen ja herttainen lapsi, josta sinä niin paljon pidät; hänen kotiopettajansa on häneen tyytyväinen. Pikku Naïs on minun luonani ja tuo soma perhonen heiluu lakkaamatta ympärilläni, mutta minä olen yhtä lapsekas kuin hänkin. En ole jaksanut luopua noista rakkaiden lapsieni suloisesta hyväilystä. Nyt voin rientää, milloin vain haluan, Armandin vuoteen ääreen, katsella häntä, kun hän nukkuu, tai pyytää ja saada suudelman tuolta enkeliltä, ja se on suorastaan elinehtoni.

Kuitenkin on tuolla lapsien kotona pitämisyjärjestelmällä kyllä omat hankaluutensa, olen jo kokenut sen. Yhteiskunta niinkuin luontokin on kateellinen eikä salli koskaan lakejaan loukattavan; se ei siedä, että sen taloutta järkytetään. Niinpä niissä perheissä, joissa lapset pidetään kotona, ovat nämä liian

alttiina elämän tulen vaaralle, he näkevät sen intohimot, he tutkivat sen valheita. Kykenemättömiä kun he vielä ovat ymmärtämään niitä vaikuttimia, jotka kulloinkin määräävät täyskasvuisten ihmisten käyttäytymisen, alistavat he ulkonaisen elämän omille tunteilleen ja intohimoilleen, sensijaan että he alistaisivat omat tunteensa ja intohimon ulkonaiselle maailmanjärjestykselle. He kiintyvät väärään kiiltoon, joka aina loistaa enemmän kuin oikea hyve, sillä maailmasta näkyy ulospäin etenkin turha kuori ja valheelliset muodot. Jos viidentoista vuotias lapsi jo liikkuu maailman-tuntijan itseluottamuksella, niin on hän hirviö; kahdenkymmenenviiden vuotiaana on hän silloin jo vanhus ja tämän varhaiskehityksensä vuoksi suhtautuu hän huolettomasti perinpohjaisiin opintoihin, jotka kuitenkin ovat kaiken todellisen ja vakavan kyvykkäisyyden perusta. Maailma on suuri näyttelijä ja niinkuin näyttelijäkin se ottaa vastaan ja antaa takaisin kaikki, mutta ei säilytä mitään. Jos äiti siis tahtoo säilyttää lapsensa kotona, on hänen vakavasti päätettävä estää heitä pääsemästä kosketuksiin maailman kanssa, hänellä täytyy olla voimaa vastustaa lapsiensa halua ja omaansa, eikä näytellä heitä kenellekään. Cornelian täytyi sulkea lukon taakse jalokivensä. Minä olen tekevä samoin, sillä lapseni ovat koko minun elämäni.

Minä olen kolmenkymmenen vuotias ja päivän suurin helle on jo ohitse, vaikein osa tiestä on kuljettu. Muutaman vuoden kuluttua olen oleva vanha eukko, sentähden ammennan voimaa täytettyjen velvollisuuksien tunnosta. Voisi melkein luulla, että nuo kolme pientä olentoa tuntevat minun ajatukseni ja noudattavat sitä. Minun ja heidän välillään, jotka joka hetki ovat olleet lähelläni, on salaisia yhdyssiteitä. Lyhyesti sanoen, he tuottavat minulle äärettömästi iloa, aivan kuin he tietäisivät, mistä kaikesta he ovat minulle kiitollisuuden velassa.

Armand, joka ensimmäisinä kouluvuosinaan oli hidas käsittämään, raskaaseen mietiskelyyn taipuvainen, ja joka sentähden teki minut levottomaksi, on äkkiä kuin herännyt. Varmaankin on hänelle selvinnyt alustavien töiden tarkoitus, jota lapset useinkaan eivät huomaa; niillä koetetaan nimittäin juurruttaa heihin kuuliaisuutta, joka on koko yhteiskunnan perusta. Ah, ystäväni, muutamia päiviä sitten oli minulla ilo nähdä Armandini seppelöitynä julkisessa tutkinnossa itse Sorbonnessa. Kummipoikasi sai ensimmäisen palkinnon runonkirjoituksessa. Kun Henrik IV:n koulun palkinnot jaettiin, sai hän kaksi ensipalkintoa, runon sepityksessä ja ainekirjoituksessa. Aivan kalpenin, kun kuulin hänen nimeään huudettavan ja minun teki mieli huudahtaa: *Minä olen hänen äitinsä!* Naïs puristi kättäni, niin että oikein koski, jos nyt tuollaisina hetkenä yleensä voi tuntea tuskaa. Oi, Louise, tuo juhla korvasi monin kerroin kaiken hukkaan menneen rakkauden.

Veljen menestys on kannustanut myös pikku Renétäni, joka tahtoo päästä kouluun niinkuin vanhempikin veli. Nuo kolme lasta kääntävät välistä koko talon ylösalaisin, he huutavat niin ja pitävät sellaista meteliä, että voi tulla aivan kuuroksi siitä. En käsitä, miten yleensä kestän sitä, sillä minä olen aina heidän kanssaan; en ole koskaan luottanut keneenkään, en edes Maryyn, kun on ollut kysymyksessä pitää silmällä lapsia. Kauniista äidinkutsumuksesta on kuitenkin niin paljon iloa! Nähdä lapsen luopuvan leikistään tullakseen syleilemään minua, ikäänkuin jonkun sisäisen tarpeen pakoituksesta... mikä ilo! Sitäpaitsi voi heidän suhteensa tehdä tuollaisissa tilanteissa paremmin huomioita. Yksi äidin velvollisuuksia on koettaa jo pienestä alkaen tutkia lapsiensa taipumuksia, luonnetta ja kutsumusta, jota ei mikään opettaja voi tehdä. Kaikki lapset, joita äidit ovat kasvattaneet, käyttäytyvät kauniisti ja tahdikkaasti ja tämä jo on omiaan korvaamaan luontaisen lahjakkaisuuden, jota vastoin synnynnäinen lahjakkaisuus ei koskaan voi korvata sitä, mitä miehet oppivat äideiltään. Nämä erilaisuudet miehissä tulevat näkyviin salongeissakin; jonkun nuoren miehen tavasta olla ja käyttäytyä voi heti päättää, näkyykö siinä naisellisen vaikutuksen jälkiä vai ei. Miksi siis riistää lapsilta sellaista etua? Kuten näet tuottaa velvollisuuksieni täyttäminen minulle kallisarvoisia ilonaiheita.

Armandista tulee, siitä olen aivan varma, mitä erinomaisin virkamies, kunnollisin päällysmies, tunnollisin edustaja, mitä ikinä voi ajatella; jota vastoin pikku Renéstäni tulee maailman rohkein, taitavin ja samalla kavalin merimies. Tuolla pikku veitikalla on teräksinen tahto; hän saa aina kaikki, mitä hän tahtoo, hän osaa käyttää tuhansia koukkuja päästäkseen päämääräänsä ja jos ei tuhatta tepsii, keksii hän vielä tuhatensimäisen. Sensijaan että rakas Armandini levollisesti mukautuu asiain menoon tutkistellen niiden syitä ja vaikuttimia, niin Renéni riehuu, ponnistaa, keksii, tekee laskelmia ja löytää lopuksi jonkun heikon liitoksen; jos hän saa siihen vain veitsenteränsänsä työnnetyksi, mahduttaa hän siitä sisälle pian myös omat pikku vaununsa. Mitä Naïsiin tulee, niin on hän siinä määrin itseni kaltainen, että en näe mitään eroa hänen ja itseni välillä. Ah, rakkaani, kuinka on hauskaa laitella somaksi tuota rakasta pikku tyttöä; minä palmikoin ja kiharoin hänen tukkaansa ja punon heileimmät rakkauden-unelmani hänen kutreihinsa; tahdon nähdä hänet onnellisena, saakoon hän sen, joka häntä rakastaa ja jota hän rakastaa. Oi, Jumalani! Somistelllessani häntä, sitoessani viheriäisiä nauhoja hänen hiuksiinsa ja pujotelllessani puolikenkiä hänen pieniin suloisiin jalkoihinsa vihlaisee sydäntäni usein eräs ajatus, joka vilahtaa aivoissani ja joka melkein lyö minut tainnoksiin. Voiko kukaan määrätä tyttärensä kohtaloa! Kentiespä hän lahjoittaa rakkautensa arvottomalle, tai kentiespä hän ei koskaan saa vastarakkautta siltä, jota hän rakastaa. Usein katsellessani häntä nousevat kyneleet silmiini. Luopua tuollaisesta suloisesta olennosta, tuollaisesta kukkasesta, ruususta, joka on kasvanut helmastamme

niinkuin nappu ruusupensaasta ja antaa se miehelle, joka ryöstää meiltä kaikki! Kolmeen vuoteen et ole kirjoittanut minulle noita kolmea sanaa: minä olen onnellinen. Olet kääntänyt ajatukseni avioliitonäytelmään, joka on jotakin kauheaa äidille, joka on niin suuressa määrin äiti kuin minä. Hyvästi; en tiedä, miksi kirjoitan sinulle, sillä sinä et ole ansainnut ystävyttäni. Oi, vastaa minulle, rakas Louiseni!

LII.

ROUVA GASTON ROUVA DE L'ESTORADELLE.

Huvimajassa.

Kolme vuotta kestänyt vaitioloni on ärsyttänyt uteliaisuuttasi, ja sinä kysyt, minkätähden en ole kirjoittanut sinulle, rakas Renée'ni. Mutta näetkös, ei löydy mitään sanoja, ei mitään kieltä ilmaisemaan onneani; sieluillamme on kylliksi voimaa kantaa sitä, siinä kaikki parilla sanalla sanottuna! Meidän ei tarvitse tehdä pienintä ponnistusta ollaksemme onnellisia, me ymmärrämme toisemme kaikessa. Kolmen vuoden aikana ei ole pienintä soraääntä ollut tässä yhteissäveleessä, ei pienintä eroavaisuutta tunne-ilmaisuissamme, ei pienintä erimielisyyttä tahtomisessamme. Sanalla sanoen, kultaseni, näissä tuhannessa päivässä ei ole ollut ainoatakaan, joka ei olisi kantanut jotakin erikoista hedelmää, ei hetkeäkään, jota ei mielikuvitus olisi huumauksellaan sähköittänyt. Olemme vakuutettuja ei ainoastaan siitä, ettei elämämme koskaan ole käyvä yksitoikkoiseksi, vaan myös siitä, ettei siihen ehkä koskaan voi mahtua koko rakkautemme runous, joka on yhtä rikas ja vaihtelevainen kuin luonto itse. Ei, ei minkäänlaista pettymystä! Me pidämme toisistamme nyt vieläkin enemmän kuin ensimmäisenä päivänä ja joka hetki keksimme uusia syitä rakastaa toisiamme. Me päätämme joka ilta, ollessamme kävelyllä päivällisen jälkeen, lähteä Pariisiin katsomaan maailmaa, aivan kuin muut sanovat: me lähdemme ihailemaan Sveitsiä.

"Hyvänen aika!" huudahtaa Gaston, "siellä laitetaan sellaista ja sellaista bulevardia, *la Madeleine* on valmis. Täytyyhän toki käydä sitä katsomassa."

Mitä vielä! Seuraavana aamuna virumme vuoteessa pitkään ja syömme aamiaista huoneessamme, kello tulee kaksitoista, on kuuma ilma, lepäilemme hiukan; sitten hän pyytää, että antaisin hänen katsella itseäni, ja hän katselee minua aivan kuin olisin taulu; hän syventyy, unohtuu tähän katselmukseen, joka kyllä, kuten arvaat, on molemminpuolista. Silloin saamme molemmat kyöneleet silmiimme, ajattelemme ääretöntä onneamme ja vapisemme. Olen yhä edelleenkin hänen rakastajattarensa, joka merkitsee sitä, että annan sellaisen kuvan itsestäni ikäänkuin minua rakastettaisiin enemmän kuin mitä minä rakastan. Tämä on suloista petosta. Meille naisille on niin miehistä nähdä tunteen voittavan himon, nähdä kauniin hallitsijamme pysähtyvän juuri sille rajalle, mihin me toivomme hänen jäävän. Olet pyytänyt minun kuvailemaan sinulle, millainen hän on; mutta, rakas Renée, on mahdotonta piirtää rakastamansa miehen muotokuva; ei voi olla rehellinen. Meidän täytyy myöntää suoraan näin meidän kesken puhuen eräs omituinen ja surullinen totuus, joka on seurauksena tavoistamme: maailman miehen ja rakastetun miehen välillä on äärettömän suuri ero, se on niin suuri, että toinen ei missään suhteessa edes muistuta toista. Samalta mieheltä, joka sirokäyttöksisen tanssijan tavoin osaa ottaa erittäin rakastettavan asenteen kuiskiukseen meille rakkauden sanoja lieden ääressä, voi puuttua kokonaan kaikki se salainen miellyttäväisyys, jota nainen kaipaa. Päinvastoin voi mies, joka on ruma, vailla tapoja ja jota musta vaatetus ei pue, kätkeä ulkokuorensa alle rakastajan, joka oivaltaa rakkauden sielukkuuden eikä tee itseään naurettavaksi sellaisissakaan tilanteissa, joissa me huolimatta kaikista ulkonaisista eduistamme voimme epäonnistua.

Miehessä sulautuu salaperäisellä tavalla yhteen se, mitä hän näyttää olevan, ja se, mitä hän todellisuudessa on. Löytää mies, jolla avioelämään eristäytyneenä on se synnynnäinen miellyttäväisyys, jota ei voi itselleen hankkia, jonka antiikin kuvanveistäjät ovat esilleloihittineet patsaittensa autuaissa ja siveissä avioliitoissa, tuo antautumisen raikas viattomuus, joka on vanhoissa runoelmissa ja joka alastomuudessaankin tuntuu verhoavan sielun, mies, joka toteuttaa koko tuon ihanteen, joka piilee meissä itsessämme ja kuuluu sopusointujen maailmaan ja joka on epäilemättä kaiken olevaisuuden elähdyttäjä, lyhyesti, tuo suuri kysymys, joka kaikkia naisia heidän mielikuvitteluissaan askarruttaa, saa Gastonissa elävän ratkaisunsa! Ah, rakas ystävä! En tiennyt, mitä rakkaus, nuoruus, sielukkaus ja kauneus toisiinsa yhtyneinä merkitsevät. Gastonissani ei ole mitään pingoitettua, hänen miellyttäväisyytensä on vaistomaista, se ilmenee luonnollisesti ja vaivattomasti. Kun vaellamme kahden metsässä, hänen kätensä kiertäessä vyötäisiäni, omani levätessä hänen olallaan ja hänen vartalonsa

tukiessa minua, koskettavat päämme toisiaan ja me astumme tasaisin askelin, niin yhteenkuuluvina ja hiljaa, että vastaantulijat voisivat luulla näkevänsä yhden ainoan olennon Homeroksen kuolemattomien henkilöiden tavoin liikkuvan käytävien hiekalla. Välistä teemme pitkiä kävelymatkoja ohimenneestä sateesta vielä kosteitten lehvien alla, kun illan tullen ruohon vihreys vesihelmässä kimaltelee, sanomatta sanaakaan, vain kuunnellen putoavien pisaroiden hiljaista ääntä, nauttien punaisista värisoinnuista, joita laskeva aurinko valaa puiden latvoihin ja harmaisiin runkoihin. Silloin kohoavat ajatuksemme taivaalle kuin äänetön, epämääräinen rukous, kuin anteeksipyyntö onnemme puolesta. Väliin huudahdamme aivan yht'aikaa, kun satumme katsahtamaan jonkun äkkinäisen käänteiden tekevän puistokäytävän päähän ja näemme siitä eteemme aukeavan ihanat kaukonäyt. Jospa tietäisit, mikä sulous ja syvyys on tämän pyhän luonnon keskellä vaihdetussa melkein pelokkaassa suudelmassa!... Voisi luulla, että Jumala on luonut meidät juuri täten palvelemaan häntä. Ja me palaamme kotiin yhä enemmän toisiimme ihastuneina. Tällainen kahden puolison välinen rakkaus olisi loukkaus Parisin seuramaailman tapoja vastaan, sentähden täytyy siihen antautua rakastavien tavoin metsän helmassa.

Gaston on, rakas ystävä, keskikokoinen, joka on tunnusmerkillistä kaikille tarmokkaille miehille; hän ei ole lihava eikä laiha, vaan hyvin kaunisvartaloinen; hänen jäsenensä ovat soreasti pyöristyneet ja hänen liikkeensä ovat notkeat ja norjat; hän hyppää ojan yli keveästi kuin hirvi. Oli hän sitten missä asennossa tahansa, on hänen olemuksessaan aina vaistomainen tasapaino, joka on harvinaista aatteen ja ajatuksen miehillä. Vaikkakin hän on ruskeaverinen, on hänellä kuitenkin hyvin valkea hipiä. Hänen tukkansa on musta kuin kivihiili ja muodostaa väkevän vastakohdan hänen otsansa ja kaulansa himmeän karvaalle värille. Hän on antanut viiksiensä ja piikkiparran kasvaa, mutta poski- ja leukaparran olen määrännyt pois; ne ovat tulleet niin tavallisiksi. Hänen pyhä köyhyytensä on varjellut häntä kaikelta siltä turmelukselta, joka yleensä tahraa nuorukaisia. Hänellä on hyvät hampaat ja rautainen terveys. Hänen eloisa katseensa vaikuttaa minuun magneettisella voimalla, se leimahtaa ja välkähtää kuin salama hänen sielunsa ryöpähtäessä. Niinkuin kaikki voimakkaat ja hyväpäiset miehet on hänkin luonteeltaan erinomaisen tasainen, joka ominaisuus varmasti hämmästyttäisi sinua, niinkuin se on hämmästyttänyt minuakin.

Olen kuullut useiden naisten tunnustuksia, jotka ovat uskoneet minulle salaisia surujaan; mutta tuollaista tahdon vaihtelevaisuutta, tuollaista levottomuutta, joka on tunnusmerkillistä miehille, jotka ovat tyytymättömiä itseensä, jotka eivät tahdo eivätkä voi vanheta, jotka alati soimaavat itseään nuoruutensa tyhmyyksistä, joiden suonissa on myrkkyä, joiden katse aina on surullinen, jotka ovat torailevia peittääkseen epäluottamustaan, jotka myöntävät meille tunnin rauhan vain epämielilyttävien aamujen hinnalla ja jotka kostavat meille oman epärakastettavuutensa sekä salassa vihaavat kauneuttamme, ei mitään näistä suruista tunne nuoruus; ne kuuluvat vain onnettomaan avioliittoon. Oi, rakas ystävä, naita Athenais ainoastaan nuorelle miehelle. Jospa tietäisit, kuinka minä voin nauttia tuosta alituisesta hymystä, joka vaihdellen heijastaa hienoa ja herkkää ymmärtämystä. Tuosta puhuvasta hymystä, joka suupieliin kätkee rakkauden ajatuksia, mykkiä kiitollisuuden ilmauksia ja joka luo ikäänkuin sillan menneiden ja nykyisten riemujen välille! Ei mikään jää meiltä unohduksiin. Mitättömimmätkin pikkuseikat olemme tehneet onnestamme osallisiksi: koko luonto on meistä kuin elävä olento, kaikki puhuu meille näissä hurmaavissa metsissä. Vanha sammaltanut tammi portinvahdin majan luona tien varrella muistuttaa meille siitä, kuinka me kerran väsyneinä istuudimme sen siimekseen ja kuinka Gaston siinä selitti minulle jalkaimme juuressa olevia sammaleita, kertoi minulle niiden historian ja kuinka me sitten näistä sammaleista johduimme tieteisiin, kävimme kaikki ne läpi rientäen henkemme siivillä aina maailman loppuun asti. Meidän sieluissamme on jotakin niin veljellistä, että melkein luulen, että ne ovat saman teoksen eri painoksia. Huomaat, että olen käynyt kirjalliseksi. Meillä on molemmilla tapa tai kyky katsoa jokaista asiaa koko laajuudessaan, tehdä siitä tarkat huomiot ja tämä olioiden puhtaan sisäisen tarkoituksen keksiminen ja paljastaminen toisillemme on meille aina uutena ilon lähteenä. Olemme tulleet siihen, että pidämme tätä henkistä yhteisymmärrystäkin jonkinlaisena keskinäisen rakkauden todistuksena; jos se joskus särkyisi, olisi se meille samaa kuin muissa avioliitoissa uskottomuus.

Vaikkakin elämäni täten on täynnä huvituksia, on se samalla myös hyvin työteliäs. Tiedä ensinnäkin, rakkaani, että Louise-Armande-Marie de Chaulieu siivoaa itse huoneensa. En voisi koskaan suostua siihen, että joku palkattu apulainen, joku vieras vaimo tai tyttö saisi tutustua huoneeni salaisuuksiin. Pyhä hartauteni ulottuu pienimpiin pikkukapineihin asti, jotka ovat rakkauden suitsutukselleni tarpeellisia. Se ei ole mustasukkaisuutta, vaan itsekunnioitusta. Järjestän huoneeni niin huolellisesti kuin ainoastaan nuori rakastunut nainen voi ympäristöään vaalia. Olen aivan turhantarkka niinkuin joku vanhapiika. Pukukammioni onkin siksi ihastuttava budoari, eikä mikään romukoppi. Olen ottanut huomioon kaiken ja kaikki on paikoillaan. Herrani ja hallitsijani voi astua sinne sisään minä hetkenä hyvänsä, ilman että pienin epämielilytyksen, hämmästyksen tai pettymyksen tunne pääsee hänen katsettaan sumentamaan; kukat, hajuvesituoksut, sirous ja aistikkaisuus, kaikki on siellä omiaan hurmaamaan aisteja ja silmiä. Aamulla anivarhain vielä hänen nukkuessaan nousen jo, ilman että hän siitä tietää, ja hiivin tuohon pukukammioon, jossa äitini kokemuksen opastamana poistan unen jäljet

kasvoiltani kylmillä vesihuuhteluilla. Sillä nukkuessamme iho, joka ei saa tarpeeksi kiihoitusta, toimii huonosti, lämpenee, verhoutuu ikäänkuin jonkinlaiseen sumuun, ikäänkuin erikoiseen ilmakehään. Vettä pursuava sieni tekee naisen raikkaaksi kuin nuoren tytön. Siinä ehkä vedestä kohoavan Venuksen tarun selitys. Vesi antaa hipiälleni aamuruskon suloisen heleyden; sitten suin tukkani, pirskoitan hyväntuoksuisia aineita hiuksiini ja tämän huolellisen aamuvalmistuksen jälkeen hiivin takaisin kuin käärme, jotta hallitsijani herätessään näkisi minut säteilevänä kuin kevätpäivä. Hän on ihastuksissaan siitä vasta puhjenneen kukan raikkaudesta, joka minusta uhoaa, voimatta lähemmin selittää miksi. Myöhemmin kuuluu päiväpukeutumiseni kamarineitsyen tehtäviin ja se tapahtuu erikoisessa pukeutumissalongissa. Kuten voit arvata, pukeudun myös erikoisesti yötä varten. Täten siis pukeudun herraa puolisoani varten kolme tai neljä kertaa vuorokaudessa; mutta tämä, rakkaani, muistuttaa eräitä toisia muinaisajan myyttejä.

Meillä on myöskin työmme. Kukkamme, ansarimme ja puumme ovat erityisen huolenpitomme alaisia. Me olemme aivan täydellä todella kasvientutkijoita ja rakastamme intohimoisesti kukkia; Huvimaja on aivan kokonaan kukkien peitossa. Nurmimattomme ovat aina viheriäisiä, pensas-aitamme ovat yhtä huolellisesti hoidettuja kuin konsanaan kaikkein rikkaimman pankkiirin puutarhoissa. Ei mikään olekaan niin kaunis kuin meidän puistomme. Me olemme äärettömästi ihastuneita hedelmiin, ja me vaalimme hellästi persikkojamme, taimilavojamme, säleistöjamme ja kuontalon muotoon leikattuja puitamme. Mutta sen varalta, että nämä maalaistehtävät eivät riittäisi tyydyttämään ihailun puolisoni henkistä puolta, olen neuvonut häntä täällä yksinäisyydessä ja hiljaisuudessa valmistamaan lopulliseen kuntoonsa muutamia niistä näytelmäkappaleista, joita hän aloitteli kurjuutensa päivinä ja jotka todellakin ovat kauniita. Tällainen kirjallinen työ on ainoa, jonka voi jättää lepäämään ja sitten jälleen ottaa käsille, sillä siihen tarvitaan pitkäaikaista ajatustyötä, eikä se sentään vaadi sellaista sorvailua kuin tyyli. Kaksipuhelua ei voi kirjoittaa milloin tahansa, siihen tarvitaan herätteitä, yhteenvetoja, mieleenjuohtumia, joita mielikuvitus puhkoo ilmoille niinkuin kasvit kukkia ja joita helpommin saa niitä odottamalla kuin niitä etsimällä. Minusta tuollainen ajatusten metsästäminen on hauskaa, se sopii minulle. Minä olen Gastonin työapulainen enkä siis luovu hänestä koskaan, en edes silloin, kun hän retkeilee mielikuvituksen aavoilla kentillä. Arvaatko nyt, miten kulutan talvi-illat? Meitä on niin helppo palvella ja palvelijamme ovat niin erinomaisia, että koko avioliittomme aikana ei meidän ole tarvinnut sanoa heille ainoatakaan moitteen sanaa, ei antaa ainoata huomautusta. Kun heiltä on kyselty meistä, ovat he olleet kyllin nokkelia keksiäkseen harhaan vieviä vastauksia; he ovat uskotelleet ihmisille, että me olemme heidän matkoilla olevan isäntäväkensä seuraneiti ja sihteeri; ollen varmoja siitä, ettei heiltä koskaan kielletä mitään, eivät he koskaan mene ulos pyytämättä lupaa; sitäpaitsi ovat he onnellisia, ja he näkevät ja ymmärtävät, ettei heidän asemansa muuksi muutukaan muuten kuin mahdollisesti heidän omien vikojensa vuoksi. Ylijäämän hedelmistä ja vihanneksista annamme me puutarhurin myydä. Karjakko, joka hoitaa maitotalouttamme, menettelee samoin maidon, kerman ja tuoreen voin kanssa. Ainoastaan kaikkein kauneimmat luonnontuotteet pidämme itse. Palveluskuntamme on hyvin tyytyväinen voitto-osuuteensa ja me olemme vallan ihastuneita tähän yltäkylläisyyteen, jollaista ei millään varoilla voida tai osata hankkia tuossa hirvittävässä Parisissa, jossa kauniit persikat maksavat sadan frangin koron kappale. Kaikella tällä, rakas ystävä, on eräs tarkoitus: minä tahdon olla Gastonin koko maailma; maailma on hupainen, miehelläni ei sentähden saa olla ikävä tässä yksinäisyydessä. Luulin jo silloin olevani mustasukkainen, kun minua rakastettiin ja kun annoin rakastaa itseäni; mutta nyt tunnen todella rakastavan naisen mustasukkaisuutta, sanalla sanoen, oikeaa mustasukkaisuutta. Senpätähden jokainen katse, jossa vain vainuankin välinpitämättömyyttä, saa minut värisemään. Aina vähän väliä sanon itselleni: Jos hän ei enää rakastaisikaan minua?... ja puistatukset käyvät läpi ruumiini. Oi, hänen edessään olen aivan kuin kristityn sielu Jumalansa edessä.

Voi, oma Renéeni, minulla ei edelleenkään ole lapsia! Se hetki on epäilemättä vielä tuleva, jolloin tarvitaan isän- ja äidintunteita tämän lymypaikan elähyttämiseksi; jolloin me haluaisimme molemmat nähdä pieniä hameita ja mekkoja, ruskeita tai vaaleita päitä vilahtelevan ja juoksentelevan läpi noiden pensas-aitojen ja noilla kukkaisilla poluilla. Oi millaisia luonnottomia hirviöitä ovatkaan kukat, jotka eivät kanna hedelmää! Sinun kauniin perheesi muisto pistää sydämeeni. Minun elämäni on supistunut, jota vastoin sinun on avartunut, säteillyt ulospäin. Rakkaus on syvästi itsekästä, jota vastoin äitiys pyrkii monistamaan tunteitamme. Tunsin syvästi tämän erilaisuuden lukiessani sinun hyvää, hellää kirjettäsi. Onnesi herätti kateuttani, kun näin sinun elävän kolmessa sydämessä! Niin, sinä olet onnellinen: sinä olet viisaasti täyttänyt yhteiskunnallisen elämän lait, jota vastoin minä olen kaiken ulkopuolella. Ainoastaan lapset, jotka rakastavat ja joita itse rakastaa, voivat lohduttaa naista hänen kauneutensa kadotessa. Olen kohta kolmenkymmenen vuotias ja tällä ijällä alkaa naisen sielussa hirvittävä valitus. Joskin vielä olen kaunis, näen kuitenkin jo naisellisen elämän rajat; ja mitä minusta sitten tulee? Kun minä olen neljänkymmenen vuotias, ei *hän* ole vielä niin vanha, *hän* on vielä silloin nuori, ja minä olen vanha. Tämän ajatuksen kalvaessa sydäntäni saatan maata tuntikausia hänen jaloissaan ja vannottaa häntä, että hän heti, kun hän vain tuntee rakkautensa minua kohtaan vähenevän, sanoisi sen minulle. Mutta hän on lapsi, hän vannoo, ikäänkuin hänen rakkaudellaan ei koskaan olisi mitään loppua, ja hän on niin kaunis, että... sinä ymmärrät, minä uskon häntä. Hyvästi, armas enkeli. Vierähtäneekö jälleen vuosia, ennenkuin taas kirjoitamme toisillemme? Onni on

yksitoikkoinen ilmaisumuodoissaan; siitä syystäköhän tämän vaikeuden huomioon ottaen Dante rakastavien sielujen mielestä on vielä suurempi *Paratississaan* kuin *Helvetissään!* Minä en ole mikään Dante, olen ainoastaan ystäväsi enkä tahdo ikävystyttää sinua. Mutta sinä, sinä voit kyllä kirjoittaa minulle, sillä sinulla on lapsissasi vaihteleva ja yhä kasvava onni, jota vastoin minun... Älkäämme puhuko enää siitä, lähetän sinulle tuhat hellää suudelmaa.

LIII.

ROUVA DE L'ESTORADELTA ROUVA GASTONILLE.

Rakkahin Louise, olen yhä uudestaan ja uudestaan lukenut kirjeesi ja mitä enemmän siihen syvennyn, sitä enemmän vie silmissäni lapsi sinussa voiton naisesta; sinä et ole muuttunut, unohdat, mitä olen sanonut sinulle tuhatta kertaa: rakkauden on yhteiskunta-elämä varastanut luonnontilalta; se on niin ohimenevää laatua luonnossa, että yhteiskunnankaan apukeinot eivät voi muuttaa sen alkeellisinta luonnetta; mutta kaikki jalot sielut koettavat tehdä miehen tuosta lapsesta; mutta silloin rakkaudesta tulee, omien sanojesi mukaan, luonnoton hirviö. Yhteiskunta, kultaseni, on tahtonut olla hedelmällinen. Asettamalla kestävä tunteet luonnon hetkellisen hurmauksen sijaan on se luonut suurimman inhimillisen laitoksen, mikä on olemassa: perheen, tuon ikuisen yhteiskuntaperustan. Se on tälle luonnolle uhrannut niin miehen kuin naisen, sillä, älkäämme erehtykö tässä suhteessa, perheen isä antaa toimeliaisuutensa, voimansa, kaikki etunsa vaimolleen. Eikö juuri nainen saa nauttia kaikista hänen uhrauksensa tuloksista? Eikö ylellisyys, rikkaus ole melkein yksinomaan häntä varten? Hänen hallussaan on kodin kunnia ja komeus, sen viihtyisyys ja kukoistus. Oi, enkelini, taaskin otat elämän aivan väärältä kannalta. Olla ihailun esineenä voi kelvata nuorten tyttöjen keväthaaveilun aiheeksi, mutta se ei ole laisinkaan paikallaan naiselle, joka on puoliso ja äiti. Ehkäpä kyllä tyydyttää naisen turhamaisuutta tietää, että hän voi tehdä itsensä ihailuksi. Mutta jos tahdot olla puoliso ja äiti, niin palaa Pariisiin. Salli minun vielä kerran toistaa, että sinä menet perikatoon onnen vuoksi, niinkuin toiset menevät perikatoon onnettomuuden vuoksi. Sellaiset asiat, jotka eivät väsytä, niinkuin hiljaisuus, leipä, ilma, ovat moitteettomia, sentähden että ne eivät maistu miltään; jota vastoin hyvältä maistuvat asiat, jotka kiihoittavat halujamme, lopuksi kyllästyttävät. Kuule minua, lapseni! Vaikkakin minua nyt rakastaisi mies, jota kohtaan minussa heräisi samanlainen rakkaus kuin mitä sinä tunnet Gastonia kohtaan, niin pysyisin uskollisena rakkaille velvollisuuksilleni ja suloiselle perheelleni. Äitiys, enkelini, on naisen sydämelle yksinkertainen, luonnollinen, hedelmääkantaava, pohjaton voima, se kuuluu elämän suuriin alkuvoimiin. Muistan, että eräänä päivänä neljätoista vuotta sitten keksin uhrautuvaisen alttiuden ja tartuin siihen kiinni niinkuin haaksirikkoisen tarrautuu laivansa mastoon epätoivoissaan; mutta kun nyt muistelen koko mennyttä elämäni, niin valitsisin vieläkin tämän saman tunteen elämäni ohjeeksi, sillä se on sittenkin varmin ja hedelmällisin kaikista. Sinun elämäsi esimerkki, joka perustuu julmalle, vaikkakin sydämen runouden verhoon peitetylle itsekkäisyydelle, on vain vahvistanut minua tässä päätöksessä. En enää koskaan ole tämän jälkeen puhuva sinulle mitään näistä asioista, mutta tämän viimeisen kerran täytyi minun vielä sanoa se sinulle huomattuaani, että onnesi kestää pahimmankin koetuksen.

Sinun maalais-elämäsi, joka on ollut mietiskelyni aiheena, on saanut minut tekemään erään toisenkin havainnon, joka minun täytyy kertoa sinulle. Elämämme on niin ruumiiseen kuin sydämeen nähden kokoonpantu eräistä säännöllisistä liikunnoista. Jokainen kohtuuttomuus tämän koneiston toiminnassa aiheuttaa riemun tai tuskan tunteen; mutta niin riemu kuin tuskakin on luonteeltaan ohimenevää sielun kuumetta, sentähden että sitä on mahdoton kauan kestää. Tehdä kohtuuttomuus koko elämänsä sisällöksi, eikö se ole sairaloista! Sinä elät sairasta elämää, kun alati pysytät intohimon asteella tunteen, jonka avioliitossa tulisi muuttua tasaisesti kannattavaksi ja puhtaaksi voimaksi. Niin, enkelini, nyt todella tunnen sen, kodin kunnia on juuri tuossa levollisuudessa, tuossa syvässä molemminpuolisessa ymmärtämyksessä, tuossa myötä- ja vastoinkäymisen keskinäisessä jakamisessa, josta tehdään niin paljon pilaa. Oi, kuinka ylväs onkaan tuo vastaus, jonka herttuatar de Sully, suuren Sullyn puoliso antoi silloin, kun hänelle kerrottiin, että hänen miehensä, niin vakavalta kuin hän muuten näyttikin, ei epäröinyt pitää rakastajatarta: — "Syy on aivan yksinkertainen", vastasi hän, "minä olen talon kunnia ja minua surettaisi suuresti, jos minun siellä tulisi näytellä ilonaisen osaa." Ollen enemmän hekumallinen kuin hellä tahdot sinä olla yht'aikaa puoliso ja rakastajatar. Sinulla on Héloïsen sielu ja Pyhän Theresan aistillisuus ja niinpä sinä antaudut lakien pyhittämiin harhaannuksiin, sanalla sanoen, sinä alennat ja turmelet avioliittolaitosta. Niin, sinä, joka tuomitsit minua niin ankarasti silloin, kun minä sinun mielestäsi näytin epämoraaliselta taatessani itselleni heti avioliittoni alussa onnen mahdollisuudet, sinä ansaitset nyt vuorostasi ne nuhtelut, jotka sinä silloin kohdistit minuun, sentähden että käytät kaikki vain omaksi hyväksesi. Ajattelehan toki! Sinä tahdot alistaa sekä luonnon että

yhteiskunnan oikkujesi orjaksi! Sinä pysyt entiselläsi etkä kehity siksi, miksi naisen pitäisi tulla; sinä säilytät edelleenkin nuoren tytön häikäilemättömän tahdon ja vaatimukset ja sovellutat intohimoosi mitä tarkimpia ja laskevaisimpia suunnitelmia; etkö myykin kovin kalliista sulojasi? Kaikista näistä varovaisuustoimenpiteistä huolimatta pidän sinua hyvin epäileväisenä. Oi, rakas Louise, jospa voisit tuntea, kuinka ihanaa se työ on, jonka äidit kohdistavat itseensä ollakseen hyviä ja helviä koko perhettään kohtaan! Luonteeni riippumattomuus ja ylpeys on sulanut lempeäksi kaihomielisyydeksi, jonka äidinriemut taas ovat hälventäneet runsaasti palkitseamalla minua siitä. Jos aamu on ollutkin vaikea, on ilta oleva puhdas ja pilvetön. Pelkäänpä, että sinun elämässäsi on käyvä aivan päinvastoin.

Luettuani kirjeesi rukoilin Jumalaa, että hän antaisi sinut yhdeksi päiväksi jälleen tänne meidän keskuuteemme, jotta mielesi taas kääntyisi kaipaamaan perhettä ja sen suunnattomia, alituisia, ikuisia iloja, ikuisia sentähden, että ne ovat tosia, yksinkertaisia ja luonnollisia. Mutta voi, mitä mahtaa minun järkeni vialle, josta sinä itse nautit! Kyyneleet silmissä kirjoitan sinulle nämä viimeiset sanat. Luulin todellakin, että tämä monia kuukausia kestänyt aviorakkaus olisi saattanut sinut järkiisi kyllästyttämällä sinua; mutta näen nyt, että olet kyllästymätön, ja surmattuasi rakastajan surmaat vielä lopuksi itse rakkaudenkin. Hyvästi, rakas harhaantunut sielu, olen sinun suhteesi jo aivan epätoivoinen, koskapa sekin kirje, jolla toivoin voittavani sinut yhteiskunta-elämälle kuvailemalla sinulle perheonneani, ainoastaan vei sinut oman itsenäisyytesi ihasteluun. Niin, sinä itse olet rakkautesi alku ja loppu ja sinä rakastat Gastonia paljon enemmän itsesi vuoksi kuin hänen vuoksensa.

LIV.

20 p:nä toukokuuta.

Renée, onnettomuus on tullut; ei, se on lyönyt alas Louise-raukkaasi nopeasti kuin salama, ja sinä ymmärrät minut, onnettomuuteni on epäily. Varmuus olisi kuolemani. Toissapäivänä ensimmäisen aamupukeutumiseni jälkeen etsin Gastonia kaikkialta lähteäkseen hänen kanssaan hiukan kävelyllä ennen aamiaista, mutta en löytänyt häntä. Menin talliin ja näin hänen tammansa aivan yltä päältä hiessä; tallipoika paraillaan veitsen avulla kuori sen päältä suuria vaahtokasoja ennen kuin hän ryhtyi sitä kuivaamaan. — "Kuka kumma on saattanut Fedeltan tuohon kuntoon?" kysyin minä — "Herra itse", vastasi poika. Huomasin, että tamman polventaiveissa oleva loka oli Parisin kaduilta kotoisin, se nimittäin on aivan toisenlaista kuin maantien loka. — Hän on ollut Parisissa, ajattelin minä. Tämä ajatus herätti sydämessäni eloon tuhatta muuta ja kaikki vereni syöksähti sinne. Lähteä Pariisiin sanomatta minulle sanaakaan, valita juuri se hetki, jolloin jätän hänet yksin, rientää sinne suin päin ja palata sellaisella kiireellä, että Fedelta on melkein ajettu piloille!... Epäily puristi minua hirvittäväillä pihdeillään niin, että se melkein salpasi minulta hengityksen. Etäännyin muutamia askeleita ja vaivuin penkille koettaen saada takaisin kylmäverisyyteni. Tässä tilassa yllätti minut Gaston kalpeana ja pelästyneenä hiukan, siltä ainakin tuntui, sillä hän sanoi minulle: "Mikä sinua vaivaa?" niin hätäisesti ja niin levottomalla äänellä, että minä nousin seisomaan ja tartuin hänen käsivarteensa; mutta en saanut suustani sanaakaan ja minun täytyi jälleen istuutua; silloin nosti hän minut syliinsä ja kantoi minut vierashuoneeseen, joka oli vain parin askeleen päässä ja jonne kaikki pelästyneet palvelijammekin riensivät jälessä; mutta Gaston viittasi heitä poistumaan. Kun olimme jääneet kahden, jaksoin mitään sanomatta mennä makuuhuoneeseemme, jonne sulkeuduin saadakseni itkeä rauhassa. Gaston odotti liki kaksi tuntia oven ulkopuolella kuunnellen nyyhkytystäni ja tehden tavan takaa enkelimäisellä kärsivällisyydellä minulle kysymyksiä, joihin en kuitenkaan vastannut mitään.

"Tulen teidän näkyviinne vasta sitten, kun silmäni eivät enää ole punaiset eikä ääneni enää vapise", sanoin vihdoin. Tämä *teidän* sai hänet syöksymään ulos talosta. Huuhtelin silmäni kylmällä vedellä, vilvoittelin kasvojani, ja kun makuukamarimme ovi aukeni, näin hänet edessäni; hän oli palannut takaisin ilman, että olin kuullut hänen askeliaan. — "Mikä sinua vaivaa?" kysyi hän minulta. — "Ei mikään", vastasin hänelle. "Näin vain Parisin katulokaa Fedeltan väsyneissä taiveissa, enkä voinut ymmärtää, kuinka sinä saatoit lähteä sinne ilmoittamatta minulle mitään; mutta olethan vapaa." — "Noin rikollisten epäilystesi rangaistukseksi olet vasta ylihuomenna saava tietää, minkätähden sinne lähdin", vastasi hän.

"Katso minuun", sanoin hänelle. Upotin silmäni hänen silmiinsä; ikuisuus kohtasi ikuisuuden. Ei, minä en nähnyt hänessä mitään sellaista pilveä, jonka uskottomuus jättää sieluun ja joka himmentää silmäterien puhtauden. Olin tulevinani rauhalliseksi, vaikkakin yhä vielä olin levoton. Miehet osaavat yhtä hyvin kuin mekin pettää ja valehdella! Sitten emme enää luopuneet toistemme läheisyydestä. Oi, rakas ystävä, katsellessani häntä tunsin selvästi, että olin auttamattomasti, ikuisiksi ajoiksi sidottu

häneen. Koko sieluni vavahti, kun hän saapui luokseni jätettyään minut silmänräpäyksen ajaksi yksin! Elämäni kuuluu hänelle eikä itselleni. Olen julmalla tavalla saanut todistaa julman kirjeesi vääräksi. Tunsinko koskaan tällaista riippuvaisuuden tunnetta tuon jumalallisen espanjalaisen seurassa, jolle minä olin samaa, mitä tuo julma lapsi nyt on minulle? Kuinka minä vihaankaan tuota tammaa! Millaisen tyhmyyden teinkään hankkiessani hevosta! Mutta Gastonilta täytyy lyödä jalat alta pois tai sulkea hänet sisälle huvilaan. Tällaiset tuhat ajatukset askarruttivat mieltäni; siitä jo voit arvata, kuinka järjetön olin. Jos kerran rakkaus ei ole kyennyt kytkemään häntä, ei mikään mahti maailmassa voi pidättää miestä, jolla on ikävä. — "Ikävystytänkö sinua?" kysyin häneltä äkkiarvaamatta. — "Miten sinä kiusaat itseäsi aiheettomasti", vastasi hän luoden minuun lempeää myötätuntoa ilmaisevan katseen. "En ole koskaan rakastanut sinua niin paljon kuin nyt." — "Jos se on totta, jumaloitu enkelini," vastasin minä, "niin anna minun myydä Fedelta." — "Myy!" sanoi hän. Tämä sana musersi minut, oli kuin olisi Gaston sanonut: Sinä yksin olet täällä rikas, minulla ei ole mitään, minun tahtoani ei ole olemassa. Ja vaikka hän ei niin olisi ajatellutkaan, uskoin joka tapauksessa, että hän ajatteli niin ja jälleen jätin hänet mennäkseni levolle: yö oli tullut.

Oi, Renée, yksinäisyydessä valtasi minut tuo kaikkituhoisa itsemurhan-ajatus. Nämä valiopuutarhat, tämä tähtikirkas yö, tämä viileys, joka lähettää luokseni tuoksuvain kukkain vienoja lehykiä, laaksomme, kukkulamme, kaikki tuntui minusta autiolta ja synkältä, mustalta ja kylmältä. Olin ikäänkuin kammottavan kuilun pohjalla, käärmeiden ja myrkyllisten kasvien keskellä, en nähnyt enää Jumalaa taivaassa. Sellainen yö vanhettaa naisen. "Ota Fedelta, ratsasta Pariisiin", sanoin hänelle seuraavana päivänä; "emme myykään sitä; minä rakastan tuota hevosta, sentähden että se kantaa sinua!" Hän ei kuitenkaan antanut äänensävyäni, jossa tuntui peitetyn sisäisen raivon väre, pettää itseään, — "luottamusta!" vastasi hän ojentaen minulle kätensä niin jalolla liikkeellä ja luoden samalla minuun niin ylevän katseen, että tunsin itseni vallan nolatuksi. — "Olemmepa me kovin pikkumaisia!" huudahdin minä. — "Ei, sinä rakastat minua, siinä kaikki", sanoi hän painaen minut rintaansa vasten. — "Lähde vain Pariisiin ilman minua", sanoin minä antaen hänen täten ymmärtää, että heitin pois kaikki epäluulot. Hän lähtikin sinne, vaikka minä luulin, että hän jäisi kotiin.

En voi kuvailla, miten kärsin. Olemuksessani oli jokin toinen minä, jonka olemassaolosta en siihen asti ollut tiennyt mitään. Ensimmäkin ovat tällaiset kohtaukset, rakas ystävä, rakastavalle naiselle sanoin kuvaamattoman traagillisia ja juhlallisia, koko elämä välähtää etemme siinä silmänräpäyksessä eikä silmä tavoita mitään taivaanranta; ei mitään on kaikki, katse on kokonainen kirja, sana voi olla täynnä jäälauttoja, huulien liikahdus voi sisältää kuolemantuomion. Odotin, että hän kääntyisi takaisin, sillä enkö ollut näyttäytyntynyt hänelle tarpeeksi jalona ja suurena? Kiipesin huvilan korkeimpaan torniin ja seurasin katseillani hänen matkaansa. Ah, rakas Renée, näin hänen häipyvän silmistäni hurjaa kyytiä. — "Miten kiire hänellä on!" sanoin tahtomattani itsekseen. Kun sitten jäin yksin, vaivuin jälleen oletusten ja aavistelujen helvettiin, epäilysteni myrskypörteeseen. Aika ajoin tuntui minusta kuin olisi varmuus siitä, että olin tullut petetyksi, vallan lohdullista tähän epäilyn kamaluuteen verraten! Epäily on kaksintaistelua oman itsemme kanssa ja siinä taistelussa iskemme itseemme pelottavia haavoja. Kuljin edestakaisin puistokäytävillä, palasin takaisin huvilaan ja lähdin taas ulos kuin mielipuoli. Gaston oli ratsastanut pois kello seitsemän, mutta hän palasi tältä retkeltään vasta kello yksitoista, ja kun matka Parisista Saint Cloud'n puiston ja Boulogne-metsän kautta kestää noin puoli tuntia, on selvää, että hän oli viipynyt perillä kolme tuntia. Hän tuli voitonriemuisen näköisenä ja ojensi minulle kultakahvalla varustetun kimmopihkaisen ratsupiiskan. Olin ollut pari viikkoa ilman ratsupiiskaa; omani oli vanha, kulunut ja risainen. — "Vai niin, tämän asian vuoksiko sinä siis olet rääkännyt minua?" sanoin minä ja katselin ihailien tuota hienotekoista ja kallisarvoista kappaletta, jonka päähän oli kiinnitetty suitsutusastia. Sitten tajusin, että tämä lahja kätki uuden petoksen; mutta kuitenkin heittäydyin heti hänen kaulaansa lempeästi nuhdellen häntä siitä, että hän tuollaisen pikku seikan vuoksi oli raskinut aiheuttaa minulle niin julmia tuskia. Hän luuli olevansa hyvin kavala. Huomasin sen hänen ryhdistään, katseestaan; ne heijastivat tuollaista sisällistä iloa, jollaista tuntee silloin, kun petos onnistuu; sielustamme lähtee ikäänkuin jonkinlainen hohde, kekseliäisyytemme säteilee sieltä väkisin esiin kuvastuen kasvopiirteistämme ja ulottaen värähdysaaltonsa ruumiin liikkeisiimme. Ihaillessani tätä kaunista koruesinettä kysäisin häneltä samassa, kun silmämme osuivat toisiinsa: — "Kuka on tehnyt tämän taideteoksen?" — "Muuan taiteilija-ystävistäni." — "Vai niin ja Verdier on laatinut sen lopulliseen kuntoonsa", lisäsin nähdessäni tämän kauppiaan nimen kaiverrettuna ratsupiiskaan. Gaston on tosiaan säilynyt hyvin lapsellisena: hän punastui. Upotin hänet hyväilyihini senvuoksi, että hän noin ujosteli ja häpesi pettää minua. Tekeydyin aivan viattomaksi, ja hän mahtoi luulla, että kaikki oli jälleen entisellään.

23 p:nä toukokuuta.

Kello kuusi seuraavana päivänä pukeuduin ratsastuspukuuni ja kello seitsemän olin Verdier'n luona, jossa näin useita samanmallisia ratsupiiskoja. Muuan kauppa-apulaisista tunsin minun ratsupiiskani, jota näytin hänelle. — "Möimme sen eilen eräälle nuorelle herralle", sanoi hän. Ja siitä kuvauksesta, jonka hän antoi Gaston-rakkaristani, tunsin hänet heti; ei ollut enää vähintäkään tilaa epäilylle. En voi

kuvaili sinulle sitä sydämentykytystä, joka oli halkaista rintani tällä Parisin matkalla ja sinä lyhyenä hetkenä, jolloin elämäni ratkaistiin. Palasin kotiin kello puoli kahdeksan ja Gaston tapasi minut aamupukuuni puettuna säteilevänä ja pettävän huolettomana kävelemässä; olinkin varma siitä, ettei mikään voinut kavaltaa äskeistä retkeäni; olin uskonut salaisuuden ainoastaan vanhalle Philippelle.

"Gaston", sanoin minä kävellessämme lampemme ympäri, "olen kyllin teräväsilmäinen nähdäkseni eron ainoalaatuisen ja yhtä ainoaa henkilöä varten rakkaudella tehdyn taideteoksen ja sellaisen työn välillä, joka tulee tehdastyöpajasta."

Gaston kalpeni ja loi minuun pitkän tarkastelevan silmäyksen, kun annoin hänelle tuon pelottavan todisteen. — "Ystäväni", jatkoin, "se ei ole mikään ratsupiiska, vaan varjostin, jonka taakse kätkette jonkun salaisuuden."

Senjälkeen, rakas ystävä, sallin itselleni tuon julman nautinnon nähdä hänen takertuvan kaikkiin mahdollisiin valheen silmukoihin ja petoksen sokkeloihin, ilman että hän pääsi niistä selviämään. Turhaan koetti hän kaikenlaisilla keikauksilla kiivetä pelastavalle muurille, hänen oli pakko jäädä alas maahan ankaran vastustajansa edessä, joka kuitenkin lopulta suostui rupeamaan petetyksi. Tämä kohteliaisuus minun puoleltani tuli kuitenkin liian myöhään, kuten aina tuonlaatuisissa kohtauksissa. Olin tehnyt virheen, josta äitini oli koettanut varoittaa. Paljastaessani mustasukkaisuuteni olin antanut aihetta sotaan ja sotajuoniin Gastonin ja minun välillä. Rakas ystävä, mustasukkaisuus on koko olemukseltaan tuhma ja raaka. Päätin siis kärsiä kaikessa hiljaisuudessa, vakoilla, saada varmuutta ja sitten lopettaa välini Gastonin kanssa tai tyytyä onnettomuuteeni; muuta mahdollisuutta ei ole olemassa hyvin kasvatetuille naisille. Mitä salaa hän minulta? Sillä hänellä on jokin salaisuus. Tämä salaisuus koskee jotakin naista. Onko se joku nuoruudenhairahdus, jota hän häpeää? Mitä se on? Tämä *mitä*, rakas ystävä, loimuaa neljällä tulikirjaimella edessäni kaikkialla. Luen kaiverrettuna tuon onnetoman sanan lampeni vesipeilistä, se häämöttää vastaan metsän puista pensasaidan lomitse, näen sen taivaan pilvissä, katossa, pöydässä, mattojeni kukissa. Unessa huutaa joku ääni minulle: — Mitä? Tästä aamusta alkaen on elämässämme eräs julma ja salainen mielenkiintopiste, ja minua kalvaa katkerin tunne, mikä koskaan voi kohdata naissydäntä: kuulua miehelle, jota epäilee uskottomaksi. Oi, rakas ystävä, tämä elämä on nyt yht'aikaa helvetti ja paratiisi! Minulle, pyhän jumaloimisen esineelle, oli tähän asti vielä tuo tulipätsi tuntematon.

"Ah, sinähän toivoit kerran pääseväsi kärsimyksen pimeään ja palavaan palatsiin!" sanoin itselleni. "No hyvä, pahat henget ovat kuulleet tuon kohtalokkaan vaarallisen toivomukseni: astu siis sisään, onneton!"

30 p:nä toukokuuta.

Tuohon päivään asti oli Gaston työskennellyt löyhästi ja huolettoman herkuttelevasti niinkuin ainakin rikas taiteilija, joka hyväilee teostaan, mutta siitä lähtien on hän tehnyt työtä niinkuin kirjailija, joka elää kynästään. Hän käyttää kirjalliseen työhön neljä tuntia päivästä lopettaakseen kaksi näytelmäkappaletta.

"Hän tarvitsee rahaa!" Joku sisäinen ääni kuiskasi minulle tämän. Hän ei tuhlaa juuri ollenkaan; ja kun me elämme kaikenpuolisessa luottamussuhteessa keskenämme, ei hänen työhuoneessaan ole ainoatakaan sopukkaa, jota eivät minun silmäni ja sormeni voisi tutkia. Hänen menonsa eivät vuodessa nouse edes kahteentuhanteen frangiin. Ja minä tiedän, että hänelle on kertynyt rahaa kaikkiaan kolmekymmentätuhatta frangia, joita hän pitää eräässä laatikossa. Keskellä yötä, kun hän nukkui, hiivin katsomaan, olisiko tuo summa vielä tallella. Mikä jääkylmä puistatus kävikään ruumiini läpi huomattessani, että laatikko oli tyhjä! Samalla viikolla huomasin, että hän käy noutamassa itselleen kirjeitä Sévres'istä; hän varmaankin repii ne rikki heti luettuaan, koska kaikesta Figarokekseliäisyydestäni huolimatta en ole löytänyt niistä jälkeäkään. Voi, enkelini, huolimatta kaikista niistä kauniista päätöksistä ja valoista, jotka itselleni tein tuon piiska-selkkauksen jälkeen, on joku sielunhyökky, joka varmasti on sukua hulluudelle, yllyttänyt minua hänen kintereilleen ja niinpä kerran seurasin häntä eräälle tuollaiselle pikariennolle postitoimistoon. Gaston oli kuin ukkosen lyömä, kun yllätin hänet hevosineen juuri, kun hän lunasti erästä kirjettä, joka oli hänellä kädessä. Luotuaan minuun tutkivan silmäyksen kannusti hän Fedeltan niin huimaan laukkaan, että päästyämme puiston veräjälle olin aivan kuin silppuna, vaikka jo luulin, etten enää voisi tuntea minkäänlaista ruumiillista väsymystä, niin hirveästi kärsi minun sieluni.

Gaston ei perilläkään lausu minulle sanaakaan, vaan soittaa ja odottaa puhumattomana. Olin enemmän kuollut kuin elävä. Joko sitten olin oikeassa tai väärässä, niin ei vakoiluni missään tapauksessa ollut Armande-Louise-Marie de Chaulieun arvon mukaista. Olin vaipunut syvemmälle yhteiskunta-mutaan kuin mikään huonosti kasvatettu grisetti, ilonaisten, näyttelijättärien ja muiden säädyttömäin, huonotapaisten olentojen tasalle. Ah, sitä kärsimystä! Vihdoin portti avautuu, hän antaa hevosen tallipojalle, ja minäkin astun alas, kiepsahdan hänen käsivarsiinsa, jotka hän ojentaa minua kohti; nostan ratsupukuni laahustimen vasemmalle käsivarrelleni, tartun hänen käsipuoleensa oikealla,

ja niin lähdemme käymään... yhäkin äänettöminä. Ne sata askelta, jotka täten kuljimme, olivat kuin sata vuotta kiirastulussa. Joka askeleella tulvahti tuhat ajatusta sieluuni, ne saivat melkein näkyvän muodon, sinkoilivat tulokielekkäinä silmissäni, jokaisella erilainen tikari, tutkain ja myrkkyy kielensä kärjessä! Kun tallipoika ja hevoset olivat etäänntyneet, pysähdytin Gastonin, katson häneen, ja eleellä, joka sinun olisi pitänyt nähdä, virkahdan osoittaen tuota onnetonta kirjettä, joka hänellä vieläkin oli oikeassa kädessään: — "Anna minun lukea se." Hän antaa sen minulle, minä murran sen auki ja luen sen sisällön, jossa Nathan, eräs näytelmäkirjailija ilmoittaa hänelle, että eräs hänen kappaleistaan, joka on hyväksytty näyteltäväksi ja jota jo par'aikaa harjoitellaan, menee teatterissa ensi kerran ensi lauantaan. Kirje sisälsi vielä aitiolipun. Vaikka sydämestäni tuntuikin aivan siltä kuin olisi ollut äkkiä marttyyriudesta nostettu taivaan iloon, huusi paholainen korvissani yhä edelleen iloani häiriten: — "Missä ovat nuo kolmekymmentätuhatta frangia?" Mutta arvokkaisuuteni, kunniani, koko minun entinen minäni esti minua tekemästä tuota kysymystä; minulla oli se jo huulilla; mutta tiesin, että jos ajatukseni muuttuisi sanaksi, täytyisi minun samalla heittäytyä lammikkoon ja vain vaivoin sain pahan kieleni sidotuksi: enkö kärsinyt silloin enemmän kuin naisen voimat kestävät!

"Sinulla on ikävä, Gaston parka", sanoin minä ojentaen hänelle kirjeen. "Jos tahdot, voimme muuttaa Pariisiin." — "Pariisiin, miksi?" sanoi hän. "Tahdoin vain koettaa onko minulla todellakin kykyä jo maistaa hiukan menestyksen maljasta!"

Hänen työskennellessään voisin laatikkoa kaivellessani näytellä yllätettyä ja hämmästyttävää sitä, mihin nuo kolmekymmentätuhatta frangia ovat hävinneet; mutta enkö tällä menettelyllä esiinkutsuisi tällaista vastausta: "Olen lainannut ne sille tai sille ystävälle." Varmastikaan ei sellainen älypää kuin Gaston olisi tuollaista veruketta käyttämättä.

Rakas ystävä, loppusumma tästä kaikesta on, että se näytelmä, jota nykyään koko Pariisi tahtoo nähdä, saa oikeastaan kiittää meitä kauniista menestyksestään, vaikka Nathan niittää siitä kaiken kunnian. Minä olen toinen tähdistä nimimerkissä: M.M. Olin ensi-esitystä katsomassa, istuin piilossa permannon etuaition nurkkauksessa.

1 p:nä heinäkuuta.

Gaston tekee yhä vain työtä ja käy yhä edelleenkin vähä väliä Pariisissa; hän valmisteleo uusia kappaleita saadakseen niistä tekosyyin lähteä Pariisiin ja hankkiakseen rahaa. Kolme meidän kappaleistamme on jo hyväksytty; kaksi on tilattu. Oi, rakkaani, olen hukassa, vaellan pimeässä! Tahtoisin syyttää koko taloni tuleen valaistakseni sen sokkeloita. Mitä merkitsee tuollainen käyttäytyminen? Häpeääkö hän sitä, että hän on käyttänyt minun varojani? Mutta onhan hän liian suurisieluinen kiintyäkseen tuollaisiin vähäpätöisyyksiin. Sitäpaitsi kun mies alkaa kiusata itseään tuontapaisilla arveluilla, silloin ovat sydämen asiat pelissä. Mies voi ottaa kaikki vastaan vaimoltaan, mutta hän ei tahdo ottaa mitään naiselta, jonka hän aikoo jättää tai jota hän ei enää rakasta. Ja jos hän tarvitsee niin paljon rahaa, tuhlaa hän sen johonkin naiseen. Jos olisi kysymys yksinomaan hänestä itsestään, niin mikä estäisi häntä ilman muuta ottamasta niitä minun varoistani? Meillä on sadantuhannen frangin omaisuus! Sanalla sanoen, kaunis hirveni, olen käynyt läpi kaikki mahdolliset olettamukset ja otettuani tarkalleen huomioon kaiken olen varma siitä, että minulla on kilpailijatar. Hän hylkää minut, kenen vuoksi? Senpä juuri tahdon tietää. Tahdon nähdä *hänet*.

10 p:nä heinäkuuta.

Nyt on minulla kaikki selvillä: olen hukassa. Niin Renée, kolmenkymmenen vuotiaana, koko kauneuteni loistossa, henkisen joustavuuteni kukkuloilla, lisäksi kaikilla puvuston viehätyskeinoilla varustettuna, raikkaana, hienona, olen petetty ja arvaapa, kuka on syrjäyttäjäni? Muuan suurijalkainen, romuluinen, raskasrintainen englannitar, oikea brittiläinen lehmä! En voi enää epäillä sitä asiaa. Tällaiset ovat viime päivien tapahtumat.

Ainasiin epäilyksiin väsyneenä, tuumien, että jos Gaston oli auttanut jotakin ystäväänsä, olisi hän voinut sanoa sen minulle, jota vastoin hänen vaimonsa ikäänkuin syytti häntä, ja nähdessäni alituisen rahantarpeen kannustavan häntä työhön, päätin mustasukkaisena hänen työlleen ja levottomana hänen yhtämittäisistä Parisin-retkistään ryhtyä ratkaiseviin toimenpiteisiin, ja nämä toimenpiteet ovat alentaneet minua omissa silmissänikin niin, että en voi niistä edes sinulle kertoa. Kolme päivää sitten sain tietää, että Gaston aina Pariisissa käydessään menee erääseen Ville-Léveque-kadun varrella sijaitsevaan taloon, jossa hänen rakkaussuhdettaan suojellaan Parisin oloihin nähden aivan harvinaisella vaitelaisuudella. Portinvartija, joka ei ole erittäin puhelias, ei sanonut juuri mitään, mutta sen verran kuitenkin, että kuulemani sai minut vallan epätoivon partaalle. Silloin päätin uhrata elämäni ja ottaa selvän kaikesta. Lähdin Pariisiin ja vuokrasin itselleni huoneuston vastapäätä sitä taloa, jossa Gastonin on tapana käydä ja niinpä sain omin silmin nähdä hänen ratsastavan sen pihalle. Oh, pian sainkin tietää tuon hirveän totuuden koko kamaluudessaan. Tuo englannitar, joka näyttää olevan siinä kolmenkymmenenkuuden korvissa, nimittää itseään rouva Gastoniksi. Tämä havainto oli minulle kuolinisku. No niin, olen nähnyt hänen menevän Tuileries'n puistoon kahden lapsen kanssa!... Oh, rakas

ystävä, kahden lapsen kanssa, jotka ovat ilmieläviä jäljennöksiä Gastonista. Niin silmiinpistävän sopimaton yhdennäköisyys on suorastaan yllättävä!... Ja miten somia nuo lapset ovat! He ovat ylellisen komeasti puetut, niinkuin englantilaisten on tapana. Hän on lahjoittanut Gastonille lapsia, siinä selitys kaikkeen. Tuo englannitar on aivan kuin joku kreikkalainen kuvapatsas, joka on astunut alas jalustaltaan; hän on valkea ja kylmä kuin marmori, hän liikkuu juhllallisesti niinkuin ainakin onnellinen äiti; hän on kaunis, se täytyy myöntää, mutta hänen kauneutensa on raskas kuin sotalaiva. Hänessä ei ole mitään ylhäistä eikä hienostunutta; varmastikaan hän ei ole *lady*, vaan jonkun vuokratilallisen tytär, jonkun etäisen kreivikunnan kyläpahaisesta kotoisin tai sitten jonkun köyhän papin yhdestoista tytär. Palasin Parisista murtuneena, kuolemaa tehden. Kotimatalla tuhannet ajatukset ahdistivat minua kuin syvyyden henget. Olisiko tuo nainen todellakin naimisissa? Tunsiko Gaston hänet jo ennen kuin hän meni naimisiin minun kanssani? Tai olisiko hän ollut jonkun rikkaan miehen rakastajattarena, joka on hyljännyt hänet, ja Gaston sitten äkkiä on saanut hänet ristiksi itselleen? Olen laatinut lukemattomia oletuksia, ikäänkuin olisi tarvis minkäänlaisia oletuksia, kun näkee lapset. Seuraavana päivänä palasin takaisin Parisin ja annoin niin runsaasti juomarahaa talon portinvahdille, että hän kysymykseeni: — "Onko rouva Gaston laillisesti naimisissa?" vastasi: — "On kyllä, *neitiseni*."

15 p:nä heinäkuuta.

Rakas ystävä, tästä aamusta alkaen olen ollut kaksin verroin hellä Gastonille ja huomannut hänenkin olevan rakastuneemman kuin milloinkaan; hän on niin nuori. Parikymmentä kertaa noustessamme olin vähällä kysyä häneltä: — "Sinä siis rakastat minua enemmän kuin tuota toista Ville-Lévèque-kadun varrella?" Mutta en tohdi selittää edes itsellenikään, miksi en sitä kuitenkaan tee. — "Sinä pidät paljon lapsista?" kysyin häneltä. — "Pidän", vastasi hän, "mutta me saamme niitä vielä!" — "Miten?" — "Olen kysynyt neuvoa kaikkein taitavimmilta lääkäreiltä ja kaikki ovat kehoittaneet minua lähtemään parin kuukauden ajaksi matkalle." — "Gaston", sanoin minä hänelle, "jos olisin voinut rakastaa poissaolevaa, olisin hautautunut luostariin loppuiäksi." Hän rupesi nauramaan ja minulle, rakkaani, merkitsi tuo sana matka kuolemaa. Oh, mieluummin heittäydyn ulos ikkunasta kuin annan vierittää itseni alas portaita askel askeleelta vielä tarrautuen kiinni.

Jää hyvästi, enkelini, olen valmistanut itselleni suloisen, hienon, mutta varman kuoleman. Eilen kirjoitin testamenttini, nyt voit tulla minua katsomaan, kiello on peruutettu. Riennä vastaanottamaan viimeiset jäähyväiseni. Kuolemani samoin kuin elämänikin on kantava hienostuksen ja siron kauneuden leimaa: kuolen täydessä kukoistuksessani, kerta kaikkiaan.

Jää hyvästi, rakas sisar, jonka ystävyys minua kohtaan ei milloinkaan ole ilmennyt vastenmielisyytenä, ei vuoksen ja luoteen vaihteluna, vaan joka aina kirkkaan kuutamon tavoin on hyväillyt sydäntäni; meidän suhteemme on säästynyt rakkauden rajuilta purkauksilta ja myös sen myrkylliseltä katkeruudelta. Sinä olet osannut ottaa elämän oikealta kannalta. Jää hyvästi.

LV.

KREIVITÄR DE L'ESTORADE ROUVA GASTONILLE.

16 p:nä heinäkuuta.

Rakas Louise!

Lähetän tämän kirjeen erikoisen lähetin kautta, jotta se ehtisi sinulle jo ennenkuin itse saavun Huvimajalle. Rauhoitu! Sinun viimeiset sanasi tuntuivat minusta niin mielettömiltä, että minä katsoin tällaisissa olosuhteissa olevan syytä kertoa kaikki Louis'lle: olihan kysymyksessä pelastaa sinut omalta itseltäsi. Jos meidän kuten sinunkin on täytynyt käyttää hirmuisia keinoja, niin ovat ne ainakin johtaneet niin onnelliseen tulokseen, että uskon kaikesta huolimatta saavuttavani hyväksymisesi.

Gaston on enkeli! Kuule siis, miten on asian oikea laita: hänen veljensä Louis Gaston kuoli Kalkuttassa, jossa hän oli erään kauppayhtiön palveluksessa, juuri kun hänen piti palata Ranskaan naineena miehenä, rikkaana, ja onnellisena. Erään englantilaisen kauppiaan lesken kautta oli hän päässyt loistavaan varallisuuteen. Kymmenen vuoden ahertamisen jälkeen, johon hän oli alistunut vain voidakseen hankkia toimeentulon apua veljelleen, jota hän jumaloi, mutta jolle hän ei kirjeissään koskaan puhunut kärsimistään vastoinkäymisistä, jotta ei murhetuttaisi tätä, joutui hän tuon tunnetun Halmerin vararikon uhriksi. Leski menetti kaiken omaisuutensa. Isku oli niin ankara, että Louis Gaston kokonaan kadotti tasapainonsa. Hänen heikontuneet sielunvoimansa valmistivat sairaudelle tilaa hänen

ruumiissaankin, ja tauti mursi hänet lopullisesti Bengalissa, jonne hän oli lähtenyt muuttaakseen rahaksi viimeiset tähteet vaimo-raukkansa omaisuudesta. Tuo kultainen kapteeni oli juuri sijoittanut eräälle pankkiirille veljelleen lähetettäväksi ensimmäisen maksuerän siitä kolmensadantuhannen frangin pääomasta, jonka hän aikoi tälle varata, mutta tämä pankkiirikin joutui kärsimään kauppahuone Halmerin vararikosta ja se teki lopun heidän viimeisistä mahdollisuuksistaan. Louis Gastonin leski, tuo kaunis nainen, jota sinä luulet kilpailijattareksesi, on Parisissa kahden lapsensa kanssa, jotka ovat veljenlapsiasi, ja kokonaan ilman rahaa. Äidin jalokivet riittivät tuskin perheen paluumatkaan takaisin Europaan. Louis Gastonin pankkiirille antamat tiedonannot auttoivat leskeä löytämään miehensä entisen asunnon. Kun sinun Gastonisi taaskin oli kadonnut ihmisten kuuluvilta kenellekään ilmoittamatta minne, kehoitettiin rouva Gastonia menemään d'Arthezin luo, ainoan, joka mahdollisesti saattoi antaa jonkinlaisia tietoja Marie Gastonista. D'Arthez huolehti sitäkin auliimmin tuon nuoren naisen ensimmäisistä tarpeista, kun Louis Gaston neljä vuotta sitten mennessään naimisiin juuri tuolta kuuluisalta kirjailijalta kuulusteli veljeään, jonka hän tiesi tämän ystäväksi. Kapteeni oli silloin kysynyt d'Arthezilta neuvoa, miten tuo rahasumma varmimmin olisi toimitettava Marie Gastonille. D'Arthez oli vastannut, että Marie Gaston oli tullut rikkaaksi menemällä avioliittoon paroonitar de Macumer'n kanssa. Kauneus, tuo heidän äitinsä ihana perintö, oli niin Intiassa kuin Parisissakin pelastanut molemmat veljekset onnettomuudesta. Eikö tämä ole liikuttava tarina?

D'Arthez kirjoitti luonnollisesti miehellesi ja ilmoitti siitä vaikeasta asemasta, missä hänen kälynsä ja veljenlapsensa nyt olivat, samalla kuin hän kertoi niistä auliista tarkoituseristä, joita Intian Gastonilla oli ollut Parisin Gastonin suhteen, vaikkakin sattuma sitten oli tehnyt ne tyhjäksi. Sinun rakas Gastonisi riensi tietysti, kuten voit ymmärtääkin, suin päin Parisiin. Siinä selitys hänen ensimmäiseen retkeensä. Viiden vuoden aikana oli hän säästänyt kokoon viisikymmentätuhatta frangia niistä tuloista, jotka sinä olit pakoittanut hänet ottamaan vastaan; tuhatkaksisataa frangia korkoa tuottavan pääoman sijoitti hän molempien veljen poikainsa nimelle; sitten antoi hän sisustaa sen huoneuston, jossa kälysi asuu, sekä lupasi antaa hänelle kolmetuhatta frangia joka kuukausi. Siinä on selitys hänen teatterityöhönsä ja siihen iloon, jota hän tunsu ensimmäisen kappaleensa suuresta menestyksestä.

Rouva Gaston ei siis laisinkaan ole sinun kilpailijattaresi ja hän kantaa nimeään täydellä oikeudella. Gaston, joka on jalo ja hienotunteinen mies, on salannut tämän yksin sinultakin peläten liikaanteliaisuuttasi. Puolisosi ei nimittäin ollenkaan pidä omanaan sitä, minkä sinä olet antanut hänelle. D'Arthez on lukenut minulle sen kirjeen, jonka Gaston kirjoitti hänelle pyytäessään häntä avioliittonne todistajaksi. Marie Gaston sanoo tuossa kirjeessä, että hänen onnensa olisi täydellinen, ellei hänellä olisi ollut velkoja, jotka sinä olet maksanut, ja jos hän myös itse olisi ollut rikas. Koskematon sielu ei voi olla tuntematta sellaisia tunteita; ne ovat tai niitä ei ole; ja kun ne kerran ovat olemassa, täytyy ymmärtää, miten herkkää tunnollisuutta ne todistavat ja mistä ne johtuvat. Asianlaita on nimittäin se, että Gaston on kaikessa hiljaisuudessa tahtonut hankkia veljensä leskelle kunnollisen toimeentulon, kun tämä nainenkin oli lähettänyt omaisuudestaan hänelle satatuhatta frangia. Hän on kaunis, hänellä on hieno käytös ja sydäntä, mutta häneltä puuttuu sielukkaisuutta. Tämä nainen on äiti; siitä arvaat, että kiinnyin häneen heti, kun tapasin hänet ja näin hänet toinen lapsi sylissä, toinen vierellään hienosti puettuna kuin jonkun lordin *baby*. Kaikki lasten vuoksi! on kirjoitettuna koko hänen olemukseensa. Sensijaan siis että epäilisit jumaloitua Gastoniasi, on sinulla vain uusia syitä rakastaa häntä! Olen nähnyt hänet; hän on yksi kaikkein oivallisimpia ja komeimpia nuoria miehiä koko Parisissa. Niin, rakas lapsi, nähdessäni hänet ymmärsin kyllä, että nainen voi tulla aivan hulluksi häneen: hänen ulkomuotonsa heijastaa hänen sieluaan. Sinun sijassasi ottaisin minä sekä lesken että hänen molemmat lapsensa Huvimajaan ja rakennuttaisin heille oman sievän asumuksen ja pitäisin lapset ominani! Rauhoitu siis ja valmistu sinä vuorostasi tällainen yllätys Gastonille.

LVI.

ROUVA GASTONILTA KREIVITÄR DE L'ESTORADELLE.

Ah, armahin ystävä, kuule siis tuo peloittava, kohtalokas, säälimätön totuus, jonka tuo tyhmyri La Fayette sinkosi herralleen kuninkaalle: "liian myöhäistä!" Oi elämäni! Oi, ihanaa elämäni! Mitkä lääkekeinot voisivatkaan antaa sen minulle takaisin! Kuolema on merkinnyt minut. Ah, enkö ole ollutkin elämäni kaiken vain naisellinen virvatuli, hetken loisteltuaan sammumaan tuomittu! Silmäni ovat enää vain kaksi kyynelpuroa ja... voin ainoastaan itkeä, kun en ole hänen lähellä. Minä pakenen häntä ja hän etsii minua. Epätoivoni on kokonaan sisäistä laatua. Dante on helvetistään unohtanut pois minun rangaistukseni. Tule näkemään kuolemaani!

KREIVITÄR DE L'ESTORADELTA KREIVI DE L'ESTORADELLE.

Huvimaja, 7 p:nä elokuuta.

Ystäväni!

Ota mukaasi lapset ja matkusta Provenceen ilman minua; minä jään Louisen luokse, jolla on enää vain muutama päivä elettävänä: olen velkaa tämän hänelle ja hänen miehelleen, jonka luulen tulevan surusta mielipuoleksi.

Saatuani ne rivit, jotka sinäkin tunnet, riensin heti lääkärit mukanani kiireimmän kautta Ville-d'Avray'hen, enkä senjälkeen ole luopunut tuon suloisen olennon viereltä, enkä ole myöskään voinut kirjoittaa, sillä tämä on jo neljästoista yö, jonka vietän hänen vuoteensa ääressä.

Tullessani tapasin hänet yhdessä Gastonin kanssa, kauniina, somana ja hymyilevän onnellisin kasvoin. Mikä ylevä valhe! Nuo molemmat lapset ovat selittäytyneet toisilleen. Hetkisen annoin minä samoin kuin Gastonkin tämän rohkean mielenlujuuden pettää itseäni; mutta Louise kuiskasi minulle: — "Täytyy hiukan pettää häntä, minä teen par'aikaa kuolemaa." Jääkylmä väristys kävi ruumiini läpi, kun tunsin, miten hänen kätensä oli polttavan kuuma, ja kun näin korkean punan hehkuvan hänen poskillaan. Olin mielissäni siitä, että olin ollut niin viisas, että olin jättänyt, jotta en säikähdyttäisi ketään, lääkärit metsään kävelemään ja odottamaan kutsua.

"Jätä meidät", sanoi hän Gastonille. "Kahdella naisella, jotka eivät ole nähneet toisiaan kuuteen vuoteen, on paljon salaisuuksia toisilleen uskottavana ja René'illä on varmaankin yhtä ja toista kahdenkeskeistä sanottavaa minulle."

Kun olimme jääneet kahden, heittäytyi hän syliini eikä voinut pidättää kyyneleitään.

"Mitä on tapahtunut?" sanoin minä. "Olen kaikkien mahdollisuuksien varalta tuonut mukanani Hotel-Dieu'n ensimmäisen kirurgin ja ensimmäisen lääkärin ja lisäksi Bianchonin; heitä on kokonaista neljä kappaletta."

"Oi! Jos he vielä aikovat pelastaa minut, niin saavat kiirehtiä!" huudahti hän. "Sama tunne, joka ajoi minut kuolemaan, saa minut nyt kurkoittamaan kohti elämää."

"Mitä olet tehnyt?"

"Olen saattanut itseni viimeiselle keuhkotaudin asteelle muutamassa päivässä."

"Miten?"

"Yöllä ensin hiostutin itseni ja sitten riensin lammelle ja istuuduin kasteiseen ruuhon. Gaston luulee, että olen vain vähän kylmettynyt, mutta minä kuolen."

"Lähetä hänet pois Pariisiin, niin haen itse lääkärit", sanoin minä ja kiiruhdin kuin mieletön takaisin sille paikalle, johon olin jättänyt heidät.

Ah, ystäväni, lääkärintutkimuksen jälkeen ei kukaan näistä oppineista antanut minulle edes pienintä toivon kipinää; he ovat kaikki sitä mieltä, että Louise on kuoleva syyslehtien varistessa. — Tuon rakkaan olennon ruumiinrakennus on omituisella tavalla palvellut hänen tarkoituspäriään; hänellä oli taipumusta siihen tautiin, joka hänessä nyt on puhjennut esiin; hän olisi voinut elää vielä kauankin, mutta muutamassa päivässä on hän saattanut itsensä aivan auttamattomaan tilaan. En voi kertoa, mitä tunsin, kun kuulin lääkärien tarkoin perustellun tuomion. Sinä tiedät, että aina olen elänyt yhtä paljon Louisea kuin itseäni varten. Olin niin murtunut, etten voinut edes saattaa noita julmia lääkäreitä ulos ovesta. Kyynelissä kylpien vietin ties kuinka kauan tuskaisten ajatusteni parissa. Taivaallinen ääni herätti minut vihdoon lamaannuksestani sanoilla: — "No niin, minä olen tuomittu." Sen sanoi Louise laskien kätensä olalleni. Hän pakoitti minut nousemaan ja seuraamaan itseään pikku salonkiin.

"Älä jätä minua", pyysi hän rukoilevin katsein, "en tahdo nähdä epätoivoa ympärilläni; tahdon ennen kaikkea salata kaikki *häneltä*, minulla on kyllä voimaa siihen. Olen täynnä tarmo ja nuoruutta ja tahdon kuolla pystypäin. Omasta puolestani en surkuttele itseäni; kuolen juuri niin, kuten usein olen toivonut: kolmenkymmenen vuotiaana, nuorena, kauniina, ja olen kokonaan oma itseni. Mitä häneen taaskin tulee, niin olisin tehnyt hänet onnettomaksi, sen huomaa nyt. Olen tarttunut oman rakkauteni verkkoon, niinkuin hirvi, joka kuristaa itsensä, kärsimättömänä siitä, että on antanut vangita itsensä; meistä kahdesta olen minä hirvi... ja villi hirvi lisäksi. Aiheeton mustasukkaisuuteni on jo koskenut

hänen sydämeensä ja tuottanut hänelle kärsimystä. Sinä päivänä, jolloin minun epäluuloni olisi otettu vastaan välinpitämättömyydellä, joka on kaiken mustasukkaisuuden lopullinen palkka, niin... silloin olisin kuollut. Olen tehnyt tilini selväksi maailman kanssa. On olemassa sellaisiakin olentoja, jotka ovat suorittaneet maailmassa kuudenkymmenen vuoden kokemukset, vaikkakin he itse asiassa ovat eläneet siinä vain parin vuoden ajan, minä näytän vain kolmenkymmenen vuotiaalta, mutta itse asiassa olen jo elänyt kuusikymmentä rakkauden vuotta. Sekä minulle itselleni että hänelle on tämä ratkaisu siis onnellinen. Meidän molempien laita on sitä vastoin toinen; sinä kadotat sisaren, joka rakastaa sinua, ja sellainen menetys on korvaamaton. Sinä, ja ainoastaan sinä, saat todella itkeä kuolemaani... Minun kuolemani", jatkoi hän sitten pitkän vaitiolon jälkeen, jolloin näin hänet ainoastaan kyynelten hunnun läpi, "antaa kaikille julman opetuksen. Rakas pikku kureliivi-tohtorini oli oikeassa: avioliiton ei tule perustua intohimolle, ei edes rakkaudelle. Sinun elämäsi on kaunis, olet kulkenut tietäsi eteenpäin ja ruvennut päivä päivältä yhä enemmän ja enemmän rakastamaan Louis'ta; jota vastoin aviollinen yhdyselämä, joka alkaa suurella rakkauden intohimolla, ajaa välttämättä purtensa karille. Minulta se ensin riisti pois mitä jaloimman ja alttiimman miehen, nyt riistää se vielä minulta maailman miellyttävimmän ja runollisimman puolison. Olen kuitenkin tullut tuntemaan sekä sielun että ruumiin ihanat ihanteet. Felipessä vallitsi sielu ruumista ja ikäänkuin hahmosteli sen uudelleen, Gastonissa kilpailevat sydän, nerous ja kauneus. Kuolen jumaloituna ja rakastettuna, mitä voisin parempaa toivoa?... Sopia Jumalan kanssa, jonka olen kenties laiminlyönyt, mutta jota nyt kaikesta sydämestäni rukoilen, että hän rakkaudessaan kerran jälleen antaisi minulle nämä molemmat enkelit taivaaseen! Ilman heitä olisi paratiisi minulle autio. Olisin muille murheellinen esimerkki, ellen olisi poikkeus. On mahdotonta kohdata useampia sellaisia miehiä kuin Felipe tai Gaston, ja sentähden käykin yhteiskunnan laki tässä suhteessa yksiin luonnon lain kanssa. Niin, nainen on heikko olento, jonka, silloin kun hän menee naimisiin, on kokonaan alistettava tahtonsa miehen tahdon alle, mies sitävastoin on velkapää vastapainoksi uhraamaan hänelle itsekkäisyytensä. Ne kapinat ja kyyneleet, jotka meidän sukupuolemme viime aikoina niin suurella melskeellä on aiheuttanut, ovat typeryyksiä, jotka osoittavat, että hyvin olemme ansainneet sen lapsinimityksen, jonka filosofit ovat meille antaneet."

Tähän tapaan jatkoi hän puhettaan tuolla lempeällä äänellään, jonka sinäkin tunnet, ilmituoden mitä hienoimmassa muodossa mitä järkevimpiä asioita maailmassa, kunnes Gaston palasi tuoden mukanaan Parisista kälynsä, hänen molemmat lapsensa ja heidän englantilaisen hoitajattarensa, jotka kaikki Louise oli pyytänyt häntä tuomaan.

"Kas tässä siis ovat minun kauniit pyövelini", sanoi hän saadessaan nähdä veljenpoikansa. "Kuinka olisi ollut mahdollista välttää erehdystä? Miten he ovat setänsä näköisiä!"

Hän on ollut kuin hyvyys itse vanhempaa rouva Gastonia kohtaan, jota hän pyysi olemaan Huvimajassa kuin kotonaan, ja hän hoiteli emännän osaa tuolla Chaulieulle ominaisella, ylhäisen miellyttävällä tavalla, jossa ei kukaan voi vetää hänelle vertoja.

Kirjoitin heti herttua ja herttuatar de Chaulieulle, herttua de Rhétorélle ja herttua de Lenoncourt Chaulieulle, samoin Madeleinelle. Siinä tein viisaasti. Seuraavana päivänä ei Louise edellisen päivän räsitusten uuvuttamana voinut enää mennä ulos; hän ei jaksanut edes nousta vuoteestaankaan ennenkuin vasta päivälliseksi. Madeleine de Lenoncourt, Louisen molemmat veljet ja hänen äitinsä saapuivat illalla. Se kylmyys, jonka hänen uusi avioliittonsa oli aiheuttanut hänen ja hänen perheensä välillä, oli kadonnut. Tästä illasta lähtien tulevat Louisen molemmat veljet ja isä hevosella joka aamu Parisista häntä tervehtimään ja nuo molemmat herttuattaret viettävät kaikki illat Huvimajassa. Kuolema lähentää ihmisiä toisiinsa, samalla kuin se painaa alas ja vaientaa kaikki pikkumaiset intohimot. Louise on ihanan ylevä suloudessaan, viisaudessaan, sielukkaisuudessaan ja hellätunteisuudessaan. Viimeiseen hengenvetoon asti säilyttää hänen lumoava olemuksensa tuon sille ominaisen kaunoaistin, josta hän on niin kuuluisa, ja hän jakaa meille yhäkin noita samoja henkensä aarteita, jotka aikoinaan tekivät hänet Parisin kuningattareksi.

"Tahdon olla kaunis arkussanikin", sanoi hän hymyillen siten kuin hän ainoastaan voi, kun hänen täytyi jäädä vuoteeseen sammuaakseen hiljaa pois, ja neljatoista päivää on hän nyt täten riutunut.

Hänen huoneessaan ei ole pienintä merkkiä sairaudesta, kaikki rohdot ja voimistavat nesteet, koko lääkehoidollinen kalusto on kätkeyty piiloon.

"Enkö kuolekin kauniisti?" sanoi hän Sèvres'in kirkkoherralle, jolle hän ripitti itsensä.

Otamme kaikki ahneesti vaarin hänen sanoistaan. Gaston, jota niin suuri levottomuus ja niin monet kamalat tiedonannot ovat koetelleet, ei ole vaillo rohkeutta, mutta hän on saanut kovan iskun, en hämmästelisi yhtään, jos hän aivan luonnollisesti seuraisi vaimoaan. Eilen sanoi hän minulle, kun kävelimme lammen rannalla: — "Minun täytyy olla isän sijassa noille molemmille lapsille..." Ja hän viittasi kälyynsä, joka käveli hänen veljenlapsiensa kanssa. "Mutta vaikk'en aiokaan tehdä mitään luopuakseni tästä maailmasta, luvatkaa minulle kuitenkin olla toinen äiti heille ja saada miehenne ottamaan vastaan julkinen holhooja-asema, jonka yhdessä kälyni kanssa olen uskova hänelle." Tämän

sanoi hän ilman pienintä juhlallisuutta, niinkuin ihminen, joka tuntee olevansa kadotettu. Hänen kasvonsa vastaavat hymyilyllä Louisen hymyilyyn, mutta minä olen ainoa, joka en anna sen pettää itseäni. Hän kehittää yhtä paljon rakkautta kuin Louisekin. Louise on tahtonut nähdä kummipoikansa; mutta olenpa melkein tyytyväinen siitä, että hän on Provencessa; muuten olisi hän rajattomalla anteliaisuudellaan häntä kohtaan saattanut minut aivan hämilleni.

25 p:nä elokuuta (hänen syntymäpäivänään).

Eilen illalla houraili Louise vähän aikaa, mutta se oli todellakin siron kaunista hourailua, joka osoittaa, että sielukkaat ihmiset eivät kadota päätään samalla tavoin kuin jokapäiväiset arki-ihmiset ja tyhmyrit. Hän lauloi sammuvalla äänellä muutamia italialaisia lauluja *Puritanista*, *Somnambulasta* ja *Mosésta*. Me seisomme vuoteen ääressä äänettöminä ja meillä oli kaikilla, yksinpä hänen veljellään Rhétoréllakin, kyneleet silmissä, oli nimittäin ilmeistä, että hänen sielunsa täten pakeni. Hän ei nähnyt meitä enää! Kuitenkin viipyi koko hänen olemuksensa sulo vielä tässä heikossa ja taivaallisen ihanassa laulussa. Yöllä alkoi kuolinkamppailu. Tulin hänen luokseen kello seitsemän aamulla auttaakseni häntä hiukan nousemaan, hän oli saanut jälleen vähän voimia ja tahtoi istuutua ikkunan ääreen sekä pyysi saada Gastonin käden... Tällä tavoin, ystäväni, jätti suloisin enkeli, mikä koskaan tämän maan päällä on ollut, meille ainoastaan maallisen tomuverhonsa. Kun hän edellisenä iltana — Gastonin tietämättä — sai viimeisen voitelun, sill'aikaa kun Gaston hiukan vahvasti itseään unella, pyysi hän minua lukemaan itselleen *De profundista* ranskaksi, jota hän tahtoi kuunnella istuessaan siinä, katsellen tuota ihanaa luontoa, jonka hän itse oli luonut. Hän toisti ajatuksissaan eilen lukemani sanat ja puristi miehensä kättä. Gaston oli nimittäin polvillaan toisella puolen hänen lepotuoliaan.

26 p:nä elokuuta.

Sydämeni on murtunut. Olen juuri nähnyt hänet käärinliinoissaan, hän on tullut kalpeaksi ja hänen ihollaan on sinerviä vivahduksia. Oi, tahdon nähdä lapseni, lapseni! Tule vastaani lapsien kanssa!

Parisissa 1840.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KAHDEN NUOREN AVIOVAIMON MUISTELMAT ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are

a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments

must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.